

Anette Walstad Enes (red.)

**Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper
2009**

Rapporter I denne serien publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå, februar 2010 Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Standardtegn i tabeller	Symbol
ISBN 978-82-537-7757-3 Trykt versjon	Tall kan ikke forekomme	.
ISBN 978-82-537-7758-0 Elektronisk versjon	Oppgave mangler	..
ISSN 0806-2056	Oppgave mangler foreløpig	...
Emne: 05.01	Tall kan ikke offentliggjøres	:
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Null	-
	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
	Foreløpig tall	*
	Brudd i den loddrette serien	—
	Brudd i den vannrette serien	
	Desimaltegn	,

Forord

Det tidligere Sosial- og helsedepartementet, senere Arbeids- og inkluderingsdepartementet, innledet i 2001 et samarbeid med Statistisk sentralbyrå med det formål å presentere statistikk og analyse av økonomien og levekårene for en rekke ulike grupper. Resultatene har frem til nå blitt presentert i syv rapporter: *Økonomi og levekår for ulike grupper trygdemottakere 2001*, *Økonomi og levekår for ulike grupper 2003*, og deretter en rapport med samme navn for hvert av årene 2004 til 2007. Fra og med 2008 ble det foretatt flere endringer ved at enkelte indikatorer og grupper ikke lenger er omfattet av rapporten, mens noen nye indikatorer og grupper er kommet med. Tabellene i kapitlene som omhandler de ulike gruppene er nå mer innrettet mot å vise utviklingen i levekår for de med lavinntekt sammenlignet med gruppen totalt, og befolkningen generelt. Det er også lagt mer vekt på å belyse situasjonen til personer med vedvarende lavinntekt ved at kapitelet nå er utvidet til å omfatte flere tabeller. Alle disse endringene bidro til at rapportserien har fått et noe endret fokus og i 2008 ble navnet derfor endret til *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper*. Nå foreligger det en ny oppdatert rapport i henhold til avtalen for 2009 mellom Statistisk sentralbyrå og Arbeids- og inkluderingsdepartementet (fra 1.1.2010 Arbeidsdepartementet).

Denne sosiale rapporteringen kan også sees i et større perspektiv. Det pågår innen EU et omfattende arbeid med å utvikle en rekke strukturelle indikatorer, blant annet innen det sosiale området. Disse indikatorene benyttes i den periodiske rapporteringen over utvikling i fattigdom og sosial eksklusjon, og til å studere effekten av tiltak for å bekjempe fattigdom innen EU. Statistisk sentralbyrå leverer nå norske data til EU som gjør det mulig å foreta internasjonale sammenligninger innen dette området. Dette er vist i et eget kapittel til slutt i rapporten.

Publikasjonen er et samarbeidsprosjekt mellom Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk og Seksjon for levekårsstatistikk. De ulike forfatterne står nevnt foran sine respektive kapitler. Arbeidet med publikasjonen har vært ledet av Anette Walstad Enes.

Marit Berger Gundersen har stått for redigeringen av rapporten.

Prosjektstøtte: Arbeidet ble finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet (fra 1.1.2010 Arbeidsdepartementet).

Sammendrag

Inntekts- og levekårsutviklingen har for de fleste innbyggerne i Norge vært meget god de siste årene. Hovedformålet med denne publikasjonen er derimot å belyse økonomi og levekår for ulike grupper som i større grad faller utenfor denne utviklingen, og som tradisjonelt sett har vært overrepresentert nederst i inntektsfordelingen. Dette gjelder for eksempel sosialhjelpsmottakere, enslige forsørgere, personer med flyktningbakgrunn og ulike trygde- og stønadsmottakere. Levekårene til disse gruppene blir målt ved ulike indikatorer som forsøker å belyse økonomiske vansker, rente- og gjeldsbelastning, yrkestilknytning, boligøkonomi og helse- og funksjonsevne.

Andelen personer med lavinntekt påvirkes i stor grad av hvordan en definerer lavinntekt. Ifølge OECDs lavinnteksdefinisjon hadde om lag 4 prosent av den norske befolkning lavinntekt i 2007 når personer i studenthusholdninger er utelatt, mens anslagene basert på EU sin definisjon ligger på 10 prosent. De ulike tallene skyldes først og fremst at lavinntektsgrensen er satt betydelig høyere i EU sin definisjon (60 prosent av medianen), slik at flere personer rimeligvis vil komme under denne lavinntektsgrensen, sammenlignet med OECD sin definisjon (50 prosent). I tillegg gir den gamle OECD-skalaen, der en legger mindre vekt på husholdningenes stordriftsfordeler, en lavere medianinntekt i befolkningen enn EUs skala. Andelen personer med relativ lavinntekt har økt noe de siste ti årene i følge OECDs definisjon, mens andelen i henhold til EUs definisjon viser stor grad av stabilitet.

I internasjonal sammenheng har Norge en lav andel av befolkningen under lavinntektsgrensen. Lavinntektsgrensen i Norge er blant de aller høyeste i Europa, selv etter justering for forskjeller i prisnivå.

Flere personer kan av ulike grunner ha lave husholdningsinntekter over en relativt kort periode som for eksempel ett år, for siden å oppleve en klar forbedring i husholdningsinntektene. Det er derfor klart færre som opplever å ha vedvarende lavinntekt, enn årlig lavinntekt. Dersom en definerer vedvarende lavinntekt på bakgrunn av den gjennomsnittlige husholdningsinntekten en har i en treårsperiode, hadde 8,1 prosent av befolkningen vedvarende lavinntekt i perioden 2005 til 2007, ut i fra EUs målemetode. Tilsvarende andel basert på OECDs definisjon var 3 prosent. Aleneboende studenter er her utelatt. På samme måte som for årlig lavinntekt har andelen med vedvarende lavinntekt i følge EUs metode endret seg lite de siste årene, og ligger stabilt på om lag 8 prosent av befolkningen helt siden slutten av 1990-tallet. I følge OECDs definisjon økte andelen med vedvarende lavinntekt fra slutten av 1990-tallet og fram til 2004. Etter det har andelen med vedvarende lavinntekt ligget stabilt på om lag 3 prosent.

Abstract

In recent years the development in income and living conditions has for the majority of the Norwegian population been very good. This report, on the other hand, is concerned with the economy and living conditions of various vulnerable groups that are known to be overrepresented at the bottom of the income distribution. This applies for example to social assistance recipients, single parents, immigrants and beneficiaries of various social security benefits. The living conditions for these groups are measured by various indicators that seek to illustrate economic difficulties, interest and debt burden, economic activity, housing economy as well as health conditions and operability.

The proportion of persons with low income is affected by how low income is defined. The corresponding proportion is 4 per cent using OECD's definition (students excluded), while the estimate based on the low-income definition that is currently preferred by the European Union is 10 per cent. The disparity in numbers is mainly caused by the higher threshold in the EU-definition (60 per cent of the median) compared to OECD's definition (50 per cent). Consequently, more people will have an income below the EU low income threshold. The OECD scale gives a lower median income compared to the EU-scale. Also, the OECD-scale puts less emphasis on the household's economy of scale. The share of persons with low income has remained stable over the last decade according to the EU definition, but has increased slightly according to the OECD low-income definition.

In a comparative perspective, Norway has a small proportion of the population with relative low income, while the low income threshold is among the highest in Europe, even after adjusting for differences in price levels.

Many people experience only a short period of low household income, for example for a period of just one year, and may thereupon experience an improvement in household income. Therefore, fewer persons have persistent low income, compared to annual low income. If we define persistent low income based on the average household income in a three-year period, 8.1 per cent of the population had persistent low income using the EU measure. The corresponding proportion is 3 per cent using OECD's definition. Students living alone are excluded in these numbers. The proportion with persistent low income (EU-definition), as well as annual low income, have seen few changes in recent years. It has remained stable at approximately 8 per cent of the population since the end of the 1990s. According to the OECD's definition the proportion with persistent low income increased slightly from the end of the 1990s to 2004. Since then the proportion with persistent low income has been stable at approximate 3 per cent.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	5
Abstract	6
Innhold	7
1. Innledning	8
2. Datagrunnlag og definisjoner	9
2.1. Datagrunnlag.....	9
2.2. Inntektsbegrep.....	10
2.3. Ekvivalensskala	10
2.4. Definisjon av lavinntektsgrense	11
2.5. Indikatorer basert på Inntektsstatistikk for husholdninger.....	13
2.6. Indikatorer basert på Levekårsundersøkelsen.....	14
2.7. Ulike lavinntektsgrupper	16
3. Lavinntekt og inntektsfordeling	18
3.1. Utviklingen i lavinntekt for noen økonomisk utsatte grupper.....	22
3.2. Inntektsfordeling	25
4. Vedvarende lavinntekt	29
4.1. Nærmere om datagrunnlaget	29
4.2. Definisjon av vedvarende lavinntekt	30
4.3. Utviklingen i vedvarende lavinntekt	30
4.4. Sammensetning av lavinntektsgruppen	32
4.5. Yrkestilknytning og utdanning.....	33
4.6. Økonomiske kjennemerker ved lavinntektsgruppen	34
4.7. Boforhold, økonomiske problemer og tilknytning til arbeidsmarkedet.....	35
4.8. Lavinntekt innen ulike grupper.....	48
4.9. Nærmere om innvandrere med vedvarende lavinntekt.....	50
4.10. Nærmere om barn med vedvarende lavinntekt	51
5. Sosiale indikatorer for barn og barnefamilier	53
6. Sosiale indikatorer for aleneboende	69
7. Sosiale indikatorer for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	81
8. Sosiale indikatorer for sosialhjelpsmottakere	89
9. Sosiale indikatorer for alderspensjonister	101
10. Sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister	109
11. Sosiale indikatorer for etterlattepensjonister	121
12. Sosiale indikatorer for mottakere av uføreytelser	125
13. Sosiale indikatorer for langtidssyke	136
14. Sosiale indikatorer for langtidsledige	147
15. Sosiale indikatorer for mottakere av supplerende stønad	152
16. Sosiale indikatorer – en oversikt	156
16.1. Økonomisk utsatthet.....	156
16.2. Økonomiske vansker	158
16.3. Tilknytning til arbeidslivet.....	160
16.4. Utdanning	162
16.5. Rente- og gjeldsbelastning	162
16.6. Eierforhold og boligstandard.....	164
16.7. Boligøkonomi.....	165
16.8. Helseforhold og funksjonsevne	167
17. Internasjonal sammenligning av lavinntekt	168
Referanser	174
Vedlegg A: Datagrunnlag	177
Vedlegg B: Sosiale indikatorer	179
Figur- og tabellregister	187

1. Innledning

Hovedformålet med denne publikasjonen er å belyse økonomi og levekår for ulike grupper i samfunnet som tradisjonelt er overrepresentert nederst i inntektsfordelingen. Det legges vekt på å vise utviklingen i levekårene fra midten av 1990-årene og frem til 2008. Til dette formålet er det utviklet flere indikatorer som blant annet viser tilknytning til arbeidslivet, økonomisk utsatthet, helse- og boligforhold, samt oppfatning av egen økonomi. I rapporten er det også lagt vekt på å vise forekomsten av vedvarende lavinntekt og andre indikatorer på økonomisk utsatthet ved ulike metodiske tilnærminger. Det er benyttet data fra en rekke ulike kilder, fra heldekkende statistiske registre og databaser til mindre utvalgsundersøkelser.

Rapporten har følgende disposisjon: I kapittel 2 gjøres det nærmere rede for datagrunnlaget som benyttes, hvilke grupper av befolkningen som omfattes av rapporteringen, hvordan vi måler lavinntekt og hvilke andre metodiske innfallsvinkler som har blitt valgt for å belyse utviklingen i økonomi og levekår.

Kapittel 3 beskriver utviklingen i årlig lavinntekt, og hvordan inntektene fordeler seg i hele befolkningen, i et lengre perspektiv. I tillegg til å vise andelen med lavinntekt i ulike grupper etter ulike definisjoner, presenteres også "lavinntekts-gapet", det vil si et mål som viser hvor "fattig" de "fattige" er.

Tilhørighet til en lavinntektshusholdning er først og fremst et problem dersom dette er en tilstand med en viss varighet. I kapittel 4 studeres forekomsten av vedvarende lavinntekt, som i denne rapporten er definert som personer som tilhører husholdninger som har hatt lavinntekt i en treårsperiode. Sannsynligheten for at noen grupper av befolkningen har større sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt enn andre blir også belyst.

I kapitlene 5 til 15 følger en analyse av økonomisk utsatte grupper i befolkningen. Blant disse finnes en rekke trygdemottakere (alders- og uførepensjonister, minstepensjonister, langtidssyke og langtidsledige), sosialhjelpsmottakere, innvandrere, enslige forsørgere og aleneboende. For hver enkelt gruppe presenteres ulike indikatorer som kan ha betydning for levekårene. Dette gjelder for eksempel forekomsten av årlig lavinntekt, tilknytning til arbeidsmarkedet, boligstandard, helseforhold, og bruk av supplerende ytelser fra det offentlige. For å fange opp eventuelle utviklingstrekk de siste årene, presenteres tall tilbake til begynnelsen av 1990-tallet frem til 2008. Etter å ha sett på de ulike gruppene hver for seg, gis det en oversikt over alle gruppene indikator for indikator i kapittel 16.

Rapporten avsluttes med et eget kapittel (kapittel 17), der det presenteres en oversikt over lavinntekt og inntektsfordeling innen en rekke europeiske land. Tallene er her primært hentet fra EU sitt statistikkbyrå Eurostat.

2. Datagrunnlag og definisjoner

Mads Ivar Kirkeberg og Tor Morten Normann

2.1. Datagrunnlag

Det er flere datakilder som er benyttet i framstillingen av tallene i denne rapporten:

Inntektsstatistikk for husholdninger

Fra og med inntektsåret 2004 er inntektsstatistikken for husholdninger en heldekkende statistikk som omfatter alle personer i privathusholdninger som bor i landet ved utgangen av året (tidligere var denne statistikken utvalgsbasert). Inntektsopplysninger kobles på fra ulike administrative registre, for eksempel fra skatte- og trygdeetaten. Husholdningsopplysninger er avledet ved hjelp av ulike kilder. Les mer om dette under <http://www.ssb.no/emner/05/01/ifhus/>. I statistikken er det påkoblet en rekke kjennemerker som gjør det mulig å identifisere diverse utsatte grupper i befolkningen, for eksempel langtidsledige, langtidssyke, innvandrere og flyktninger. Ved å koble flere årganger av statistikken sammen har man et panel som dekker hele befolkningen, og som gjør det mulig å studere forekomsten av vedvarende lavinntekt. Dette er nærmere beskrevet i kapittel 4.

Fordelene med en heldekkende inntektsstatistikk er mange. Det er nå mulig å lage mer detaljert statistikk, både når det gjelder mindre grupper i befolkningen, men også for mindre geografiske områder. I tillegg får en sikrere tall siden en ikke lenger har utvalgsvarians slik tilfellet var tidligere med utvalgsbaserte inntektsundersøkelser for husholdninger. På sikt, med enda flere årganger tilgjengelig, vil dette gi gode data for å følge endringer i økonomiske levekår innenfor mindre grupper av befolkningen.

Levekårsundersøkelsen

Det finnes viktige levekårsområder som ikke kan belyses ved hjelp av data fra inntektsstatistikken, men som krever egne intervjuundersøkelser. Dette gjelder for eksempel opplysninger om egen helse, boligsituasjon, boligøkonomi, egen oppfatning om personlig økonomi eller enkelte opplysninger om arbeidsforhold. Dette er data som samles inn i Levekårsundersøkelsen. Levekårsundersøkelsene er landsrepresentative utvalgsundersøkelser. Levekårsundersøkelsen består både av en *panelundersøkelse* og en *tverrsnittsundersøkelse*, begge gjennomføres hvert år. Tverrsnittsundersøkelsene danner grunnlag for de fleste av opplysningene for årene før 2003 om ulike gruppers boforhold. Tverrsnittsundersøkelser om boforhold er gjennomført i 1997, 2001 og 2004, og er basert på utvalg av 5000 personer 16 år og over.

Panelundersøkelsene, påkoblet opplysninger fra inntektsstatistikken, er grunnlaget for opplysningene om personer med vedvarende lavinntekt. De er også grunnlaget for opplysningene om boforhold og oppfatninger av husholdningens økonomi, helse og tilknytning til arbeidslivet på husholdningsnivå for årene 2003-2008. Fra og med 2003 er panelundersøkelsen samordnet med EUs undersøkelse om inntekt og levekår (EU-SILC). Utvalget er på om lag 9000 personer 16 år og eldre hvert år, og vi oppnår intervju med i underkant av 6000 personer som danner grunnlag for analysen.

Det er i stor grad overlapp mellom levekårsundersøkelsene og de utvalgsbaserte inntektsundersøkelsene før 2004. Alle personer som er med i levekårsundersøkelsen inngår også i inntektsundersøkelsen (men ikke omvendt). Dette gjelder også for levekårsundersøkelsens panelundersøkelse. Siden levekårsundersøkelsen får koplet på de samme inntektene som inngår i inntektsundersøkelsen, er det mulig å også benytte levekårsundersøkelsen til å presentere ulike levekårsindikatorer for grupper med vedvarende lavinntekt.

2.2. Inntektsbegrep

Inntektsbegrepet som benyttes som mål på de økonomiske ressursene er *inntekt etter skatt*. Dette begrepet omfatter summen av alle yrkesinntekter (lønn- og næringsinntekter), kapitalinntekter (det vil si renteinntekter og avkastning på diverse verdipapirer) pluss diverse overføringer (for eksempel pensjoner, barne-trygd, bostøtte, stipend og sosialhjelp). Til fratrekk kommer utlignet skatt og negative overføringer (det vil si pensjonspremier i arbeidsforhold og betalt barnebidrag). For en detaljert gjennomgang av alle inntektskomponenter som inngår i inntektsbegrepet viser vi til NOS Inntekts- og formuesstatistikk, 2002 (Statistisk sentralbyrå 2004).

Selv om inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntekter som husholdningene mottar, vil det også være andre faktorer som i stor grad påvirker den økonomiske velferden til barn og voksne, og som ikke blir omfattet av dette inntektsbegrepet. Dette gjelder for eksempel verdien av alle offentlige tjenester som er rettet inn mot barn og eldre (f.eks. gratis lege, tannlege og helsetjeneste for barn, offentlig støtte til barnehager, hjemmehjelp og hjemmesykepleie for eldre). Det har blitt vist at den økonomiske verdien av slike tjenester er betydelig for husholdningene (Nørgaard 2001). Ubetalte omsorgstjenester fra slektninger, naboer og venner og uformelle overføringer av ulike slag vil også påvirke velferdsnivået til barn og voksne.

Det er bare de *registrerte* kontante inntektene som inngår i inntektsbegrepet. Inntekter som unndras beskatning vil for eksempel ikke være med. Et spørsmål som kan diskuteres er om en i inntektsbegrepet burde ta hensyn til eventuelle renteutgifter som husholdningene har. I det inntektsbegrepet som benyttes her, er det ikke gjort fratrekk for betalte renter. Dette har blitt gjort på bakgrunn av at de fleste husholdninger låner for å investere i egen bolig. Men i inntektsstatistikken finnes det ikke gode nok opplysninger om den økonomiske fordelingen en har av å bo i egen bolig, og det er derfor ikke mulig å beregne en realistisk boliginntekt. Derimot foreligger det fullstendige opplysninger om husholdningenes renteutgifter, som i sin helhet kan trekkes fra på selvangivelsen. Denne mangelen på symmetri mellom inntekts- og utgiftssiden har ført til at vi verken tar med inntekt av egen bolig i inntektsbegrepet, eller gjør fratrekk for renteutgifter.

2.3. Ekvivalensskala

For å kunne sammenligne den økonomiske velferden til husholdninger av ulik type og størrelse er det vanlig å "justere" inntekten ved hjelp av såkalte ekvivalensskalaer eller forbruksvekter. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor stor inntekt en husholdning på for eksempel fire personer må ha, for å ha samme levestandard eller økonomisk velferd som en enslig person. Det må imidlertid bemerkes at når en benytter slike ekvivalensskalaer, forutsetter en at all husholdningsinntekt blir likt fordelt på alle husholdningsmedlemmer. Men det er ikke sikkert at dette er en fullt ut korrekt antakelse. For eksempel har en stor andel enslige forsørgere oppgitt at de fikk bedre personlig økonomi etter at de ble enslige forsørgere enn det de hadde som gift, på tross av at husholdningsinntektene ble betydelig redusert. Årsaken til dette var at en som enslig forsørger fikk bedre kontroll over husholdningsøkonomien (Jarvis & Jenkins 1997). Andre undersøkelser har vist at det innen ektepar var en positiv korrelasjon mellom størrelsen på kvinnens bidrag til fellesøkonomien og hennes tilfredshet med den personlige økonomien, mens mennene på sin side oppgav stadig mindre grad av tilfredshet jo viktigere ektefellens bidrag var til fellesøkonomien. Dette kan tolkes som at den som skaffer inntektene til husholdningen, også kan påvirke fordelingen av inntektene innen husholdningen (Bonke og Browning 2003). En annen undersøkelse blant norske barnefamilier med lav inntekt viste at foreldrene i stor grad prioriterte barnas behov fremfor egne, i et forsøk på å skjerme barna (Thorød 2006).

I det datagrunnlaget som er benyttet her har vi imidlertid ingen opplysninger om den interne fordelingen av inntektene innen husholdningen.

Det finnes i dag en rekke ulike ekvivalensskalaer i bruk, og det er ingen enighet om hvilken skala som er den beste. Vi har i denne rapporten valgt å benytte to ulike skalaer som i dag blir hyppig benyttet i internasjonale studier: Den første er OECD-skalaen som legger relativ beskjeden vekt på husholdningenes stordriftsfordeler. Ifølge denne skalaen skal første voksne få vekt lik 1, neste voksne husholdsmedlem vekt lik 0,7 og hvert barn vekt lik 0,5.

Den andre skalaen er en "modifisering" av OECD-skalaen, ved at det legges større vekt på at store husholdninger vil ha stordriftsfordeler når flere personer deler på utgiftene. Det er denne skalaen som nå benyttes av EU (Eurostat, 1998). Ifølge denne "EU-skalaen" skal første voksne ha vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens hvert barn får vekt lik 0,3.

Tabell 2.1 summerer opp de to ulike skalaene med hensyn til den vekt (antall forbruksenheter) de gir husholdninger av ulik størrelse. Vi ser for eksempel at i en husholdning bestående av fire medlemmer (to voksne og to barn) vil sum forbruksenheter utgjøre $(1 + 0,7 + 0,5 + 0,5) = 2,7$ etter OECD-skalaen, mens etter EU-skalaen vil tilsvarende husholdning ha $(1 + 0,5 + 0,3 + 0,3) = 2,1$ forbruksenheter. Dette betyr at en slik husholdning med to voksne og to barn må ha en inntekt som er 2,7 ganger større enn en enslig for å ha samme velferdsnivå ved bruk av OECD-skalaen. Ved bruk av EU-skalaen er det tilstrekkelig for en slik husholdning å bare ha 2,1 ganger så høy inntekt som en enslig for å ha samme velferdsnivå.

Tabell 2.1. Ekvivalensskalaer og husholdningsstørrelse¹

Husholdningsstørrelse	Antall forbruksenheter	
	OECD-skala	EU-skala
1 person	1,0	1,0
2 personer	1,7	1,5
3 personer	2,2	1,8
4 personer	2,7	2,1
5 personer	3,2	2,4

¹ Tabellen regner person nummer tre og høyere i husholdningen for å være barn.

2.4. Definisjon av lavinntektsgrense

Grovt sett finnes det to ulike metoder å konstruere en lavinntektsgrense på. En kan enten ta utgangspunkt i en *absolutt* tilnærming eller en *relativ* tilnærming.

I en absolutt tilnærming tar en utgangspunkt i det pengebeløpet som kreves for å skaffe seg et utvalg av basisvarer, for eksempel matvarer som en anser som ernæringsmessig nødvendig. I tillegg blir det gjort tillegg for nødvendige utgifter til husleie, klær mv. Det mest kjente eksemplet på en absolutt definisjon av lavinntekt er den amerikanske fattigdomsgrensen. Den ble utviklet tidlig på 1960-tallet og tok utgangspunkt i det gjennomsnittlige inntektsnivået til en husholdning med to barn som brukte 30 prosent eller mer av det totale forbruket på matvarer (Dalaker 1999). En slik lavinntektsgrense skal i utgangspunktet være absolutt, dvs. at dette beløpet bare skal justeres hvert år for prisstigning. Imidlertid vil det også her foreligge et subjektivt element. Varer som tidligere ble betraktet som luksus kan i dag bli regnet som nødvendighetsartikler. Telefon og TV kan være eksempler på slike varer. Den amerikanske fattigdomsgrensen har blant annet blitt kritisert for at den ikke tar hensyn til at forbruksmønsteret har endret seg over tid, og for at den i stor grad gjenspeiler forbruksmønsteret slik det var i 1950-tallets USA (Citro & Michael 1995).

I en relativ tilnærming unngår en å måtte foreta subjektive valg vedrørende hvilke nødvendighetsartikler som skal inngå i beregningen av lavinntektsgrensen. I denne metoden er det vanlig å benytte det generelle inntektsnivået i landet som referanse. Man tar da ofte utgangspunkt i medianinntekten for hele befolkningen. Medianinntekten er det inntektsbeløpet som deler en gruppe i to like store halvdel, etter at inntekten er sortert stigende (eller synkende). Det vil altså være like mange personer med en inntekt over som under medianinntekten. Tabell 2.2 viser

medianinntekten per forbruksenhet for hele befolkningen i perioden 1996-2007 etter både OECD- og EU-skalaen.

Tabell 2.2. Medianinntekt per forbruksenhet. OECD- og EU-skala. Inntekt etter skatt. 1996-2007

	OECD-skala		EU-skala	
	Løpende kroner	2007-kroner ¹	Løpende kroner	2007-kroner ¹
1996	123 000	153 000	148 000	184 000
1997	129 000	156 000	155 000	188 000
1998	139 000	164 000	167 000	198 000
1999	148 000	171 000	179 000	207 000
2000	155 000	174 000	187 000	210 000
2001	164 000	179 000	198 000	216 000
2002	173 000	186 000	208 000	224 000
2003	178 000	187 000	213 000	224 000
2004	182 000	190 000	219 000	230 000
2005	192 000	198 000	231 000	238 000
2006	201 000	203 000	242 000	244 000
2007	218 000	218 000	262 000	262 000
Gjennomsnitt for tre-årsperioder				
1996-1998		158 000		190 000
1997-1999		164 000		198 000
1998-2000		170 000		205 000
1999-2001		175 000		211 000
2000-2002		180 000		217 000
2001-2003		184 000		221 000
2002-2004		188 000		226 000
2003-2005		192 000		231 000
2004-2006		197 000		237 000
2005-2007		206 000		248 000

¹ Omregnet ved hjelp av konsumprisindeksen.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger 1996-2003. Inntektsstatistikk for husholdninger 2004-2007. Statistisk sentralbyrå.

Personer med en inntekt under ulike avstander til medianinntekten defineres som å tilhøre lavinntektsgruppen. Lavinntektsgrensen settes ofte til 50 eller 60 prosent av medianinntekten. Dette er en metode som ofte benyttes i internasjonale studier, for eksempel av OECD (2008), Eurostat (1998) og analyser som benytter Luxembourg Income Study (LIS), for eksempel Atkinson, Rainwater & Smeeding (1995). I motsetning til en absolutt tilnærming vil en relativ tilnærming føre til at dersom det generelle inntektsnivået i befolkningen øker, må også husholdningsinntektene til personene nederst i fordelingen øke tilsvarende for at det ikke skal bli flere med lav inntekt.

Men også en relativ tilnærming reiser flere begrepsmessige problemer. En innvending som ofte nevnes, er at dette vel så mye er et mål for inntektsfordeling heller enn for lavinntekt eller fattigdom, og at valg av relativ avstand til det generelle inntektsnivået (f.eks. 50 prosent) er høyst vilkårlig (Pedersen og Smith 1998; Bradshaw 2000).

I denne rapporten vil det hovedsakelig bli benyttet en relativ tilnærming til definisjonen av lavinntekt. Ettersom datagrunnlaget er inntekt, og ikke forbruk, har vi ingen muligheter til å konstruere lavinntektsgrenser basert på budsjettandeler. Vi har videre valgt å benytte medianen, heller enn gjennomsnittet, som mål på det generelle inntektsnivået. Selv om gjennomsnittet gjerne er lettere å forholde seg til for folk flest, er medianen et mer robust mål ettersom den i mindre grad blir påvirket av få observasjoner med svært høye eller lave inntekter.

I rapporten benyttes to ulike definisjoner på lavinntekt som også er mye brukt internasjonalt. Den ene tar utgangspunkt i beløpet som utgjør 50 prosent av medianinntekten for alle personer, etter at husholdningsinntektene er regnet om til forbruksenheter ved hjelp av OECD-skalaen. Alle personer med en inntekt per forbruksenhet lavere enn dette, regnes da som tilhørende lavinntektsgruppen. Den andre definisjonen tar utgangspunkt i den som i dag benyttes av EU, det vil si at lavinntektsgrensen settes lik 60 prosent av medianinntekten for alle personer, etter å ha korrigert for ulikheter i husholdningstørrelse ved hjelp av EU-skalaen.

I tabell 2.3 presenteres årlige lavinntektsgrenser for ulike typer husholdninger i 2007, og der lavinntektsgrensene tar utgangspunkt i ulike avstander til medianinntekten for alle dette året. Vi ser for eksempel at det er til dels betydelige forskjeller i det nivået på lavinntektsgrensen som de to metodene gir, særlig for enslige. Ifølge OECDs definisjon vil for eksempel en enslig person måtte ha 109 000 kroner i inntekt etter skatt i 2007, for ikke å havne under 50 prosent av medianinntekten for alle. Dersom en benytter EU sin lavinntektsgrense på 60 prosent av medianen, gir dette en lavinntektsgrense for en enslig person på 157 000 kroner i 2007. Til sammenligning var minstepensjonen til en enslig drøyt 117 000 kroner det samme året.

Tabell 2.3 Lavinntektsgrenser i kroner (årsinntekt) basert på ulike avstander til medianinntekt. Inntekt etter skatt. Ulike husholdningstyper. 2007

	OECD-skala			EU-skala		
	50 prosent	60 prosent	Antall forbruksenheter	50 prosent	60 prosent	Antall forbruksenheter
Enslig	109 000	131 000	1,0	131 000	157 000	1,0
Enslig forsørger						
med 1 barn	164 000	197 000	1,5	171 000	205 000	1,3
med 2 barn	218 000	262 000	2,0	210 000	252 000	1,6
med 3 barn	273 000	328 000	2,5	249 000	299 000	1,9
Par uten barn	186 000	223 000	1,7	197 000	236 000	1,5
Par						
med 1 barn	240 000	288 000	2,2	236 000	283 000	1,8
med 2 barn	295 000	354 000	2,7	276 000	331 000	2,1
med 3 barn	350 000	419 000	3,2	315 000	378 000	2,4
med 4 barn	404 000	485 000	3,7	354 000	425 000	2,7

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger 2007. Statistisk sentralbyrå.

Utvikling i lavinntekt basert på tverrsnittsdata (ett bestemt år), gir begrenset informasjon om hvor lenge en tilstand varer, om for eksempel det å ha lav inntekt er et kronisk eller forbigående fenomen. Tidligere undersøkelser har vist at det kan være betydelige forskjeller med hensyn til hvilke grupper av befolkningen som har størst sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt (se for eksempel Andersen m.fl. 2003). Noen grupper vil bare kortvarig ha lavinntekt for eksempel på grunn av underskudd i næring eller tap ved salg av aksjer et år, mens andre grupper kan ha langt større vansker med å forbedre sin økonomiske situasjon over tid.

I kapittel 4 gjøres det mer rede hvordan man ved hjelp av paneldata kan følge utviklingen til de samme individer over flere år for å avdekke hvor mange som har vedvarende lavinntekt, sammenlignet med hvor mange som bare årlig befinner seg i lavinntektsgruppen.

Vedvarende lavinntekt er i denne rapporten definert som det å ha en inntekt etter skatt per forbruksenhet som i gjennomsnitt over en periode på tre år, er lavere enn den gjennomsnittlige lavinntektsgrensen for de samme årene. Tabell 2.2 viser for eksempel at mediangjennomsnittet basert på EUs ekvivalensskala var på 248 000 kroner (2007-kroner) for årene 2005-2007. Alle personer med en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt under 149 000 kroner (60 prosent av 248 000) i denne treårsperioden, vil dermed tilhøre gruppen med vedvarende lavinntekt. Tilsvarende lavinntektsgrense basert på OECDs metode (50 prosent av mediangjennomsnittet) vil være på 103 000 kroner for årene 2005-2007.

2.5. Indikatorer basert på Inntektsstatistikk for husholdninger

I tillegg til å vise forekomsten av lavinntekt, skal vi også trekke inn andre indikatorer som kan beskrive levekårsutviklingen for ulike grupper i samfunnet.

I kapitlene 5-15 presenteres følgende indikatorer (indikatorene gis både for hele gruppen og de med lavinntekt i gruppen):

Yrkestilknytning

1. andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede. Som yrkestilknyttet regnes personer som har lønn og/eller netto næringsinntekt større enn folketrygdens minstepensjon (minstepensjon) til enslige (nesten 117 500 kroner i 2007).
2. andel personer som tilhører husholdninger der yrkesinntekt er største husholdningsinntekt (lønn og netto næringsinntekt utgjør husholdningens største inntektskilde).

Utdanning

1. andel personer som tilhører en husholdning hvor hovedinntektstaker kun har grunnskole som høyeste fullførte utdanning. Definisjonene av de ulike utdanningsnivåene som brukes i statistikken om befolkningens utdanningsnivå, ble endret i 2006. Les mer om dette under http://www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2006-09-14-01.html Den nye standarden er nå benyttet på hele tidsserien for denne indikatoren, og tallene i denne rapporten er derfor sammenlignbare over tid.

Økonomisk utsatthet

1. andel personer som tilhører en husholdning som mottar bostøtte.
2. andel personer som tilhører en husholdning som mottar sosialhjelp.
3. andel personer som tilhører en husholdning som mottar både bostøtte og sosialhjelp.

Rente- og gjeldsbelastning

1. andel personer som tilhører en husholdning med høy rentebelastning (samlede renteutgifter utgjør mer enn 15 prosent av husholdningens samlede inntekt).
2. andel personer som tilhører en husholdning med høy gjeldsbelastning (samlet gjeld er mer enn tre ganger så høy som husholdningens samlede inntekt).

Inntektsfordeling

1. Gini-koeffisienten. Dette er et ulikhetsmål som baser seg på forholdet mellom den kumulative andelen av befolkningen rangert etter størrelsen på inntekten, og den kumulative andelen av totalinntekten de disponerer. Størrelsen på koeffisienten representerer den andelen av totalinntekten som må fordeles for å oppnå full likhet. Gini-koeffisienten kan variere fra 0 (fullstendig likhet) til 1 (maksimal ulikhet).
2. S80/S20 er forholdstallet mellom gjennomsnittsinntektene til den femdelen (20 prosent) av befolkningen med aller høyest inntekt (per forbruksenhet) og gjennomsnittsinntektene til den femdelen (20 prosent) som har lavest inntekt (per forbruksenhet).
3. P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen i fordelingen som har høyere inntekt enn 90 prosent av alle andre (P90) og inntekten til den personen som har lavere inntekt enn 90 prosent av alle andre (P10). Fordelen med dette målet i forhold til S80/S20 er at det i mindre grad blir påvirket av observasjoner med svært høye (eller lave) beløp.

2.6. Indikatorer basert på Levekårsundersøkelsen**Boforhold**

Andre småhus Dette omfatter rekkehus, kjedehus, atriumhus eller andre sammenbygde småhus, vertikal- og horisontaldelt tomannsbolig og terrassehus.

Eiere Personer som bor i husholdning som eier boligen sin selv eller gjennom andels- eller aksjeselskap.

Boligareal Dette er det totale arealet innenfor boligens yttervegger. I kjeller og på loft regnes bare beboelsesrom med.

<i>Bor trangt</i>	Dette er aleneboende som bor på ett rom eller flerpersonhusholdninger med flere medlemmer enn antallet rom i boligen.
<i>Bor svært romslig</i>	Dette er personer som bor i husholdning som disponerer minst 3 rom mer enn antallet personer. Som rom regner enn da ikke kjøkken, bad, WC, entre eller rom under 6 kvadratmeter. Heller ikke rom som bare brukes til næringsformål.
<i>Bolig med råte og fukt</i>	Personer som svarer at det er råte i vinduer eller gulv eller at det er tak som lekker eller fukt i vegger eller gulv der de bor.
<i>Utsatt for støy</i>	Personer som svarer at de har problemer med støy fra naboer eller annen støy utefra, f.eks. fra trafikk, industri eller anlegg.
<i>Utsatt for forurensning</i>	Personer som svarer at de har problemer med støv, lukt eller annen forurensning ved boligen på grunn av trafikk eller industri.
<i>Boutgiftsbelastning</i>	Høy boutgiftsbelastning har husholdninger der summen av renter og avdrag og husleie utgjør minst 25 prosent av husholdningens samlede inntekt etter skatt. Dersom denne andelen er under 10 prosent er boutgiftsbelastningen lav.

Økonomisk situasjon

<i>Betalingsproblemer</i>	Personer som svarer bekreftende på at det i løpet av de siste 12 måneder har hendt at husholdningen har vært ute av stand til å betale husleie eller fellesutgifter/boliglån/elektrisitet og kommunale avgifter/andre lån, herunder avbetalingslån.
<i>Økonomisk romslighet</i>	Personer svarer på spørsmålet 'Tenk på den samlede inntekten til alle i husholdningen. Hvor lett eller vanskelig er det for dere 'å få endene til å møtes' med denne inntekten?'

Helse

<i>Kronisk sykdom</i>	Personer som har svart bekreftende på spørsmål om de har noen langvarig sykdom eller lidelse, noen virkning av skade eller noen funksjonshemming. I levekårsundersøkelsen om helse stilles det flere spørsmål for å fange opp kronisk syke hvilket resulterer i en vesentlig høyere andel med kronisk sykdom. Resultatene her kan derfor ikke sammenlignes med resultatene fra helseundersøkelsene. Forskjellene mellom grupper vil likevel være interessante.
<i>Nedsatt funksjonsevne</i>	Personer med nedsatt funksjonsevne er personer med kronisk sykdom som har medført begrensninger i de daglige aktiviteter, begrensninger som har vart i minst seks måneder. Begrensningene vurderes av personen som store eller moderate.
<i>Udekket behov for medisinsk hjelp/ tannlegehjelp</i>	Personer som siste 12 måneder har hatt behov for medisinsk undersøkelse eller behandling uten å ha fått det / behov for å gå til tannlege uten å ha gjort det.

Tilknytning til arbeidslivet

<i>Antall helårs yrkesaktive i husholdningen</i>	I EU-SILC registreres hovedaktivitet for hver måned i kalenderåret. Yrkesaktivitet regnes som hovedaktivitet hvis personen hadde inntektsgivende arbeid i flertallet av ukene i måneden. Hvis ikke er hovedaktivitet selvdefinert. Kategoriene for hovedaktivitet er ansatt på heltid, ansatt på deltid, selvstendig på heltid, selvstendig på deltid, arbeidsledig, pensjonist/uføretrygdet, elev/student, annen inaktiv og i militærtjeneste. Disse opplysningene er registrert for alle voksne i husholdningen. De gir grunnlag for alle indikatorene på tilknytning til arbeidslivet, med unntak av indikatoren: husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet.
	Antall voksne i husholdningen som har oppgitt at deres hovedaktivitet i alle årets måneder har vært ansatt eller selvstendig enten på heltid eller deltid.

<i>Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen</i>	Dette er summen for alle voksne i husholdningen av antall måneder der hovedaktivitet er oppgitt som ansatt eller selvstendig på heltid.
<i>Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen</i>	
<i>Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen.</i>	Definisjon tilsvarende heltids yrkesaktivitet.
<i>Husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet.</i>	Dette er husholdninger der husholdningens samlede næringsinntekt er større enn den samlede lønnsinntekten.
<i>Antall heltids studenter i husholdningen.</i>	
<i>Antall heltids pensjonister i husholdningen.</i>	Dette er antallet voksne i husholdningen som har oppgitt at hovedaktiviteten er student/pensjonist i alle årets måneder.

2.7. Ulike lavinnteksgrupper

De (lavinntekts)gruppene som ovennevnte indikatorer gis for i rapporten er:

1. Enslige forsørgere (mor eller far med barn 0-17 år).
2. Par med barn 0-17 år i laveste inntektsklasse (definert som de 10 prosent med lavest inntekt etter skatt per forbruksenhet - EU-skala).
3. Alle barn 0 – 17 år.
4. Aleneboende etter alder
 - under 35 år (studenter er forsøkt utelatt i denne aldersgruppen)
 - 35-49 år
 - 50-66 år
 - 67 år og eldre
 - i levkårsdelen skilles det bare mellom aleneboende under 35 år og 35 år og eldre (studenter er ikke utelatt).
5. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (levkårsindikatorer gis ikke for denne gruppen).
6. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika (levkårsindikatorer gis ikke for denne gruppen).
7. Flyktninger. Bygger på data fra Utlendingsdirektoratet, hvor flukt har vært gitt som årsak til søknad om opphold (levkårsindikatorer gis ikke for denne gruppen).
8. Sosialhjelpsmottakere (personer som har mottatt sosialhjelp i løpet av året). Aleneboende sosialhjelpsmottakere og langtidsmottakere av sosialhjelp er skilt ut som egne undergrupper i inntektsdelen av rapporten. Langtidsmottakere er definert som personer som står registrert med mottatt sosialhjelp i minst 6 av årets 12 måneder.
(Både i inntekts- og levkårsdelen er sosialhjelpsmottakere også definert som personer i husholdninger der en eller flere har mottatt sosialhjelp i året).
9. Alderspensionister (personer som mottar alderspensjon iflg. NAV).
10. Aleneboende minstepensionister (aleneboende personer som mottar alders-, uføre eller etterlattepensjon, og har særtillegg iflg. NAV). Det er også skilt på aleneboende minstepensionister med henholdsvis alderspensjon og uførepensjon. Dette skillet gjelder imidlertid bare for inntektsindikatorer. For levkårsindikatorer tillater ikke dataene et slik skille.
11. Uførepensionister (personer som mottar varig uførepensjon iflg. NAV).
12. Personer med tidsbegrenset uførestønad iflg. NAV. Levkårsindikatorer gis ikke for denne gruppen.

13. Etterlattepensjonister (personer som mottar etterlattepensjon iflg. NAV. Gjenlevende etter ektefelle eller samboer. Levekårsindikatorer gis ikke for denne gruppen).
14. Langtidssyke (personer som mottar rehabiliterings- eller attføringspenger).
15. Langtidsledige (personer som har et registrert ledighetsforhold på mer enn 6 måneder bak seg. Personer som er registrert som langtidsledige i for eksempel januar 2007 vil derfor ha et ledighetsforhold som strekker seg minst 5 måneder tilbake i 2006. Levekårsindikatorer gis ikke for denne gruppen).
16. Mottakere av supplerende stønad (personer 67 år og eldre med liten eller ingen alderspensjon).

I tillegg gis det som referanse blant annet tall for hele befolkningen (eksklusive studenter).

Indikatorene fra inntektsstatistikken gis gjennomgående for alle personer tilhørende husholdninger hvor hovedinntektstaker tilhører en av gruppene ovenfor (med unntak av gruppene 1-3). Med hovedinntektstaker menes den personen med høyest registrert samlet inntekt i husholdningen. Indikatorer for levekår er basert på at personen selv tilhører gruppene ovenfor.

Det er viktig å være klar over at de ulike gruppene ikke er gjensidig utelukkende, men i varierende grad overlapper hverandre. Vedleggstabellene A1 og A2 bakerst i rapporten gir en oversikt over i hvilken grad de ulike gruppene overlapper hverandre.

3. Lavinntekt og inntektsfordeling

Jon Epland

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- utviklingen i årlig lavinntekt påvirkes av ulike definisjoner
- små endringer i andelen personer med relativ lavinntekt,
- men klar nedgang i andelen med "absolutt" lavinntekt
- om lag samme inntektsfordeling som året før
- de største inntektsforskjellene finner en i Oslo

Formålet med dette kapittelet er å gi en oversikt over utviklingen i årlig lavinntekt i et lengre perspektiv. Siden andelen med lavinntekt – slik vi definerer lavinntekt her – i stor grad påvirkes av utviklingen i ulikhet, ser vi også på hva som har skjedd med inntektsfordelingen i samme periode.

Som nevnt i kapittel 2 har vi valgt å benytte en "relativ" definisjon av lavinntekt, der lavinntektsgrensen hele tiden ses i forhold til det som er den vanlige eller "gjennomsnittlige" levestandarden i befolkningen. Men vi skal i tillegg trekke inn en "absolutt" tilnærming. Det kan være av interesse å beregne hvor mange som er i lavinnteksgruppen, dersom en benytter en lavinntektsgrense basert på ett bestemt år i en periode på flere år, og deretter bare justerer denne lavinntektsgrensen for prisstigningen som har funnet sted i perioden.

I tillegg til å vise utviklingen for hele befolkningen i et lengre perspektiv, skal vi også se på forekomsten av årlig lavinntekt innen ulike grupper av husholdninger, blant annet de gruppene som ble omtalt i kapittel 2. Vi vil blant annet belyse at for noen grupper vil andelen med lavinntekt variere alt etter hvordan vi definerer gruppen.

Vi presenterer utviklingen i årlig lavinntekt for to ulike lavinnteksdefinisjoner. Den ene tar utgangspunkt i tilrådinger som i sin tid ble gitt av OECD, og som benytter 50 prosent av medianinntekten som lavinntektsgrense, etter at inntektene har blitt justert ved hjelp av den såkalte OECD-skalaen.¹ Den andre følger anbefalinger fra EU, og har 60 prosent av medianinntekten som lavinntektsgrense. I tillegg benyttes her en ekvivalensskala som legger noe mer vekt på husholdningenes stordriftsfordeler, enn det den gamle OECD-skalaen gjør. For en nærmere omtale av ekvivalensskalaer viser vi til kapittel 2.

I tillegg til å vise utviklingen for hele befolkningen, presenteres også utviklingen i lavinntekt der vi har utelatt personer i studenthushold.² Grunnen til dette er at studenter - på grunn av at studielån ikke defineres som inntekt ifølge inntektsundersøkelsen - ofte vil ha lave inntekter og dermed være overrepresentert i lavinnteksgruppen. Men siden det å ta utdanning kan ses på som en form for investering i framtidig inntekt, kan det hevdes at det er urimelig å betrakte studenter som en lavinnteksgruppe. I tillegg tenderer antallet studenter å øke i perioder med svekkede konjunkturer, noe som kan påvirke andelen med lavinntekt.

Figur 3.1 viser utviklingen i årlig lavinntekt fra 1986 til 2007. Vi ser at andelen med lavinntekt er betydelig lavere når en benytter OECDs definisjon, enn EUs definisjon. Ifølge OECDs lavinnteksdefinisjon hadde i overkant av 4 prosent av befolkningen lavinntekt i 2007 når personer i studenthusholdninger er utelatt, mens

¹ Det må likevel presiseres at OECD i dag ikke anbefaler noen spesiell ekvivalensskala (se: <http://www.oecd.org/dataoecd/61/52/35411111.pdf>). I OECDs egne analyser av inntektsfordeling og fattigdom (OECD 2008) benyttes i dag den såkalte kvadratrotskalaen, som ligger nærmere EU-skalaen enn den gamle OECD-skalaen.

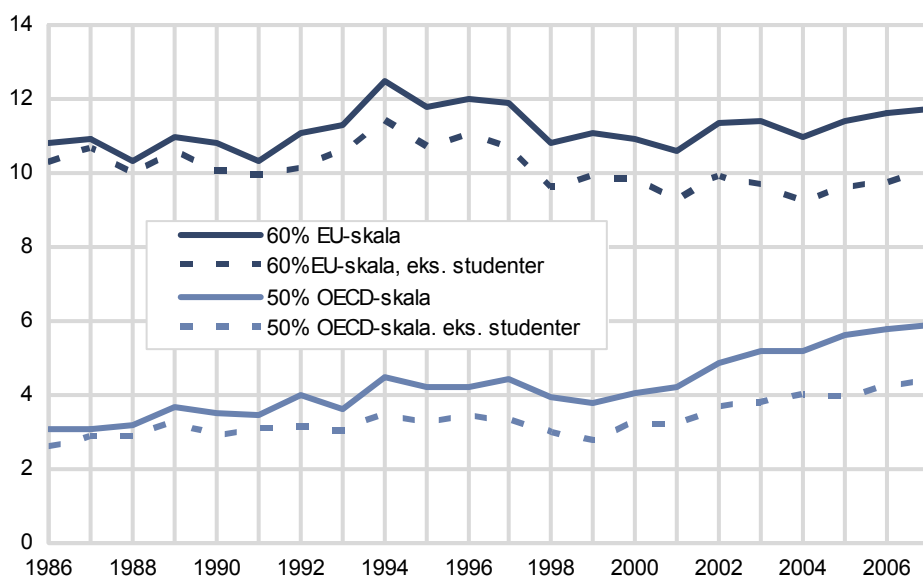
² Studenthushold er her definert som husholdninger der hovedinntektstaker hverken er yrkestilknyttet eller trygdemottaker og som mottar studielån.

anslagene basert på EU sin definisjon ligger på 10 prosent. De ulike tallene skyldes først og fremst at lavinntektsgrensen er satt betydelig høyere i EU sin definisjon (60 prosent av medianen), slik at flere personer rimeligvis vil komme under denne lavinntektsgrensen, sammenlignet med OECD sin definisjon (50 prosent). I tillegg gir den gamle OECD-skalaen, der en legger mindre vekt på husholdningenes stordriftsfordeler, en lavere medianinntekt i befolkningen enn EUs skala.

Utviklingen i lavinntekt i årene etter 1986 har vært noe forskjellig for de to lavinnteksdefinisjonene. EUs lavinnteksdefinisjon viser stor grad av stabilitet over hele perioden. Unntaket gjelder en kort periode midt på 1990-tallet da andelen personer i lavinntekts-husholdninger lå noe høyere enn årene før og etter. For OECDs lavinnteksdefinisjon har det derimot skjedd en jevn økning i andelen med lavinntekt mer eller mindre kontinuerlig gjennom hele 20-års perioden.

Utviklingen basert på EUs målemetode påvirkes i noen grad av utviklingen blant folketrygdpensjonistene. Mange pensjonister vil ha inntekter like i nærheten av EUs lavinntektsgrense, mens dette i mindre grad er tilfelle for OECDs definisjon der lavinntektsgrensen ligger klart under minsteytelsen i folketrygden. Siden det stadig blir flere pensjonister med tilleggsinntekter, og dermed færre minstepensjonister, fører dette også til at færre pensjonister havner under EUs lavinntektsgrense.

Figur 3.1. Utviklingen i andelen personer med årlig lavinntekt. To ulike lavinnteksdefinisjoner.¹ 1986-2007

¹ Se kapittel 2.4 for omtale av lavinnteksdefinisjoner

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004 - 2007)

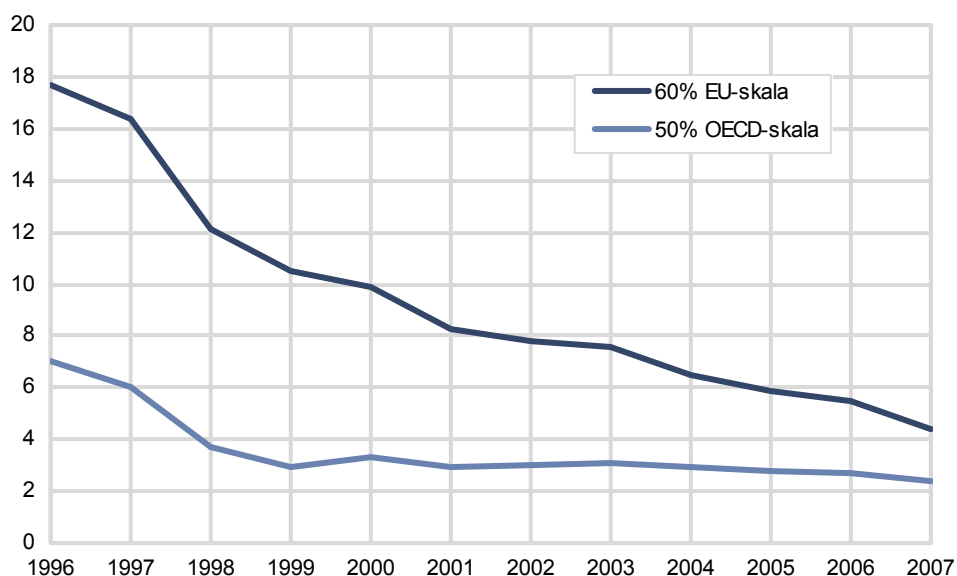
Vi har så langt definert lavinntekt basert på relative avstander til medianinntekten for det enkelte år. Men det kan også ha interesse å se på utviklingen i lavinntekt når en velger lavinntektsgrensen for ett bestemt år, og deretter bare korrigerer dette beløpet for prisstigningen i perioden. Med en slik tilnærming får en bedre fram hvordan inntektsutviklingen har vært for de med lav inntekt i perioden. Dersom for eksempel personene nederst i fordelingen har hatt en svakere inntektsutvikling i perioden enn den generelle inntektsveksten i samfunnet (medianinntekten), vil dette føre til en økning i tallet på personer med lavinntekt.

Figur 3.2 viser utviklingen i lavinntekt for perioden 1996 til 2007, men der vi nå benytter lavinntektsgrensen for år 2000 som referanse for alle påfølgende år. Figuren viser hvor mange personer som ville vært i lavinntektsgruppen de ulike årene dersom en tok utgangspunkt i det beløpet som var lavinntektsgrensen i 2000, og der dette beløpet kun er justert for prisstigningen i perioden.

Som figuren viser skjedde det en betydelig reduksjon i andelen med lavinntekt, når vi benytter en "fast" lavinntektsgrense forankret til ett bestemt år. Særlig markant har nedgangen vært for lavinnteksdefinisjonen basert på EUs metode, fra nærmere 18 prosent i 1996 til litt over 4 prosent i 2007. Også OECDs definisjon viser en klar reduksjon i andelen med lavinntekt, men nedgangen er her noe mindre, særlig etter 1999. Dette kan likevel tolkes som at den realinntektsveksten som har funnet sted for husholdningene siden 1996, også kom de nederst i fordelingen til gode.

Det at andelen med lavinntekt faller mer ved bruk av EUs definisjon enn ved OECDs definisjon, krever en nærmere omtale. Mye av årsaken til dette er at de to lavinntektsgruppene er ulikt sammensatt. Siden EUs lavinntektsgrense ligger mye høyere enn OECD sin grense, vil lavinntektsgruppen også omfatte en rekke personer som ikke regnes med blant dem med lavinntekt ifølge OECDs definisjon. Dette vil for eksempel være tilfelle for flere pensjonistgrupper. I de siste årene har de årlige trygdeoppgjørene gitt solid realvekst i trygdeutbetalingene, om lag på linje med lønnsutviklingen. Dette betyr at stadig færre pensjonister vil tilhøre lavinntektsgruppen når en, slik vi gjør i figur 3.2, benytter en "fast" lavinntektsgrense for ett bestemt år, og bare justerer for prisstigningen. Ved bruk av OECDs lavinnteksdefinisjon vil det knapt være noen pensjonister i lavinntektsgruppen, siden lavinntektsgrensen nå ligger lavere enn det som er folketrygdens minstepytelse. Det er dermed et større innslag av personer som står utenfor både trygdesystemet og arbeidslivet, og som derfor ikke i like stor grad har nytt godt av realveksten i lønn og pensjoner i denne perioden.

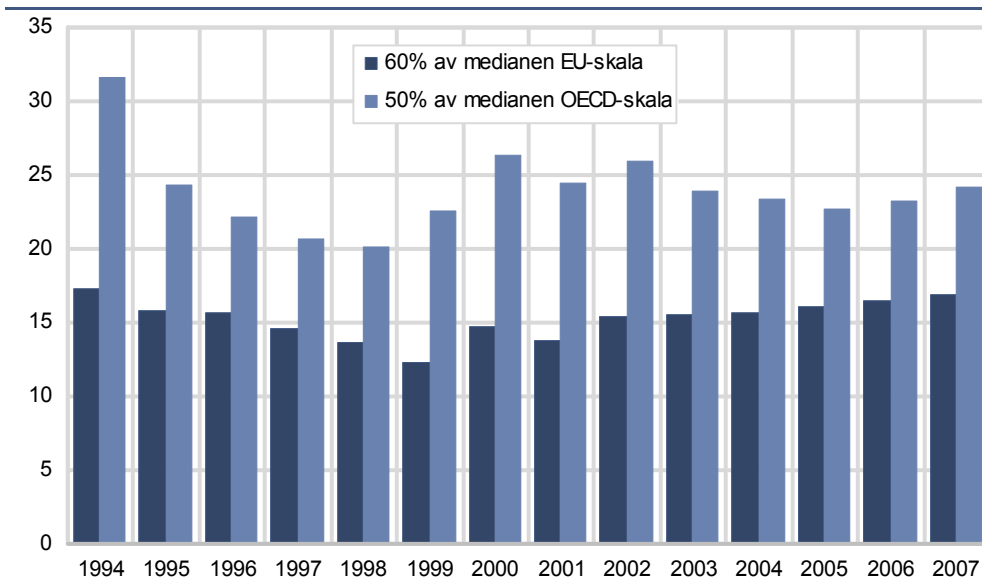
Figur 3.2. Utviklingen i andelen personer med årlig lavinntekt. Lavinntekt basert på inntektsgrenser for 2000¹. Personer i studenthusholdninger er utelatt

¹ Justert for pristigning ved hjelp av konsumprisindeksen

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004 - 2007)

Vi har nå beskrevet utviklingen i lavinntekt ved å tallfeste hvor mange i befolkningen som har årlig lavinntekt over tid. En slik opptelling av hvor mange personer som til enhver tid har lavinntekt gir nyttig informasjon om forekomsten av lavinntekt, om det blir flere eller færre med lavinntekt, men sier ingenting om inntektssituasjonen til de personene som befinner seg i lavinntektsgruppen. Det oppfattes for eksempel som problematisk dersom de "fattige" stadig blir fattigere, selv om tallet på "fattige" ikke endrer seg noe særlig. En måte å belyse inntektssituasjonen til de i lavinntektsgruppen er å presentere "lavinntektsgapet", som er et mål på hvor mye inntekt personer i lavinntektsgruppen mangler for å bli løftet over lavinntektsgrensen.

Figur 3.3. Utviklingen i lavinntektsgapet.¹ 1994-2007. Personer i studenthusholdninger er utelatt

¹ Differansen i prosent mellom medianinntekten til alle personer i lavinntektsgruppen og selve lavinntektsgrensen.
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1994-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004 - 2007)

Figur 3.3 viser lavinntektsgapet for perioden 1994 til 2007. Vi definerer lavinntektsgapet på samme måte som Eurostat (2003), ved å ta utgangspunkt i den prosentvise forskjellen mellom det beløpet som tilsvarer medianinntekten (per forbruksenhet) til alle som befinner seg under lavinntektsgrensen og det beløpet som utgjør selve lavinntektsgrensen.³ Jo høyere inntektsnivået (medianinntekten) de "fattige" har i forhold til lavinntektsgrensen, desto mindre vil lavinntektsgapet være. Eller sagt på en annen måte: Dersom medianinntekten til alle i lavinntektsgruppen ligger like under lavinntektsgrensen vil det kreves mindre ressurser å "løfte" de over streken, enn om deres medianinntekt ligger langt under lavinntektsgrensen.

Figuren viser at når en benytter EU sin lavinnteksdefinisjon var lavinntektsgapet 17 prosent i 2007. Dette betyr at halvparten av alle personer i lavinntektsgruppen hadde en inntekt minst tilsvarende 83 prosent av lavinntektsgrensen. Det er med andre ord relativt mange som befinner seg straks under lavinntektsgrensen, når en benytter EUs definisjon. Går vi over til å se på tilsvarende fordeling ved bruk av OECDs definisjon, ser vi at lavinntektsgapet nå er 24 prosent. Altså er "gapet" noe større ved denne målemetoden. En forklaring på dette kan være at ved OECDs definisjon er gruppen med lavinntekt mye mindre enn ved bruk av EUs definisjon, jmf figur 3.1. Dette betyr igjen at personer med ekstremt lave inntekter, for eksempel næringsdrivende eller aksjonærer med negative inntekter, vil utgjøre en større del av lavinntektsgruppen ved bruk av OECDs definisjon, enn ved EUs definisjon. Dette fører igjen til at disse personene i større grad vil kunne påvirke inntektene til alle de som befinner seg i lavinntektsgruppen, og dermed være med på å øke avstanden til lavinntektsgrensen. Med EUs definisjon ville denne gruppen av personer derimot utgjøre en relativt liten del av alle i lavinntektsgruppen, slik at de heller ikke influerer i særlig grad på inntektsnivået (medianen) til alle i lavinntektsgruppen.

Utviklingen i perioden etter 1994 viser ellers at personene i lavinntektsgruppen forbedret sin situasjon fram til ca. 1998-1999, ved at lavinntektsgapet ble stadig mindre – uansett lavinnteksdefinisjon. I påfølgende år økte imidlertid størrelsen på lavinntektsgapet noe, men har de siste årene endret seg lite.

³ En alternativ metode er å benytte gjennomsnittsinntekten for alle i lavinntektsgruppen heller enn medianen. Men siden mange personer i lavinntektsgruppen vil ha negative inntekter (f.eks. næringsdrivende med underskudd) vil dette i stor grad påvirke gjennomsnittsinntektene. Medianinntekten er derfor et mye mer robust mål, som i mindre grad påvirkes av få observasjoner med svært store negative inntekter.

3.1. Utviklingen i lavinntekt for noen økonomisk utsatte grupper

I dette avsnittet ser vi nærmere på hvordan utviklingen i lavinntekt har vært de siste årene innen de ulike gruppene som inngår i denne rapporten, og som ble presentert i kapittel 2.5.

Det er likevel viktig å påpeke at de ulike gruppene selvsagt ikke er gjensidig utelukkende. Samme person kan inngå i mer enn en gruppe. Personer i husholdninger som mottar sosialhjelp kan for eksempel også inngå i gruppen av barnefamilier, så vel som i gruppen av innvandrere. Vi viser ellers til vedleggstabell A1 som viser i hvor stor grad samme personer opptrer i mer enn én gruppe.

Ulike tellemetoder gir ulikt resultat

En skal i tillegg være oppmerksom på at hvordan vi definerer de ulike gruppene, kan ha betydning når det gjelder å tallfeste hvor mange innen de ulike gruppene som tilhører lavinnteksgruppen. Som omtalt i kapittel 2.5 har vi for de fleste flerpersonghusholdningene benyttet kjennemerker ved *hovedinntektstakeren* til å klassifisere de ulike gruppene. For eksempel vil gruppen av langtidssyke være alle personer i en husholdning der hovedinntektstakeren mottar attførings- eller rehabiliteringspenger. Et argument for å benytte en slik definisjon er at vi på denne måten identifiserer det som folk flest trolig oppfatter som en ”typisk” husholdning med en langtidssyk, dvs. at hovedkilden til livsopphold er stønad (attføringspenger). Men det vil likevel være tilfeller der den langtidssyke ikke vil være den i husholdningen som er hovedinntektstaker. Hovedinntektstakeren kan i stedet være en yrkesaktiv ektefelle. I tabell 3.1 viser vi at for noen grupper kan det være klare forskjeller i husholdningsøkonomien alt ettersom en stønadsmottaker er hovedinntektstaker eller ikke.

Tabell 3.1 presenterer tre ulike definisjoner. Vi ser først på forekomsten av lavinntekt blant alle personer med et bestemt kjennemerke, for eksempel alle personer med uførepensjon, alderspensjon eller som er registrert som mottaker av sosialhjelp. Vi ser for eksempel at blant alle de 123 000 personene som var registrert som mottaker av rehabiliterings- eller attføringspenger (langtidssyke) i 2007, hadde knapt 22 000 personer eller 18 prosent, en ekvivalentinntekt under EUs lavinnteksgrense.

Tabell 3.1. Sammenligning av personer i husholdninger der hovedinntektstaker blir vektlagt eller ikke. EUs lavinnteksdefinisjon. Ulike grupper. 2007

	Personer			Personer i husholdninger der hovedinntektstaker er...			Personer i husholdninger der minst ett medlem er...		
	Hele gruppen	Med lavinntekt (EU)		Hele gruppen	Med lavinntekt (EU)		Hele gruppen	Med lavinntekt (EU)	
		Antall	Andel		Antall	Andel		Antall	Andel
Trygdemottaker									
Alderspensjonist	568 000	103 000	18	568 000	106 000	19	684 000	108 000	16
Uførepensjonist	281 000	28 000	10	241 000	37 000	15	516 000	41 000	8
Mottaker av tidsbegrenset uførepensjon	39 000	5 000	12	41 000	8 000	19	104 000	9 000	9
Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle) ..	22 000	2 000	10	30 000	3 000	11	40 000	4 000	9
Langtidssyk	123 000	22 000	18	131 000	35 000	27	306 000	42 000	14
Langtidsledig	26 000	8 000	30	25 000	12 000	47	67 000	17 000	25
Innvandrere og flyktninger									
Innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre	456 000	143 000	31	466 000	144 000	31	637 000	158 000	25
Hovedinntektstaker er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika	344 000	122 000	36	338 000	123 000	37	430 000	133 000	31
Personer med flyktningebakgrunn	71 000	30 000	42	174 000	67 000	39	190 000	69 000	36
Andre									
Sosialhjelpsmottaker	105 000	49 000	47	142 000	78 000	55	211 000	89 000	42

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Den neste kolonnen viser tilsvarende antall basert på den definisjonen som hovedsakelig benyttes i denne rapporten. Ifølge denne definisjonen er det karakteristika ved hovedinntektstakeren i husholdningen som avgjør hvilken gruppe en tilhører. I tillegg teller vi også med eventuelle husholdningsmedlemmer, dvs. personer som vi går ut fra har samme økonomiske levkår som hovedinntektstakeren selv. Vi ser nå at andelen med lavinntekt øker for de fleste grupper. Andelen langtidspsyke med lavinntekt er nå for eksempel på 27 prosent.

I siste kolonne er gruppene definert ut i fra om ”minst ett” av medlemmene i husholdningen er uførepensjonist, langtidsledig, langtidspsyk eller lignende, men altså uten nødvendigvis å være hovedinntektstaker i husholdningen. Vi ser nå at sammenlignet med en definisjon basert på kjennemerker knyttet til hovedinntektstaker, så er andelen med lavinntekt nå lavere. Blant langtidspsyke er for eksempel lavinntektsandelen bare 14 prosent, ved en slik definisjon. Forklaringen på at andelen med lavinntekt faller for de fleste gruppene ved en slik definisjon, er at mange av trygdemottakerne deler husholdning med andre som har høyere inntekt, og som dermed er hovedinntektstaker i husholdningen. I tillegg til langtidspsyke ser dette ut til å være tilfelle både for langtidsledige, uførepensjonister og sosialhjelpsmottakere. Vi ser også at andelen med lavinntekt er lavere for innvandrerne ved en slik definisjon. Dette kan skyldes at noen personer med innvandrerbakgrunn bor i husholdninger der hovedinntektstakeren ikke er innvandrer. Eksempler på slike husholdninger kan være ektepar der bare den ene har innvandrerbakgrunn.

Men selv om andelen med lavinntekt generelt går ned når vi ikke lenger definerer gruppene ut i fra kjennemerker ved hovedinntektstakeren, så ser vi at *antallet* personer med lavinntekt likevel er høyere ved en slik definisjon. Det skyldes selvsagt at dette er en videre definisjon, som omfatter en større del av befolkningen.

Som påpekt i kapittel 2.5 er de fleste gruppene i denne rapporten definert på bakgrunn av kjennemerker ved hovedinntektstakeren i husholdningen. I det følgende skal vi se utviklingen i årlig lavinntekt tilbake til 1996, innen de ulike gruppene. Lavinntekt er definert i henhold til både OECDs og EUs metode.

Tabell 3.2 viser at det er klare forskjeller i relativ andel med lavinntekt blant enslige forsørgere og par med barn. Blant enslige forsørgere hadde nær 20 prosent lavinntekt i 2007, mens dette var tilfelle for 6 prosent av alle personer i husholdningstypen par med barn (EUs metode). Barn som har én forsørger har altså mer enn tre ganger så stor sannsynlighet for å havne i lavinntektsgruppen som barn med to forsørgere. Utviklingen mellom 1996 og 2007 er ellers preget av at det har blitt flere barn i lavinntektsgruppen – både blant barn i parfamilier og blant barn med bare en forsørger. For en mer detaljert beskrivelse av utviklingen i lavinntekt blant barnefamilier, viser vi til Epland og Kirkeberg (2009) og til kapittel 5 i denne rapporten.

Blant de ulike gruppene av trygdemottakere er det aleneboende minstepensjonister som peker seg ut som gruppen med den høyeste andelen i lavinntektsgruppen. I 2007 hadde så mange som 8 av 10 aleneboende minstepensjonister en inntekt under lavinntektsgrensen. Det er likevel lett å peke på årsaken til dette høye tallet. Som allerede påpekt får vi ved EUs lavinnteksdefinisjon en lavinntektsgrense som ligger betydelig høyere enn for eksempel minstepensjonen til aleneboende. I 2007 måtte en aleneboende minstepensjonist ha en tilleggsinntekt utover pensjonen på 40 000 kroner, for ikke å havne i lavinntektsgruppen. For mange minstepensjonister, der tilleggsinntektene hovedsakelig kommer i form av renter på bankinnskudd eller tjenestepensjon, vil det være svært få som har så store tilleggsinntekter. I 2007 hadde for eksempel halvparten av alle aleneboende minstepensjonister tilleggsinntekter på mindre enn 25 000 kroner. Fra 2004 og til 2007 økte andelen minstepensjonister med husholdningsinntekt under 60 prosent av medianinntekten, noe som tyder på at inntektsveksten til denne gruppen var noe svakere enn veksten i medianinntekten i samfunnet.

Tabell 3.2. Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt. To ulike lavinnteksdefinisjoner.¹ Ulike grupper. 1996, 1999, 2002, 2004- 2007. Prosent

	OECD-skala (under 50% av medianinntekten)						EU-skala (under 60% av medianinntekten)					
	1996	1999	2002	2004	2006	2007	1996	1999	2002	2004	2006	2007
Hele befolkningen	4,2	3,8	4,9	5,2	5,8	5,9	12	11,1	11,4	11,0	11,6	11,7
Hele befolkningen eksklusive studenter	3,4	2,8	3,7	3,8	4,2	4,4	11	9,9	9,9	9,2	9,8	10,0
Personer 16 år og eldre	4	4	5	5,8	5,6	5,8	13	12	12	11,8	12,3	12,3
Personer 25-65 år	3	3	4	3,9	4,3	4,4	7	7	7	7,4	8,0	8,2
Barnefamilier												
Enslige forsørgere	7	5	10	8,0	10,0	10,7	14	15	16	15,0	18,0	19,7
Par med barn 0-17 år	3	3	4	4,0	4,0	4,3	5	4	5	6,0	6,0	6,0
Barn under 18 år	4	4	6	5,0	6,0	6,2	7	7	8	8,0	9,0	9,1
Trygdemottakere												
Hovedinntektstaker er alderspensjonist	2	1	1	1	1	1	32	26	25	20	19	19
Hovedinntektstaker er uførepensjonist	3	3	3	4	4	4	16	16	14	12	14	16
Hovedinntektstaker er etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	1	2	2	3	4	3	11	16	8	11	11	11
Aleneboende minstepensjonist	3	2	2	3	3	4	84	74	75	72	77	80
Hovedinntektstaker er langtidssyk	4	5	8	9	12	13	15	18	20	19	25	27
Hovedinntektstaker er langtidsledig	18	8	17	19	27	29	36	33	33	35	43	47
Innvandrere og flyktninger												
Hovedinntektstaker er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre	17	11	18	20	21	22	28	20	27	29	30	31
Hovedinntektstaker er innvandrer eller norskfødt med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika	23	15	23	25	25	26	36	26	33	35	36	37
Hovedinntektstaker er flyktning	20	17	26	25	26	27	34	29	36	36	38	39
Andre grupper												
Hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker	16	14	25	25	29	32	36	35	44	44	51	55
Aleneboende under 35 år (uten studenter)	14	11	13	14	14	15	26	27	29	30	31	32

¹ Se kapittel 2.4 for en omtale av ulike lavinnteksdefinisjoner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2002) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2007).

En annen gruppe som er kraftig overrepresentert i lavinnteksgruppen er personer i husholdninger der hovedinntektstakeren har vært arbeidsledig i minst seks måneder. Nær halvparten (47 prosent) av alle langtidsledige var i lavinnteksgruppen i 2007. Dette var en høyere andel enn det en finner både blant langtidssyke (27 prosent) og alders- og uførepensjonister (19 og 16 prosent).

Som det framgår av tabellen er innvandrere også en gruppe som er kjennetegnet av at mange tilhører lavinnteksgruppen. I 2007 hadde 37 prosent av alle personer i husholdninger der hovedinntektstaker var innvandrer med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika, en inntekt under lavinnteksgrensen (EU-definisjon). Personer i innvandrerhusholdninger hadde dermed en sannsynlighet for å tilhøre lavinnteksgruppen, som var mer enn tre ganger høyere enn befolkningen generelt.

To andre grupper med en høy andel personer med lavinntekt, er unge aleneboende og sosialhjelpsmottakere. Det er ikke uventet at mange sosialhjelpsmottakere befinner seg i lavinnteksgruppen. I 2007 hadde mer enn halvparten (55 prosent) av alle sosialhjelpsmottakere lavinntekt, og denne andelen ser ut til å ha økt de siste årene. Går vi tilbake til 1999 var andelen med lavinntekt 35 prosent for denne gruppen. Andelen med lavinntekt blant ikke-studerende aleneboende under 35 år er noe lavere enn blant sosialhjelpsmottakere, med en andel på 32 prosent i 2007. Selv om yngre aleneboende har en klart større sannsynlighet for å tilhøre lavinnteksgruppen enn befolkningen generelt, har andelen med lavinntekt endret seg lite de siste årene.

Tabell 3.2 viser også andelen med lavinntekt basert på OECDs definisjon. Som tidligere omtalt er det først og fremst blant alderspensjonister at forskjellen mellom de to definisjonene er store. Dette blir godt illustrert når det gjelder forekomsten av lavinntekt blant alderspensjonister og aleneboende minstepensjonister. Som vi tidligere har sett, hadde begge disse gruppene relativt mange med lavinntekt ved bruk av EU-definisjonen. Men når vi benytter OECD sin lavinnteksdefinisjon endrer dette seg, og vi finner nå svært få pensjonister blant dem med lav inntekt. Forklaringen er,

som tidligere omtalt, at lavinntektsgrensen ved bruk av OECDs definisjon ligger lavere enn minstepensjonen.

For andre grupper er det derimot stor grad av samsvar mellom de to lavinntektsdefinisjonene. Det er tre grupper som særlig skiller seg ut når det gjelder forekomst av lavinntekt. Både langtidsledige (29 prosent), innvandrere med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika (26 prosent) og sosialhjelpsmottakere (32 prosent) er kraftig overrepresentert i lavinntektsgruppen i 2007.

I tabell 3.2 har vi bare vist utviklingen i de relative andelene som har lavinntekt. Innledningsvis i hvert enkelt kapittel som omtaler de ulike gruppene (kapitlene 5-15) presenteres i tillegg tall over *antall* personer med lavinntekt. For enkelhetsskyld er definisjonen av lavinntekt nå avgrenset til kun EUs metode. For noen grupper kan det å vise *antall* framfor *andel* med lavinntekt gi et annet bilde på utviklingen i lavinntekt. Selv om noen grupper viser en økning i relativ lavinntekt de siste årene, kan likevel antallet personer i befolkningen med lavinntekt gå ned. Dette gjelder for eksempel for både langtidsledige, aleneboende minstepensjonister og sosialhjelpsmottakere. Forklaringen er at det de siste årene har blitt stadig færre personer i befolkningen som inngår i disse gruppene

3.2. Inntektsfordeling

Det er på mange måter en nær sammenheng mellom utviklingen i lavinntekt og endringer i inntektsfordelingen. Ved en relativ definisjon av lavinntekt, som vi hovedsaklig benytter i denne rapporten, vil andelen personer i lavinntektsgruppen i stor grad påvirkes av hva som skjer med den generelle inntektsfordelingen i samfunnet.

Vi skal i det følgende se nærmere på utviklingen i inntektsulikhet de siste årene. Ved presentasjon av inntektsforskjeller er det vanlig å benytte ulike summariske ulikhetsmål som kan si noe om graden av skjevfordeling mellom husholdningene. Ett av de mest benyttede ulikhetsmålene er den såkalte Gini-koeffisienten. Dette målet varierer fra 0 (full likhet) til 1 (maksimal ulikhet). Jo høyere denne koeffisienten er, jo større er altså ulikheten.

Figur 3.4 viser en grafisk framstilling av inntektsulikheten målt ved Gini-koeffisienten for årene 1986-2007. Inntektsbegrepet er det samme som ble benyttet i avsnittet om lavinntekt, det vil si inntekt etter skatt per forbruksenhet. Siden det erfaringsmessig har liten betydning hvilken ekvivalensskala som benyttes når en studerer endringer i inntektsfordelingen, baserer vi oss her kun på EU-skalaen.

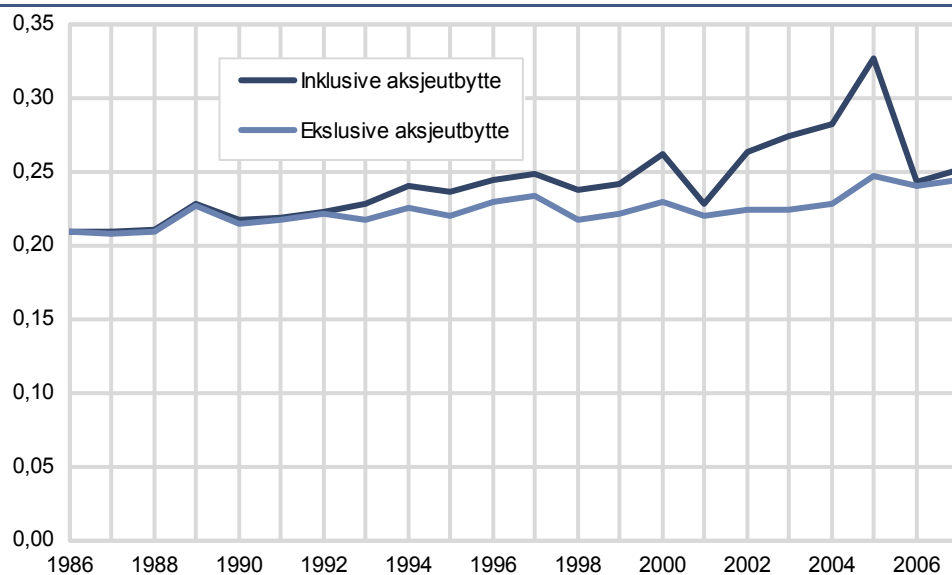
Utviklingen i inntektsulikhet i Norge har de siste årene blitt sterkt påvirket av utviklingen i aksjeutbytte. Aksjeutbyttene økte betydelig i årene 2002-2005, før nye skatteregler gjorde det mindre lønnsomt å ta ut utbytte i 2006. Konsekvensen var en betydelig nedgang i aksjeutbytte og mindre inntektsforskjeller. Vi illustrerer dette i figur 3.4 som viser utviklingen i ulikhet etter at vi både inkluderer og ekskluderer aksjeutbytte fra husholdningsinntekten.

Som figuren viser, har inntektsulikheten økt nesten hvert år etter 1986 og fram til 2005. Vi ser imidlertid at ulikheten falt betydelig fra 2000 til 2001, før den på nytt økte kraftig fram til 2005. Utviklingen i 2001 skyldes for en stor del også tilpasninger til endrede skatteregler for aksjeutbytte. For inntektsåret 2001 ble det innført personlig beskatning av aksjeutbytte, mens denne skatten ble fjernet allerede året etter. Dette førte til at en rekke aksjonærer lot være å ta ut utbytte i 2001.

Utelater vi aksjeutbytte fra inntektsbegrepet framstår inntektsfordelingen som mye jevnere, og vi finner heller ikke den samme dramatiske økningen i ulikhet. Det er bare etter 2004 at ulikheten likevel ser ut til å øke, selv om utbyttene ikke lenger er med i inntektsbegrepet. Dette skyldes en sterk økning i andre typer av kapital-

inntekter, for eksempel gevinster ved salg av aksjer, og i noen grad større ulikhet i yrkesinntekter (særlig næringsinntekter).

Figur 3.4. Utviklingen i inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet² (EU-skala). 1986 - 2007

¹ Se kapittel 2.5 for en nærmere omtale av Gini-koeffisienten

² Negative beløp satt lik 0

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004 - 2007)

Selv om slike summariske inntektsmål gir en god indikasjon på om ulikheten har blitt større eller mindre over tid, så kan ikke dette målet si noe om hvor i inntektsfordelingen endringene skjer, om det for eksempel er endringer i toppen eller bunnen av fordelingen som forklarer endringer i ulikheten. For bedre å få fram slike endringer har vi delt befolkningen inn i fem like store inntektsklasser (kvintiler), sortert etter størrelsen på inntekten etter skatt per forbruksenhet. Tabell 3.3 viser hvor stor del av totalinntekten de ulike inntektsklassene disponerer over tid.

Tabellen viser at når ulikheten økte fram til 2005, så er det først og fremst på grunn av at personene i den høyeste inntektsklassen disponerte en stadig større andel av totalinntekten, mens alle andre inntektsklasser fikk redusert sin andel. Mens den femdelen av befolkningen med høyest inntekt disponerte 32 prosent av all inntekt i 1986, økte denne andelen til over 40 prosent i 2005. Etter skattereformen i 2006 falt inntektsandelen til den rikeste femdelen til 34 prosent, og var om lag på samme nivå (35 prosent) i 2007.

Dersom en sammenligner gjennomsnittsinntektene til femdelen med høyest inntekt med femdelen med lavest inntekt, hadde den høyeste inntektsklassen en inntekt som var 3,4 ganger høyere enn den laveste inntektsklassen i 2007. Tilbake i 2005 var inntektsforskjellen mellom de to gruppene så stor som hele 4,5. Som et alternativt ulikhetsmål viser tabell 3.3 også forholdstallet mellom inntekten til den personen som hadde en inntekt høyere enn 90 prosent av alle andre i befolkningen, og inntekten til den personen som hadde en inntekt lavere enn 90 prosent av befolkningen (P90 og P10). Ved dette målet påvirker ikke inntektene til de 10 prosentene av befolkningen med høyest inntekt og de 10 prosent av befolkningen med lavest inntekt fordelingen. Vi ser at dette forholdstallet har vært stabilt i hele perioden 1986-2007. Dette kan tolkes som at når vi registrerer at ulikheten har økt i årene fram til 2005, så skyldes dette at noen få personer (færre enn 10 prosent av befolkningen) må ha økt inntektene betraktelig mye mer enn resten av befolkningen. Som tidligere nevnt er en viktig forklaring på dette de store utbetalingene av utbytte mellom 2002 og 2005.

Tabell 3.3. Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), for personer. Andel av totalinntekten.¹ 1986 - 2007. Prosent. Personer i studenthusholdninger er utelatt

	Kvintiler					Alle	Gini-koeffisient	Std.avvik Gini-koeff.	S80/S20 ²	P90/P10 ³
	1	2	3	4	5					
1986	10,9	15,7	19,0	22,7	31,6	100	0,208	0,002	2,9	2,6
1988	10,8	15,7	19,0	22,6	31,8	100	0,209	0,002	2,9	2,5
1990	10,6	15,7	19,0	22,6	32,1	100	0,214	0,002	3,0	2,6
1992	10,5	15,5	18,9	22,7	32,4	100	0,219	0,003	3,1	2,6
1994	10,1	15,2	18,8	22,5	33,6	100	0,235	0,002	3,3	2,7
1996	10,2	15,1	18,6	22,1	34,2	100	0,240	0,004	3,4	2,6
1998	10,5	15,2	18,4	21,9	33,9	100	0,233	0,003	3,2	2,6
2000	10,1	14,8	17,9	21,4	36,0	100	0,257	0,004	3,6	2,6
2002	10,0	14,8	17,9	21,4	35,9	100	0,258	0,004	3,6	2,6
2004	9,8	14,4	17,4	20,8	37,5	100	0,276		3,8	2,6
2005	9,2	13,5	16,3	19,7	41,4	100	0,319		4,5	2,7
2006	10,3	15,2	18,5	22,2	33,9	100	0,235		3,3	2,6
2007	10,1	15,1	18,3	22,0	34,6	100	0,244		3,4	2,7

¹ Negative beløp er satt lik 0.

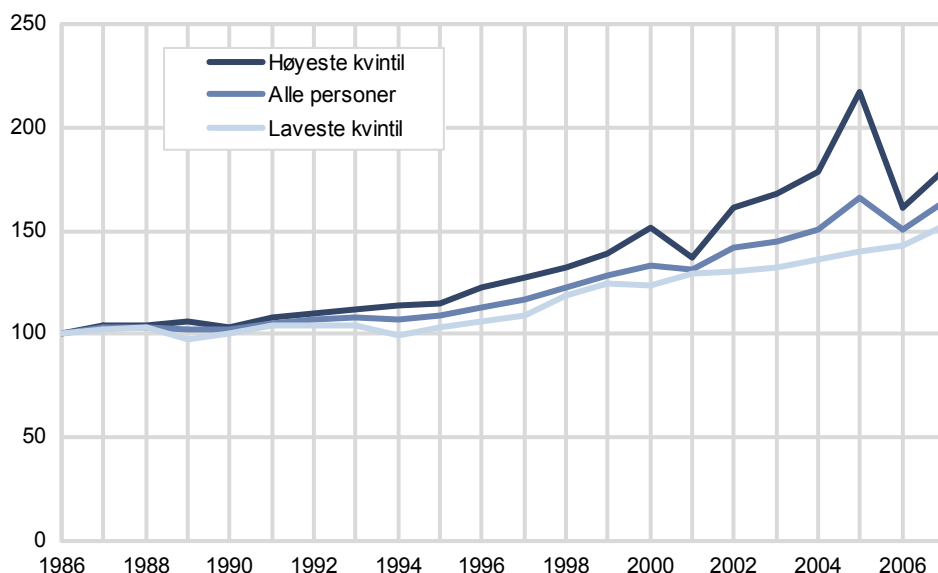
² Forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i befolkningen.

³ Forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1986-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2007).

Selv om vi registrerer at de observerte inntektsforskjellene har økt det siste tiåret, så er det likevel viktig å være oppmerksom på at den realinntektsøkningen som har funnet sted de siste årene, også har kommet de nederst i inntektsfordelingen til del. Dette blir illustrert i figur 3.5 som viser den prosentvise realinntektsøkningen til den "fattigste" femdelen (1. kvintil) og den "rikeste" femdelen (5. kvintil), samt gjennomsnittet for hele befolkningen. Som figuren viser, skjedde det en klar inntektsforbedring for femdelen med lavest inntekt fra midten av 1990-tallet og fram til 2007. I 2007 hadde personene i den laveste femdelen av befolkningen en inntekt per forbruksenhet som var om lag 52 prosent høyere enn det tilsvarende gruppe hadde i 1986. Dette var likevel en klart mindre inntektsvekst enn for den rikeste femdelen, som – på tross av en dramatisk nedgang i 2006 på grunn av reduserte kapitalinntekter – økte inntektene med 79 prosent i samme periode. Den gjennomsnittlige realinntektsøkningen i befolkningen var på sin side 64 prosent mellom 1986 og 2007.

Figur 3.5. Utviklingen i inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala).¹ Indeks i faste 2007-kroner. 1986=100

¹ Personer i studenthusholdninger er utelatt

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1986-2003) Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2007)

Regionale variasjoner i inntektsulikhet

Vi skal avslutningsvis i dette kapittelet se hvordan inntektsfordelingen er innen ulike deler av landet.

Det viser seg at det er klare variasjoner i ulikhet mellom fylkene. Det er først og fremst Oslo som skiller seg fra resten av landet, ved å ha mye større inntektsforskjeller enn noen av de andre fylkene. Mens inntektsforskjellen mellom femdelen av befolkningen med høyest inntekt og femdelen med lavest inntekt er 3,4 for hele landet, er tilsvarende forholdstall hele 5,4 i hovedstaden (tabell 3.4). I tillegg til Oslo er også inntektsforskjellene relativt store i fylker som for eksempel Rogaland, Akershus og Hordaland. Blant de fylkene som har de minste inntektsforskjellene finner vi innlandsfylkene Hedmark og Oppland, Nord-Trøndelag, Sogn og Fjordane og fylkene i Nord-Norge.

Det er trolig flere faktorer som er med på å forklare de regionale forskjellene i ulikhet. At ulikheten i Oslo er så mye større enn i resten av landet kan blant annet skyldes den særegne husholdningsstrukturen her, der mer enn halvparten av husholdningene består av aleneboende. Ulikheten innen gruppen av aleneboende er gjerne større enn blant andre husholdninger (Melby og Strøm 2007). I tillegg har Oslo et sterkt innslag av innvandrere med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika, en gruppe som er kraftig overrepresentert nederst i inntektsfordelingen. På den annen side er svært mange personer med store næringsinntekter og kapitalinntekter også bosatt i hovedstaden.

Tabell 3.4. Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet¹ (EU-skala), for personer. Fylker. 2007. Rangert etter Gini-koeffisienten

	Gini-koeffisient	S80/S20 ²	P90/P10 ³	Antall husholdninger ⁴
Alle	0,244	3,4	2,7	2 093 483
Oslo	0,327	5,4	3,6	295 229
Akershus	0,257	3,6	2,7	214 866
Rogaland	0,254	3,6	2,8	171 032
Hordaland	0,233	3,3	2,6	200 694
Buskerud	0,231	3,2	2,6	110 524
Vestfold	0,230	3,2	2,6	100 545
Vest-Agder	0,230	3,2	2,5	70 080
Aust-Agder	0,228	3,1	2,5	44 786
Sør-Trøndelag	0,225	3,2	2,6	126 081
Østfold	0,222	3,1	2,5	117 478
Møre og Romsdal	0,220	3,0	2,5	102 790
Telemark	0,214	3,0	2,5	74 105
Hedmark	0,208	2,9	2,4	84 487
Troms	0,206	2,9	2,4	68 311
Oppland	0,204	2,8	2,4	80 730
Sogn og Fjordane	0,199	2,8	2,4	42 784
Nord-Trøndelag	0,198	2,7	2,3	54 485
Nordland	0,198	2,8	2,4	102 432
Finnmark	0,197	2,8	2,4	31 316

¹ Negative beløp er satt lik 0.

² Forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i befolkningen.

³ Forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Personer i studenthusholdninger er utelatt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

4. Vedvarende lavinntekt

Jon Epland og Tor Morten Normann

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- små endringer i andelen personer med vedvarende lavinntekt
- flere barnefamilier, men færre folketrygdpensjonister med vedvarende lavinntekt
- 4 av 10 barn med vedvarende lavinntekt har innvandrerbakgrunn
- yngre med vedvarende lavinntekt bor trangt og er sjelden eiere enn andre
- sju av ti yngre med vedvarende lavinntekt har høy boutgiftsbelastning
- middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt har dårligere helse enn andre i samme alder
- yrkesaktiviteten i husholdninger med vedvarende lavinntekt har falt fra 2007 til 2008, en av fire lavinntekts-husholdninger hadde helårs yrkesaktive i 2008.

Vi har så langt presentert utviklingen i lavinntekt og andre sosiale indikatorer basert på tverrsnittsdata, det vil si slik situasjonen var på ett bestemt tidspunkt (år). Selv om dette gir nyttig informasjon om utviklingen i lavinntekt og andre levekårsindikatorer, gir dette begrenset informasjon om hvor lenge en tilstand varer, om for eksempel det å ha lav inntekt er et kronisk eller forbigående fenomen. Tidligere undersøkelser har for eksempel vist at det kan være betydelige forskjeller med hensyn til hvilke grupper av befolkningen som har størst sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt (se for eksempel Andersen m.fl. 2003). Noen grupper vil bare kortvarig ha lavinntekt, mens andre grupper vil ha større vansker med å forbedre sin økonomiske situasjon.

I dette kapitlet skal vi følge utviklingen til de samme personene over flere år. Vi vil da få informasjon om hvor mange som har vedvarende lavinntekt, sammenlignet med hvor mange som bare årlig befinner seg i lavinntektsgruppen. Vi skal i tillegg se på hvilke grupper som har stor sannsynlighet for å ha vedvarende lav inntekt, og om noen grupper har fått bedre eller verre økonomiske levekår de siste årene.

4.1. Nærmere om datagrunnlaget

Datagrunnlaget for de fleste av inntektsindikatorerne i dette kapitlet er basert på *inntektsstatistikken*, som omfatter alle personer i privathusholdninger bosatt i landet (totaltelling). For å vise utviklingen i vedvarende lavinntekt er identiske personer fulgt over en periode på flere år. Alle personer som enten innvandret eller utvandret i denne perioden, vil derfor ikke være del av denne populasjonen. Det samme gjelder for personer som i løpet av denne perioden flyttet på institusjon.

Panelet i *levetårsundersøkelsen* består av personer som ved utgangen av 1996 var 16-79 år, supplert med 16-åringer og nyinnvandrede hvert år fram til 2003 da panelet ble innlemmet i EU-SILC. Da ble panelet utvidet og delt i åtte deler hvor 1/8 ble rotert ut og 1/8 trukket på ny i de påfølgende årene. Den øvre aldersgrensen ble fjernet, og trekkingen ble foretatt slik at hele panelet til en hver tid skulle være representativt med for populasjonen. I tillegg ble det supplert med nyinnvandrede. I analysen av lavinntektsgruppen 2006-2008 (svarende til lavinntekt i årene 2005-2007) baserer vi oss i helhet på data fra EU-SILC. Siden resultatene er basert på personlig intervju med ett husholdningsmedlem, vil resultatene derfor gjelde for personer i alderen 16 år og over ved utgangen av 2005 (personene vil være 18 år og over ved utgangen av 2007). Tallene for lavinntektsgruppen 2001-2003 (svarer til lavinntekt i årene 2000-2002) er basert på levetårsundersøkelsens panel i kombinasjon med EU-SILC, og dekker personer i alderen 16-83 (utgangen av 2000) og 16-84 (utgangen av 2001). I motsetning til resultater som baserer seg på panelet til inntekts- og formuesundersøkelsen, omfatter gruppen med vedvarende lavinntekt basert på EU-SILC og levetårspanelet ikke barna (for perioden 2001-2003 heller ikke de eldste). Det betyr at resultatene i kapittel 4.7 kan avvike noe fra resultatene basert på inntekts- og formuesundersøkelsen.

Ser vi for eksempel på inntektsårene 2003-2005 er andelen av personer 18 år og over med vedvarende lavinntekt 10,3 prosent basert på EU-SILC, og ikke 9,5 prosent som i inntektsundersøkelsen (60 prosent av medianinntekt og med EUs ekvivalensskala). For inntektsårene 2004-2006 er samsvaret bedre, men henholdsvis 9,5 prosent i EU-SILC og 9,3 prosent i inntektsundersøkelsen. For inntektsperioden som dekkes i denne rapporten (2005-2007) viser EU-SILC en andel med vedvarende lavinntekt på 8,9 prosent, mens inntektsundersøkelsen viser 9,4 prosent. Dersom resultatet i inntektsundersøkelsen beregnes for personer 16 år og over blir andelen 9,8 prosent. De ulike estimatene ligger imidlertid innenfor feilmarginen ved bruk av et 95 % konfidensintervall på utvalgsdataene fra EU-SILC.

4.2. Definisjon av vedvarende lavinntekt

Det er flere måter å tilnærme seg en definisjon på det å ha permanent eller vedvarende lavinntekt. En kan for eksempel ta utgangspunkt i hvor mange ganger en person har hatt inntekt under de årlige lavinntektsgrensene, eller en kan ta utgangspunkt i gjennomsnittsinntekten over en periode på flere år. De personene som har en inntekt per forbruksenhet som er lavere enn den gjennomsnittlige lavinntektsgrensen for de samme årene, kan regnes som personer med kronisk lave inntekter. Vi presenterer tall for begge disse tilnærmingene i dette kapittel. Vi vil likevel bare benytte den siste tilnærmingen, det vil si definere vedvarende lavinntekt ut ifra gjennomsnittsinntekten i en treårsperiode, når vi skal se på forekomsten av vedvarende lavinntekt innen ulike grupper av befolkningen. Også i levekårsdelen vil vi kun basere oss på denne siste tilnæringsmåten.

4.3. Utviklingen i vedvarende lavinntekt

Vi skal innledningsvis se på omfanget av vedvarende lavinntekt i perioden 1996 til 2007, for hele befolkningen. Vi definerer vedvarende eller kronisk lavinntekt ved å ta utgangspunkt i beløpet som utgjør den gjennomsnittlige medianinntekten i ulike treårsperioder. Som vist i tabell 2.2 vil mediangjennomsnittet (i faste priser) for treårsperioden 2005 til 2007 for inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) være 248 000 kroner for hele befolkningen. Dette betyr at ut ifra EUs lavinnteksdefinisjon (60 prosent av medianen), vil lavinntektsgrensen (gjennomsnittet for treårsperioden) være på 149 000 kroner. Alle personer som i gjennomsnitt hadde en så lav årlig inntekt per forbruksenhet i årene 2005 til 2007, vil etter denne definisjonen ha vedvarende lavinntekt. For OECDs definisjon vil tilsvarende lavinntektsgrense (50 prosent av mediangjennomsnittet) være på om lag 103 000 kroner.

Tabell 4.1 viser hvor mange personer som har hatt vedvarende lavinntekt i ulike treårsperioder mellom 1996 og 2007, for både OECD- og EU-definisjonen. For bedre å få fram spredningen i fordelingen viser vi i tillegg andelen personer med inntekt under både 50 og 60 prosent av mediangjennomsnittet for de to ekvivalensskalaene. Vi har allerede sett at 10 prosent av befolkningen (der personer i studenthusholdninger er utelatt) hadde *årlig* lavinntekt (EU definisjonen) i 2007, mens det ifølge OECDs noe strengere definisjon var 4,4 prosent av befolkningen i lavinntektsgruppen (se kapittel 3). Når vi nå går over til å se på hvor mange som har permanent eller "vedvarende" lavinntekt i en periode på minst tre år, faller andelen personer i lavinntektsgruppen. Ifølge EUs definisjon var andelen med vedvarende lavinntekt 8,1 prosent i perioden 2005 til 2007 (studenter utelatt), mens tilsvarende tall var 3,0 prosent ifølge OECDs definisjon. Det synes dermed klart at noen personer av ulike årsaker bare har forbigående lave inntekter.

Når det gjelder utviklingen i vedvarende lavinntekt viser tabellen at perioden fra 1996 fram til om lag 2001 er preget av en reduksjon i tallet på personer med vedvarende lavinntekt, både ut ifra OECDs og EUs lavinnteksdefinisjon. Utviklingen etter 2001 er noe forskjellig for de to lavinnteksdefinisjonene. For EUs lavinnteksdefinisjon er utviklingen meget stabil med små endringer i andelen personer med vedvarende lavinntekt. For OECDs metode finner vi imidlertid en økning i tallet på personer med vedvarende lavinntekt hvert år fra 2001 (1,8 prosent) og fram til 2004 (3,0 prosent). Deretter har økningen stoppet opp, og ligger de siste årene stabilt på om lag 3 prosent av befolkningen.

Tabell 4.1. Utviklingen i vedvarende lavinntekt. 1996-2006. Andel personer med inntekt etter skatt per forbruksenhet under henholdsvis 50 prosent og 60 prosent av mediangjennomsnittet i perioden. To ulike ekvivalensskalaer. Standardavvik i parentes.

Periode	OECD-skala				EU-skala				Antall observasjoner
	50 %	Std.avvik	60 %	Std.avvik	50 %	Std.avvik	60 %	Std.avvik	
Alle personer									
1996-1998	2,4	(0,13)	7,5	(0,22)	4,0	(0,16)	9,7	(0,25)	17 351
1997-1999	2,3	(0,13)	6,8	(0,21)	3,7	(0,16)	9,0	(0,24)	17 334
1998-2000	2,1	(0,12)	6,1	(0,20)	3,4	(0,15)	8,8	(0,24)	17 214
1999-2001	2,2	(0,13)	6,1	(0,20)	3,3	(0,15)	8,5	(0,24)	17 162
2000-2002	2,7	(0,13)	6,6	(0,21)	3,7	(0,16)	9,0	(0,24)	17 259
2001-2003	2,9	(0,14)	6,5	(0,20)	4,0	(0,16)	8,9	(0,23)	17 339
2002-2004	3,6	(0,17)	7,2	(0,24)	4,1	(0,18)	9,6	(0,27)	13 671
2003-2005	3,9	(0,15)	7,4	(0,21)	4,9	(0,17)	9,5	(0,23)	18 500
2004-2006	3,8		7,8		4,5		9,3		4 424 148
2005-2007	3,9		7,9		4,6		9,4		4 459 642
Alle personer eksklusive studenter¹									
1996-1998	2,0	(0,12)	6,8	(0,21)	3,5	(0,15)	8,9	(0,24)	17 204
1997-1999	1,9	(0,12)	6,2	(0,20)	3,1	(0,14)	8,1	(0,23)	17 187
1998-2000	1,7	(0,11)	5,6	(0,19)	2,9	(0,14)	8,2	(0,23)	17 089
1999-2001	1,8	(0,12)	5,5	(0,19)	2,8	(0,14)	7,8	(0,23)	16 999
2000-2002	2,1	(0,12)	5,9	(0,20)	3,0	(0,15)	8,1	(0,23)	17 073
2001-2003	2,4	(0,13)	5,8	(0,19)	3,3	(0,15)	7,9	(0,22)	17 110
2002-2004	3,0	(0,16)	6,4	(0,23)	3,3	(0,17)	8,5	(0,26)	13 516
2003-2005	3,0	(0,14)	6,1	(0,19)	3,6	(0,15)	7,9	(0,21)	18 246
2004-2006	2,9		6,7		3,4		7,9		4 307 976
2005-2007	3,0		6,8		3,5		8,1		4 345 819

¹ Personer som bor alene siste året i perioden og som mottar studielån.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2003) og inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2007).

Som tidligere nevnt finnes det også en alternativ definisjon på vedvarende lavinntekt, der en tar utgangspunkt i andelen personer som er under lavinntektsgrensen siste året og som også har hatt inntekter under lavinntektsgrensen i to av de tre foregående årene.⁴ Tabell 4.2 viser hvor mange personer som var under lavinntektsgrensen i 2007 og som samtidig hadde vært under lavinntektsgrensen i minst 2 av de 3 foregående årene, det vil si perioden 2004 til 2007. Vi avgrensner oss her til kun å benytte EUs ekvivalensskala.

Som tabell 4.2 viser hadde 5,3 prosent av befolkningen, eller 225 000 personer, kronisk lave inntekter ved denne definisjonen (studenter er utelatt). Dette er altså klart færre enn ved en lavinntektsdefinisjon som tar utgangspunkt i gjennomsnittsinntektene i en treårsperiode (tabell 4.1), som viser at om lag 8 prosent hadde vedvarende lavinntekt. En av forklaringene på at færre har vedvarende lavinntekt ved denne definisjonen, er at observasjonstiden nå er utvidet til 4 år, slik at flere personer dermed har fått anledning til å forlate lavinntektsgruppen. Men det vil også ha betydning at denne definisjonen er noe "strengere" enn den som definerer lavinntekt i forhold gjennomsnittsinntektene over en treårsperiode. Flere personer som ett år befinner seg i lavinntektsgruppen, kan neste år ha en inntekt like over lavinntektsgrensen. Disse vil da ikke lenger bli definert som kronisk fattige ifølge denne definisjonen. Men de samme personene kan likevel ha en gjennomsnittsinntekt over flere år som er så lav, at de ved bruk av den andre definisjonen på vedvarende lavinntekt likevel havner i lavinntektsgruppen. (Teoretisk sett så kan en selvsagt ha hatt en betydelig inntekt det ene året en *ikke* var i lavinntektsgruppen, men i praksis vil dette neppe være tilfelle for mange husholdninger).

Utviklingen i lavinntekt basert på den alternative definisjonen av vedvarende lavinntekt, når lavinntektsgrensen settes til 60 prosent av medianinntekten i samfunnet, viser at det ble noen færre med lavinntekt i 2007. Mens andelen altså var 5,3 prosent i 2007, var andelen 5,7 prosent i 2003 (siste sammenlignbare tall). Settes lavinntektsgrensen lavere – 50 prosent av medianen – er det stor grad av stabilitet i andelen med vedvarende lavinntekt de siste årene.

⁴ Dette er den definisjonen av vedvarende lavinntekt som i dag benyttes av EU-landene.

Tabell 4.2. Utviklingen i vedvarende lavinntekt. Andel personer med ekvivalentinntekt (EU-skala) under den årlige lavinnteksgrensen og som var under lavinnteksgrensen i minst 2 av de 3 foregående årene

	50 %	60 %	Antall observasjoner
Alle personer			
1999	2,4	6,8	16 285
2000	2,2	6,4	16 120
2001	2,0	6,2	16 239
2002	2,4	6,7	16 036
2003	2,3	6,3	16 268
2007	2,8	6,3	4 367 429
Alle personer eksklusive studenter¹			
1999	1,9	6,3	16 139
2000	1,9	6,0	16 002
2001	1,7	5,7	16 077
2002	1,9	6,1	15 852
2003	1,8	5,7	16 043
2007	2,0	5,3	4 254 460

¹ Personer som bor alene siste året i perioden og som mottar studielån

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2003) og Inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2007).

4.4. Sammensetning av lavinnteksgruppen

Sammensetning av gruppen med vedvarende lavinntekt varierer i stor grad med hvilken lavinnteksdefinisjon som benyttes. Ved bruk av EUs definisjon domineres gruppen med vedvarende lavinntekt av enslige eldre og aleneboende under 45 år (studenter utelatt). Til sammen utgjør disse to gruppene 37 prosent av alle med vedvarende lavinntekt, men bare 12 prosent i befolkningen som helhet. En annen stor gruppe er par med barn, der yngste barn er under 7 år, med en andel på 16 prosent. Småbarnsfamiliene er likevel ikke overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt når en benytter EUs lavinnteksdefinisjon, siden andelen i befolkningen som helhet er om lag 20 prosent. Til sammen hadde om lag 350 000 personer vedvarende lavinntekt i 2007, når en benytter EUs lavinnteksdefinisjon.

Når en benytter OECDs lavinnteksdefinisjon, som altså har en mye lavere lavinntektsgrense, så er det barnefamilier som utgjør den største andelen av lavinnteksgruppen. Nær 60 prosent av alle med vedvarende lavinntekt, var enten husholdninger bestående av par med barn eller enslige forsørgere. Derimot så finner vi nå svært få aleneboende eldre i lavinnteksgruppen. Dette skyldes det forholdet vi har omtalt tidligere, at lavinnteksgrensen ifølge OECDs definisjon vil ligge klart lavere enn det som var gjennomsnittlig minstepensjon til aleneboende i samme periode, og at det dermed vil være få alderspensjonister blant de med lavinntekt. Om lag 132 000 personer hadde vedvarende lavinntekt i 2007, ifølge denne lavinnteksdefinisjonen.

Tabell 4.3. Sammensetning av gruppen med vedvarende lavinntekt 2005 - 2007, og befolkningen i alt. Husholdningstyper.¹ To ulike lavinnteksdefinisjoner. Antall og prosent

	Personer med lavinntekt				Alle personer ²	
	OECD-definisjon (50%)		EU-definisjon (60%)			
	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Aleneboende under 45 år	14	19 000	13	46 000	6	275 427
Aleneboende 45-64 år	7	9 000	8	28 000	5	219 185
Aleneboende 65 år og eldre ...	2	3 000	24	85 000	6	253 485
Par uten barn under 45 år	5	6 000	4	14 000	4	168 036
Par uten barn 45-64 år	2	3 000	2	7 000	10	415 069
Par uten barn 65 år og eldre ..	2	2 000	4	13 000	9	384 263
Par med barn, 0-6 år	29	38 000	16	57 000	20	878 586
Par med barn 7-17 år	15	20 000	9	32 000	21	896 106
Enslige forsørgere	14	19 000	11	39 000	6	275 909
Andre husholdninger	11	14 000	8	29 000	13	579 753
Alle personer	101	132 000	100	350 000	100	4 345 819

¹ Aleneboende studenter er utelatt. Husholdningstypene refererer seg til siste året i treårsperioden.

² Omfatter alle personer i privathusholdninger som har vært bosatt i landet i hele treårsperioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

4.5. Yrkestilknytning og utdanning

For personer i yrkesaktiv alder er det nær sammenheng med det å stå utenfor arbeidslivet over flere år, og det å ha vedvarende lavinntekt. Blant alle personer som var i alderen 25 til 65 år og som hadde tilhørt en husholdning uten noen yrkestilknyttede i en treårsperiode, hadde så mange som 34 prosent vedvarende lavinntekt i 2007 (tabell 4.4). Siden andelen med vedvarende lavinntekt (EU-definisjon) blant alle personer i samme aldersgruppe bare var på 7 prosent, betyr dette at de uten yrkestilknyttede i husholdningen hadde nær 5 ganger større risiko for å ha vedvarende lavinntekt, sammenlignet med alle i denne aldersgruppen. Men vi merker oss samtidig at personer i husholdninger med en mer sporadisk tilknytning til arbeidslivet har nesten like stor sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt, som de helt uten yrkestilknyttede. Blant de personene som i treårsperioden hadde tilhørt en husholdning der minst ett medlem var yrkestilknyttet i minst ett av årene, hadde så mange som 30 prosent vedvarende lavinntekt. Det er først når en tilhører en husholdning der minst ett medlem har en stabil tilknytning til arbeidslivet at sannsynligheten for å ha vedvarende lavinntekt blir drastisk redusert. Blant de personene i en husholdning med ett yrkestilknyttet medlem alle tre årene i perioden, hadde bare fire prosent vedvarende lavinntekt i 2007.

For personer i aldersgruppen 25 til 65 år er det også en sterk sammenheng mellom egen yrkestilknytning og forekomsten av vedvarende lavinntekt. I følge EUs lavinnteksdefinisjon hadde mer enn én femdel av alle dem som ikke var yrkestilknyttet i treårsperioden 2005 til 2007, vedvarende lavinntekt. Denne andelen har endret seg lite de siste årene. På den annen side er det knapt noen av dem som har vært yrkesaktiv i hvert av årene i treårsperioden, som har vedvarende lavinntekt.

Vi ser for øvrig at andelen personer med vedvarende lavinntekt er betydelig lavere blant personer i yrkesaktiv alder (25 til 65 år), sammenlignet med befolkningen i alt (EU-definisjonen). Dette skyldes, som tidligere påpekt, den høye andelen eldre i lavinnteksgruppen ved denne definisjonen.

Selv om vi går over til å benytte OECDs lavinnteksdefinisjon rokker ikke dette ved den betydningen yrkestilknytning har på forekomsten av lavinntekt over tid. Det er igjen klare forskjeller i forekomsten av lavinntekt mellom de helt uten og de med en svak tilknytning til arbeidsmarkedet.

Tabell 4.4. Personer 25-65 år etter tallet på yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer og egen yrkestilknytning. Andel med vedvarende lavinntekt. Alder refererer seg til siste året i referanseperioden

	OECD-definisjon (50%)						EU-definisjon (60%)					
	1997-1999	1999-2001	2001-2003	2003-2005	2004-2006	2005-2007	1997-1999	1999-2001	2001-2003	2003-2005	2004-2006	2005-2007
Kjennemerker ved husholdningen personen tilhører												
Personer (25-65 år) i husholdninger der ingen er yrkestilknyttet i noen av årene	14	11	19	13	17	17	34	29	35	33	33	34
Personer (25-65 år) i husholdninger med ett yrkestilknyttet medlem i minst ett av årene	8	11	8	18	13	13	22	28	22	34	30	30
Personer (25-65 år) i husholdninger med ett yrkestilknyttet medlem i alle årene	1	1	1	1	1	1	3	3	4	3	4	4
Kjennemerker ved personen												
Personer (25-65 år) som ikke har vært yrkestilknyttet i noen av årene	9	7	9	12	11	11	20	18	19	22	21	22
Personer (25-65 år) som har vært yrkestilknyttet minst ett av årene	4	6	5	5	6	7	13	14	14	14	16	16
Personer (25-65 år) som har vært yrkestilknyttet i alle årene	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Alle personer 25-65 år	2	2	2	3	3	3	5	5	6	6	6	7

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1996-2003) og inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2007).

Tabell 4.5. Andelen personer 18-66 år med vedvarende lavinntekt, etter utdanningsnivå.¹ Prosent

	OECD-definisjon (50%)		EU-definisjon (50%)	
	2004-2006	2005-2007	2004-2006	2005-2007
Utdanning på grunnskolenivå eller lavere	4,4	4,6	10,5	11,0
Utdanning på videregående nivå	2,9	2,9	6,3	6,4
Utdanning på universitet/høyskole nivå, kort	5,3	5,4	9,5	9,4
Utdanning på universitet/høyskole nivå, lang	2,3	2,1	4,6	4,2
Uoppgitt utdanning	17,9	17,1	29,0	27,7
Alle personer	4,2	4,2	8,5	8,7

¹ Alder refererer seg til siste året i referanseperioden

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektstatistikk for husholdninger.

Det er også en nær sammenheng mellom en persons utdanningsnivå og sannsynligheten for å ha vedvarende lavinntekt. Personer i alderen 18 til 66 år som bare har utdanning på grunnskolenivå som høyeste nivå, har for eksempel en andel med vedvarende lavinntekt på 11 prosent i 2007, i følge EUs definisjon (tabell 4.5). Til sammenligning har de med fullført videregående utdanning en lavinntektsandel på 6,4 prosent. Det er også en relativt høy andel blant de med kort universitetsutdanning som har vedvarende lavinntekt (9,4 prosent), men mange av disse vil fremdeles være under utdanning (studenter). Den aller høyeste andelen med vedvarende lavinntekt i 2007, finner en likevel blant dem med ukjent utdanningsnivå (28 prosent). Dette vil i hovedsak være innvandrere der en mangler opplysninger om høyeste fullførte utdanning.

4.6. Økonomiske kjennemerker ved lavinnteksgruppen

Bruk av sosialhjelp og bostøtte

Vi skal nå se nærmere på sammenhengen mellom ulike økonomiske indikatorer og forekomsten av vedvarende lavinntekt. Det er for eksempel en rimelig antakelse at personer med vedvarende lavinntekt vil være hyppigere mottakere av supplerende ytelser som for eksempel bostøtte og sosialhjelp, enn andre personer. Tabell 4.6 bekrefter dette. Vi ser at så mange som 44 prosent av alle som tilhørte et hushold som mottok bostøtte i alle årene i treårsperioden, også hadde vedvarende lavinntekt (EU-definisjonen). Vi finner en enda høyere andel med lavinntekt (47 prosent) blant personer i husholdninger som mottok sosialhjelp i hvert av årene i treårsperioden. Det er videre en sterk sammenheng mellom det å motta sosialhjelp i kombinasjon med bostøtte, og det å tilhøre gruppen av personer med kronisk lave inntekter. Om lag 56 prosent av alle som i en treårsperiode mottok både bostøtte og sosialhjelp, var også å finne i gruppen med vedvarende lavinntekt. Dette var en noe høyere andel enn året før (52 prosent). Blant dem som har sosialhjelp som største inntektskilde er andelen i lavinnteksgruppen svært høy (83 prosent), og har i tillegg økt noe de siste årene.

Ved bruk av OECDs lavinnteksdefinisjon endres bildet noe. Det er særlig sammenhengen mellom det å motta bostøtte og det å ha vedvarende lavinntekt som blir svakere. Forklaringen er nok først og fremst at bostøtten i stor grad går til pensjonister, men på grunn av at det er svært få pensjonister i lavinnteksgruppen ved bruk av OECDs definisjon, blir det også få mottakere av bostøtte i denne gruppen.

Rentebelastning

En av de største utgiftspostene til husholdningene er renter. Selv om det tradisjonelt har vært slik at det er de husholdningene som har de høyeste inntektene som også har mest gjeld, kan det likevel tenkes at renteutgiftene tynger mest for dem med de laveste husholdningsinntektene. I tabell 4.6 definerer vi alle som i en treårsperiode hadde renteutgifter som oversteg 15 prosent av samlet husholdningsinntekt i samme treårsperiode, som en gruppe med høy rentebelastning. Som tabellen viser hadde om lag 13 prosent av de med høy rentebelastning vedvarende lavinntekt, ifølge EUs lavinnteksdefinisjon. Siden andelen med vedvarende lavinntekt i hele befolkningen var på om lag 9 prosent, tyder dette på at de med høy rentebelastning er noe overrepresentert blant dem med vedvarende lavinntekt. Det har likevel ikke blitt flere i denne gruppen med vedvarende lavinntekt de siste årene. Tilsvarende andel i forrige måling var for eksempel 15 prosent.

Tabell 4.6 Personer i husholdninger med ulike indikatorer for økonomisk utsatthet, høy rentebelastning og store sykdomsutgifter. Andel med vedvarende lavinntekt. Prosent

	OECD-definisjon (50%)						EU-definisjon (60%)					
	1997-1999	1999-2001	2001-2003	2003-2005	2004-2006	2005-2007	1997-1999	1999-2001	2001-2003	2003-2005	2004-2006	2005-2007
Økonomisk utsatthet												
Personer i husholdninger som mottar bostøtte i hele treårsperioden	6	7	9	19	14	15	35	32	34	46	42	44
Personer i husholdninger som mottar bostøtte i minst ett av årene treårsperioden	5	6	10	17	14	15	28	27	30	40	36	38
Personer i husholdninger som mottar sosialhjelp i minst tre påfølgende år	10	15	18	29	22	25	29	32	39	52	43	47
herav personer der sosialhjelp utgjør minst 50 % av husholdningens samlede inntekt	18	42	45	48	42	46	60	75	78	79	79	83
Personer i husholdninger som mottar sosialhjelp i minst ett av tre påfølgende år	9	9	12	16	14	15	22	21	25	31	28	30
Personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp i minst tre påfølgende år	13	24	33	45	31	34	36	32	49	63	52	56
Personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp i minst ett av tre påfølgende år	8	12	19	26	22	23	26	22	33	46	41	44
Høy rentebelastning												
Personer i husholdninger som har høy rentebelastning i minst tre påfølgende år	5	4	4	7	10	8	7	7	8	11	15	13
Alle personer	2,3	2,2	2,9	3,9	3,8	3,9	9,0	8,5	8,9	9,5	9,3	9,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1997-2003) og inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2007).

Vi finner den samme utviklingen når vi går over til å benytte OECD sin lavinntektsdefinisjon. Vi ser nå at 8 prosent av de med høy rentebelastning har vedvarende lavinntekt, det vil si klart flere enn i befolkningen totalt (4 prosent). Men også for OECDs målemetode finner vi at det ble færre med vedvarende lavinntekt siden forrige måling, blant de med høy rentebelastning.

4.7. Boforhold, økonomiske problemer og tilknytning til arbeidsmarkedet

Hvem har vedvarende lav inntekt?

I analysen av boforhold, økonomiske problemer og tilknytning til arbeidsmarkedet er datagrunnlaget EU-SILC. Gruppen med vedvarende lavinntekt er som tidligere nevnt ikke helt sammenlignbar med lavinntektsgruppen i inntektsdelen fordi det mangler opplysninger om barn under 16 år. Lavinntektsgruppen for 2001-2003 er basert på levekårsundersøkelsen hvor det også var en øvre aldersgrense slik at disse tallene bare dekker personer til og med 86 år. Selve avgrensningen er foretatt på samme måte, det er brukt samme inntektsbegrep, samme ekvivalensskala og lavinntektsgrensen som er brukt er også den samme (148 900 2007-kroner). Med EU-SILC som kilde finner vi da at 8,9 prosent av den voksne befolkningen faller inn under definisjonen for vedvarende lavinntekt når vi ser på perioden 2006-2008 (inntektsårene 2005-2007).

I vurderingen av boforhold og økonomi vil blant annet aldersforskjellene mellom lavinntektsgruppen og befolkningen være viktig. Ulike måter å definere lavinntekt på, ofte brukt som mål på fattigdom, gir ulike sammensetninger av lavinntektsgruppen og ulike sammenhenger med indikatorer på levekår (Normann 2009). Vi skal derfor her

kort gå gjennom noen viktige trekk ved sammensetningen av lavinntektsgruppen slik den er definert her.

I gruppen med vedvarende lavinntekt 2006-2008 (EU-definisjonen) er, som i tidligere år, unge og eldre betydelig overrepresentert. Unge under 25 år utgjør 26 prosent av de med vedvarende lavinntekt, mens eldre over 66 år utgjør over 30 prosent. I befolkningen totalt utgjør disse to gruppene om lag 30 prosent til sammen. Motsatt er da personer mellom 25 og 66 betydelig underrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt sammenlignet med i befolkningen. For eksempel er en av åtte med lavinntekt i alderen 45-66, mens drøye en av tre i befolkningen er i denne alderen.

Blant de eldre er det også en betydelig kjønnsforskjell, og det er i første rekke eldre kvinner som er overrepresentert i lavinntektsgruppen. Menn fra 67 år og oppover utgjør 5 prosent av lavinntektsgruppen, mens de utgjør 7 prosent av den totale befolkningen 16 år og over. Kvinner i samme alder utgjør derimot 27 prosent av lavinntektsgruppen, mens de utgjør 9 prosent av befolkningen 16 år og over. Både menn og kvinner i alderen 45-66 år utgjør en vesentlig mindre del av gruppen med vedvarende lavinntekt enn av befolkningen. Unge menn (16-24 år) er noe mer overrepresentert i lavinntektsgruppen enn unge kvinner. Unge menn utgjør 15 prosent av lavinntektsgruppen, unge kvinner utgjør 11 prosent. I befolkningen 16 år og over utgjør hver av gruppene 7 prosent.

Et annet viktig trekk ved lavinntektsgruppen er at aleneboende unge og eldre utgjør en stor del av gruppen. Yngre aleneboende under 45 år utgjør 22 prosent, og eldre aleneboende på 67 år eller mer utgjør 28 prosent. I befolkningen 16 år og over utgjør disse gruppene henholdsvis 10 og 8 prosent. Blant yngre med lavinntekt har det imidlertid vært en reduksjon i andelen aleneboende de siste årene. Også unge par (under 45 år) uten barn er noe overrepresentert i lavinntektsgruppen. Blant unge par i lavinntektsgruppen er det imidlertid en stor andel studenter (42 prosent).

Studenter utgjør i det hele tatt en stor andel av personer med vedvarende lavinntekt. 22 prosent er skoleelever eller studenter, sammenlignet med 12 prosent i hele befolkningen. Det betyr ikke at skoleelevene eller studentene nødvendigvis er hovedinntektstakere i husholdningen, men det tyder likevel på at studenter utgjør en betydelig del av lavinntektsgruppen. 11 prosent i lavinntektsgruppen er aleneboende studenter. I tillegg til dette er 7 prosent par der i hvert fall en av partene er student.

Vi har presentert tall for de med vedvarende lavinntekt i perioden 2001-2003 til 2006-2008 selv om det er et kort tidsrom og selv om utvalgene av lavinntektspersoner er så små at det er vanskelig å få statistisk sikre resultater med hensyn til endringer (for helseforhold er det perioden 2002-2004 og 2006-2008 vi har tall for). Likevel vil resultater fra årganger som ikke har overlappende tidsperiode for inntekt kunne gi en noe mer presis oppfatning av nivået og stabiliteten i de ulike indikatorene.

Boligtype og -standard

Befolkningens boforhold er i ganske stor grad livsfasebestemt og det kan hevdes at selve boligbehovet vil variere ut fra hvilken livsfase man befinner seg i. I et så markedsdominert system som det norske boligmarkedet, vil også kjøp av bolig representere en betydelig investering som vanligvis blir gjort i forholdsvis ung alder ved opptak av lån som nedskrives over livsløpet. Boligsituasjonen for eldre avspeiler derfor ikke bare deres nåværende situasjon, men vil avhenge sterkt av blant annet deres familie- og yrkeskarrierer over et langt tidsrom. For unge vil lav inntekt over tid kunne være et forhold som begrenser muligheten til å etablere seg på boligmarkedet.

Tabell 4.7. Boligtype og boligstandard for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2001-2003, 2005-2007 og 2006-2008

	18-44 år				Over 44 år				18 år og over							
	Ved- var- ende lavinn- tekt Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2004- 2006	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008		
Andel personer som																
bor i enebolig,																
våningshus	56	43	39	38	33	69	68	69	71	63	62	55	52	52	47	53
bor i småhus ellers ..	16	18	13	12	15	13	16	11	13	14	14	17	12	12	14	16
bor i husholdning																
som eier	73	27	27	35	30	91	69	67	63	68	83	47	44	47	48	55
bor i husholdning																
som er selveier	61	18	22	24	23	78	60	58	56	52	70	38	37	38	37	43
bor alene	18	65	48	41	40	25	68	74	78	76	21	66	59	57	56	58
bor trangt	15	27	27	28	32	1	1	2	1	3	8	15	17	17	19	14
bor svært romslig	17	9	8	10	6	45	39	44	55	47	32	23	23	29	25	31
Bor i bolig																
med råte eller fukt ...	9	11	14	12	17	6	8	11	11	15	8	9	13	12	16	14
som er utsatt for																
støy	15	26	19	18	23	11	12	11	11	8	13	19	16	15	16	11
som er utsatt for																
forurensning	8	9	10	10	14	8	13	8	9	7	8	11	9	10	11	8
Bor i område med																
kriminalitet, vold og																
hærverk	6	8	8	5	9	4	6	4	6	11	5	7	6	5	9	9
Boligareal per																
husholdning. Kvm.	113	65	68	71	70	125	92	93	101	97	119	78	79	85	84	90
Boligareal per																
person. Kvm.	43	47	39	38	36	68	75	77	87	80	59	59	53	56	54	59
Antall svar i alt	1 597	119	287	195	165	1 757	95	149	100	96	3 354	214	436	295	261	188

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

Som vi har sett er gruppen med vedvarende lavinntekt dominert av unge og eldre. Når det gjelder boligtype og -standard må man forvente at lavinntektssituasjonen har mer umiddelbar virkning for unge enn for eldre. I tolkningen av tall for lavinntektsgruppen er det derfor nødvendig å dele opp etter alder i stedet for å fokusere bare på lavinntektsgruppen under ett. Men små utvalg gir bare mulighet for en grov aldersoppdeling slik det fremgår av tabell 4.7.

Få eiere og mer trangbodddhet blant yngre med vedvarende lavinntekt...

Blant de unge, der en stor del av husholdningene er i en etableringsfase, vil som nevnt lav inntekt over flere år kunne redusere mulighetene for å eie sin egen bolig. Dette gjenspeiles i at bare 30 prosent av 18-44 åringene med lavinntekt eier boligen, mot nesten tre av fire i befolkningen i samme alder. Andelen eiere blant yngre i lavinntektsgruppen har svingt noe de siste årene, men sammenligner vi med 2001-2003 er nivået nå nokså likt. Den lave andelen eiere skyldes i noen grad at det er en betydelig større andel helt unge i lavinntektsgruppen. I aldersgruppen 18-44 år er gjennomsnittsalderen for de med vedvarende lavinntekt 27 år, mens gjennomsnittet for de som ikke har vedvarende lavinntekt er 32 år. Holder vi dessuten studenter utenfor lavinntektsgruppen, øker andelen også andelen eiere blant de yngre noe, til 36 prosent.

Uansett om vi tar hensyn til aldersfordeling og studenter er det fortsatt en langt lavere andel eiere blant unge i lavinntektsgruppen enn i befolkningen i samme alder. Enda et forhold som kan bidra til dette er at en mye større andel i lavinntektsgruppen bor alene. Blant aleneboende under 45 år med vedvarende lavinntekt er det bare 11 prosent som eier sin egen bolig. Sammenligner vi 2006-2008 med 2001-2003 ser vi imidlertid at andelen aleneboende under 45 år med lavinntekt har sunket fra 65 til 40 prosent. I perioder har det sett ut til at dette også har medført en økende andel eiere, men de siste årene ser det ut til at eierandelen synker igjen. Andelen aleneboende er likevel betydelig høyere blant unge med lavinntekt sammenlignet med andre unge, 40 mot 18 prosent, og vi vet at pardannelse påvirker eierforholdet til boligen. Utvalget

av personer i lavinntektsgruppen er imidlertid så lite at det er vanskelig å undersøke betydningen av dette forholdet.

Unge i lavinntektsgruppen bor noe sjeldnere i enebolig enn befolkningen i samme alder, 33 mot 56 prosent, mens andelen som bor i småhus er nokså lik. For gruppen under 45 år, finner vi dessuten statistisk sikre forskjeller som viser at lavinntektsgruppen bor noe dårligere. Klarest finner vi dette når det gjelder boligens størrelse. 32 prosent av lavinntektsgruppen bor trangt, mens det gjelder bare 15 prosent blant alle i samme alder. Boligene til lavinntektsgruppen er også i gjennomsnitt betydelig mindre målt i antall kvadratmeter, 70 kvadratmeter mot 113 kvadratmeter i gjennomsnitt for alle i samme alder. Ser vi på antall kvadratmeter per person veies dette noe opp av at lavinntektshusholdningene i gjennomsnitt er mindre, slik at målt i gjennomsnittlig antall kvadratmeter per person så har personer i lavinntekts-husholdninger ikke mye mindre plass til rådighet.

Også målene på boligstandard og bomiljø viser noen forskjeller, men her er gruppene er for små til å fastslå dette med tilstrekkelig grad av statistisk sikkerhet. Blant personer under 45 år med vedvarende lavinntekt finner vi at 17 prosent bor i en bolig med råte eller fukt. Tilsvarende blant alle i samme alder er 9 prosent. Også indikatorene på bomiljø viser forskjeller, først og fremst gjelder det utsatthet for støy og forurensninger, der henholdsvis 23 og 14 prosent i lavinntektsgruppen under 45 år er plaget av dette. Blant alle yngre gjelder det henholdsvis 15 og 8 prosent. Forskjellene i utsatthet for kriminalitet, vold og hærverk er mindre, 9 og 6 prosent. Ingen av bomiljøindikatorene gir imidlertid statistisk sikre forskjeller mellom lavinntektsgruppen og alle.

... også færre eiere, men god boligstandard blant middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt

Blant middelaldrende og eldre er forskjellen i andelen eiere mellom personer med vedvarende lavinntekt og hele aldersgruppen mindre enn blant de yngre, selv om forskjellen også her er statistisk sikker. 68 prosent av middelaldrende og eldre i lavinntektsgruppen er eiere, mens det gjelder 91 prosent totalt i samme alder. Her kan høyere alder blant personer i lavinntektsgruppen også forklare litt av forskjellen, gjennomsnittsalderen er 13 år høyere i lavinntektsgruppen over 44 år sammenlignet med de uten lavinntekt. Generelt er andelen eiere i befolkningen litt lavere blant de eldste enn blant middelaldrende og yngre eldre.

Forskjellene i boligsituasjon er også vesentlig mindre mellom personer med vedvarende lavinntekt og alle for de som er over 44 år. Det er liten forskjell i type bolig. Det er svært få som bor trangt både i lavinntektsgruppen og totalt, og andelen som bor svært romslig er like høy begge gruppene. På samme måte som for de yngre finner vi at boligene til middelaldrende og eldre i lavinntektsgruppen i gjennomsnitt er noe mindre. Men i enda større grad en for unge oppveies dette av at lavinntektshushold i gjennomsnitt er mindre, så middelaldrende og eldre med lavinntekt har faktisk større boligarealet per person enn alle middelaldrende og eldre.

Andelen som bor i fuktig bolig er noe høyere i lavinntektsgruppen hvor 15 prosent opplever dette mot 6 prosent blant alle i samme alder. For de ulike indikatorene på bomiljø finner vi knapt forskjell mellom lavinntektsgruppen og alle. For støy og forurensning er faktisk andelen lavere i lavinntektsgruppen, mens den er høyere når det gjelder kriminalitet vold og hærverk. Forskjellene er uansett for små til å være statistisk sikre.

Vi har sett litt på hvor store andeler som har skiftet bolig fra intervjutidspunktet i 2007 til intervjutidspunktet i 2008, og ser da at tilknytningen til bolig er veldig stabil for middelaldrende og eldre uavhengig av inntekt. Det finnes støtteordninger som skal hjelpe folk med dårlig økonomi til å bli boende. Blant de over 67 år er det svært få som flytter. Blant middelaldrende i alderen 45-66 år er det heller ikke forskjeller i andelen flyttere mellom lavinntektsgruppen og de som ikke har lavinntekt.

Forskjeller på dette området finner først i de yngste aldersgruppene. Blant 16-24 åringer har seks av ti med lavinntekt flyttet i perioden 2007-2008, mens det gjelder knapt fire av ti blant de som ikke har lavinntekt.

Boligøkonomi

Ikke store forskjeller i husleie, men lavinntektsgruppen har mindre utgifter til boliglån

Gjennomsnittlig husleie er noe lavere for leiere i lavinntektsgruppen enn for alle som leier, men forskjellen er ikke større enn drøye 6 000 kroner i gjennomsnitt per år. Ser vi bare på den yngste aldersgruppen under 45 år, er det knapt forskjell mellom lavinntektsgruppen og befolkningene. Yngre leiere i lavinntektsgruppen betalte i gjennomsnitt 49 400 kroner i husleie i 2007, dette er bare 700 kroner mindre enn alle yngre leiere. Det å se bort fra studenter fører ikke til merkbar endring i husleien for yngre leiere i lavinntektsgruppen. Yngre i lavinntektsgruppen betaler altså nesten like mye som alle yngre leiere, selv om leierne i lavinntektsgruppen i gjennomsnitt har litt mindre boliger enn alle yngre (henholdsvis 64 og 72 kvadratmeter). Dette kan skyldes at de bor i områder hvor husleien i gjennomsnitt er høyere per kvadratmeter.

Blant de middelaldrende og eldre leietakere har lavinntektsgruppen drøyt 9 000 kroner mindre i husleie enn alle middelaldrende og eldre. Forskjellen er altså større enn blant de under 45 år, og må, som for de yngre, ses i lys av at tallene tyder på at leietakere i lavinntektsgruppen har litt mindre boliger enn alle leietakere i alderen 45 år og over (henholdsvis 87 og 92 kvadratmeter), selv om naturligvis også andre faktorer kan bidra.

Utgiftene til boliglån er små blant de 68 prosent av middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt som eier boligen, om lag 4 500 kroner i året (2008). Det er vesentlig mindre enn blant alle i aldersgruppen (39 900 kroner). Det skyldes først og fremst at bare 9 prosent i lavinntektsgruppen har boliglån, mot 51 prosent av alle.

Tabell 4.8. Boligøkonomi for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2001-2003, 2003-2005, 2005-2007 og 2006-2008

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					Vedvar- ende lavinn- tekt uten studen- ter
	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2009	
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner .	50 100	35 500	43 700	46 400	49 400	39 200	21 300	21 000	30 300	31 000	46 800	31 800	37 800	41 100	43 500	40 600
Andel leierhushold- ninger som ikke betaler husleie	5	4	3	5	5	22	39	53	36	37	10	14	16	15	15	20
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eier- hushold. Løpende kroner	94 300	38 200	45 400	52 300	55 400	39 900	2 200	4 300	8 800	4 500	61 400	11 100	14 300	23 100	17 500	14 900
Andel eierhushold uten renter og avdrag	15	29	33	32	31	49	92	87	88	91	36	76	74	70	76	81
Andel husholdninger med høy boutgifts- belastning	39	73	72	70	71	15	18	23	23	27	26	47	54	48	48	40
Andel husholdninger med lav boutgifts- belastning	19	8	9	13	11	53	66	65	67	60	37	36	30	39	36	43
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende	8	11	16	11	16	4	7	10	5	9	6	9	13	8	12	10
noe tyngende	44	46	45	54	47	27	28	32	39	33	35	38	39	47	40	35
Antall svar fra leiere ...	395	88	210	128	111	143	29	50	39	33	538	119	260	167	144	89
Antall svar fra eiere	1 198	29	76	67	54	1 614	65	99	61	63	2 812	95	175	128	117	99
Antall svar i alt	1 593	119	287	195	165	1 757	95	149	100	96	3 350	214	436	295	261	188

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

Blant de yngre med lavinntekt er andelen eiere mindre, bare 30 prosent, og sju av ti av disse eierne har boliglån. I gjennomsnitt betalte alle de yngre eierne med vedvarende lavinntekt 55 400 kroner i avdrag og renter på boliglån i 2007, om lag 60 prosent av gjennomsnittet for alle yngre eiere. Dette skyldes nok delvis at andelen med boliglån er høyere blant alle unge eiere, 85 prosent.

Sju av ti yngre med lavinntekt har høye relative boutgifter

Både yngre og eldre i lavinnteksgruppen har altså totalt sett noe lavere boligutgifter enn de vi finner i befolkningen totalt. Viktigere enn det absolute nivået er likevel forholdet mellom boligutgifter og inntekten. På grunn av lave inntekter vil vi likevel vente at boligutgiftene er en større belastning. Måler vi boligutgiftene i forhold til inntekt etter skatt er det da også tilfellet, spesielt for yngre med vedvarende lavinntekt. Sju av ti i denne gruppen har boligutgifter som utgjør minst 25 prosent av inntekten, for 11 prosent utgjør boligutgiftene under 10 prosent. Andelen med relativt sett høye boligutgifter blant yngre med lavinntekt er langt større enn i befolkningen (26 prosent), men også betydelig større enn blant alle yngre (39 prosent). Vi kan også legge merke til at andelen med høy boutgiftsbelastning blant unge med lavinntekt har holdt seg stabil i hele den perioden vi ser på.

Blant middelaldrende og eldre er det noe mindre forskjell mellom de med vedvarende lavinntekt og alle i aldersgruppen, selv forskjellen er merkbar. 27 prosent i alderen over 44 år med vedvarende lavinntekt har høy boutgiftsbelastning, sammenlignet med 15 prosent totalt i samme aldersgruppe. På den andre siden finner vi også at seks av ti i lavinnteksgruppen har boligutgifter som utgjør mindre enn 10 prosent av inntekt etter skatt. Det er faktisk en større andel sammenlignet de drøyt fem av ti vi finner totalt blant middelaldrende og eldre.

Den subjektive vurderingen av hvor tyngende boligutgiftene er gir resultater som peker i samme retning, men indikerer mindre forskjell mellom lavinnteksgruppen og andre. Blant middelaldrende og eldre viser den subjektive vurderingen at vel fire av ti med vedvarende lavinntekt vurderer boligutgiftene som tyngende, mens det gjelder vel tre av ti totalt i samme alder. Blant yngre er det også en betydelig forskjell mellom personer med vedvarende lavinntekt og alle yngre. 63 prosent av de med vedvarende lavinntekt vurderer boligutgiftene som tyngende, mens det gjelder 52 prosent blant alle i denne aldersgruppen, samme forskjell som blant de eldre. Blant de yngste skyldes forskjellen først og fremst at det er en større andel i lavinnteksgruppen som vurderer utgiftene som svært tyngende.

Økonomiske vansker

En av fire med lavinntekt oppgir at økonomien er romslig

Inntektsnivået påvirker selvfølgelig også den subjektive vurderingen av egen økonomi. Det er derfor naturlig at vi finner forskjeller i vurderingen av økonomisk romslighet mellom personer med vedvarende lavinntekt og hele befolkningen 16 år og over. Forskjellene er likevel mindre enn man kanskje kunne forvente. Henholdsvis 19 og 7 prosent sier at det er svært vanskelig eller vanskelig å få 'endene til å møtes'. Denne forskjellen er statistisk sikker.

Generelt vurderer yngre sin økonomi som vanskeligere enn middelaldrende og eldre, og forskjellen mellom lavinnteksgruppen og alle er også størst blant de yngste. I gruppen 18-44 år med lavinntekt sier 25 prosent at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, dette gjelder 9 prosent av alle unge. Blant middelaldrende og eldre er disse andelen 14 prosent for lavinnteksgruppen og 5 prosent for alle. Også for andelen som rapporterer at det er lett eller svært lett å få endene til å møtes finner vi en betydelig forskjell, og den er omtrent like stor i begge aldersgrupper. Blant middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt rapporterer 34 prosent at det er lett eller svært lett å få endene til å møtes, mens blant alle i samme alder rapporterer 53 prosent det samme. Blant personer i alderen 18-44 år er det 16 prosent av de med vedvarende lavinntekt som rapporterer romslig økonomi, mens det gjelder 36 prosent totalt.

Det er vanskelig å forklare hvorfor såpass mange som totalt 25 prosent av de med vedvarende lavinntekt, som igjen ofte *kan* oppfattes som fattige, sier at økonomien er romslig. Holder vi studentene utenfor øker denne andelen til 28 prosent. For de middelaldrende og eldre er det mulig at en stabil økonomi og små krav kan være noe av forklaringen. En annen mulig forklaring er at utgiftene i lavinntektsgruppen er mindre enn i befolkningen slik at balansen mellom inntekter og utgifter ikke er svært forskjellig. Eller er det slik at inntekter slik de er definert og målt her ikke gir et dekkende bilde av økonomien for en del i lavinntektsgruppen, og at vedvarende lavinntekt ikke er en dekkende definisjon av fattigdom? (Andersen 2007, Normann 2009).

Unge i lavinntektsgruppen har problemer med husleien

Når det gjelder betalingsvansker er det ikke nødvendigvis slik at vi forventer at lavinntektsgruppen skal skille seg ut. Betalingsproblemer avspeiler i stor grad balansen og tilpasningen av forholdet mellom inntekter og utgifter og i mindre grad inntekten alene. Betalingsproblemer har de husholdninger som sier at det i løpet av de siste 12 måneder har hendt at de har vært ute av stand til å betale husleie/boliglån/elektrisitet og kommunale avgifter/andre lån ved forfall.⁵ Likevel finner vi en overhyppighet av betalingsproblemer i lavinntektsgruppen sammenlignet med befolkningen. I alt 14 prosent av de med vedvarende lavinntekt har opplevd et eller flere av de betalingsproblemene vi kartlegger, og 3 prosent har opplevd to eller flere av problemene. Over tid ser det ut til at betalingsproblemer har blitt noe sjeldnere i lavinntektsgruppen.

Totalt er det mindre andeler med betalingsproblemer blant middelaldrende og eldre enn det er blant yngre. Blant personer over 45 år og over med vedvarende lavinntekt representerer har fra en til to prosent opplevd de betalingsproblemene vi har kartlagt. Så godt som ingen har opplevd to eller flere av problemene. Et interessant trekk er at det ikke er forskjell mellom de med lavinntekt og alle i denne aldersgruppen.

Blant yngre i lavinntektsgruppen er omfanget av betalingsproblemer større både i forhold til middelaldrende og eldre med lavinntekt og i forhold til yngre totalt. I underkant av en av fire oppgir å ha ett eller flere betalingsproblemer, mens dette gjelder 14 prosent av de yngre totalt. 6 prosent i lavinntektsgruppen har opplevd to eller flere problemer, mens dette gjelder 3 prosent av alle unge. Det klart største enkeltproblemet for yngre i lavinntektsgruppen er husleie. 18 prosent i denne gruppen har ved minst en anledning vært ute av stand til å betale ved forfall i løpet av de siste 12 månedene. Også elektrisitet utgjør et merkbart problem, 9 prosent rapporterer problemer her. Blant alle unge er disse andelene henholdsvis 6 og 7 prosent. Forskjellen mellom unge med lavinntekt og alle unge skriver seg altså først og fremst fra problemer med husleien.

⁵ På grunn av en feil i spørreskjemaet i 2008 presenterer vi ikke separate tall for betalingsproblemer for andre lån i denne rapporten. Spørsmålet er blitt stilt til for få husholdninger, og andelen er dermed underestimert. Vi har likevel latt denne typen betalingsproblemer inngå i summeringen av antall betalingsproblemer, men selv om dette påvirker betydelig mindre her, kan det være en fare for at andeler med problemer også underestimeres noe her.

Tabell 4.9. Indikatorer på betalingsvansker for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2001-2003, 2003-2005, 2005-2007 og 2006-2008. Prosent

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					Ved- var- ende lavinn- tekt uten studen- ter
	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008	
Betalingsproblemer																
Husleie	6	16	14	14	18	1	1	1	2	1	3	9	8	8	9	6
Boliglån	3	3	3	2	2	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1
Elektrisitet og kommunale avgifter	7	19	17	17	9	2	5	4	4	2	4	13	11	10	5	5
Andre lån	6	13	7	1	3	1	3	9	4	1	..
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer	3			11	6	1			2	0	3			7	3	2
Andel som ikke har noen betalingsproblemer	86			75	76	97			94	97	92			75	86	90
Økonomisk romslighet																
Svært vanskelig	4	6	13	5	8	1	1	6	0	4	3	3	10	3	6	6
Vanskelig	5	12	16	12	17	4	5	6	14	10	4	8	11	13	13	12
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	36	19	16	19	16	53	30	33	27	34	45	25	24	23	24	28
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger ..	5	11	11	12	13	0	1	2	4	1	2	7	7	8	7	4
Antall svar	1 597	119	287	195	165	1 757	95	149	100	96	3 354	214	436	295	261	188

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

Tabell 4.10. Indikatorer på materiell situasjon for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2001-2003, 2003-2005, 2004-2006, 2005-2007 og 2006-2008. Prosent

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					Ved- var- ende lavinn- tekt uten studen- ter
	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavinn- tekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavinn- tekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavinn- tekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavinn- tekt 2006- 2008	
Materiell situasjon																
Andel som disponerer																
Telefon	95	94	89	91	86	98	99	97	99	97	97	96	93	95	92	94
Farge TV	94	67	73	86	87	65	11	10	18	16	78	41	44	53	50	38
PC	96	89	89	92	92	98	97	95	96	97	97	93	92	94	95	95
Vaskemaskin	79	43	39	44	39	79	41	32	35	29	79	42	36	40	34	35
Privatbil	2	9	14	5	5	2	2	9	3	5	2	6	12	4	5	6
Disponerer ikke PC pga. økonomi	11	37	39	34	33	4	6	10	6	13	7	22	26	20	23	16
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi ...																
Har ikke råd til																
en ukes ferie	9	19	31	27	21	6	20	18	22	16	7	19	25	19	19	18
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	4	9	14	11	9	2	8	6	6	6	3	8	10	9	7	8
holde boligen varm	1	6	4	2	1	1	6	2	2	2	1	6	3	2	2	2
Andel som ikke har råd til minst to av godene	3			6	5	1			7	6	2			7	6	5
Andel som har råd til alle godene	90			78	76	94			77	82	92			77	79	79
Antall svar	1 597	119	287	195	165	1 757	95	149	100	96	3 354	214	436	295	261	188

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

En av tre yngre med lavinntekt har ikke råd å ha bil

Totalt sett er det små forskjeller mellom lavinntektsgruppen og befolkningen når det gjelder andeler som disponerer TV og vaskemaskin, - nesten alle disponerer disse, med et lite unntak for TV blant yngre med lavinntekt. I takt med at PC har blitt et stadig viktigere gode, har også andelen som disponerer dette økt i alle grupper, men fremdeles finner vi her klare forskjeller mellom lavinntektsgrupper og befolkningen totalt. Blant de under 45 år er ikke dette forskjellen veldig stor, 94 prosent av alle disponerer PC mens det gjelder 87 prosent i lavinntektsgruppen. Blant de 45 år og over er forskjellen større. For det første disponerer bare 65 prosent av alle PC, men det gjelder kun 16 prosent i lavinntektsgruppen. Ser vi nærmere på årsakene til at man mangler PC ser vi likevel at det bare er 5 prosent som sier at det skyldes økonomi både blant de yngre og de eldre. Blant alle er denne andelen 2 prosent. Det kan dermed se ut som om behovet er mer styrende enn økonomien når det gjelder PC.

De største forskjellene finner vi naturlig nok når det gjelder det dyreste av godene vi har kartlagt, nemlig privatbil. Blant yngre og middelaldrende/eldre i lavinntektsgruppen disponerer henholdsvis 39 og 29 prosent bil, sammenlignet med 79 prosent i befolkningen. Blant middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt sier 13 prosent at det er økonomiske grunner til at de ikke har bil, mot 4 prosent blant befolkningen i samme alder. Blant yngre med vedvarende lavinntekt derimot, sier 33 prosent at dette er tilfellet, mot 11 prosent i befolkningen i samme alder. Blant unge med lavinntekt ser det ut til at andelen som ikke har råd til bil har holdt seg stabil de siste årene, mens blant middelaldrende/eldre svinger denne andelen noe mer, selv om den ser ut til å ha økt litt de siste årene.

En av fem med lavinntekt har ikke råd til ferie borte fra hjemmet

Det er også rimelig å tenke seg at lav inntekt over tid vil kunne påvirke hva man har råd til og ikke. Når det gjelder andeler som ikke har råd til å holde boligen passe varm er det knapt forskjeller mellom lavinntektsgruppen og befolkningen totalt, og heller ikke når vi ser på yngre og middelaldrende og eldre hver for seg. Det gjelder uansett svært få.

Når det gjelder å ha råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag er andelen som ikke har råd til det større i lavinntektsgruppen enn i befolkningen som helhet, det gjelder henholdsvis 7 og 3 prosent. Tallene tyder på at dette forekommer noe hyppigere blant yngre enn blant middelaldrende og eldre. 9 prosent av yngre med lavinntekt opplever dette, mens det gjelder 6 prosent av middelaldrende/eldre med lavinntekt (forskjellen er for liten til å være statistisk sikker).

Når det gjelder å ha råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, så gjelder dette en av fem blant de med vedvarende lavinntekt, og det er mer enn dobbelt så stor andel som vi finner i befolkningen. Også her er yngre mer utsatt enn middelaldrende og eldre.

Få i lavinntektsgruppen får støtte fra andre husholdninger

Økonomiske overføringer fra andre husholdninger (med unntak for underholdsbidrag) blir ikke regnet med i husholdningsinntekten til personer med vedvarende lavinntekt. Dersom slike overføringer er utbredt, vil det naturligvis påvirke vurderingen av lavinntekts situasjonen og det økonomiske handlingsrommet i husholdningene. Det er en større andel i lavinntektsgruppen enn i befolkningen som regelmessig mottar overføringer fra andre husholdninger. 7 prosent av personer med vedvarende lav inntekt sammenlignet med 2 prosent i befolkningen 16 år og over.

Det er de yngre (under 45 år) som mottar økonomiske overføringer fra andre husholdninger hyppigst. Blant yngre i lavinntektsgruppen mottok 13 prosent slike overføringer, sammenlignet med 5 prosent av alle yngre. Blant middelaldrende og eldre er det en svært liten andel som mottar regelmessig økonomisk støtte, bare 1 prosent i lavinntektsgruppen og knapt noen når vi ser befolkningen i denne alderen under ett.

Overføringer mellom private husholdninger er særlig utbredt når mottakeren er student. Det er likevel ikke slik at husholdninger uten studenter ikke mottar overføringer. Holder vi studenter og elever utenfor finner vi at 4 prosent av de yngre med lavinntekt mottok regelmessige overføringer fra andre husholdninger i 2008. Den totale andelen av lavinntekts-husholdninger som mottok overføringer reduseres fra 7 til 4 prosent når vi holder studenter utenfor.

Helseforhold

Personer i lavinnteksgruppen har dårligere helse enn befolkningen. Dette skyldes imidlertid til dels at det er flere eldre. Blant yngre oppgir i 84/85 prosent at de har god eller svært god helse og 4 prosent at de har dårlig eller svært dårlig helse, både blant alle yngre og i lavinnteksgruppen. Blant personer over 44 år er det imidlertid store forskjeller i vurderingen av helse. I lavinnteksgruppen vurderer 47 prosent sin helse som svært god eller god, sammenlignet med 68 prosent blant alle i aldersgruppen. 27 prosent vurderer helsen som dårlig eller svært dårlig, sammenlignet med 12 prosent blant alle. Også innen gruppen 45 år og over er det imidlertid en større andel eldre i lavinnteksgruppen, og dette kan være noe av forklaringen på de store forskjellene. Utvalget er imidlertid for lite til at vi kan undersøke betydningen av dette, men andre analyser viser at det er tvil om hvor sterk sammenheng det er mellom lavinntekt og helse (Normann 2009).

I hele befolkningen oppgir 33 prosent at de har en kronisk sykdom. Dette er lavt sammenlignet med hva en finner i helseundersøkelser, der man vanligvis finner at om lag 60 prosent oppgir dette. Det skyldes at helseundersøkelsene bruker en langt mer omfattende registreringsmåte der det stilles flere spørsmål for å fange inn kronisk sykdom. Selv om det totale omfanget av kronisk sykdom ikke blir fanget opp her antar vi at resultatene kan brukes til sammenligning av gruppene. Forekomsten av kronisk sykdom viser langt på vei det samme bildet som egenvurdering av helsen. Blant yngre rapporterer en av fire rapporterer kronisk sykdom, og andelen er lik i lavinnteksgruppen og blant alle unge. Blant personer 45 år og over er det 40 prosent som oppgir kronisk sykdom, mens det i lavinnteksgruppen er 59 prosent.

Tabell 4.11. Helseforhold for personer med vedvarende lavinntekt¹. 2003-2005, 2005-2007 og 2006-2008. Prosent

	18-44 år					Over 44 år					18 år og over					Ved- var- ende lavin- inntekt uten studen- ter
	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavin- inntekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- inntekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- inntekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- inntekt 2006- 2008	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavin- inntekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- inntekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- inntekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- inntekt 2006- 2008	Alle 2006- 2008	Ved- var- ende lavin- inntekt 2001- 2003	Ved- var- ende lavin- inntekt 2003- 2005	Ved- var- ende lavin- inntekt 2005- 2007	Ved- var- ende lavin- inntekt 2006- 2008	
Egenvurdering av helse																
Andel med svært god eller god helse	84	77	76	83	85	68	35	45	41	47	75	57	63	65	68	62
Andel med dårlig eller svært dårlig helse	4	5	5	6	4	12	22	29	26	27	8	13	16	14	15	18
Andel med kronisk sykdom	26	22	25	23	25	40	60	57	59	59	33	40	38	39	40	45
Nedatt funksjonsevne																
Andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	3	3	5	3	2	10	13	22	20	18	7	10	12	10	9	12
Andel med noe nedsatt funksjonsevne	8	8	8	9	8	13	38	20	20	24	10	20	13	13	15	17
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp	3	3	3	5	8	2	4	4	2	3	2	3	3	4	6	5
Andel med udekket behov for tannlegehjelp ..	12	16	19	21	20	5	7	11	6	6	8	12	16	14	14	13
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	7	13	13	14	13	2	6	9	4	5	4	10	12	10	9	8
Antall svar	1 597	119	287	195	165	1 757	95	149	100	96	3 354	214	436	295	261	188

¹ Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) under 60 prosent av mediangjennomsnittet.

Kilde: EU-SILC.

Unge med lavinntektsgruppen skiller seg heller ikke ut fra andre unge når det gjelder nedsatt funksjonsevne. Sterkt eller noe nedsatt funksjonsevne forekommer blant 10-11 prosent av gruppene. Blant personer over 44 år finner vi imidlertid at de med lavinntekt oftere rapporterer nedsatt funksjonsevne, 42 prosent mot 23 prosent blant alle i samme alder.

Det er få som i løpet av de siste 12 månedene ikke har fått den medisinske hjelpen de har behov for, 2 prosent av alle oppgir dette. Andelen er noe høyere i lavinntektsgruppen, 6 prosent. Det er først og fremst unge med lavinntekt som rapporterer dette (8 prosent). Udekket behov for tannlegehjelp forekommer imidlertid oftere. 8 prosent av den voksne befolkningen totalt oppgir dette. Det er ingen forskjell på lavinntektsgruppen og alle blant de middelaldrende og eldre. Blant yngre gjelder det en større andel i lavinntektsgruppen, her oppgir 20 prosent et udekket behov, sammenlignet med 12 prosent blant alle yngre. Blant de yngre er det også en relativt betydelig andel som oppgir økonomiske årsaker til at de ikke har fått dekket sitt behov for tannlegehjelp. Blant unge med lavinntekt så mange som 13 prosent, men også 7 prosent blant alle unge totalt. En kunne kanskje tenke seg at det her var studentene som ikke har råd til tannlege, men slik er det i liten grad. Holder vi studentene utenfor er det fremdeles 12 prosent av unge med lavinntekt som ikke har hatt råd til tannlege. Ser vi på de middelaldrende og eldre, er det også slik at flere i lavinntektsgruppen oppgir økonomi som årsak enn det er totalt, henholdsvis 5 og 2 prosent.

Tilknytning til arbeidslivet

Som vi tidligere har vært inne på er liten yrkesdeltakelse den viktigste enkeltfaktoren som kan føre til lavinntekt. For de aller fleste er yrkesinntekt den absolutt viktigste inntektskilden. Dermed blir det ekstra viktig å se på tilknytningen til arbeidslivet når vi her tar for oss de som har vedvarende lavinntekt. Vi ser da også at tilknytningen til arbeidslivet i lavinntektshusholdningene generelt er mye svakere enn for andre husholdninger med hovedinntektstaker i yrkesaktiv alder.

Mens det i er helårs yrkesaktive i åtte av ti husholdninger totalt, gjelder dette bare for om lag en av fire lavinntektshusholdninger. I lavinntektshusholdninger med hovedinntektstaker 45-66 år, har noen flere helårs yrkesaktive, tre av ti. Andelen er likevel betydelig lavere enn hva som gjelder totalt i denne aldersgruppen, åtte av ti. Blant unge lavinntektshusholdninger har mindre enn en av fire husholdninger helårs yrkesaktive. Blant lavinntektshusholdninger totalt er det minst to helårs yrkesaktive i bare fire prosent av husholdningene, blant alle husholdninger gjelder det i vel en av tre husholdninger.

Selv om dette viser liten tilknytning til arbeidslivet i det store flertallet av lavinntektshusholdninger, kan vi merke oss at vi finner personer med tilsynelatende stabil yrkesaktivitet i en av fire husholdninger. Dette er altså husholdninger som på tross av yrkesaktivitet tilhører lavinntektsgruppen.

Dette illustrerer også at antall helårs yrkesaktive i husholdningen er et ganske grovt mål på omfanget av inntektsgivende arbeid i husholdningen siden det omfatter både heltids- og deltidsarbeidende. Derfor skal vi også se på litt mer presise mål på yrkesaktivitet. I levekårsundersøkelsen EU-SILC kartlegges hvilken hovedaktivitet hver av de voksne husholdningsmedlemmene har i hver av kalenderårets måneder. Blant annet får vi da oppgitt om de er yrkesaktive på heltid eller deltid. Det er ikke definert hva som er skillet mellom heltid og deltid, men en må regne med at heltid er arbeid i minst 30 timer i uken. Det er heller ikke oppgitt hvor mange timer de som arbeider deltid arbeider i uken. Likevel gir dette et langt mer presist mål på omfanget av yrkesaktivitet over året i husholdningene enn det en enkel optelling av antallet helårs yrkesaktive gir.

Blant alle husholdninger med hovedinntektstaker i yrkesaktiv alder er det heltids yrkesaktivitet i nesten åtte av ti husholdninger. I knapt en av fire husholdninger er det deltidsarbeid, enten i tillegg til heltid eller bare deltid. Ser vi på lavinntektsgruppen, har bare en av tre husholdninger yrkesaktivitet på heltid, og knapt en av fem yrkesaktivitet (også) på deltid.

For alle husholdninger under ett finner vi stort sett at de enten ikke har en eneste måned med heltidsarbeid, eller at de har minst 12 måneders heltidsarbeid i husholdningen. Bare 6 prosent av husholdningene heltidsarbeid av en varighet på fra 1 til 11 måneder. Også blant lavinntektshusholdningene har det store flertallet av husholdninger enten ingen eller 12 eller flere måneder med heltidsarbeid. Men her finner vi likevel en større andel med heltidsarbeid på mindre enn 12 måneder, 14 prosent.

Ser vi på andel husholdninger som har heltids yrkesaktivitet på til samme 12 måneder eller mer, er denne andelen langt lavere i lavinntektshusholdninger enn blant husholdninger totalt, 29 mot 73 prosent. Likevel ser vi altså at en av fem husholdninger med vedvarende lavinntekt produserer minst ett årsverk. Nå er antallet observasjoner i aldersgruppen 45-66 år lavt, men her ser vi faktisk at denne andelen er en av tre. Det er nokså likt det en tidligere har funnet når lavinntektshusholdninger avgrenses på grunnlag av ett enkelt års inntekter (Andersen 2008).

Det gjennomsnittlige antallet måneder med heltids yrkesaktivitet er drøyt 12 måneder blant alle husholdninger med hovedinntektstaker under 67 år, sammenlignet med 3,5 månedersverk blant lavinntektshusholdningene. Regner en gjennomsnittet blant husholdningene med heltids yrkesaktivitet blir forskjellen mindre, henholdsvis 15,8 og 10,4 måneder. I tillegg kommer noen få månedersverk med yrkesaktivitet på deltid, 2,4 og 1,4 månedersverk blant henholdsvis alle husholdninger og husholdninger med vedvarende lavinntekt.

Noe under halvparten (45 prosent) av lavinntektshusholdningene har yrkesaktivitet i løpet av et år, enten på heltid eller deltid. Blant disse er det en merkbart yrkesaktivitet. I gjennomsnitt arbeider disse husholdningene nesten 8 måneder på heltid. I tillegg kommer noe yrkesaktivitet på deltid, og til sammen er det bare litt under 12 måneder yrkesaktivitet. Dette er altså husholdninger som har vedvarende lavinntekt basert på registrerte inntekter, til tross for en ganske stor arbeidsinnsats.

Sammenligner vi yngre og eldre lavinntektshusholdninger tyder tallene nå på at andelen yrkesaktive er lik i de to gruppene, i motsetning til tidligere hvor aktiviteten har vært høyere blant de litt eldre (45-66 år) enn blant de yngre. Gjennomsnittlig antall måneder på heltid er likevel noe lavere blant de yngre enn blant de eldre. Andelen yngre lavinntektshusholdninger som arbeider minst 12 måneder på heltid er også noe lavere enn blant de litt eldre, 17 mot 32 prosent. Det skyldes at det blant de litt yngre er en større andel som er yrkesaktive som arbeider mindre enn 12 måneder. Blant de litt eldre er det grovt sett slik at enten er husholdningen ikke-yrkesaktiv eller den er aktiv i minst 12 måneder. Selv om det er vanskelig å si noe sikkert, kan det se ut til at yrkesaktiviteten i yngre lavinntektshusholdninger har blitt noe redusert når vi sammenligner de med lavinntekt 2005-2007 og de med lavinntekt 2006-2008.

Arbeid som selvstendig kunne være noe av forklaringen på at det er såpass mange lavinntektshusholdninger som har lavinntekt. Inntektsdannelsen for selvstendige er annerledes enn for ansatte, blant annet har de muligheten for å trekke fra underskudd i driften fra tidligere år, og det har tidligere vist seg noe vanskeligere å fange opp inntekter for selvstendige i registrene. Imidlertid viser tabellen at det er få selvstendige i lavinntektsgruppen, omtrent det samme som det er i befolkningen generelt. Forklaringen er derfor neppe at det er mange selvstendige som har lav skatteinntekt til tross for at de arbeider mye.

Kan arbeidsledighet være en viktig forklaring på lavinntekt? Det forekom arbeidsledighet i 11 prosent av husholdningene med vedvarende lavinntekt, sammenlignet med 4 prosent av alle husholdninger. Hele 7 prosent av lavinntektshusholdningene har hatt arbeidsledighet i minst 12 måneder, mens 2 prosent har hatt ledighet i henholdsvis 1-6 og 7-11 måneder. Antallet måneder med ledighet var fire ganger høyere i lavinntektsgruppen enn blant alle husholdninger, henholdsvis 1,2 og 0,3 måneder. Ledighet forekommer blant lavinntektshusholdninger med og uten yrkesaktivitet.

Andre forklaringer på yrkesaktiviteten i lavinntektshusholdninger kan være innslaget av studenter og/eller pensjonister i husholdningene. Heltids studenter forekommer i fire av ti lavinntektshusholdninger, naturligvis oftest i yngre husholdninger (hovedinntektstaker under 45 år), der halvparten av lavinntektshusholdninger har heltids studenter.

Pensjonister, vesentlig uføre- og førtidspensjonister, forekommer noe sjeldnere, i drøyt en av ti lavinntektshusholdninger. Forekomsten er imidlertid, naturlig nok, svært aldersavhengig. Pensjonister forekommer nesten ikke i yngre lavinntektshusholdninger, mens de forekommer i over halvparten av lavinntektshusholdninger med hovedinntektstaker i alderen 45-66 år. I husholdninger med hovedinntektstaker 45-66 år er pensjonister langt mer vanlig i lavinntektsgruppen enn blant alle husholdninger, mens blant de yngre husholdningene er pensjonister mest vanlig utenom lavinntektshusholdningene. Dette kan ha sammenheng med husholdningsstørrelsen for husholdninger med og uten pensjonister. Husholdningene i lavinntektsgruppen med pensjonister er vesentlig mindre enn alle pensjonisthusholdningene, det vil derfor oftere ikke være andre inntekter enn pensjon i husholdningen.

Tabell 4.12. Husholdninger med ulik tilknytning til arbeidslivet. Alle husholdninger og husholdninger med vedvarende lavinntekt etter hovedinntektstakers alder 2005-2007

	18-44 år			45-66 år			18 -66 år		
	Vedvarende lavinntekt		Vedvarende lavinntekt	Vedvarende lavinntekt		Vedvarende lavinntekt	Vedvarende lavinntekt		Vedvarende lavinntekt
	Alle lavinntekt 2006-2008	2005-2007	2006-2008	Alle lavinntekt 2006-2008	2005-2007	2006-2008	Alle lavinntekt 2006-2008	2005-2007	2006-2008
Antall helårs yrkesaktive i husholdningen. Prosent									
0	23	64	77	18	69	63	21	65	74
1	43	28	19	48	17	33	45	25	21
2+	35	8	4	34	14	4	35	10	4
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen. Prosent									
0	20	52	66	25	66	66	22	55	66
1-6	4	12	12	1	3	2	3	10	11
7-11	3	6	4	2	3	0	3	6	3
12+	73	30	17	72	28	32	73	29	20
Gjennomsnittlig antall måneder	12,8	5,2	3,4	11,7	4,7	4,1	12,3	5,1	3,5
Antall måneder med deltid yrkesaktivitet i husholdningen. Prosent									
0	80	83	80	74	85	91	77	84	82
1-6	5	5	9	3	1	2	4	4	8
7-11	2	2	4	1	4	0	2	2	3
12+	13	10	7	21	10	7	16	10	7
Gjennomsnittlig antall måneder	2,0	1,6	1,5	2,9	1,9	1,0	2,4	1,7	1,4
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet									
	4	8	4	6	4	2	5	7	4
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen. Prosent									
0	95	87	87	97	90	94	96	88	89
1-6	2	4	2	1	5	2	2	4	2
7-11	1	5	2	1	1	0	1	4	2
12+	2	4	8	1	4	5	2	4	7
Gjennomsnittlig antall måneder	0,4	1,7	1,2	0,2	1,0	0,8	0,3	1,1	1,2
Andel husholdninger med heltids studenter. Prosent									
	20	41	50	8	7	5	15	32	42
Andel husholdninger med heltids pensjonister. Prosent									
	2	1	1	24	50	55	12	13	11
Antall som svarte	1383	159	139	1072	50	32	2455	209	171

Kilde: EU-SILC.

4.8. Lavinntekt innen ulike grupper

I påfølgende kapitler (5 – 15) vil det bli presentert en rekke ulike økonomiske indikatorer for ulike grupper av befolkningen. I dette avsnittet ser vi nærmere på forekomsten av vedvarende lavinntekt innen flere av de samme gruppene.

Kvinner og menn

Det er relativt små forskjeller i vedvarende lavinntekt mellom menn og kvinner. Dersom studentene utelates hadde kvinnene en andel med vedvarende lavinntekt på 9 prosent i perioden 2005 til 2007 basert på EUs lavinnteksdefinisjon, mens menn hadde en andel på 7 prosent (tabell 4.13). Det er først og fremst en høyere andel minstepensjonister blant kvinnene som forklarer forskjellen mellom kjønnene ved bruk av denne lavinnteksdefinisjonen. For OECDs lavinnteksdefinisjon har både kvinner og menn en andel med vedvarende lavinntekt på 3 prosent.

Barnefamilier

På samme måte som for årlig lavinntekt er andelen enslige forsørgere med vedvarende lavinntekt høyere enn for par med barn. Mens om lag 5 prosent av alle par med barn under 18 år hadde vedvarende lavinntekt i perioden 2005 til 2007, var tilsvarende andel for enslige forsørgere nesten tre ganger så høy, - 14 prosent (EU-definisjonen). Husholdningstypen er her basert på situasjonen siste året i treårsperioden (2007). Benyttes OECDs lavinnteksdefinisjon er derimot forskjellene noe mindre mellom enslige forsørgere og par med barn.

Sannsynligheten for å ha vedvarende lavinntekt øker betydelig med barnetallet både innen parfamilier og enslige forsørgere. Mens andelen med vedvarende lavinntekt blant par med 2 barn bare er 3 prosent, er tilsvarende andel så høy som 21 prosent blant par med 4 barn. Andelen store barnefamilier med vedvarende lavinntekt har økt noe siden forrige måling.

En stor andel av de store barnefamiliene har innvandrerbakgrunn. Vi ser nærmere på forekomsten av vedvarende lavinntekt for barn med innvandrerbakgrunn i kapittel 4.10.

Unge aleneboende

Unge som bor alene er en av de gruppene som er overrepresentert blant de med lavinntekt. Blant unge som bor alene er det likevel et meget høyt innslag av studenter som er med på å påvirke andelen med lavinntekt. Dersom vi utelater studentene, hadde 22 prosent av alle aleneboende under 35 år vedvarende lavinntekt i 2007. Dette var samme andel som året før.

Blant aleneboende har det stor betydning *hvor lenge* en har vært aleneboende. Mens altså så mange som 1 av 5 av alle unge som hadde bodd alene i minst tre påfølgende år hadde vedvarende lavinntekt, faller andelen når vi ser på de som bare i en kortere periode har bodd alene. For de som var aleneboende i bare ett av de tre siste årene, var andelen med vedvarende lavinntekt 10 prosent, det vil si om lag som i befolkningen generelt. Dette tyder igjen på at det å kunne inngå i en husholdning med andre, for eksempel foreldre eller en samboer, har en positiv effekt på husholdningsøkonomien til de unge.

Innvandrere

Ifølge tabell 4.13 hadde 27 prosent av alle personer med innvandrerbakgrunn vedvarende lavinntekt i treårsperioden 2005 til 2007 (EU-definisjonen). Dette var samme andel som ved forrige måling. Den høyeste andelen med 3-årsinntekter under lavinntektsgrensen finner vi blant innvandrere med bakgrunn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, med en andel på 35 prosent (EU-definisjonen). Dette var også samme andel som ved forrige måling.

Det er likevel betydelige forskjeller i vedvarende lavinntekt innen innvandrerbefolkningen blant annet ut i fra landbakgrunn. Dette vil bli nærmere omtalt i neste kapittel.

Tabell 4.13. Andel personer med vedvarende lavinntekt, etter ulike kjennemerker

	OECD-definisjon (50%)						EU-definisjon (60%)					
	1997-1999	1999-2001	2001-2003	2003-2005	2004-2006	2005-2007	1997-1999	1999-2001	2001-2003	2003-2005	2004-2006	2005-2007
Kvinner og menn												
Kvinner	2	2	3	3	4	4	11	10	10	10	10	11
Menn	3	3	3	4	4	4	7	7	8	9	8	8
Kvinner og menn (uten studenter)¹												
Kvinner	2	2	2	3	3	3	10	9	9	9	9	9
Menn	2	2	3	3	3	3	6	6	7	7	7	7
Barnefamilier												
Personer som har tilhørt enslig forsørgerhusholdning i alle årene i treårsperioden												
	3	2	4	6	6	7	9	4	10	11	14	16
Personer i enslig forsørgerhusholdning siste året i treårsperioden												
	4	2	4	6	6	7	8	4	8	10	13	14
med 1 barn	:	:	:	:	3	3	:	:	:	:	9	9
med 2 barn	:	:	:	:	5	6	:	:	:	:	12	13
med 3 eller flere barn	:	:	:	:	17	18	:	:	:	:	27	29
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-6 år												
	2	2	3	5	4	4	3	3	5	6	6	6
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år												
	2	2	3	4	3	3	3	3	4	5	5	5
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år, med 1 barn ..												
	1	1	2	2	2	2	2	2	4	3	4	4
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år, med 2 barn ..												
	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	3	3
Personer i husholdningstypen par med barn, yngste barn 0-17 år, med 3 eller flere barn												
	3	3	5	8	6	6	4	5	7	10	9	9
herav med 4 eller flere barn	:	:	:	:	16	17	:	:	:	:	20	21
herav med 5 eller flere barn	:	:	:	:	34	37	:	:	:	:	39	41
Alle barn under 18 år	2	2	3	5	4	5	4	3	6	7	7	7
Unge aleneboende (uten studenter)¹												
Personer under 35 år som har vært aleneboende i alle årene i treårsperioden												
	8	8	8	9	9	10	17	22	19	23	22	22
Personer under 35 år som har vært aleneboende i 2 av 3 år i perioden												
	6	5	9	8	6	6	14	12	17	15	15	15
Personer under 35 år som har vært aleneboende i 1 av 3 år i perioden												
	2	3	4	3	4	4	8	7	9	11	9	10
Innvandrerbefolkningen												
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt												
	12	11	16	19	17	17	23	19	25	29	27	27
Personer som er innvandrere eller er norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika												
	15	16	22	24	20	20	28	23	30	35	32	32
av dette fra Afrika, Asia eller Latin-Amerika												
					23	23					35	35
Folketrygdpensjonister												
Alderspensjonister (i hele treårsperioden)												
	1	1	1	0	1	1	28	26	22	20	18	18
Alderspensjonister (minst ett år)												
	1	1	1	1	1	1	26	25	21	19	17	16
Uførepensjonister (i hele treårsperioden)												
	1	0	0	1	1	1	10	7	6	7	7	8
Uførepensjonister (minst ett år)												
	1	1	1	1	1	1	10	7	7	7	7	8
Personer med tidsbegrenset uførepensjon (siste året)												
					2	2					9	9
Alle personer uten studenter	1,9	1,8	2,4	3,0	2,9	3,0	8,1	7,8	7,9	7,9	7,9	8,1
Alle personer	2,3	2,2	2,9	3,9	3,8	3,9	9,0	8,5	8,9	9,5	9,3	9,4

¹ Personer som er aleneboende siste året i treårsperioden og som mottar studielån.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (1997-2003) og inntektsstatistikk for husholdninger (2004-2007).

Trygdemottakere

Innen de store trygdegruppene har det vært en gunstig utvikling når det gjelder forekomsten av vedvarende lavinntekt. Alderspensjonistene er fremdeles en gruppe som er klart overrepresentert blant de med kronisk lave inntekter, når en benytter EUs lavinntektsdefinisjon. Dette er et forhold som vi har omtalt tidligere, og som skyldes at lavinntektsgrensen ved denne definisjonen ligger klart høyere enn minsteytelsene i folketrygden. Det er likevel en klar og entydig tendens til at andelen eldre i

lavinnteksgruppen faller. I perioden 2005 til 2007 hadde knapt 18 prosent av alderspensjonister vedvarende lavinntekt. Dette var en nedgang fra 28 prosent i perioden 1997-1999.

Det er en klart lavere andel uførepensjonister med vedvarende lavinntekt enn alderspensjonister, 8 prosent i perioden 2005 til 2007. Dette betyr at uførepensjonister har om lag samme sannsynlighet for å ha kronisk lave inntekter som befolkningen generelt.

4.9. Nærmere om innvandrere med vedvarende lavinntekt

Som det går fram av tabell 4.13 så er personer med innvandrerbakgrunn betydelig overrepresentert i gruppen med vedvarende lavinntekt. Det er imidlertid betydelige variasjoner innen innvandrerbefolkningen, for eksempel med hensyn til landbakgrunn, som ikke kommer til syne når en bare ser på innvandrergruppen samlet. I tillegg viser det seg at med økt botid, reduseres også risikoen for å ha vedvarende lavinntekt.

Andelen med lavinntekt halvert etter ti års botid

Tabell 4.14 viser andelen med vedvarende lavinntekt innen ulike innvandrergrupper og etter ulik botid i landet. Lavinnteksdefinisjonen er her avgrenset til EUs metode.

Det går fram av tabellen at med økt botid, faller også andelen innvandrere med lavinntekt. For alle innvandrere som bare har bodd i landet i 3 år, hadde 43 prosent vedvarende lavinntekt i 2007. For innvandrere som har bodd i landet fra 4 til 9 år er andelen med lavinntekt på vel 31 prosent, og faller ytterligere til 19 prosent for alle som har bodd i landet i 10 år eller mer. På tross av dette så har likevel innvandrere med svært lang botid i Norge, mer enn dobbel så høy andel med vedvarende lavinntekt som det en finner i befolkningen generelt (8 prosent).

Det er likevel store variasjoner mellom innvandrergruppene, der noen innvandringsland peker seg ut ved å ha en svært høy andel med vedvarende lavinntekt selv etter lang botid. Dette gjelder for eksempel for innvandrere med bakgrunn fra Tyrkia, Pakistan, Irak og Somalia. Selv etter ti års botid hadde for eksempel innvandrere med bakgrunn fra disse landene en andel med vedvarende lavinntekt på mellom 33 og 60 prosent.

Tabell 4.14. Andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt¹ (EUs definisjon), etter botid. Treårsperioden 2005-2007. Prosent

	I alt	Botid		
		3 år	3-9 år	10 år og lengre
Hele befolkningen	8,1	-	-	-
Innvandrere	24,8	42,9	31,2	19,2
<i>Landbakgrunn fra²:</i>				
Norden, Vest-Europa unntatt Tyrkia, Nord-Amerika og Oseania	10,9	25,8	13,7	8,8
Øst-Europa, Asia, Afrika, Latin-Amerika og Tyrkia	30,5	48,2	35,5	24,6
Danmark	9,1	29,9	13,5	7,5
Storbritannia	9,1	13,5	13,3	7,9
Sverige	9,8	24,3	12,1	7,7
Tyskland	11,2	18,6	11,1	9,9
Sri Lanka	17,7	41,7	23,6	15,6
Bosnia-Hercegovina	19,2	37,4	18,1	19,0
Polen	19,3	30,9	16,0	14,5
Vietnam	22,4	37,9	27,2	21,4
Russland	28,1	51,9	27,9	14,1
Iran	28,8	50,2	36,6	24,4
Tyrkia	33,8	48,9	35,0	32,6
Pakistan	36,4	49,6	41,4	34,8
Irak	52,1	68,9	51,8	49,2
Somalia	66,1	87,1	67,1	59,7

¹ Studenter ikke inkludert.

² Kun innvandrere.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger.

Blant de innvandrerguppene der andelen med lavinntekt – etter minst 10 års botid – er på nivå med befolkningen, finner en først og fremst innvandrere fra vesteuropeiske land som Storbritannia, Sverige, Danmark og Tyskland. Men også for noen innvandrere med bakgrunn fra land utenfor Europa, er andelen med vedvarende lavinntekt relativt lav, når de har bodd i landet i flere år. Dette gjelder for eksempel for innvandrere fra Sri Lanka og Vietnam. Den store variasjonen i lavinntekt innen grupper av innvandrere med like lang botid, tilsier at også andre faktorer enn botid er med på forklare variasjoner i vedvarende lavinntekt.

4.10. Nærmere om barn med vedvarende lavinntekt

Vi ser avslutningsvis på forekomsten av vedvarende lavinntekt blant barn, med særlig fokus på barn med innvandrerbakgrunn.

Høyest lavinntektsandel blant barn i barneskolealder

I 2007 var det 959 000 barn under 18 år som også hadde vært bosatt i landet i de to foregående årene. Blant disse barna tilhørte 7,3 prosent en husholdning som, i følge EUs lavinnteksdefinisjon, hadde vedvarende lavinntekt (tabell 4.15). Dette tilsvarer et antall i befolkningen på om lag 70 000 barn. Ved bruk av OECDs lavinnteksdefinisjon er andelen noe lavere, 4,7 prosent, eller 45 000 barn.

Barn som er i alderen 6 til 10 år har en noe større sannsynlighet for å tilhøre en husholdning med vedvarende lavinntekt (7,8 prosent), enn barn i forskolealder (7,5 prosent) og barn som er i aldersgruppen 11 til 17 år (6,8 prosent). Mange av barna i denne aldersgruppen tilhører familier med mange barn (mange har yngre søsken), og store familier er en gruppe som vi har sett er sterkt overrepresentert i lavinntektsgruppen. I tillegg vil ikke husholdninger med barn i denne aldersgruppen ha rett på flere av de stønadene som mange av småbarnsfamiliene med lav inntekt ofte mottar, for eksempel kontantstøtte og småbarnstillegget i barnetrygden (enslige forsørgere).

4 av 10 barn med vedvarende lavinntekt har innvandrerbakgrunn

Innvandrerbarn er klart overrepresentert blant barn med vedvarende lavinntekt, men det er igjen store variasjoner avhengig av hvilket opprinnelsesland barna har. I 2007 hadde vel 38 prosent av alle barn med bakgrunn fra Øst-Europa, Afrika, Asia eller Latin-Amerika vedvarende lavinntekt, ifølge EUs lavinnteksdefinisjon. Dette betyr at knapt 28 000 barn av de i alt 70 000 barna i lavinntektsgruppen, hadde innvandrerbakgrunn fra ett av disse områdene.

Det er likevel betydelige forskjeller i lavinntektsandelene alt etter hvilket opprinnelsesland barna har. Den høyeste andelen med lavinntekt finner en blant barn med bakgrunn fra land som Irak, Afghanistan og Somalia der mer enn 6 av 10 barn bor i familier med vedvarende lavinntekt, i følge EUs lavinnteksdefinisjon. Også barn med bakgrunn fra Pakistan, Tyrkia, Marokko og Russland (Tsjetsjenia) er kraftig overrepresentert i lavinntektsgruppen.

Blant innvandrerbarn i husholdninger med relativt lav andel med vedvarende lavinntekt, finner vi barn med bakgrunn fra Bosnia, Sri Lanka, India, Filippinene og Thailand.

Det kan være flere forklaringer på hvorfor landbakgrunn betyr så mye for innvandrerbarnas sannsynlighet for å tilhøre lavinntektsgruppen. Som tidligere vist kan for eksempel ulik botid ha betydning for foreldrenes muligheter til å skaffe seg inntektsgivende arbeid. Selv om alle barn som blir omtalt i dette kapitlet har bodd i landet i minst tre år (2005 til 2007), vil barn med kort botid – for eksempel nyankomne flyktninger - trolig ha mindre sannsynlighet for å ha foreldre som er godt etablert på arbeidsmarkedet, enn barn med foreldre som har bodd lenge i landet. Det har i tillegg vist seg at barn som er overrepresentert i lavinntektsgruppen ofte kommer fra land der det er vanlig med store familier og svak yrkestilknytning blant mødrene.

Sammenlignet med forrige treårsperiode utgjør innvandrerbarn en større andel av alle barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. For en nærmere oversikt over vedvarende lavinntekt blant barnefamilier generelt og innvandrerbarn spesielt, viser vi til Epland og Kirkeberg (2009).

Tabell 4.15. Andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt.¹ Alder refererer seg til siste året i treårsperioden

	Andel med vedvarende lavinntekt				Antall barn i befolkningen	
	OECD-definisjon (50%)		EU-definisjon (60%)		2004-2006	2005-2007
	2004-2006	2005-2007	2004-2006	2005-2007		
Barn under 18 år	4,4	4,7	7,0	7,3	959 000	959 000
Barn 0-5 år	4,4	4,7	7,0	7,5	226 000	227 000
Barn 6-10 år	4,9	5,2	7,5	7,8	302 000	297 000
Barn 11-17 år	4,1	4,3	6,7	6,8	432 000	435 000
Barn under 18 år som er innvandrere eller er norskfødte med innvandrerforeldre	26,4	27,1	35,5	36,4	74 000	78 000
Barn under 18 år som er innvandrere eller er norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika	27,8	28,6	37,5	38,3	67 000	72 000
av dette fra:						
Polen	13,3	15,6	18,2	24,3	900	1 200
Russland	35,0	29,4	44,9	40,5	2 000	2 400
Bosnia-Hercegovina	6,7	7,2	12,1	12,5	3 200	3 100
Makedonia	16,4	18,8	27,0	30,8	800	700
Tyrkia	29,9	29,6	41,7	41,5	3 800	4 000
Marokko	31,4	32,4	42,1	42,8	2 000	2 100
Somalia	52,5	56,6	64,0	68,5	6 100	6 800
Afghanistan	53,4	50,2	65,3	63,5	1 900	2 300
Sri Lanka	9,4	9,5	14,0	14,2	4 200	4 400
Filippinene	5,8	7,6	8,9	11,6	1 000	1 100
India	9,2	10,0	13,0	14,0	1 700	1 600
Irak	45,7	47,2	61,0	61,2	6 400	6 900
Iran	18,1	16,8	29,5	28,1	3 100	3 100
Kina	28,8	25,5	38,0	34,6	900	900
Pakistan	36,5	36,5	46,6	45,8	8 000	7 900
Thailand	6,0	8,1	12,7	13,3	900	1 100
Vietnam	12,6	12,9	20,4	21,6	5 100	5 200
Chile	11,3	10,3	17,5	18,0	1 200	1 100

¹ Gjennomsnittlig treårsinntekt under hhv. 50 og 60 prosent av mediangjennomsnittet i treårsperioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

5. Sosiale indikatorer for barn og barnefamilier

Mona Furustad og Eiliv Mørk

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- *barn med kun én forsørger har tre ganger større risiko for lavinntekt enn barn med to forsørgere*
- *par med barn har sterk og stabil tilknytning til arbeidslivet, mens enslige forsørgere har svakere yrkestilknytning*
- *enslige forsørgere er sterkt representert blant mottakere av sosialhjelp og bostøtte*
- *gjelden fortsetter å øke i alle barnefamiliene, både i og utenfor lavinntektsgruppen*
- *færre enslige forsørgere har høy boutgiftsbelastning i 2008.*
- *langt færre enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt enn i andre barnefamilier opplever økonomien som romslig.*
- *lavere yrkesaktivitet blant enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt enn blant andre barnefamilier*
- *... men halvparten av enslige forsørgere og drøye åtte av ti barnefamilier med lav inntekt har minst 12 måneder med heltids yrkesaktivitet.*

Ved utgangen av 2007 var det registrert 1 099 000 personer under 18 år bosatt i Norge. Av disse var 99 prosent (1 082 700 personer) registrert som barn bosatt med minst én av sine foreldre. Ca. én prosent bodde enten alene eller i fosterhjem.

74 prosent av alle barna under 18 år bodde sammen med begge foreldrene sine, og 57 prosent bodde i familier hvor mor og far var gift. 82 prosent av alle barn under 18 år bodde i husholdninger med to voksne, dvs. begge foreldrene eller mor/far og stefar/stemor.

Siden 1990 har det blitt 113 000 flere barn i alderen 0 til 17 år. Andelen barnehusholdninger har likevel blitt redusert fra 30 prosent av alle husholdninger i 1990 til 28 prosent i 2007. Andelen av andre husholdningstyper, spesielt aleneboende, har hatt en større økning.

Vi vil her se nærmere på økonomiske indikatorer for barn og barnefamilier, deriblant par med barn og enslige forsørgere med barn i alderen 0 til 17 år.

Lavinntekt

Barnefamilier har en forholdsvis god økonomi, men inntektene er ikke likt fordelt på de ulike familietyperne.

I alt bor 9 prosent av alle barn under 18 år i husholdninger med inntekt under den årlige lavinntektsgrensen (EU-definisjon). Det vil si at nærmere 100 000 barn var å finne i lavinntektsgruppen i 2007. Mange av barna har likevel bare kortvarig lavinntekt. Som vist i kapittel 4, er andelen barn med vedvarende lavinntekt klart lavere enn andelen med lavinntekt bare ett enkelt år. Innen gruppen av barn og barnefamilier, er forskjellene imidlertid store, og varierer blant annet med familietype. Bare 6 prosent av barna som bodde i husholdninger med to voksne hadde lavinntekt i 2007. Barn som bodde med kun mor eller far hadde derimot mer enn 3 ganger større risiko for å havne i lavinntektsgruppen (20 prosent).

Fra 1996 til 2007 har det skjedd en økning i andelen barn med lavinntekt. Størst økning har det vært blant enslige forsørgere, hvor andelen med lavinntekt økte med 6 prosentpoeng i denne perioden (Statistisk sentralbyrå 2009a). Men også blant par med barn har det blitt flere med inntekter under lavinntektsgrensen.

Tabell 5.1. Prosentvis andel og antall¹ personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Enslige forsørgere	276 328	283 085	282 401	289 553
Andel med lavinntekt	15,1	17,3	18,2	19,7
Antall med lavinntekt	42 000	49 000	51 000	57 000
Par med barn 0-17 år	1 898 000	1 903 027	1 907 921	1 908 405
Andel med lavinntekt	5,7	6,0	6,1	6,0
Antall med lavinntekt	108 000	114 000	116 000	115 000
Barn under 18 år	1 082 845	1 087 283	1 092 921	1 096 366
Andel med lavinntekt	7,9	8,7	8,9	9,1
Antall med lavinntekt	86 000	94 000	97 000	100 000

¹ Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Yrkestilknytning

En person er her definert som yrkestilknyttet dersom vedkommende har lønn og/eller netto næringsinntekt som er større enn folketrygdens minstepensjon til en enslig alders- eller uførepensjonist. For 2007 er dette beløpet om lag 117 500 kroner.

Sammenlignet med hele befolkningen har barnefamilier en sterk tilknytning til arbeidslivet. Bare 8 prosent av alle barn bodde i husholdninger uten noen yrkestilknyttede i 2007, en andel som har vært stabil siden 1996. Nær 9 av 10 barn bodde i husholdninger hvor yrkesinntekt var største husholdningsinntekt. Det er imidlertid store forskjeller blant barnefamiliene.

I gruppen par med barn er bare 3 prosent uten yrkestilknytning, og mer enn 9 av 10 har yrkesinntekt som høyeste husholdningsinntekt. Blant enslige forsørgere er yrkestilknytningen langt svakere. Opp mot tre av ti enslige forsørgere er helt uten tilknytning til arbeidslivet, og 68 prosent har yrkesinntekt som viktigste inntektskilde.

At lavinntekt henger nøye sammen med tilknytning til arbeidslivet ser vi av tabell 5.2, men også her er det store forskjeller mellom familietyper. I lavinnteksgruppen er omtrent halvparten av alle barnefamiliene uten yrkestilknytning, mens dette gjelder for i underkant 4 av 10 par med barn. I nær syv av ti tilfeller opplever enslige forsørgere i lavinnteksgruppen å være uten arbeid.

Størrelsen på yrkesinntekten kan også sees i sammenheng med hvem som havner i lavinnteksgruppen. Bare litt under halvparten av alle barn under 18 år med lavinntekt bor i en husholdning med yrkesinntekt som største inntekt. For par med barn i lavinnteksgruppen er yrkesinntekt den største husholdningsinntekten til 6 av 10 personer, mens yrkesinntekt utgjør den største inntektsposten bare blant 3 av 10 husholdninger med enslige forsørgere i lavinnteksgruppen. Yrkesinntektene ble likevel en viktigere inntektskilde for alle barnefamilier i lavinnteksgruppen fra 2005 til 2007.

Tabell 5.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Enslige forsørgere	30,8	31,2	30,5	28,7
Med lavinntekt	71,3	72,1	72,3	70,5
Par med barn 0-17 år	3,7	3,8	3,7	3,3
Med lavinntekt	36,6	37,3	37,1	35,3
Barn under 18 år	8,4	8,6	8,4	7,9
Med lavinntekt	47,9	49,6	49,7	48,9
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Enslige forsørgere	63,3	63,6	65,6	68,1
Med lavinntekt	29,2	27,7	29,1	31,4
Par med barn 0-17 år	92,0	91,5	93,5	94,0
Med lavinntekt	56,6	56,6	58,5	61,2
Barn under 18 år	86,6	86,2	88,2	89,0
Med lavinntekt	46,9	45,6	47,0	48,7

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Utdanning

Utdanningsnivået i befolkningen har økt de siste årene. Det har det også gjort for barnefamiliene. I husholdninger med barn under 18 år har det skjedd en nedgang i andelen personer i husholdninger der hovedinntektstakeren har lav utdanning fra 19 prosent i 2004 til 17 prosent i 2007. Enslige forsørgere med lav utdanning har også blitt færre – fra 29 prosent til 26 prosent fra 2004 til 2007. Det har også vært en nedgang i andelen med lav utdanning for par med barn, men ikke like markant som for de to andre gruppene.

Tabell 5.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Enslige forsørgere	29,0	27,9	27,2	26,4
Med lavinntekt	41,5	40,3	40,4	40,0
Par med barn 0-17 år	16,5	16,0	15,6	15,2
Med lavinntekt	31,7	31,5	30,7	30,4
Barn under 18 år	18,6	18,0	17,5	17,0
Med lavinntekt	34,8	34,3	34,0	33,7

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Økonomisk utsatthet

Supplerende ytelser til husholdningene i form av bostøtte og sosialhjelp, benyttes her som indikatorer på økonomisk utsatthet. Om lag 6 prosent av alle barn under 18 år bor i husholdninger som mottar bostøtte eller sosialhjelp. 3 prosent mottar både bostøtte og sosialhjelp.

Både bostøtte- og sosialhjelpsordningen er mer utbredt blant enslige forsørgere. To av ti enslige forsørgere mottok bostøtte i 2007. Denne andelen er langt høyere både i forhold til hele befolkningen og par med barn. Blant par med barn mottok bare 3 prosent bostøtte.

Fra 1999 og frem til 2007 har det vært stabilitet i andelen bostøttemottakere blant barnefamilier. I perioden har det vært noen færre enslige forsørgere, men for 2007 er nivået likt som i 1999. For par med barn har det vært en liten økning i andelen som mottar denne støtten (Statistisk sentralbyrå 2009a).

I lavinnteksgruppen finner vi at enslige forsørgere er overrepresentert blant bostøttemottakerne. 41 prosent av de enslige forsørgerne med lavinntekt mottok bostøtte i 2007. Blant par med barn i lavinnteksgruppen mottok 24 prosent bostøtte. For begge gruppene har det vært en forholdsvis stor økning i antall mottakere siden 1999, og størst økning har det vært blant enslige forsørgere.

Sett i forhold til hele befolkningen er ikke barn og barnefamilier overrepresentert blant sosialhjelpmottakere. Det er imidlertid store forskjeller mellom de barna som bor sammen med én forsørger og de barna som bor sammen med to voksne. Mens det blant par med barn bare er 4 prosent som mottar sosialhjelp, er én av syv enslige forsørgere sosialhjelpmottakere.

I lavinnteksgruppen blir forskjellene mellom husholdningstypene noe utjevnet. Sammenlignet med lavinnteksgruppen i hele befolkningen er det forholdsvis mange barn i alderen 0 til 17 år som bor i husholdninger som mottar sosialhjelp. Dessuten finner vi fremdeles en større andel sosialhjelpmottakere blant enslige forsørgere sett i forhold til par med barn, men forskjellene er mindre. Blant enslige forsørgere i lavinnteksgruppen mottar 31 prosent sosialhjelp, mens det blant par med barn i lavinnteksgruppen er 26 prosent som mottar denne stønad.

Tre prosent av alle barn i alderen 0 til 17 år bor i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp. Den høyeste andelen finner vi også her blant enslige forsørgere, hvor nær én av ti mottar begge disse stønadene. Knappt to prosent blant par med barn mottar både bostøtte og sosialhjelp. I lavinnteksgruppene ser vi igjen at forskjellene mellom de ulike barnefamiliene blir noe utjevnet. Andelen er forholdsvis høy både blant enslige forsørgere (21 prosent) og par med barn (17 prosent).

Tabell 5.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Enslige forsørgere	18,8	17,3	18,1	20,2
Med lavinntekt	30,9	33,4	36,4	41,0
Par med barn 0-17 år	2,6	2,5	2,6	2,9
Med lavinntekt	19,7	20,7	21,7	23,5
Barn under 18 år	5,6	5,3	5,5	6,2
Med lavinntekt	24,0	25,7	27,5	30,9
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Enslige forsørgere	16,5	15,9	15,0	13,5
Med lavinntekt	33,1	33,8	32,7	30,6
Par med barn 0-17 år	4,5	4,3	4,1	3,5
Med lavinntekt	26,9	27,6	27,5	26,2
Barn under 18 år	6,7	6,5	6,1	5,4
Med lavinntekt	29,1	30,0	29,6	28,3
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Enslige forsørgere	8,6	8,4	8,6	8,6
Med lavinntekt	17,4	19,1	19,9	21,1
Par med barn 0-17 år	1,6	1,6	1,7	1,6
Med lavinntekt	14,9	16,0	16,8	17,1
Barn under 18 år	3,0	3,0	3,1	3,0
Med lavinntekt	16,4	17,7	18,5	19,3

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Rente- og gjeldsbelastning

Som en indikator på høy gjeldsbelastning brukes her forholdet mellom gjeld og samlet husholdningsinntekt. Tilfeller hvor husholdningens samlede gjeld utgjør mer enn tre ganger husholdningens samlede årsinntekt indikerer høy gjeldsbelastning.

Gjeldsbelastningen har økt betydelig for hele befolkningen de siste årene, også blant barnefamiliene. Fra 1996 til 2007 har andelen barnefamilier med høy gjeldsbelastning økt fra 6 til 16 prosent. Blant enslige forsørgere har andelen med høy gjeld økt mest, fra 6 prosent i 1996 til 22 prosent i 2007. Også blant par med barn var det 6 prosent som hadde stor gjeldsbelastning i 1996 (Statistisk sentralbyrå 2009a). I 2007 hadde én av seks tilsvarende stor gjeldsbelastning. Både blant enslige forsørgere og par med barn er andelen med høy gjeld større enn i hele befolkningen.

Andelen med høy gjeldsbelastning var noe høyere for enslige forsørgere med lavinntekt enn for hele gruppen av enslige forsørgere i 2007. Blant par med barn i lavinntektsgruppen var imidlertid andelen med høy gjeld 12 prosentpoeng større enn for par med barn sett under ett. Nær tre av ti par med barn i lavinntektsgruppen hadde gjeld som tilsvarte mer enn tre ganger samlet inntekt i 2007.

Et mål på høy rentebelastning kan være at renteutgiftene overstiger 15 prosent av husholdningenes samlede inntekt. Tabell 5.5 viser at husholdningene opplevde en stor økning i rentene fra 2006 til 2007, og at nivået nå er høyere enn det var i 1996. Nær to av ti barn under 18 år bodde i husholdninger med høye renteutgifter i 2007. Blant barn i lavinntektsgruppen tilhørte 22 prosent en husholdning med høye renteutgifter.

Sammenlignet med alle barn under 18 år, var andelen med høy rentebelastning noe høyere blant enslige forsørgere (23 prosent). Enslige forsørgere i lavinntektsgruppen har likevel en noe lavere andel med høy rentebelastning enn alle enslige forsørgere (17 prosent). Dette står i kontrast til par med barn, der andelen med høy rentebelastning er klart høyere i lavinntektsgruppen (26 prosent) enn blant alle par med barn (18 prosent).

Tabell 5.5. Indikatorer¹ for gjelds- og rentebelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Enslige forsørgere	11,5	10,2	12,6	22,5
Med lavinntekt	13,2	12,4	13,6	17,2
Par med barn 0-17 år	8,2	6,9	8,7	17,7
Med lavinntekt	20,2	18,4	20,7	25,7
Barn under 18 år	8,9	7,6	9,5	18,7
Med lavinntekt	17,4	15,8	17,6	21,9
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Enslige forsørgere	16,1	18,5	20,4	21,6
Med lavinntekt	19,2	19,9	19,7	19,0
Par med barn 0-17 år	11,0	12,6	14,9	16,0
Med lavinntekt	27,7	27,4	28,5	27,8
Barn under 18 år	11,9	13,6	15,9	16,9
Med lavinntekt	24,0	23,9	24,5	23,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetning

Tabell 5.6 viser inntektssammensetningen til de ulike barnefamiliene, både i og utenfor lavinntektsgruppen. Vi ser her at yrkesinntekt utgjør den høyeste andelen av samlet husholdningsinntekt for alle barnefamiliene. Det er likevel store forskjeller mellom de ulike familietyper. Blant par med barn utgjør yrkesinntekten 86 prosent av husholdningsinntekten, mens overføringer utgjør 8 prosent. Enslige forsørgere

mottar på sin side bare 69 prosent av inntekten som yrkesinntekt, mens 27 prosent består av overføringer. Enda større forskjeller er det mellom lavinnteks- og ikke-lavinnteksgruppene.

I lavinnteksgruppene utgjør yrkesinntekt mindre enn for de som ikke har lavinntekt, mens overføringer utgjør desto mer. For alle barn under 18 år i lavinnteksgruppen utgjør yrkesinntekt vel halvparten av husholdningsinntekten. Den resterende halvparten består nesten utelukkende av overføringer. Pensjoner fra folketrygden er den største posten (17 prosent). Men også barnetrygd og sosialhjelp er forholdsvis store poster (henholdsvis 9 og 5 prosent).

For enslige forsørgere i lavinnteksgruppen utgjør yrkesinntekt bare 33 prosent av samlet inntekt, mens overføringer utgjør desto mer (65 prosent). Pensjoner fra folketrygden og barnetrygd er viktige inntektskilder for denne gruppen, og utgjør henholdsvis 27 og 13 prosent av samlet inntekt.

For par med barn i lavinnteksgruppen utgjør yrkesinntekt en betydelig større andel (61 prosent), mens overføringer utgjør en tilsvarende mindre andel (36 prosent).

Gjennomsnittlig antall personer i husholdningene viser at husholdningene under lavinnteksgrensen er klart større enn de over lavinnteksgrensen, både blant par med barn og enslige forsørgere. Husholdningsstørrelse har klar sammenheng med lave inntekter. Sannsynligheten for lavinntekt øker betydelig når barnetallet i familien øker (Epland og Kirkeberg, 2007).

Tabell 5.6. Innteksregnskap for hele befolkningen, barn og barnefamilier¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Barn under 18 år			Enslige forsørgere			Par med barn 0-17 år		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	52	85	84	33	73	69	61	87	86
Kapitalinntekter ³	4	7	7	3	6	5	1	4	4	3	6	6
Overføringer	60	19	21	46	9	10	65	23	27	36	7	8
Herav:												
Pensjoner fra folketrygden ..	42	12	13	17	4	4	27	9	11	11	3	3
Dagpenger ved arbeidsledighet	1	0	0	2	0	0	1	0	1	2	0	0
Barnetrygd	2	1	1	9	3	3	13	6	6	7	2	2
Stipend	2	0	0	2	0	0	3	1	1	2	0	0
Bostøtte	2	0	0	2	0	0	4	1	1	2	0	0
Sosialhjelp	4	0	0	5	0	0	6	1	1	5	0	0
Kontantstøtte	1	0	0	2	0	0	1	0	0	2	0	0
Stønad til barnetilsyn	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
Mottatt underholdsbidrag ⁴ ..	1	0	0	2	0	1	6	3	3	1	0	0
Samlet inntekt	100	100	100	100,0	100,0	100,0	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	281 800	842 400	798 000	208 500	449 200	406 400	340 300	916 800	885 200
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	233 200	622 800	591 900	192 300	362 100	331 900	265 200	669 800	647 700
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁵	111 100	304 800	277 200	108 800	300 200	285 000	117 200	242 700	220 300	104 400	312 800	301 400
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	3,7	3,8	3,8	2,8	2,5	2,6	4,4	4,0	4,0
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	48 758	566 081	614 839	20 077	92 750	112 827	25 930	447 749	473 679

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

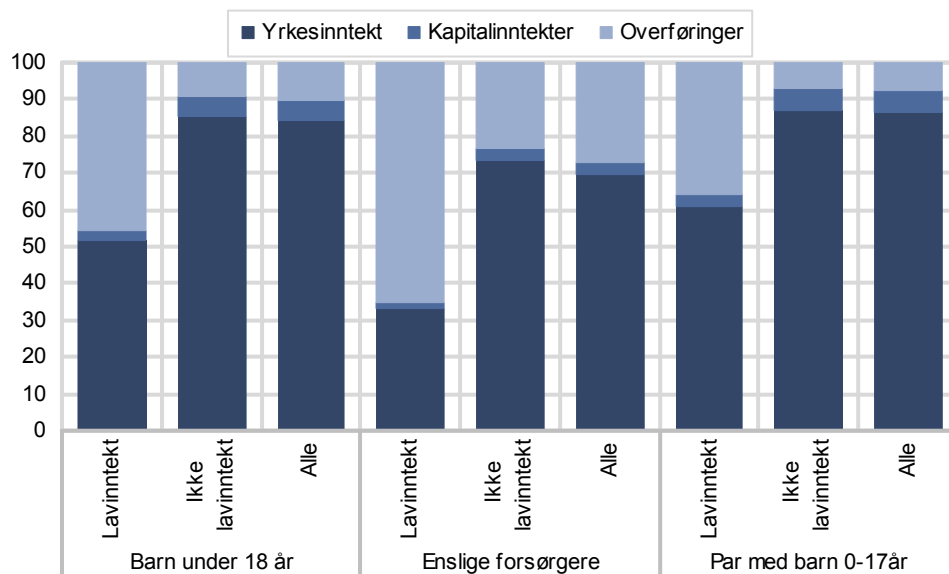
³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter kun offentlig avtalt barnebidrag.

⁵ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Figur 5.1. Barn og barnefamilier¹ med og uten lavinntekt². Ulike inntekters andel av samlet inntekt. 2007. Prosent

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektsfordeling

Ulikhetene har blitt utjevnet både for hele befolkningen og barnefamilier i 2007, og tabell 5.7 viser at inntektsforskjellene er mindre blant barnefamilier enn i hele befolkningen.

Forholdstallet mellom gjennomsnittsinntektene til den høyeste og laveste femdelen av befolkningen (S80/S20) var 3,5 i 2007. Tilsvarende tall for alle barn under 18 år er 3,2, altså noe mindre ulikhet. For par med barn og enslige forsørgere er dette ulikhetsmålet enda lavere, henholdsvis 3,0 og 2,8.

Den samme tendensen viser også de to andre ulikhetsmålene i tabell 5.7. Inntektsulikheten i befolkningen (uten studenter) målt ved Gini-koeffisienten var på 0,246 i 2007. Tilsvarende koeffisient var 0,228 blant alle barn under 18 år. Fra 2006 til 2007 holder inntektsmålene et forholdsvis stabilt nivå.

Tabell 5.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Enslige forsørgere	2,9	3,4	2,8	2,8
Par med barn 0-17 år	3,5	4,2	2,9	3,0
Barn under 18 år	3,6	4,3	3,1	3,2
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Enslige forsørgere	2,1	2,2	2,2	2,2
Par med barn 0-17 år	2,2	2,3	2,3	2,3
Barn under 18 år	2,3	2,4	2,4	2,4
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Enslige forsørgere	0,210	0,249	0,199	0,204
Par med barn 0-17 år	0,263	0,308	0,213	0,219
Barn under 18 år	0,267	0,310	0,221	0,228

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Boforhold

Vi skal nå gå over til å se litt nærmere på boforhold for ulike kategorier av barnefamilier, og vi bruker data fra EU-SILC. Den første kategorien vi skal se på er enslige forsørgere. Dette er definert som personer som ikke er gifte eller samboende, og som bor sammen med barn (enten egne barn eller stebarn) i alderen 0-17 år.⁶

Den andre kategorien er barnefamilier med lav inntekt. Dette er par med barn, der yngste barn er i alderen 0-17 år, som har lav inntekt definert på to forskjellige måter. Den første gruppen er de barnefamiliene som tilhører den tidelen (første desil) av barnefamilier med lavest inntekt etter skatt per forbruksenhet. Den andre gruppen er barnefamilier som tilhører den laveste femtedelen (første kvintil). Årsaken til at vi har valgt å definere to lavinntektsgrupper er at det er relativt få av de med lavest inntekt, og dermed blir tallene noe usikre. Som forbruksvekter er EU-skalaen brukt (se kapittel 2).

Hvis vi først ser litt på hvordan gruppene er sammensatt, finner vi at andelen av barnefamilier med lav inntekt er større med lav alder enn for par med barn totalt (22 mot 15 prosent). For aldersgruppen 25-44 år er andelen ganske lik, mens andelen over 44 år er noe mindre (16 mot 22 prosent). Enslige forsørgere skiller noe mer fra par med barn når det gjelder alder fordi andelen under 25 år er mindre (5 mot 15 prosent).

Andelen som er under utdanning varierer lite mellom de ulike typene barnefamilier. Andelen blant alle par med barn er 14 prosent, mens andelen blant barnefamilier med lav inntekt er noe høyere (21 prosent). Blant enslige forsørgere er andelen noe lavere, 10 prosent. En del av husholdningene hvor respondenten studerer kan forventes å finansiere noe av livsoppholdet med studielån, og dette er ikke definert inn i inntektsbegrepet som brukes her.

Boligstandard og eierforhold

Enslige forsørgere

Fra 1990-tallet til 2006 ser vi en viss økning i andelen enslige forsørgere som eier sin egen bolig, enten som selveier eller gjennom andels- eller aksjeselskap, og den har siden ligget stabilt i overkant av sju av ti. Dette er en noe mindre andel enn blant befolkningen totalt, hvor eierandelen er på åtte av ti, mens den er enda høyere igjen blant alle par med barn, hvor ni av ti eier sin egen bolig. Blant enslige forsørgere kan vi imidlertid observere en jevn økning i andelen som er selveiere siden tidlig på 1990-tallet, noe som igjen tyder på at andelen som eier gjennom andels- eller aksjeselskap har sunket.

Andelen enslige forsørgere som bor i enebolig har økt noe siden starten på 1990-tallet, og er nå på 52 prosent. Andelen som bor i andre småhus har gått ned, og er nå på 25 prosent. Totalt er andelen som bor i enten enebolig eller småhus ellers på samme nivå som tidlig på 1990-tallet. Dette er likevel en relativt stor forskjell i forhold til alle par med barn, hvor 73 prosent bor i enebolig og 18 prosent bor i småhus ellers. Forskjellen mellom enslige forsørgere og befolkningen totalt er noe mindre. I befolkningen bor 59 prosent i enebolig, og 15 prosent i småhus ellers.

Når vi skal vurdere boligens standard, ser vi på boligens størrelse som et av de viktigste momentene. Tallene kan tyde på at enslige forsørgere bare har litt mindre boliger enn befolkningen ellers med en boligstørrelse på 112 kvadratmeter mens befolkningen ellers ligger på 117 kvadratmeter. Men ser vi på antall kvadratmeter per person, kommer enslige forsørgere noe dårligere ut enn befolkningen totalt med sine 43 mot 56 kvadratmeter. Sammenligner vi med alle par med barn, kommer imidlertid enslige forsørgere bedre ut siden gjennomsnittet for par med barn er 40 kvadratmeter. Selv om par med barn har større boliger (161 kvadratmeter), oppveies dette altså av at husholdningene er større.

⁶ For perioden 1987-1997 er enslig forsørger definert som ikke gift eller samboende som bor sammen med barn i alderen 0-19 år.

Tabell 5.8. Boligtype og boligstandard for enslige forsørgere¹. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Enslige forsørgere										Alle	
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2007	2008	
Andel personer som												
bor i enebolig, våningshus	43	44	40	50	54	56	57	56	52	61	59	
bor i småhus ellers	36	36	36	25	21	22	21	21	25	14	15	
bor i husholdning som eier	65	61	70	62	70	69	72	70	70	80	81	
bor i husholdning som er selveier	42	41	47	48	54	55	58	56	56	72	68	
bor trangt	6	6	3	7	4	6	7	3	6	7	8	
bor svært romslig	15	16	15	16	19	19	24	25	19	32	31	
Bor i bolig												
med råte eller fukt	12	15	9	12	14	8	8	
som er utsatt for støy	11	13	9	17	15	12	13	
som er utsatt for forurensning	11	10	6	8	14	8	8	
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	8	4	4	8	7	5	5	
Boligareal per husholdning. Kvm.	94	..	97	108	107	110	114	113	112	121	117	
Boligareal per person. Kvm.	39	..	42	42	42	44	44	45	43	57	56	
Antall svar i alt	113	126	124	132	225	226	209	202	208	6071	5578	

¹ For 1991-1997 er enslige forsørgere definert som personer med yngste barn 0-19, ikke 0-17 som i de resterende årene
 Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Tabell 5.9. Boligtype og boligstandard for ulike grupper barnefamilier. 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008

	Barnefamilier med lav inntekt 1. desil						Barnefamilier med lav inntekt 1. kvintil						Alle par med barn 0-17			Alle	
	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2007	2008
Andel personer som																	
bor i enebolig, våningshus ..	68	72	69	59	62	66	72	74	74	69	71	73	75	74	73	61	59
bor i småhus ellers ..	23	14	13	19	20	13	21	14	13	15	16	13	16	17	18	14	15
bor i husholdning som eier ..	74	81	70	76	71	68	82	85	78	81	79	78	91	92	90	80	81
bor i husholdning som er selveier	70	72	60	62	61	63	77	75	69	71	71	73	83	86	82	72	68
bor trangt	28	27	29	30	28	33	22	25	22	26	24	26	12	10	12	7	8
bor svært romslig	10	9	11	8	11	11	10	9	10	9	12	13	17	20	19	32	31
Bor i bolig																	
med råte eller fukt	11	10	10	15	13	17	9	12	10	13	13	13	7	9	8	8	8
som er utsatt for støy	11	14	13	12	9	..	10	12	12	10	10	10	6	10	12	13
som er utsatt for forurensning	6	6	9	5	5	..	6	6	7	7	4	6	6	6	8	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	5	7	5	5	6	..	5	6	4	3	4	3	4	5	5	5
Boligareal per husholdning. Kvm.	140	147	134	131	136	137	139	144	141	138	142	144	157	162	161	121	117
Boligareal per person. Kvm. ..	32	33	31	31	31	31	31	32	32	32	33	33	39	40	40	57	56
Antall svar i alt	101	186	196	188	194	180	203	372	394	396	394	361	1 989	2 004	1 862	6071	5578

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Ser vi bort fra antall kvadratmeter og heller fokuserer på antall rom, kan vi vurdere hvor store andeler som bor trangt eller svært romslig. Blant enslige forsørgere bor 6 prosent trangt og 19 prosent svært romslig. Forskjellen i forhold til befolkningen er liten. Totalt bor 8 prosent trangt og 31 prosent svært romslig. Andelen som bor trangt er imidlertid større blant alle par med barn (12 prosent), og en mindre andel bor svært romslig (19 prosent). For hele den perioden vi ser på, har andelen enslige forsørgere som bor trangt vært nokså uendret. Det kan se ut til å være en økning i andelen som bor svært romslig, men her må vi ta i betraktning av gruppen er liten, så endringen er likevel ikke statistisk sikker. Vi ser også at boligene blir større målt i antall kvadratmeter.

I tillegg til størrelse og romslighet bør også momenter knyttet til boligens tekniske stand tas i betraktning når vi vurderer standard. Her har vi ikke så mange kriterier å støtte oss til, men vi kan i alle fall observere at det knapt er noen som mangler bad eller wc. Vi har bare respondentens egen vurdering å støtte oss til når vi skal vurdere om boligen er utsatt for råte eller fukt. Drøyt en av ti enslige forsørgere opplever dette, noe høyere andel enn i befolkningen og også enn alle par med barn.

Vi har også noen få egenrapporterte indikatorer som sier noe om bomiljøet. Blant enslige forsørgere rapporterer 15 prosent at de er utsatt for støy, 14 prosent er utsatt for forurensning ved boligen, og 7 prosent opplever at de bor i et område utsatt for kriminalitet, vold og hærverk. Disse andelene er noe høyere blant enslige forsørgere enn blant par med barn og befolkningen totalt. Den største forskjellen finner vi i forhold til forurensning, som rapporteres av 8 prosent i befolkningen.

Barnefamilier med lav inntekt

Snaue syv av ti barnefamilier med lavest inntekt (laveste desil) eier sin egen bolig, blant barnefamilier med lav inntekt generelt (laveste kvintil) er andelen noe høyere, snaue åtte av ti. Dette er omlag på samme nivå som for befolkningen totalt, men er noe lavere enn blant alle par med barn, der drøyt ni av ti eier sin egen bolig.

Blant alle par med barn bor tre av fire i enebolig, dette gjelder omtrent sju av ti barnefamilier med lav inntekt generelt, og drøye seks av ti barnefamilier med lavest inntekt. Forskjellen mellom alle par med barn og de med lavest inntekt er statistisk sikker. Andelen som bor i småhus ellers er lik for barnefamilier med lav inntekt generelt, men noe høyere blant alle par med barn (13, 13 og 18 prosent). Her er imidlertid ikke forskjellene statistisk sikre.

Når det gjelder boligstandard, kommer barnefamilier med lav inntekt noe dårligere ut enn andre grupper. Dette gir seg først og fremst utslag i romslighet, der vi ser at 33 prosent av de med lavest inntekt og 26 prosent av de med lav inntekt generelt bor trangt. Andelen er betydelig høyere og forskjellen er statistisk sikker når vi sammenligner med alle par med barn, hvor 12 prosent bor trangt. Det er også sikre, men noe mindre, forskjeller i andelen som bor svært romslig. Det er til tross for at det også blant alle par med barn er en relativt liten andel som bor svært romslig sammenlignet med befolkningen totalt (19 mot 31 prosent)

Barnefamilier med lav inntekt har i gjennomsnitt noe større boliger enn hva som er landsgjennomsnittet, men mindre enn blant alle par med barn. Bildet endrer seg litt dersom vi ser på antall kvadratmeter per person. Da ser vi at de med lav inntekt har mindre plass per person enn andre, selv om forskjellen i forhold til alle par med barn ikke er veldig stor. Dette stemmer overens med tall fra 2001 som viser at omlag 30 prosent av barnefamiliene med lav inntekt vurderer boligarealet sitt som for lite.

Ser vi på de andre målene vi har på boligstandard, finner vi få antydninger til at barnefamilier med lav inntekt har dårligere boliger enn andre. Det er knapt noen som mangler bad og wc. Andelen som er plaget med råte eller fukt er noe høyere enn for landsgjennomsnittet og for alle par med barn, men forskjellene er imidlertid for små til å være statistisk sikre.

Når det gjelder bomiljø målt som støy utenfra befinner barnefamilier med lav inntekt seg på landsgjennomsnittet, men på noe høyere nivå enn alle par med barn. For mål som forurensning og opplevelsen av kriminalitet i bomiljøet skiller lavinntektsgruppen seg ikke nevneverdig verken fra alle par med barn eller landsgjennomsnittet.

Boligøkonomi

Enslige forsørgere

Enslige forsørgere som leier bolig betaler i gjennomsnitt 60 200 kroner i årlig husleie. Dette er betydelig høyere enn for landsgjennomsnittet som ligger på 48 900 kroner. Ser vi på utviklingen i leieutgifter for enslige forsørgere fra 1991 til 2008, ser vi en økning på 30 800 kroner i den årlige leien. Regner vi om dette til 2008 kroner (årlig husleie i 1991 blir da på 41 800 2008-kroner), har økningen i husleie for enslige forsørgere vært 44 prosent siden 1991.

Tabell 5.10. Boligøkonomi for enslige forsørgere. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008

	Enslige forsørgere									Alle		
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ² Kroner	29 400	34 800	42 300	45 600	50 300	53 000	55 400	57 600	60 200	43 600	45 200	48 900
Andel husholdninger som ikke betaler husleie	7	2	0	5	4	1	2	7	5	11	11	10
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eiere. Kroner	45 100	40 100	37 200	52 400	64 900	52 900	57 800	56 900	69 200	45 100	48 800	60 000
Boligrenter. Gjennomsnitt for eiere. Kroner								33 700	49 700		26 100	38 300
Andel eiere uten renter og avdrag	9	14	15	7	10	9	12	15	13	37	40	36
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	53	46	46	35	48	34	33	36	34	24	24	27
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	13	15	13	12	9	11	15	18	15	39	41	37
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende	22	16	17	15	19	7	5	6
noe tyngende	52	53	53	55	50	36	37	35
Antall svar fra leiere	39	49	36	43	66	69	58	61	59	1 003	1 033	966
Antall svar fra eiere	74	77	88	89	157	156	151	141	149	4 750	4 998	4 588
Antall svar	113	126	124	132	225	225	209	202	208	5 753	6 031	5 554

¹ For 1991-1997 er enslige forsørgere definert som personer med yngste barn 0-19, ikke 0-17 som i de resterende årene.

² Ekskludert eiere av andels- og aksjebolig.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Tabell 5.11. Boligøkonomi for ulike grupper barnefamilier. 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008

	Barnefamilier med lav inntekt 1. desil						Barnefamilier med lav inntekt 1. kvintil						Alle par med barn 0-17			Alle		
	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ¹ Kroner	41 500	51 800	55 600	45 600	60 200	71 600	42 400	50 600	57 000	46 800	56 600	68 600	52 000	58 200	58 100	43 600	45 200	48 900
Andel husholdninger som ikke betaler husleie	17	0	7	17	8	0	12	5	8	14	7	2	10	11	11	11	11	10
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eiere. Kroner	57 800	67 300	61 700	59 900	56 400	73 600	50 600	68 600	62 600	62 200	62 200	79 000	77 300	87 700	105 900	45 100	48 800	60 000
Boligrenter. Gjennomsnitt for eiere. Kroner				34 500	47 500					36 600	52 100		47 000	66 700		26 100	38 300	
Andel eiere uten renter og avdrag	19	12	13	20	25	23	22	13	12	18	20	17	14	17	14	37	40	36
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	28	38	46	50	35	45	23	31	33	36	27	34	15	16	26	24	24	27
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	26	19	14	24	28	21	31	18	14	23	28	21	27	28	22	39	41	37
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende	..	15	12	12	8	12	..	14	10	10	7	9	5	4	5	7	5	6
noe tyngende	..	55	45	51	54	48	..	54	46	52	55	52	46	46	45	36	37	35
Antall svar fra leiere	26	36	59	45	53	49	31	55	85	73	77	69	162	134	167	1 003	1 033	966
Antall svar fra eiere	50	150	137	143	138	123	120	317	309	323	312	284	1 823	1 849	1 682	4 750	4 998	4 588
Antall svar	76	186	196	188	191	172	151	372	394	396	389	353	1 985	1 983	1 849	5 753	6 031	5 554

¹ Ekskludert eiere av andels- og aksjebolig. Husleiene for 2005 er revidert, og vil derfor avvike fra tallet i rapporten for 2006.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC

Enslige forsørgere som eier sin egen bolig (enten som selveier eller gjennom andels- eller aksjeselskap) betalte i 2008 i gjennomsnitt 69 200 kroner i renter og avdrag for boliglån. Gjennomsnittet for alle eiere var 60 000 kroner. Også her kan vi se på utviklingen siden 1991. Omregnet til 2008-kroner finner vi at gjennomsnittet i 1991 var 64 100 kroner, og at det sank ned til 46 800 kroner i 1997, før det igjen økte fram mot et toppunkt på 70 800 i 2003. Fra 2003 til 2008 har den gjennomsnittlige utgiften til lån og avdrag for enslige forsørgere falt med omtrent 20 prosent. For så å øke til nær 2003 nivå i 2008. Når en tar i betraktning den store økningen i boligprisene siden 1991, så reflekterer denne utviklingen endringene i utlånsrentene i den perioden vi ser på. Rentene falt en del i 1993, før de igjen økte mot slutten av 1990-tallet. Utviklingen fra 2003 til 2007 kan forklares med nedgangen i utlånsrentene etter 2003, mens renten har økt igjen det siste året..

Hvor stor belastning boutgiftene utgjør på økonomien må relateres til husholdningenes samlede inntekt. Hvis boligutgiftene utgjør 25 prosent eller mer av en husholdnings samlede inntekter, definerer vi boutgiftsbelastningen som høy. Er den under 10 prosent, defineres den som lav. En av tre enslige forsørgere har høy boutgiftsbelastning, mens det gjelder drøye en av fire husholdninger i befolkningen. Ser vi på utviklingen i denne andelen for enslige forsørgere over tid, finner vi de samme utviklingstrekkene som for utgifter til renter og avdrag, noe som selvfølgelig henger sammen med renteutviklingen. Vi kan blant annet se at andelen med høy belastning nådde et toppunkt i 2003, da nesten halvparten av alle enslige forsørgere opplevde dette. Andelen med høy belastning har ikke nådd igjen dette ennå til tross for økte renter det siste året. Andelen med lav boutgiftsbelastning er på 15 prosent blant enslige forsørgere, og dette er en betydelig lavere andel enn landsgjennomsnittet på 37 prosent, og forskjellen her er statistisk sikker.

Hvis en går fra objektive mål i kroner til et subjektivt mål på i hvilken grad boutgifter oppleves som tyngende på husholdningens økonomi, ser vi at 19 prosent av enslige forsørgere oppfatter de samlede boutgifter som svært tyngende. 50 prosent vurderer dem som noe tyngende. De tilsvarende andelenene for alle husholdninger er 6 og 25 prosent. Dette betyr altså at 7 av 10 enslige forsørgere oppfatter boutgiftene som tyngende, mens dette gjelder for drøyt 3 av 10 for alle husholdninger.

Barnefamilier med lav inntekt

I 2008 betalte alle par med barn som leier bolig i gjennomsnitt 58 100 kroner per år i husleie. For barnefamiliene med lavest inntekt (laveste tidel) er gjennomsnittet 71 600, og for barnefamilier med lav inntekt generelt (laveste femtedel) er gjennomsnittet 68 600. Fra 2001 til 2008 har husleien for barnefamilier med generelt lav inntekt endret seg betydelig, forskjellen er drøye 20 000 2008-kroner eller om lag 43 prosent.⁷

For lavinntektsfamilier som eier boligen sin (selveier eller gjennom andels- eller aksjeselskap) ligger den gjennomsnittlige utgiften til renter og avdrag på 79 000 kroner. Dette er godt under gjennomsnittet for alle par med barn, som ligger på 105 900 kroner. Gjennomsnittet for alle husholdninger er imidlertid betraktelig lavere, og ligger på 60 000 kroner. Som tidligere ser vi også her at utgiftene til renter og avdrag har sunket fra 2003 for så å øke, i tråd med utviklingen i utlånsrentene.

Blant alle barnefamilier med lav inntekt har 34 prosent det vi definerer som høy boutgiftsbelastning. Ser vi på de med lavest inntekt, gjelder dette nær halvparten av husholdningene (45 prosent). For alle par med barn ligger denne andelen på 26 prosent, noe som er alle på linje med alle husholdninger (27 prosent). Dette er statistisk sikre forskjeller som viser at boutgiftene utgjør en relativt større belastning for barnefamilier med lav inntekt enn for andre grupper. Tallene for lavinntektsgruppen tyder også på at andelen med stor belastning har økt fra 2001 til 2008, men utvalgene er for små til at vi kan fastslå dette med statistisk sikkerhet. Andelen med lav boutgiftsbelastning har siden 2001 svingt noe blant barnefamilier med lav inntekt.

En drøy tiendedel av barnefamiliene med lav inntekt har en subjektiv opplevelse av at boutgiftene er svært tyngende på husholdningens økonomi. Andelen er noe høyere enn blant alle par med barn, selv om forskjellen ikke er statistisk sikker. 48 prosent av barnefamiliene med lav inntekt opplever boutgiftene som noe tyngende, en noe høyere andel sammenlignet med alle par med barn. Tallene kan tyde på at blant barnefamilier med lav inntekt har andelen som oppfatter boutgiftene som tyngende vært stabil de siste årene.

⁷ Her skylder vi å gjøre oppmerksom på en feil i rapporten for 2005 (Statistisk sentralbyrå 2007a) hvor de gjennomsnittlige husleiene for barnefamilier i 2005 var for høye. En nærmere revisjon av tallene har ført til at anslaget for gjennomsnittlig husleie i 2005 er til dels betydelig nedjustert.

Økonomiske vansker

Enslige forsørgere

Resultatene fra våre undersøkelser tyder på at en god del enslige forsørgere har det økonomisk vanskelig. I 2008 oppga 25 prosent at det var svært vanskelig eller vanskelig 'å få endene til å møtes', åtte prosent oppga at det var svært vanskelig. Tallene viser et relativt stabilt bilde når vi ser tilbake til 2003. Andelen enslige forsørgere som sliter med å få endene til å møtes er nesten seks ganger så høy som blant alle par med barn, og snaue fire ganger så høy som blant alle husholdninger. Bare 22 prosent av enslige forsørgere sier i 2008 at det er lett eller svært lett 'å få endene til å møtes'. Dette er en langt lavere andel enn blant alle par med barn og husholdninger generelt, hvor andelene er 43 og 45 prosent.

Selv om betalingsproblemer også kan brukes som indikasjon på økonomiske vansker, må man være varsom i tolkningen av dette. Husholdninger tilpasser forbruket etter inntekten og planlegger økonomien slik at de færreste vil oppleve at de er ute av stand til å betale regninger ved forfall, selv om inntekten er lav. På tross av dette ser vi at enslige forsørgere i større grad enn andre husholdninger opplever betalingsproblemer i forhold til faste utgifter. Sammenlignet med tidligere år er det ikke store endringer, men tallene kan tyde på at andelen som opplevde problemer med å betale husleie nådde et toppunkt i 2004. Snaue en av fem har opplevd å ikke kunne betale elektrisitet og kommunale avgifter ved forfall i 2007, og selv om dette fremdeles er det største problemet, tyder også tallene på at en mindre andel opplever dette nå, sammenlignet med 2003. Dette kan ha sammenheng med at prisene på elektrisitet økte plutselig og mye vinteren 2002/2003, noe som naturlig nok rammet husholdninger med lav inntekt hardest.

Når det gjelder materielle goder, så disponerer enslige forsørgere de mest vanlige i samme grad som befolkningen ellers. Så godt som alle disponerer telefon, farge-TV og vaskemaskin. En noe lavere andel av enslige forsørgere disponerer PC og privatbil sammenlignet med andre barnefamilier, og spesielt når det gjelder privatbil har dette i større grad enn for andre økonomiske årsaker. 2 prosent av enslige forsørgere disponerer ikke PC, og 14 prosent disponerer ikke privatbil av økonomiske årsaker. Dette er klart høyere andeler enn blant alle par med barn (1 og 2 prosent), og noe høyere enn for alle husholdninger (2 og 7 prosent).

For en del enslige forsørgere er også den økonomiske situasjonen så vanskelig at de sliter med å dekke ulike behov. En av fem har ikke råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, men her ser vi rett nok en svak nedgang siden 2003. Blant alle husholdninger gjelder dette 7 prosent, og blant alle par med barn gjelder det 3 prosent. 3 prosent av de enslige forsørgerne har heller ikke råd til mer grunnleggende behov som å spise kjøtt eller fisk annenhver dag og 3 prosent å holde boligen passe varm. Selv om det er forskjeller i forhold til befolkningen totalt, så har denne blitt mindre i løpet av den perioden vi ser på.

En vanskelig økonomisk situasjon fører til at 5 prosent enslige forsørgere mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger. Tallene er usikre, men det kan tyde på at denne andelen er noe lavere blant alle par med barn og blant alle husholdninger generelt. Tallene kan også tyde på at andelen enslige forsørgere som mottar slik støtte har sunket fra 2003, da den var på 11 prosent.

Tabell 5.12. Indikatorer på betalingsvansker for ulike grupper av barnefamilier. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Enslig forsørger						Barnefamilier med lav inntekt 1. desil					Barnefamilier med lav inntekt 1. kvintil					Alle par med barn 0-17			Alle						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008		
Betalingsproblemer																										
Husleie	10	17	15	13	11	9	9	8	7	7	9	10	5	7	6	5	7	6	2	2	2	4	4	3		
Boliglån	6	9	5	4	7	4	7	7	5	6	6	8	7	9	5	5	6	7	3	3	3	2	2	2		
Elektrisitet og kommunale avgifter Andre lån	29	22	20	21	18	17	22	19	16	13	14	13	20	17	15	13	13	10	6	6	5	6	5	4		
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer	10	11	13	6	7	..	6	9	11	8	9	..	6	8	9	7	8	..	3	4	..	4	3	..		
Andel som ikke har noen betalingsproblemer					14	11					6	10					4	7			1	3			1	3
					74	78					80	78					81	83			91	92			91	92
Økonomisk romslighet																										
Svært vanskelig ...	10	13	9	10	6	8	7	8	8	6	7	9	5	6	5	4	4	5	1	1	1	3	2	2		
Vanskelig	18	12	12	14	10	17	13	15	12	10	9	8	12	12	9	9	8	6	4	3	3	6	4	5		
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	13	15	14	15	22	22	12	14	22	24	27	25	14	17	20	21	30	25	35	47	43	39	45	45		
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	11	4	4	5	4	5	4	4	5	3	2	2	4	3	3	2	1	2	2	1	1	3	3	2		
Antall svar	225	222	226	209	202	208	186	201	196	188	191	180	372	404	394	396	389	361	1 989	1 983	1 862	5 771	6 031	5 578		

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Tabell 5.13. Indikatorer på materiell situasjon ulike grupper av barnefamilier. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Enslig forsørger						Barnefamilier med lav inntekt 1. desil					Barnefamilier med lav inntekt 1. kvintil					Alle par med barn 0-17			Alle						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008		
Materiell situasjon																										
<i>Andel som disponerer</i>																										
Farge TV	98	97	97	98	97	98	97	95	96	97	96	96	98	97	97	98	97	97	98	99	99	95	97	96		
PC	74	79	81	86	86	92	83	82	86	95	97	93	88	87	90	95	97	96	97	99	98	72	80	79		
Vaskemaskin	98	97	96	99	98	97	100	99	96	97	97	98	99	98	98	98	98	98	99	99	99	95	97	97		
Privatbil	81	79	76	80	76	78	89	86	84	88	91	87	91	91	90	92	93	92	96	97	97	77	79	78		
Disponerer ikke PC pga. økonomi	10	13	10	6	8	3	8	9	8	4	1	3	5	5	6	2	2	1	1	1	1	3	2	2		
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	13	12	16	13	12	14	9	12	11	9	5	7	7	7	7	6	3	4	2	1	2	7	7	7		
Har ikke råd til																										
en ukes ferie	26	26	23	19	20	21	21	27	21	19	14	17	17	21	16	15	11	11	5	3	3	10	6	7		
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	11	9	9	6	6	3	10	9	8	6	3	5	7	7	7	4	4	4	2	1	1	4	3	3		
holde boligen varm	9	4	4	6	2	3	3	8	4	4	3	3	3	5	2	2	2	1	1	0	0	2	1	1		
Andel som ikke har råd til minst to av godene					4	4					5	6					4	3			1	1			2	2
Andel som har råd til alle godene					77	77					85	83					88	88			96	96			92	92
Antall svar	225	222	226	209	202	208	186	201	196	188	191	180	372	404	394	396	389	361	1 989	1 983	1 862	5 771	6 031	5 578		

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Barnefamilier med lav inntekt

I likhet med enslige forsørgere har barnefamilier med lav inntekt en strammere økonomi enn alle par med barn og husholdninger generelt. Blant barnefamilier med lav inntekt generelt rapporterer 11 prosent at det er svært vanskelig eller vanskelig 'å få endene til å møtes', blant de med lavest inntekt er tilsvarende andel på 17 prosent. Blant barnefamilier med lav inntekt mener 5 prosent at det er svært vanskelig 'å få endene til å møtes', blant alle par med barn mener én prosent det samme. En av fire barnefamilier med lav inntekt synes det er lett eller svært lett 'å få endene til å møtes'. Blant alle par med barn synes snaut halvparten det samme. Ser vi på utviklingen fra 2003 til 2008, ser det ut til at barnefamilier med lav inntekt selv opplever noe større økonomisk romslighet i 2008 enn i 2003. Færre opplever økonomien som trang og flere opplever den som romslig.

Av betalingsproblemer ser vi også blant familier med lav inntekt at utgifter til elektrisitet og kommunale avgifter er de som volder størst problem. 10 prosent rapporterer betalingsproblemer på dette området, dobbelt så høy andel som blant alle par med barn, men en mindre andel enn blant enslige forsørgere. Sammenlignet med enslige forsørgere er problemer med å betale husleie lite blant barnefamilier med lav inntekt (6 prosent). Andelen er likevel høyere enn blant alle par med barn, mens forskjellen i forhold til husholdninger generelt er liten. Også andelen som har betalingsproblemer knyttet til boliglån er noe høyere enn for alle par med barn og husholdninger generelt, men forskjellene er små og usikre.

Også barnefamilier med lav inntekt disponerer i stor grad vanlige materielle goder. Så godt som alle disponerer telefon, TV og vaskemaskin. Andelen som disponerer PC ser ut til å ha økt, og er nesten på samme nivå som blant alle par med barn, og høyere enn blant husholdninger generelt. En noe mindre andel av barnefamiliene med lav inntekt disponerer privatbil sammenlignet med alle par med barn, men også her er andelen høyere enn blant husholdninger generelt. Dette tyder på at behovet for disse godene er stort i barnefamilier, noe som da også gjenspeiles i at et flertall av de som ikke disponerer disse godene sier at det er på grunn av økonomien.

Barnefamilier med lavest inntekt (laveste tidel) har som enslige forsørgere problemer med å dekke grunnleggende behov, 17 prosent har ikke råd til en ukes ferie, 5 prosent har ikke råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag og 3 prosent har ikke råd til å holde boligen passe varm. Blant barnefamilier med lav inntekt generelt opplever en mindre andel denne typen problemer, men sammenligner en med alle par med barn er andelen høyere.

To prosent av barnefamiliene med lav inntekt mottar støtte fra andre husholdninger. Det er på nivå med alle par med barn og befolkningen generelt, men noe lavere enn blant enslige forsørgere.

Tilknytning til arbeidslivet

Yrkesdeltakelse er kanskje den viktigste enkeltfaktoren for å unngå å havne i lavinntektsgruppen. Yrkesaktive i lavinntektsgruppen har oftest en svak tilknytning til arbeidslivet. Omfang og type yrkesaktivitet er derfor et viktig område å undersøke for å kunne si noe om levekårene til ulike grupper. Svak tilknytning til arbeidslivet kan medføre lav inntekt, mens yrkesaktivitetens omfang også kan påvirkes av andre livsbetingelser, som for eksempel forsørgerbyrde. Yrkesstatus kan også si noe om hvor stabil tilknytning man har til arbeidslivet, og derfor være en faktor som sier noe om risikoen for å havne i lavinntektsgruppen. I det videre skal vi se på yrkesaktivitet for ulike typer av barnefamilier ut fra tabell 5.14.

Enslige forsørgere

Drøye syv av ti enslige forsørgere var helårs yrkesaktive i 2008. Dette er en lavere yrkesdeltakelse enn for befolkningen hvor åtte av ti husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år er yrkesaktive. Husholdningene til enslige forsørgere produserte gjennomsnittlig 7,5 heltids månedsværk per år. Barnefamilier med lav inntekt produserte om lag dobbelt så høyt antall månedsværk på heltid mens alle husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år sett under ett produserte drøye 12 månedsværk i året. Ser vi på husholdningene til alle par med barn 0-17 år for seg, har disse en særlig stor yrkesdeltakelse med 18 månedsværk per år. Det er om lag halvparten mer enn alle husholdninger med hovedinntektstaker 16-66 år sett under ett.

Få av de enslige forsørgerne har anset seg som arbeidsledig i 2008. Enslig forsørgerhusholdningene var i gjennomsnitt under en halv måned arbeidsledig i 2008, dette er litt over alle husholdningene sett under ett. I husholdninger med enslig forsørger er det 23 prosent som anser seg som heltids studenter, dette er mer enn alle husholdninger sett under ett (15 prosent). Mens det naturlig nok er færre husholdninger med en eller flere pensjonister i husholdningen enn for alle husholdninger under ett, henholdsvis 5 og 12 prosent.

Tabell 5.14. Tilknytning til arbeidslivet for ulike grupper av barnefamilier, hovedinntektsmottaker 16-66 år, 2007

	Enslig forsørger		Barnefamilier med lav inntekt 1. desil		Barnefamilier med lav inntekt 1. kvintil		Alle par med barn 0-17		Alle 16-66 år	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Antall helårsyrkesaktive i husholdningen										
0	35	25	21	16	13	13	4	4	21	19
1	64	73	43	50	45	43	27	26	43	47
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen										
0	40	35	15	12	11	10	3	3	22	21
1-6	6	4	4	2	3	2	1	1	3	3
7-11	3	1	5	3	4	3	1	1	3	2
12+	51	60	75	83	82	85	95	95	73	74
Gjennomsnittlig antall måneder	6,6	7,5	12,1	13,2	12,9	14,0	18,0	18,3	12,4	12,4
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen										
0	81	80	61	62	58	61	66	67	77	78
1-6	3	4	6	15	6	10	4	6	3	4
7-11	3	2	7	3	5	3	3	3	2	2
12+	12	14	26	21	31	26	27	25	18	16
Gjennomsnittlig antall måneder	1,9	2,1	4,2	3,5	4,5	4,0	3,7	3,5	2,6	2,4
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet										
.....	5	2	11	12	11	10	6	6	6	5
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen										
0	94	94	89	88	89	90	95	96	95	96
1-6	3	2	3	2	3	2	2	2	2	2
7-11	2	3	3	3	2	3	1	1	1	1
12+	0	2	7	7	6	5	2	2	1	2
Gjennomsnittlig antall måneder	0,3	0,5	1,1	1,2	1,0	0,9	0,4	0,3	0,3	0,3
Antall heltids studenter i husholdningen										
0	84	77	78	71	74	73	79	78	84	85
1+	16	23	22	29	26	27	22	22	16	15
Antall heltids pensjonister i husholdningen										
0	95	95	93	91	94	93	96	96	87	88
1+	5	5	7	9	6	7	4	4	13	12
Antall svar	182	173	164	157	342	301	1 813	1 620	4 790	4 094

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Barnefamilier med lav inntekt

I barnefamilier med lavest inntekt (laveste tidel) oppgir drøye åtte av ti husholdninger at de er helårs yrkesaktive, dette er på linje med alle husholdninger sett under ett.

Men det er lavere enn for alle par med barn 0-17 år hvor over 90 prosent har en eller flere helårs yrkesaktive i husholdningen. Deltids yrkesaktivitet er vanligere i barnefamilier med lav inntekt enn for alle sett under ett. Blant barnefamilier med lav inntekt er det drøye dobbelt så stor andel som har hovedinntekt fra næringsvirksomhet enn for andre husholdninger.

6. Sosiale indikatorer for aleneboende

Signe Vrålstad og Eiliv Mørk

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- *de yngste og eldste aleneboende er overrepresentert i lavinntektsgruppen*
- *aleneboende kvinner mer utsatt for lavinntekt enn aleneboende menn*
- *sterk sammenheng mellom svak yrkestilknytning og lavinntekt blant aleneboende*
- *relativt mange sosialhjelpsmottakere blant aleneboende under 50 år*
- *unge aleneboende har høy gjeld*
- *to av tre yngre aleneboende har høy boutgiftsbelastning og andelen har økt de siste ti årene*
- *færre yngre aleneboende enn i befolkningen opplever økonomien som romslig, men de er blitt flere*
- *en av tre aleneboende under 67 år er ikke yrkesaktive hele året*

Aleneboende er en sammensatt gruppe som har hatt en markert vekst de siste 15-20 årene. I 2007 ble 800 000 personer regnet som å være aleneboende (Statistisk sentralbyrå 2007b). Økningen i antall aleneboende skjer særlig blant de yngre, og skyldes tidligere utflytting fra foreldrehjemmet, senere etablering med egne familier og flere samlivsbrudd og familieoppløsninger. Jo eldre den aleneboende blir, dess mer stabil er husholdningen. Det betyr at i aldersgruppen over 30 år, og særlig blant de eldste, er det å bo alene oftest noe som varer (Statistisk sentralbyrå 2006).

Husholdninger som består av unge aleneboende har, sammenlignet med andre husholdningstyper, hatt en relativt svak inntektsvekst siden midten av 1990-tallet. Dette viser tall fra inntektsstatistikk for husholdninger (Statistisk sentralbyrå 2009b). Også andre grupper av aleneboende, med unntak for de aller eldste, har hatt svak inntektsvekst, sammenlignet med andre husholdningstyper.

I dette kapittelet vil vi ta for oss ulike indikatorer for de aleneboende i ulike aldersgrupper. Merk at vi ikke regner med studenter i gruppen aleneboende under 35 år når vi ser på inntektsindikatorer. Dette fordi studenter hovedsakelig lever av studielån, og lån regnes ikke som inntekt i inntektsstatistikken. Om en tar med studentene, vil dette føre til at mange i denne gruppen vil komme ut med en urimelig lav inntekt. Derimot inngår studentene når vi ser på indikatorer for boforhold og økonomiske vansker.

Lavinntekt

Aleneboende er overrepresentert i lavinntektsgruppen (se tabell 6.1). Dette betyr at de har en inntekt som er under EU sin årlige lavinntektsgrense. Lavinntekt er mest utbredt blant de yngste og de eldste aleneboende, der henholdsvis en av tre og to av fem befinner seg i lavinntektsgruppen. Blant de yngste aleneboende har andelen med lavinntekt gått noe opp, mens andelen med lavinntekt blant de eldste har holdt seg mer stabil siden 2004.

En del som havner i lavinntektsgruppen ett år kan oppleve at det å ha lav inntekt kun varer en kort periode, mens for andre har lavinntekts situasjonen en mer permanent karakter. Blant de unge aleneboende er det en del som har en inntekt som ligger under lavinntektsgrensen over flere år. 22 prosent av de som bodde alene i hele perioden fra 2005-2007 hadde lav inntekt alle disse tre årene. Blant de som delte husholdning med andre i ett eller to av årene var andelen med lavinntekt lavere.

I de aldersgruppene der lavinntekten er mest utbredt, er det særlig kvinner som er utsatt for lavinntekt. Det er færre kvinner enn menn under 35 år som bor alene, og av disse kvinnene har 2 av 5 lav inntekt. Blant aleneboende menn har snaut en av tre det samme. I de midtre aldersgruppene (35-66 år) er det imidlertid en litt større andel menn med lavinntekt.

Blant de eldre kvinnene over 67 år har 44 prosent lavinntekt. Dette henger sammen med at det er flere kvinner enn menn som er minstepensjonister. Mer enn 8 av 10 minstepensjonister er kvinner. For ytterligere lesning om aleneboende minstepensjonister, se kapittel 10.

Tabell 6.1. Prosentvis andel og antall¹ personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007		
				Alle	Kvinner	Menn
Hele befolkningen uten studenter ..	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921	2 292 065	2 299 856
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0	11,2	8,8
Antall med lavinntekt ¹	409 000	429 000	442 000	459 000	257 000	202 000
Aleneboende under 35 år	205 171	206 512	218 998	232 268	89 685	142 583
Andel med lavinntekt	30,2	30,8	31,2	32,3	38,6	28,4
Antall med lavinntekt ¹	62 000	64 000	68 000	75 000	35 000	40 000
Aleneboende 35-49 år	147 126	150 208	154 578	161 702	49 771	111 931
Andel med lavinntekt	15,4	16,5	16,8	17,4	15,5	18,3
Antall med lavinntekt ¹	23 000	25 000	26 000	28 000	8 000	20 000
Aleneboende 50-66 år	172 648	178 861	186 102	193 377	100 329	93 048
Andel med lavinntekt	14,9	15,5	15,8	16,3	16,1	16,5
Antall med lavinntekt ¹	26 000	28 000	29 000	31 000	16 000	15 000
Aleneboende 67 år og eldre	237 269	237 410	236 872	236 442	173 200	63 242
Andel med lavinntekt	38,2	38,5	38,5	38,3	43,8	23,2
Antall med lavinntekt ¹	91 000	91 000	91 000	90 000	76 000	15 000

¹ Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Yrkestilknytning

Det å havne utenfor arbeidslivet kan være en økonomisk belastning. Året 2007 var et godt år på arbeidsmarkedet i Norge og yrkestilknytningen var høy (se tabell 6.2). Blant de aleneboende var flere yrkestilknyttet dette året enn i årene før, og flere hadde yrkesinntekt som største inntektskilde.

Tabell 6.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007		
				Alle	Kvinner	Menn
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede						
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4	24,0	18,8
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4	69,7	59,8
Aleneboende under 35 år	24,0	24,4	24,1	23,2	26,1	21,4
Med lavinntekt	58,9	59,6	59,6	57,3	54,9	59,3
Aleneboende 35-49 år	28,1	29,0	28,8	28,2	31,6	26,7
Med lavinntekt	74,6	77,0	77,8	77,9	81,4	76,6
Aleneboende 50-66 år	45,6	45,5	45,0	44,3	45,8	42,8
Med lavinntekt	84,4	85,6	86,2	86,6	90,7	82,2
Aleneboende 67 år og eldre	99,0	98,9	98,9	98,7	99,0	97,8
Med lavinntekt	99,9	99,9	99,9	99,9	100,0	99,6
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt						
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7	73,0	78,3
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6	33,7	47,0
Aleneboende under 35 år	81,0	80,7	82,9	84,5	83,5	85,2
Med lavinntekt	61,2	60,3	64,1	67,5	70,1	65,3
Aleneboende 35-49 år	71,0	70,3	72,3	73,5	69,7	75,2
Med lavinntekt	33,2	31,2	34,5	36,4	29,6	38,9
Aleneboende 50-66 år	53,8	53,7	55,3	55,8	54,2	57,5
Med lavinntekt	21,4	20,1	20,8	20,4	13,5	27,7
Aleneboende 67 år og eldre	1,0	1,0	1,1	1,2	0,9	2,0
Med lavinntekt	0,1	0,1	0,1	0,1	0	0,4

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Unge aleneboende under 35 år er yrkestilknyttet omtrent på linje med befolkningen. Med økende alder avtar yrkestilknytningen, og yrkesinntekten utgjør den største inntekten for færre og færre dess eldre den aleneboende er. For de under 50 år utgjør yrkesinntekten den største inntektskilden for stadig flere.

Manglende yrkestilknytning ser ut til være en viktig faktor for å havne i lavinntektsgruppen blant de aleneboende. Færre aleneboende med lavinntekt er yrkestilknyttet enn aleneboende som helhet. Manglende yrkestilknytning kan likevel ikke forklare at det er flere kvinner enn menn som havner i lavinntektsgruppen blant de unge aleneboende. Av de med lavinntekt er det flere aleneboende kvinner enn menn under 35 år som er yrkestilknyttet. På samme måte kan ikke yrkestilknytningen forklare at det er flere menn enn kvinner som havner i lavinntektsgruppen i de midtre aldersgruppene (35-66 år).

Utdanning

Det er stadig færre husholdninger med en hovedinntektstaker med lav utdanning. 1 av 5 bodde i 2007 i en husholdning der hovedinntektstakeren hadde lav utdanning (se tabell 6.3). Blant de aleneboende er det særlig de eldre (over 67 år) som har lav utdanning, men det tynnes i rekkene av lavt utdannede for hvert år. I 2007 hadde litt under halvparten av de eldste aleneboende lav utdanning, mens blant de yngste har andelen med lav utdanning holdt seg stabilt lavere (omkring 1 av 4). Det er flere menn enn kvinner under 67 år med lav utdanning, mens blant de eldste er det flere kvinner.

Tabell 6.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007		
				Alle	Kvinner	Menn
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5	22,1	20,8
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5	44,9	37,2
Aleneboende under 35 år	23,6	23,6	24,2	24,0	20,1	26,4
Med lavinntekt	33,1	33,3	33,6	32,1	28,1	35,5
Aleneboende 35-49 år	28,6	28,1	27,5	26,8	25,6	27,3
Med lavinntekt	38,3	38,7	37,4	36,4	38,8	35,4
Aleneboende 50-66 år	30,1	29,2	28,1	27,2	27,0	27,5
Med lavinntekt	43,1	42,9	41,8	41,2	45,8	36,4
Aleneboende 67 år og over	51,8	50,8	49,8	48,5	50,5	43,0
Med lavinntekt	67,8	67,5	66,8	66,5	66,9	64,2

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Lav utdanning har også blitt mindre vanlig blant de med lavinntekt enn det var tidligere. Det er en omtrent like stor andel menn med lavinntekt som har lav utdanning i alle aldersgrupper under pensjonsalder. Blant kvinnene med lavinntekt blir det flere med lav utdanning jo eldre den aleneboende er.

Økonomisk utsatthet

En måte å måle økonomisk utsatthet på er å se på i hvilken grad husholdningene mottar økonomisk støtte fra det offentlige, i dette tilfellet bostøtte og sosialhjelp. I 2009 ble reglene for hvem som kan få bostøtte endret, og det åpnes nå for at flere grupper kan få bostøtte enn tidligere. Før reglene ble endret var bostøtteordningen mer rettet mot eldre enn yngre aleneboende (Husbanken 2009). Dette gjenspeiles i tallene i tabell 6.4. Blant de yngste aleneboende er det få som mottar bostøtte, og det er små forskjeller mellom de som har og de som ikke har lavinntekt. Andelen som mottar bostøtte blir høyere med økende alder for både de med lavinntekt og for aleneboende generelt. Innen lavinntektsgruppen av aleneboende over 67 år mottar 1 av 4 bostøtte. Imidlertid er det blitt flere i de yngre aldersgruppene som mottar bostøtte de siste årene.

Aleneboende menn mottar i mindre grad bostøtte enn aleneboende kvinner. Dette gjelder også de med lavinntekt. Blant aleneboende kvinner med lavinntekt i alderen 50-66 år mottar 1 av 3 bostøtte. Tilsvarende andel for menn er 1 av 6.

Sosialhjelpen kommer i større grad de yngre aleneboende til gode. Det er få i pensjonsalder som mottar slike ytelser. I fireårsperioden har det blitt færre aleneboende i alle aldre som mottar sosialhjelp. I lavinntektsgruppene er det flere som mottar sosialhjelp enn blant andre aleneboende på samme alder. 1 av 6 i

lavinntektsgruppen under 35 år og mellom 50 og 66 år mottar sosialhjelp. I alderen 35-49 år mottar 1 av 3 slik økonomisk hjelp. Mens kvinner i større grad mottok bostøtte, er det en del flere aleneboende menn som mottar sosialhjelp. Blant de yngste aleneboende mennene mottar 1 av 4 sosialhjelp.

Det er et visst overlapp mellom dem som mottar bostøtte og dem som mottar sosialhjelp av de aleneboende. Blant de aleneboende med lavinntekt er det særlig de i alderen 35-49 år som mottar begge ytelsene.

Tabell 6.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007		
				Alle	Kvinner	Menn
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte						
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7	5,7	3,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7	23,6	16,9
Aleneboende under 35 år	3,7	4,2	4,3	4,6	4,6	4,6
Med lavinntekt	2,9	4,0	4,2	5,1	4,0	6,1
Aleneboende 35-49 år	7,6	7,7	7,9	8,5	11,9	6,9
Med lavinntekt	8,7	10,1	11,2	14,6	20,7	12,3
Aleneboende 50-66 år	8,8	8,6	8,5	8,8	11,0	6,4
Med lavinntekt	18,7	20,9	21,7	25,6	34,4	16,4
Aleneboende 67 år og over	15,6	14,8	14,4	13,9	16,9	5,6
Med lavinntekt	21,9	23,2	23,2	25,9	27,9	16,0
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5	4,3	4,7
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5	15,6	22,1
Aleneboende under 35 år	10,9	10,8	9,9	8,5	7,4	9,2
Med lavinntekt	22,9	23,1	21,0	17,9	13,6	21,6
Aleneboende 35-49 år	12,0	11,7	11,2	10,1	9,4	10,4
Med lavinntekt	34,3	34,4	32,8	30,3	29,1	30,7
Aleneboende 50-66 år	6,0	5,8	5,6	5,3	4,2	6,4
Med lavinntekt	16,5	16,9	16,6	16,8	13,4	20,4
Aleneboende 67 år og over	0,9	0,9	0,8	0,6	0,5	0,8
Med lavinntekt	1,2	1,3	0,9	0,8	0,6	1,5
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp						
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	1,7
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3	8,7	10,2
Aleneboende under 35 år	1,5	1,9	2,0	2,1	2,0	2,2
Med lavinntekt	2,1	2,9	3,1	3,7	2,8	4,4
Aleneboende 35-49 år	2,8	3,0	3,2	3,5	4,2	3,2
Med lavinntekt	5,3	6,3	7,1	9,4	11,3	8,6
Aleneboende 50-66 år	2,2	2,1	2,2	2,3	2,4	2,2
Med lavinntekt	4,6	5,2	5,8	7,4	7,8	7,1
Aleneboende 67 år og over	0,6	0,6	0,6	0,4	0,4	0,4
Med lavinntekt	0,8	0,9	0,6	0,6	0,5	1,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Rente- og gjeldsbelastning

Som for befolkningen som helhet hadde mange flere aleneboende høy rentebelastning i 2007 (se tabell 6.5). Høy rentebelastning betyr at rentebelastningen overstiger 15 prosent av husholdningens samlede inntekt. Særlig aleneboende under 50 år merker rentene, blant dem er andelen med høy rentebelastning større enn i befolkningen. Blant de aleneboende over 67 år er det få som har høy rentebelastning. Innenfor lavinntektsgruppen ser andelene med høy rentebelastning ut til å holde seg mer stabile uavhengig av rentekonjunkturer. Fra 2004 til 2006 var det flere med lavinntekt i alderen 35-66 år som hadde høy rentebelastning enn blant aleneboende som helhet. I 2007 var dette snudd.

Det er noen flere aleneboende menn enn kvinner som har en høy rentebelastning, men disse forskjellene minskes med alderen. Flere og flere av de aleneboende har også fått høy gjeldsbelastning de siste årene. De foregående årenes reduserte utlånsrenter har bidratt til økt låneopptak. Det er flere

blant de med lavinntekt som har høy gjeldsbelastning enn blant aleneboende i alt. På samme måte som det ikke er flere med lavinntekt som har fått høyere rentebelastning, er det heller ikke flere som har høy gjeldsbelastning. Snarere var det færre av de yngre under 50 år som hadde høy gjeldsbelastning i 2007 enn i årene før. Blant de eldre med lavinntekt er det en liten økning i andelen med høy belastning, men andelene med høy gjeldsbelastning er likevel fortsatt små blant de aller eldste.

Tabell 6.5. Indikatorer¹ for gjelds- og rentebelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007		
				Alle	Kvinner	Menn
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning						
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4	14,1	14,8
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6	13,0	16,6
Aleneboende under 35 år	8,1	7,3	9,6	17,6	15,2	19,0
Med lavinntekt	6,8	6,8	7,3	7,9	6,4	9,1
Aleneboende 35-49 år	9,9	9,2	11,1	18,0	16,6	18,5
Med lavinntekt	14,2	13,9	14,3	14,8	15,2	14,7
Aleneboende 50-66 år	7,2	7,0	8,8	13,9	13,7	14,1
Med lavinntekt	11,5	11,4	12,2	14,4	14,0	14,8
Aleneboende 67 år og over	2,5	2,2	2,9	4,6	4,8	4,8
Med lavinntekt	1,3	1,4	1,9	2,9	3,0	2,6
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning						
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5	13,1	13,9
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0	14,3	20,3
Aleneboende under 35 år	15,1	17,7	19,8	20,3	18,4	21,5
Med lavinntekt	11,5	12,0	11,8	11,1	8,8	13,0
Aleneboende 35-49 år	14,7	16,2	17,7	18,3	16,3	19,2
Med lavinntekt	28,3	27,4	26,7	25,5	20,1	27,5
Aleneboende 50-66 år	9,6	10,9	12,4	12,7	11,6	14,0
Med lavinntekt	17,4	18,5	18,7	18,3	13,5	23,5
Aleneboende 67 år og over	3,4	3,8	4,5	4,6	4,7	4,4
Med lavinntekt	2,0	2,5	2,8	3,1	3,1	2,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetning

Inntektssammensetningen, det vil si hvilke kilder folk henter inntektene sine fra, er ulik for unge og eldre aleneboende. Unge aleneboende henter i stor grad inntektene fra yrkesaktivitet, 90 prosent. Også for de unge med lavinntekt er yrkesinntektene viktige (72 prosent av inntektene), men de mottar i tillegg en del overføringer i form av pensjoner, stipend, dagpenger og sosialhjelp. På bakgrunn av inntektssammensetningen til de unge aleneboende med lavinntekt, kan vi danne oss et bilde av at dette er en sammensatt gruppe som både består av trygdemottakere (sannsynligvis uføre og personer på attføring), arbeidsledige, sosialhjelpsmottakere og deltidsarbeidende studenter. Disse studentene mottar kun studiestipend og ikke studielån og har derfor ikke blitt utelatt fra gruppen. De unge med lavinntekt har en gjennomsnittlig inntekt etter skatt som utgjør omtrent 1/3 av tilsvarende inntekt for de uten lavinntekt.

Yrkesinntektens andel av samlet inntekt avtar med alderen, men er en viktig inntektskilde for aleneboende samlet sett helt frem til pensjonsalder. For de aleneboende med lavinntekt tar imidlertid overføringer over som den viktigste inntektsposten i aldersgruppene over 35 år. For de i alderen 35-49 år utgjør overføringene omtrent 60 prosent av inntektene. Det meste av dette er pensjoner (37 prosent), mens sosialhjelp utgjør en tiendedel. At så mange mottar pensjoner i denne gruppen tyder på at det er en del uførepensjonister i denne gruppen. Inntektene til de i lavinntektsgruppen er lavest innenfor denne aldersgruppen og utgjør 96 200 kroner etter skatt.

Tabell 6.6. Inntektsregnskap for hele befolkningen og aleneboende¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Aleneboende under 35 år			Aleneboende 35-49 år			Aleneboende 50-66 år			Aleneboende 67 år og over		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	72	93	90	40	85	82	21	67	64	0	5	4
Kapitalinntekter ³	4	7	7	1	2	2	2	5	5	5	9	9	6	12	11
Overføringer	60	19	21	27	5	8	58	10	13	74	24	27	94	83	86
Herav:															
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	12	3	4	37	8	9	59	16	19	86	59	66
Tjenestepensjoner	3	4	4	0	0	0	0	0	0	4	6	6	5	22	18
Dagpenger ved arbeidsledighet	1	0	0	2	0	1	4	0	1	2	0	0	0	0	0
Stipend	2	0	0	5	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Bostøtte	2	0	0	1	0	0	2	0	0	3	0	0	3	0	1
Sosialhjelp	4	0	0	6	0	1	13	1	1	6	0	1	0	0	0
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	113 900	367 500	285 600	115 100	428 500	373 800	128 600	395 400	352 000	145 300	289 700	234 500
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	96 700	273 600	216 500	96 200	308 500	271 500	113 500	291 100	262 200	135 500	231 200	194 600
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	95 900	273 400	216 100	91 000	308 000	270 100	106 900	290 800	260 900	134 500	231 100	194 100
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	75 034	157 234	232 268	28 201	133 501	161 702	31 469	161 908	193 377	90 475	145 967	236 442

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

For de i alderen 50-66 år i lavinnteksgruppen er pensjoner den største inntektsposten. Sosialhjelp er en mindre viktig inntektskilde enn blant de som er litt yngre (35-49 år). Kapitalinntektene utgjør en større andel av samlet inntekt i de to eldste aldersgruppene, også blant de med lavinntekt. For de med lavinntekt i alderen 50-66 år utgjør kapitalinntektene fem prosent.

For de aller eldste aleneboende utgjør naturlig nok pensjoner en stor del av de samlede inntektene. De eldre i lavinnteksgruppen mottar i mindre grad tjenestepensjoner enn de som ikke har lavinntekt. Av de samlede inntektene består 12 prosent av kapitalinntekter for de uten lavinntekt. Også de med lavinntekt har kapitalinntekter, og utgjør i snitt 6 prosent. Forskjellene i inntekt etter skatt blir mindre etter pensjonssalder mellom de med og uten lavinntekt.

Inntektsfordeling

Tabell 6.7 viser en oversikt over tre ulike mål for inntektsulikhet. Ulikhetsmålet S80/S20 viser forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til femdelen med høyest og lavest inntekt. Tallene viser at ulikheten er stabil eller har økt i alle aldersgrupper fra 2006 til 2007. 2006 var imidlertid det året med minst ulikhet de siste fire årene.

Ulikheten er større enn i befolkningen som helhet blant de aleneboende i yrkesaktiv alder (under 67 år), mens blant de eldste er inntektsfordelingen jevnere. Gjennomsnittsinntektene til de 20 prosent med høyest inntekter er 2,7 ganger høyere enn gjennomsnittsinntektene til de 20 prosent med lavest inntekter av de eldste. Inntektsfordelingen er jevnere blant kvinner enn blant menn, særlig blant de over 35 år.

Forholdet mellom P10/P90, som i mindre grad påvirkes av ekstremverdier, viser en lavere grad av ulikhet og mer stabilitet i fordelingene blant de yngre aleneboende. Likevel er det forskjeller. Dette skyldes nok at de unge er en svært lite homogen gruppe der noen er yrkesaktive med godt betalte jobber, mens andre har en svært marginal tilknytning til arbeidslivet. De eldste aleneboende er på sin side for det meste alderspensjonister, en gruppe der inntektsforskjellene er relativt små.

Tabell 6.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007		
				Alle	Kvinner	Menn
S80/S20²						
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5	3,5	3,5
Aleneboende under 35 år	5,7	6,3	5,4	5,7	5,6	5,7
Aleneboende 35-49 år	5,2	6,1	4,9	4,9	3,5	5,7
Aleneboende 50-66 år	4,5	5,0	3,9	4,1	3,1	5,4
Aleneboende 67 år og over	2,6	3,1	2,6	2,7	2,4	3,1
P90/P10³						
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7	2,7	2,6
Aleneboende under 35 år	4,0	4,1	4,2	4,4	4,5	4,3
Aleneboende 35-49 år	3,2	3,3	3,4	3,4	2,6	3,8
Aleneboende 50-66 år	2,6	2,7	2,7	2,8	2,4	3,3
Aleneboende 67 år og over	2,1	2,1	2,1	2,2	2,1	2,3
Gini-koeffisient⁴						
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246	0,245	0,247
Aleneboende under 35 år	0,310	0,332	0,293	0,300	0,288	0,299
Aleneboende 35-49 år	0,317	0,344	0,293	0,295	0,240	0,314
Aleneboende 50-66 år	0,308	0,335	0,267	0,280	0,223	0,327
Aleneboende 67 år og over	0,206	0,250	0,199	0,207	0,188	0,237

¹ Omfatter også negative beløp. Personer i studenthusholdninger er utelatt

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Boforhold

I denne delen av kapitlet fokuserer vi i hovedsak på unge aleneboende personer i alderen 16-34 år siden vi har lengst tidsserie for denne gruppen, men vi vil også se på alle aleneboende, uavhengig av alder. I levekårsundersøkelsen er husholdning definert på grunnlag av faktisk adresse. Det betyr at for studenter som faktisk bor borte fra forelderhusholdningen er det den faktiske bosituasjonen vi har opplysninger om selv om de er registrert bosatt på foreldrenes adresse.

Slik gruppen her er definert dominerer de eldste (25-35 år) blant unge aleneboende. Personer over 24 år utgjorde i 2007 over 60 prosent av de unge aleneboende. Alderssammensetningen blant alle aleneboende er naturlig nok svært annerledes, og skiller seg ikke veldig mye fra befolkningen ellers. Unge under 25 år er noe underrepresentert, det er også personer i alderen 25-66 år. De utgjør likevel hoveddelen av gruppen, seks av ti er i denne alderen. Eldre over 66 år er noe overrepresentert i forhold til befolkningen. 30 prosent av de aleneboende er over 66 år, mens det gjelder 16 prosent i befolkningen. Dette må vi ha i mente i tolkningen av forskjeller mellom gruppene av aleneboende.

Snaue en av tre av de unge aleneboende går på skole eller studerer minst ti timer i uka, drøyt en av fem definerer seg som heltidsstudenter. Dette gjelder henholdsvis 10 og 7 prosent blant alle aleneboende.

Boligstandard og eierforhold

Perioden fra en person er 16 til 34 år er perioden der det store flertallet etablerer seg. Etablering med eid bolig viser en sterk sammenheng med familieetablering. For personer som ikke etablerer familie, tar det lenger tid før etableringen med eid bolig skjer.

Dette gjenspeiles i at det er en relativt liten andel av de unge aleneboende som eier sin egen bolig, i 2008 var det 40 prosent. Selv om det har vært mindre svingninger i denne andelen de siste 15 årene, er andelen relativt stabil. Blant alle aleneboende er det vanligere å eie sin egen bolig, det gjelder 66 prosent i 2008.

Basert på et objektivt mål på romslighet bodde en av fire unge aleneboende trangt i 2008, dvs. at de bor på ett rom. Blant alle aleneboende bodde snaue en av ti trangt. Andelene for både unge og alle aleneboende er høyere enn i befolkningen der det var 8 prosent som bodde trangt. Andelen unge aleneboende som bor trangt har imidlertid blitt mindre siden midten av 1990-tallet. Drøye en av ti unge aleneboende bor svært romslig (aleneboende disponerer minst fire rom), mens andelen er tre ganger så høy både blant alle aleneboende og i befolkningen. Unge aleneboende bor i betydelig mindre leiligheter enn både alle aleneboende og den voksne befolkningen, henholdsvis 59, 87 og 117 kvadratmeter. Aleneboende generelt har dermed stort boligareal per person, for alle gruppene blir arealet per person noe høyere enn i befolkningen der gjennomsnittet er 56 kvadratmeter.

Boligstandarden for unge aleneboende med hensyn til wc og bad samt fukt og råteproblemer synes ikke å avvike vesentlig fra verken aleneboende generelt eller befolkningen. Det er nesten ingen som mangler bad. En noe høyere andel unge aleneboende bor i fuktig bolig, 11 prosent sammenlignet med 9 prosent blant alle aleneboende og 8 prosent i befolkningen i 2008.

Bomiljøet synes derimot i skulle seg noe mer ut i negativ retning for unge aleneboende. I 2008 var det en betydelig høyere andel som var utsatt for støy, i alt 23 prosent mot 15 prosent blant alle aleneboende og 13 prosent i befolkningen generelt. Forskjellen mellom befolkningen og både unge aleneboende og aleneboende generelt er statistisk sikker. 12 prosent av de unge aleneboende bodde i områder utsatt for forurensning, og 12 prosent i et område med kriminalitet vold og hærverk. Til sammenligning gjaldt dette henholdsvis 8 og 7 prosent blant alle aleneboende og 8 og 5 prosent i den voksne befolkningen i 2007.

En av tre av de unge aleneboende er studenter. Ser en bort fra studentene er det litt flere som eier sin bolig (45 prosent i 2008) og boligstandarden bedres noe. Litt færre bor trangt (16 prosent) og litt flere bor svært romslig (116 prosent). Gjennomsnittlig boligareal øker til 66 kvadratmeter. Andelen uten bad og med fuktige boliger endres svært lite, og det samme gjelder indikatorene for bomiljø.

Tabell 6.8. Boligtype og boligstandard for aleneboende under 35 år. 1991, 1995, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Aleneboende under 35 år									Alle aleneboende				Alle		
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Andel personer som																
bor i enebolig, våningshus	26	38	30	42	38	31	31	31	26	43	45	41	39	63	61	59
bor i småhus ellers	24	21	19	12	14	12	16	13	12	15	15	15	14	15	14	15
bor i husholdning som eier	36	30	25	27	30	30	36	33	40	58	62	60	66	81	80	81
bor i husholdning som er selveier	20	15	17	17	19	19	23	20	24	42	45	42	48	69	72	68
bor trangt	23	32	32	30	23	25	23	25	24	11	9	11	8	8	7	8
bor svært romslig	15	15	14	15	15	10	11	13	11	32	33	33	35	30	32	31
Bor i bolig																
med råte eller fukt	15	13	13	12	13	11	10	10	10	9	8	8	8
som er utsatt for støy	23	24	28	20	23	17	16	15	15	12	12	13
som er utsatt for forurensning	11	11	12	9	12	10	11	9	8	8	8	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	10	7	7	8	12	6	6	7	7	4	5	5
Boligareal per husholdning.																
Kvm.	65	..	70	65	64	62	63	60	59	83	85	84	87	118	121	117
Boligareal per person. Kvm.	65	..	70	65	64	62	63	60	59	83	85	84	87	53	57	56
Antall svar i alt	203	209	232	326	499	487	316	493	346	1 316	1 045	1 356	1 098	5 771	6 071	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC

Boligøkonomi

Gjennomsnittlig husleie for unge aleneboende som leide boligen var 46 500 kroner per år i 2008, noe lavere enn blant alle leiere, men likt aleneboende generelt. Dette til tross for at boligene til unge aleneboende er betydelig mindre enn for begge de andre gruppene. Ser en bort fra studentene blir gjennomsnittlig husleie for unge aleneboende bare marginalt høyere, 47 300 kroner per år. Regnet om til 2008-kroner steg årlig husleie for unge aleneboende fra om lag 30 700 kroner i 1991 til 46 500 kroner i 2008, en økning på 50 prosent. Økningen skjedde gjennom det meste av perioden.

I 2008 betalte unge aleneboende som eide sin egen bolig i gjennomsnitt 73 800 kroner i renter og avdrag for boliglån. Holder vi studenter utenfor, øker gjennomsnittet til 77 000 kroner. Det er et betydelig høyere beløp enn hva vi finner i blant eiere i befolkningen totalt, 60 000 kroner. Forskjellen i forhold til alle aleneboende er enda større siden aleneboende eiere totalt betaler 38 800 kroner i gjennomsnitt. Her må vi imidlertid huske at de eldre er overrepresentert, og at hele 46 prosent ikke betaler renter og avdrag. Blant unge aleneboende som eier boligen gjelder dette 16 prosent.

Renter og avdrag har utviklet seg annerledes enn husleien, til dels i samsvar med endringer i utlånsrenten på boliglån. Regnet om til 2008-kroner var renter og avdrag for unge aleneboende i gjennomsnitt 64 100 kroner i 1991. De gikk ned til 44 700 2008-kroner i 1995 for deretter å øke opp til 73 300 2008-kroner i 2001. Fra 1997 til 2001 var det en meget sterk økning i renter og avdrag. Både økt utlånsrente, en sterk økning i boligpriser bidro til økningen i renter og avdrag. Etter 2001 har renter og avdrag gått betydelig ned. Nedgangen var særlig sterk fra 2003 til 2005, for så å øke igjen til 2008.

Det er ingen tvil om at boligutgiftene i form av husleie og renter og avdrag utgjør en betydelig post på budsjettet til unge aleneboende. Ser en perioden etter 1991 under ett har økningen i husleie og renter og avdrag da også ført til at boligutgiftene sett i forhold til husholdningens inntekt etter skatt har utviklet seg ugunstig. Andelen unge aleneboende med høye boligutgifter sett i forhold til inntekten kan se ut til å ha økt noe fra 1997 og andelen med lav boutgiftsbelastning har gått ned. I 2008 hadde nesten syv av ti unge aleneboende høy boutgiftsbelastning, en andel som er betydelig høyere enn det en finner blant alle husholdninger (27 prosent). Det er også betydelig høyere enn blant aleneboende generelt der andelen var 38 prosent.

Tabell 6.9. Boligøkonomi for aleneboende. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007

	Aleneboende under 35 år								Alle aleneboende				Alle			
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ¹ Kroner	21 600	25 800	26 700	33 900	36 500	38 900	42 700	41 500	46 500	38 100	40 400	41 600	45 600	43 600	45 200	48 900
Andel husholdninger som ikke betaler husleie	3	6	8	4	7	4	2	5	4	11	11	10	8	11	11	10
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eiere. Kroner	45 100	34 200	37 700	64 700	62 200	52 900	53 800	61 100	73 800	27 200	27 800	34 800	38 800	45 100	48 800	60 000
Boligrenter. Gjennomsnitt for eiere. Kroner								37 800	55 200			19 300	25 500		26 100	38 300
Andel eiere uten renter og avdrag	13	19	14	6	11	11	17	18	16	48	48	44	46	37	40	36
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	54	56	55	57	60	61	62	67	66	38	37	43	38	24	24	27
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	15	13	12	8	10	9	9	9	9	31	35	29	33	39	41	37
Andel som oppfatter boutgiftene som																
svært tyngende	12	12	12	9	12	10	9	7	8	7	5	6
noe tyngende	47	42	48	47	38	34	36	39	33	36	37	35
Antall svar fra leiere	55	47	60	88	344	343	204	329	207	572	387	544	382	1 003	1 033	966
Antall svar fra eiere	121	144	165	220	148	144	112	163	137	744	656	811	711	4 750	4 998	4 588
Antall svar	203	209	232	326	499	487	316	492	344	1 316	1 043	1 355	1 093	5 753	6 031	5 554

¹ Ekskludert eiere av andels- og aksjebolig. Husleiene for 2005 er revidert, og vil derfor avvike fra tallet i rapporten for 2006.

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC.

Drøye en av ti unge aleneboende oppfatter boligutgiftene som svært tyngende og fem av ti oppfatter dem som svært eller noe tyngende. Blant aleneboende generelt er det åtte prosent som oppfatter boligutgiftene som svært tyngende, og til sammen 41 prosent som oppfatter dem som svært eller noe tyngende, som er det samme som befolkningen totalt.

Økonomiske vansker

Unge som bor alene er en gruppe med relativt lave inntekter i gjennomsnitt, selv om vi også har sett at det er noe større inntektsspredning enn for resten av befolkningen. Andelen som mottar sosialhjelp er også noe høyere enn for befolkningen ellers. Vi har også sett at det er mange med relativt sett høye boligutgifter. I 2008 mottok en av ti unge aleneboende støtte fra andre husholdninger (mest sannsynlig foreldrene). Denne støtten er ikke regnet med som inntekt, og det dreier da seg heller ikke om store beløp i gjennomsnitt. For alle unge aleneboende er gjennomsnittlig beløp mottatt i 2007 (siste 12 måneder) 1 300 kroner per år eller 16 700 kroner for den drøye tidendedelen som mottok hjelp fra andre husholdninger. Det endrer altså ikke vesentlig på bildet av den økonomiske situasjon til de unge. Da er det nok av større betydning at studielån ikke regnes som inntekt. Dette er viktig å være oppmerksom på i tolkningen av tallene nedenfor for de unge aleneboendes økonomiske situasjon. Som nevnt er en av tre av de unge aleneboende studenter, selv om neppe alle disse mottar studielån.

Tallene viser at det er noe høyere andel som opplever sin økonomiske situasjon som vanskelig blant unge aleneboende enn i befolkningen totalt. I 2008 rapporterte 15 prosent av de unge aleneboende at det er vanskelig eller svært vanskelig å få "endene til å møtes". I befolkningen totalt gjelder dette 7 prosent. Aleneboende totalt befinner seg omtrent midt i mellom, 10 prosent rapporterer at det er vanskelig eller svært vanskelig. Tallene for hvor stor andel som mener det er lett å få "endene til å møtes" er tilsvarende henholdsvis 31 for unge aleneboende, 41 prosent for alle aleneboende og 45 prosent for befolkningen. Både for aleneboende og for befolkningen ellers har det sammenlignet med 2003 blitt flere med romslig økonomi.

På spørsmål om husholdningen har vært ute av stand til å betale ulike typer regninger ved forfall svarer 7 - 11 prosent av de unge aleneboende bekreftende i 2008. Ett unntak er boliglån som få har hatt problemer med å betale (2 prosent), men det skyldes først og fremst at det er forholdsvis få som eier boligen. Flest har hatt problemer med husleie (11 prosent). Blant alle aleneboende er andelen med ulike typer betalingsproblemer lavere, 4-5 prosent, også med unntak for boliglån som få har hatt problemer med å betale. Aleneboende totalt skiller seg dermed ikke så mye fra befolkningen totalt, hvor 2-4 prosent har betalingsproblemer.

Ser en betalingsproblemen under ett finner vi at 16 prosent av de unge aleneboende i 2008 hadde problemer med betaling av en eller flere typer regninger, sammenlignet med 9 prosent blant alle aleneboende og 8 prosent i befolkningen.

Unge aleneboende disponerer vanlige materielle goder i noe mindre grad enn befolkningen. Størst forskjell er det for privatbil. Rundt halvparten av de unge aleneboende har bil, mens det i befolkningen totalt gjelder 78 prosent. Drøyt halvparten av de unge som ikke har bil sier at det skyldes økonomien. Andelen som disponerer PC er høyere enn i befolkningen totalt (88 mot 79 prosent), men andelen som ikke disponerer PC på grunn av økonomi er høyere enn i befolkningen totalt (5 mot 2 prosent), noe som indikerer et større behov.

Aleneboende generelt skiller seg noe mindre fra befolkningen, også i størst grad når det gjelder privatbil, men også til en viss grad vaskemaskin. Aleneboende totalt skiller seg også fra befolkningen når det gjelder andelen som disponerer PC, og her er forskjellen motsatt av hva den er for unge aleneboende siden bare to tredeler av aleneboende totalt disponerer PC. Det har antagelig med alderssammensetningen av denne gruppen å gjøre. Andelen som ikke disponerer PC av økonomiske grunner er

relativt lav, noe som tyder på at behovet også er lavt. Andelen som ikke disponerer privatbil er på linje med blant unge aleneboende, men andelen som ikke disponerer på grunn av økonomi er litt lavere, noe som også tyder på mindre behov.

Spør en personer om de klarer utgiftene til en del ting som oppfattes som ganske grunnleggende i dag finner en at 17 prosent av unge aleneboende og 12 prosent av aleneboende totalt opplevde ett eller flere av de problemene vi kartlegger her i 2008. Dette gjelder 8 prosent i befolkningen totalt. 14 prosent av unge aleneboende og 10 prosent alle aleneboende har ikke råd til en ukes ferie borte fra hjemmet. Hele 9 prosent av unge aleneboende har ikke råd til å spise kjøtt- eller fiskemiddag annenhver dag, andelen blant aleneboende totalt er 6 prosent og i befolkningen 3 prosent. Blant unge aleneboende er det også 3 prosent som ikke har råd til å holde boligen varm, om lag det tredobbelte av hva som gjelder den befolkningen som helhet. Vi kan ikke påvise noen særlige endringer når det gjelder mulighetene for å dekke grunnleggende behov.

Sammenlignet med andre av de gruppene som behandles her viser resultatene at spesielt sosialhjelpsmottakere, men også enslige forsørgere kommer dårligere ut enn unge aleneboende på indikatorene på økonomisk situasjon.

Tabell 6.10. Indikatorer på betalingsvansker for aleneboende under 35 år. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Aleneboende under 35 år						Alle aleneboende				Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Betalingsproblemer													
Husleie	13	13	11	15	11	11	6	6	6	5	4	4	3
Boliglån	4	2	2	2	1	2	1	2	1	1	2	2	2
El og kommunale avgifter	14	11	9	11	9	7	7	7	7	4	6	5	4
Andre lån	10	9	8	10	8	2	5	5	5	2	4	3	1
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer					2	5			1	2		1	3
Andel som ikke har noen betalingsproblemer					81	84			88	91		91	92
Økonomisk romslighet													
Svært vanskelig	6	6	7	5	5	5	6	5	4	4	3	2	2
Vanskelig	10	10	9	13	9	10	7	9	7	6	6	4	5
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	21	21	23	24	29	31	32	33	39	41	39	45	45
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	9	7	12	9	12	7	5	4	5	3	3	3	2
Antall svar	499	510	487	316	493	346	1 316	1 043	1 355	1 098	5 769	6 031	5 578

Kilde: ELevekårsundersøkelsen, EU-SILC.

Tabell 6.11. Indikatorer på materiell situasjon for aleneboende. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Aleneboende under 35 år						Alle aleneboende				Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Materiell situasjon													
Andel som disponerer													
Farge TV	91	89	86	89	92	90	93	91	94	94	95	97	96
PC	62	66	73	78	87	88	49	50	64	63	72	80	79
Vaskemaskin	83	86	88	89	89	91	93	90	93	94	95	97	97
Privatbil	50	49	46	51	53	52	52	54	56	59	77	79	78
Disponerer ikke PC pga. økonomi ..	13	12	10	11	5	5	8	6	4	4	3	2	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	28	26	28	22	28	23	16	11	16	12	7	7	7
Har ikke råd til													
en ukes ferie	16	17	17	16	11	14	13	16	11	10	10	6	7
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	9	9	9	11	10	9	6	6	6	6	4	3	3
holde boligen varm	6	3	2	4	2	3	1	3	2	2	2	1	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene					5	7			4	4		2	2
Andel som har råd til alle godene					84	84			87	88		92	92
Antall svar	499	510	487	316	493	346	1316	1043	1355	1098	5 771	6 031	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC.

Tilknytning til arbeidslivet

Drøye halvparten av unge aleneboende (under 35 år) er helårs yrkesaktive, mens 2 av 3 aleneboende 16-66 år er i den samme situasjon, dette er lavere andel enn for alle husholdninger i yrkesaktiv alder hvor nesten åtte av ti har en eller flere personer som er helårs yrkesaktiv. Unge aleneboende jobber like mye som aleneboende 16-66 år. Unge aleneboende med heltids yrkesaktivitet produserer i gjennomsnitt 7,6 månedsverk, mens aleneboende 16-66 år produserer 7,3. For aleneboende med deltids yrkesaktivitet er yngre aleneboende bare litt mindre knyttet til arbeidslivet enn de på 16-66 år med henholdsvis 0,8 og 1,1 produserte månedsverk i gjennomsnitt.

For alle husholdninger i arbeidsfør alder sett under ett produserer disse om lag dobbelt så mange månedsverk både som heltids og deltids yrkestilknyttet som aleneboende, men så består da også største delen av disse husholdningene av flere personer.

Blant de unge utgjør helårs studentene en betydelig andel, 23 prosent, mens andelen reduseres til 10 prosent når en inkluderer aleneboende opp til 66 år.

Blant aleneboende i yrkesaktiv alder finner vi også en betydelig andel pensjonister, drøye en av ti. Blant unge aleneboende er det knapt pensjonister (1 prosent). Totalt sett tyder disse tallene på at unge aleneboende har en noe løsere tilknytning til arbeidslivet enn aleneboende i alderen 16-66 år, mye på grunn av en høy andel studenter, og at aleneboende totalt sett kommer dårligere ut enn befolkningen i yrkesaktiv alder totalt sett.

Tabell 6.12. Andel med ulik tilknytning til arbeidslivet for aleneboende under 35 år. 2007. Prosent

	Aleneboende under 35 år		Aleneboende 16-66		Alle 16-66 år	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Antall helårsyrkesaktive i husholdningen						
0	49	42	39	34	21	19
1	51	58	61	66	43	47
2					36	34
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen						
0	42	36	38	36	22	21
1-6	6	8	4	4	3	3
7-11	8	5	5	3	3	2
12+	44	52	52	57	73	74
Gjennomsnittlig antall måneder	6,2	7,6	6,9	7,3	12,4	12,4
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen						
0	89	89	87	88	77	78
1-6	4	6	2	4	3	4
7-11	1	1	1	1	2	2
12+	6	4	8	8	18	16
Gjennomsnittlig antall måneder	0,9	0,8	1,1	1,1	2,6	2,4
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet ..	3	2	5	3	6	5
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen						
0	93	95	95	96	95	96
1-6	4	2	3	1	2	2
7-11	2	1	1	1	1	1
12+	1	3	1	1	1	2
Gjennomsnittlig antall måneder	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Antall heltids studenter i husholdningen						
0	73	77	86	90	84	85
1+	27	23	14	10	16	15
Antall heltids pensjonister i husholdningen						
0	98	99	89	88	87	88
1+	2	1	11	12	13	12
Antall svar	489	343	1011	786	4790	4094

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC.

7. Sosiale indikatorer for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre

Mads Ivar Kirkeberg

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

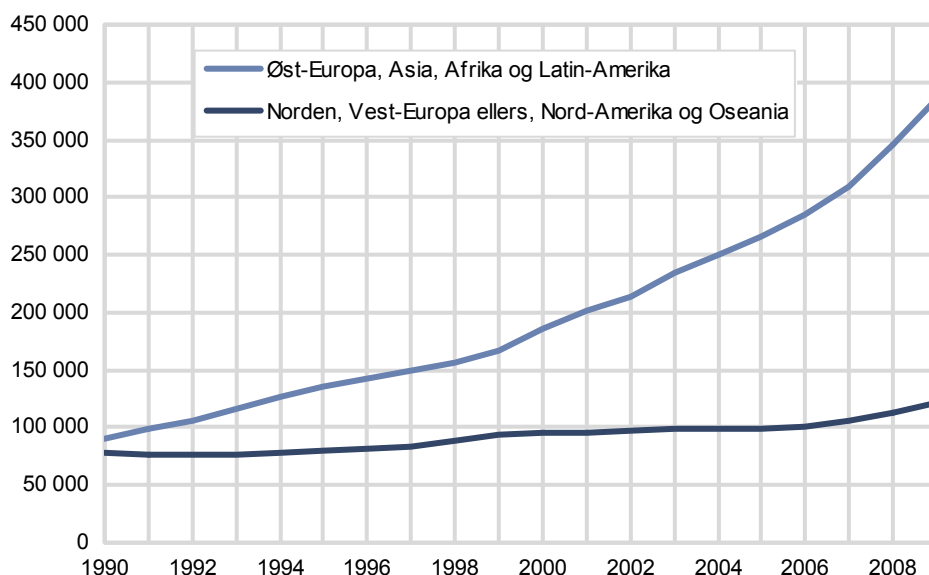
- den generelle økningen i lavinntektsgruppen fra 2006 til 2007 utgjøres stort sett av personer med innvandrerbakgrunn
- fortsatt økt yrkestilknytning
- økt andel innvandrerhusholdninger med lavinntekt som har yrkesinntekt som viktigste inntektskilde
- trenden de siste årene med færre sosialhjelpsmottakere forsterkes i 2007
- sterk økning i andelen med høy rentebelastning og andelen med høy gjeld øker også

I løpet av 2008 passerte innvandrerbefolkningen i Norge en halv million mennesker. Ved inngangen til 2009 var det 422 600 innvandrere og 85 600 norskfødte med innvandrerforeldre i Norge (se også Statistisk sentralbyrå 2009c). Disse to gruppene utgjør nå 10,6 prosent av befolkningen.

Studerer innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn, er det klart flest fra Asia med en andel på 37 prosent. Deretter følger personer med bakgrunn fra Øst-Europa med 24 prosent, Afrika med 12 prosent, Norden med 12 prosent, og Vest-Europa for øvrig med 10 prosent. Drøyt fem prosent av innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre har bakgrunn fra Amerika og Oseania.

Figur 7.1 viser at antallet innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre er tredoblet siden begynnelsen av 1990-tallet - fra 168 000 personer i 1990 til 508 000 personer i 2009. Av denne veksten stod innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika for 87 prosent, eller 296 000 personer.

Figur 7.1. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn. 1990-2009

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Det desidert største innvandringslandet er Polen fulgt av Pakistan. Ved inngangen til 2009 bodde det drøyt 44 000 personer med polsk bakgrunn her i landet, mens personer med pakistansk bakgrunn utgjorde drøyt 30 000. Andre store innvandringsland er Irak, Somalia, Vietnam, Bosnia-Hercegovina, Iran og Tyrkia. Fra

Vest-Europa finner vi flest innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Sverige, Danmark, Tyskland og Storbritannia (se også Statistisk sentralbyrå 2009c).

Ved begynnelsen av 2009 bodde det drøyt 143 000 personer med flyktningbakgrunn i Norge. Av disse er 104 000 regnet som primærflyktninger, mens de resterende er familieinnvandrede til primærflyktninger. Blant personene med flyktningbakgrunn i Norge har halvparten landbakgrunn fra Asia. Det er 23 prosent som har landbakgrunn fra Øst-Europa og 22 prosent fra Afrika. Om lag 4 prosent har bakgrunn fra Mellom- og Sør-Amerika. Flyktninger fra Irak og Somalia utgjorde de to største gruppene. Henholdsvis 18 700 og 16 700 personer har bakgrunn fra disse to landene (se Statistisk sentralbyrå 2009d).

I nesten alle de andre gruppene som omtales i egne kapitler i denne rapporten finner vi også innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Nesten halvparten (47 prosent) tilhører gruppen par med barn 0 til 17 år, 29 prosent er barn under 18 år, 19 prosent er aleneboende, 13 prosent er sosialhjelpsmottakere, 8 prosent er enslige forsørgere mens 4 og 5 prosent er henholdsvis uførepensjonister og langtidssyke (se vedleggstabell A1).

Lavinntekt

Det er allerede vist i kapitlene 3 og 4 at innvandrere er sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen – uavhengig av hvilken målemetode for lavinntekt som legges til grunn⁸. I tabell 7.1 vises utviklingen i årlig lavinntekt for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter EU sin målemetode (under 60 prosent av medianinntekten).

I 2007 tilhørte 31 prosent av alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre lavinntektsgruppen. Til sammen utgjorde dette 144 000 personer som også omfatter personer i studenthusholdninger. Siden studielån ikke inngår i det inntektsbegrepet som benyttes i målingen av lavinntekt er det ofte vanlig å utelate studenter i disse målingene. Da faller lavinntektsandelen til i underkant av 30 prosent eller drøyt 135 000 personer. Blant innvandrere med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika viser tabell 7.1 at nesten 37 prosent, eller 124 000 personer hadde lavinntekt i 2007. Uten personer i studenthusholdninger faller andelen til 35 prosent (drøyt 115 000 personer).

Andelen med lavinntekt blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre har økt fra 2006 til 2007 både i prosentvis andel og absolutt antall. Antall personer i husholdninger med årlig inntekt under 60 prosent av medianinntekten (EU-skala) viser en økning på 17 000 personer. Dette tilsvarer hele økningen i lavinntektsgruppen for befolkningen generelt. Endringen er den samme når studenter utelates. I 2006 utgjorde innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i underkant av 29 prosent av den totale lavinntektsgruppen. I 2007 har denne andelen økt til drøyt 31 prosent.

Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika utgjør om lag 86 prosent av hele lavinntektsgruppen med innvandrerbakgrunn. Fra 2006 til 2007 økte antall personer med lavinntekt med bakgrunn fra disse regionene med 15 000 personer. De aller fleste – 14 000 personer - tilhører husholdninger der hovedinntektstaker kom til landet som flyktning.

Det er viktig å være oppmerksom på at det er store variasjoner i omfanget av lavinntekt blant ulike innvandringsland. De høyeste lavinntektsandelene finner vi blant somaliere og irakere. Blant somaliske innvandrere tilhører 66 prosent

⁸ I kapittel 4 er det også gitt en oversikt over andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt etter landbakgrunn og botid.

lavinntektsgruppen i 2007 etter EU-60. Blant irakiske innvandrere har halvparten en husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet som ligger under lavinntektsgrensen etter EU sin målemetode. Blant andre store innvandringsland i Asia og det tidligere Øst-Europa har Pakistan, Tyrkia, Russland og Polen, en høy andel med lavinntekt, mens færrest med lavinntekt finner vi blant innvandrere fra Sri Lanka og Bosnia-Hercegovina. Blant innvandrere fra de to sistnevnte landene ligger lavinntektsandelen under 20 prosent i 2007.

Tabell 7.1. Prosentvis andel og antall¹ personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre i alt ²	369 160	391 344	421 347	466 051
Andel med lavinntekt	28,7	30,3	30,3	31,0
Antall med lavinntekt.....	106 000	119 000	127 000	144 000
Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika ³	257 239	276 592	301 558	337 820
Andel med lavinntekt	34,9	36,6	36,2	36,6
Antall med lavinntekt.....	90 000	101 000	109 000	124 000
Personer med flyktningbakgrunn ⁴	140 761	152 323	138 469	173 947
Andel med lavinntekt	36,3	39,1	38,2	38,5
Antall med lavinntekt.....	51 000	60 000	53 000	67 000

¹ Avrundede tall.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er innvandrere eller norskfødt med innvandrereforeldre.

³ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er innvandrere eller norskfødt med innvandrereforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika.

⁴ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er flyktning.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Yrkestilknytning

Innvandrere og norskfødte med innvandrereforeldre er fortsatt overrepresentert blant de ikke-yrkestilknyttede, men de to indikatorene i tabell 7.2 viser en fortsatt økt yrkestilknytning blant disse gruppene fra 2006 til 2007. Økt yrkestilknytning gjør seg også gjeldende blant innvandrershusholdninger med lavinntekt.

Blant innvandrere med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika tilhørte 30 prosent en husholdning uten noen yrkestilknyttede i 2007 – en nedgang på drøyt 2,5 prosentpoeng fra året før. For flyktninger er det en tilsvarende gunstig utvikling - indikatoren sank med tre prosentpoeng fra 37,6 prosent i 2006 til 34,6 prosent i 2007. Hovedårsaken til denne utviklingen er et sterkt forbedret arbeidsmarked i perioden. Den registrerte arbeidsledigheten blant innvandrere gikk ned fra 6,0 prosent i 4. kvartal 2006 til 4,4 prosent i 4. kvartal 2007. Innvandrere med afrikansk bakgrunn har de høyeste ledighetstallene, men utviklingen er den samme i perioden. Ledigheten blant afrikanere i Norge utgjorde 13,2 prosent i 2006 og sank til 10,1 prosent i 2007. Blant asiater var tilsvarende nedgang i ledigheten fra 8,2 til 5,9 prosent (se Statistisk sentralbyrå 2008a). Denne gunstige utviklingen fortsatte til langt ut i 2008, men i 4. kvartal 2008 begynte ledighetstallene for innvandrere å stige igjen, og ledigheten har fortsatt å øke i 2009. De siste tallene fra august 2009 viser en ledighet på 7,5 prosent blant innvandrere (Statistisk sentralbyrå 2009e).

Det er flere ganger vist i denne rapporten en nær sammenheng mellom manglende yrkestilknytning og sannsynligheten for å befinne seg i lavinntektsgruppen. Denne sammenhengens avspeiler seg klart i tabell 7.2, men også blant innvandrershusholdninger med lavinntekt er det en klar økning i tilknytningen til arbeidsmarkedet siden forrige måling. Blant de med lavinntekt i 2006 tilhørte 67 prosent en husholdning uten yrkestilknyttede hvor hovedinntektstaker hadde bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika. Denne andelen har sunket med 2,7 prosentpoeng i 2007. Den andre indikatoren for yrkestilknytning viser enda større endringer fra 2006 til 2007. Andelen personer i lavinntektshusholdninger med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika, og hvor

yrkesinntekten er største inntektskilde, utgjorde nesten 39 prosent i 2006. I 2007 hadde tilsvarende andel økt med hele 6 prosentpoeng - til i underkant av 45 prosent. Disse store endringene fra 2006 til 2007 antyder at mange innvandrerhusholdninger, til tross for økt yrkestilknytning, ikke oppnår høye nok (yrkes)inntekter til å komme over lavinntektsgrensen. I kapittel 2 (tabell 2.3) viste vi for eksempel at lavinntektsgrensen i 2007 etter EU-60 lå på 378 000 kroner etter skatt for en familie bestående av to voksne med tre barn. For en god del (innvandrers)husholdninger vil disse relativt høye lavinntektsgrensene allikevel gi flere i lavinntektsgruppen selv om flere får yrkesinntekt som viktigste inntektskilde. Dårlig betalte jobber og bare én yrkesaktiv i parfamilier kan være to årsaker. Flere studier trengs for å kunne se nærmere på om vi i Norge er i ferd med å få såkalte "working poor", og da spesielt blant en del innvandrergrupper.

Tabell 7.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	29,6	30,3	29,2	27,2
Med lavinntekt	68,3	67,7	66,8	64,2
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	33,7	34,3	32,8	30,2
Med lavinntekt	68,8	68,1	67,2	64,5
Personer med flyktningbakgrunn i alt	37,3	39,3	37,6	34,6
Med lavinntekt	71,7	72,1	71,3	68,8
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	66,7	66,7	69,4	72,9
Med lavinntekt	36,1	37,0	40,7	46,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	61,4	61,7	65,0	69,6
Med lavinntekt	33,4	34,6	38,5	44,5
Personer med flyktningbakgrunn i alt	55,6	54,3	57,1	61,3
Med lavinntekt	24,4	24,6	26,2	30,7

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Utdanning

Tabell 7.3 viser at utdanningsnivået blant innvandrerhusholdninger ligger noe lavere enn i befolkningen generelt. Andelen personer tilhørende en husholdning hvor hovedinntektstaker er innvandrer med lav utdanning, og med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika, utgjorde nesten 23 prosent i 2007. Dette er en noe høyere andel enn i hele befolkningen. Med lav utdanning mener vi her utdanning til og med grunnskolenivå. Andelen med lav utdanning ligger noe høyere i lavinntektsgruppen. Utdanningsindikatoren viser en fallende og positiv tendens blant innvandrere de siste årene. En stor og økende andel med uoppgitt utdanning gjør allikevel at sammenligninger over tid må tolkes med varsomhet.

Tabell 7.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt ²	26,0	25,0	24,2	22,7
Med lavinntekt	30,3	29,4	28,1	25,9
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	31,5	30,1	29,2	27,3
Med lavinntekt	32,9	31,9	30,5	28,2
Personer med flyktningbakgrunn i alt	33,2	31,5	31,9	32,4
Med lavinntekt	34,2	32,2	32,5	33,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Utdanningsopplysninger er ikke registrert for vel en tredel av denne gruppen

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Økonomisk utsatthet

Ved manglende yrkesinntekt og ikke opparbeidede trygderettigheter, blir ulike økonomiske støtteordninger desto viktigere for mange innvandrere. Hvis vi måler økonomisk utsatthet ved å se på andelen personer som tilhører husholdninger som mottar bostøtte og økonomisk sosialhjelp, ser vi at innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika er klart overrepresentert i forhold til hele befolkningen (tabell 7.4). Andelen personer som mottok bostøtte utgjorde nesten 20 prosent blant disse gruppene i 2007. Denne andelen har vært stabil de siste årene. Dette gjelder også for lavinntektsgruppen hvor andelen med bostøtte har ligget på rundt 32 prosent i årene 2005 til 2007.

Ser vi på andelen som mottar sosialhjelp i 2007, utgjør denne 20,5 prosent for innvandrere med bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika – hele 4 prosentpoeng lavere enn året før. Utviklingen de siste årene med stadig færre sosialhjelpsmottakere blant husholdninger med innvandrerbakgrunn, forsterkes i 2007 med et bedret arbeidsmarked som en viktig årsak.

Både sosialhjelp og bostøtte er langt mer utbredt blant de som befinner seg lavest i inntektsfordelingen, og disse overføringene er i tillegg langt mer utbredt blant økonomisk utsatte innvandrere, enn i lavinntektsgruppen i befolkningen generelt. Blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i lavinntektsgruppen i 2007, tilhører nesten 35 prosent en husholdning som mottar sosialhjelp. Sammenfallende med økt yrkestilknytning i lavinntektsgruppen har andelen sosialhjelpsmottakere blitt redusert med 5 prosentpoeng siden 2006. Blant flyktninger med lavinntekt har indikatoren for mottak av sosialhjelp falt fra drøyt 59 prosent i 2006 til drøyt 53 prosent i 2007.

Tabell 7.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	14,9	15,1	14,9	15,0
Med lavinntekt	27,4	28,6	28,4	28,4
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt ..	20,3	20,4	19,9	19,7
Med lavinntekt	27,4	32,4	32,1	32,1
Personer med flyktningbakgrunn i alt	30,2	30,8	31,3	31,7
Med lavinntekt	46,0	46,4	49,3	49,9
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	20,5	19,8	18,5	15,7
Med lavinntekt	37,4	37,1	35,2	30,5
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt ..	27,6	26,5	24,5	20,5
Med lavinntekt	37,4	42,0	39,7	34,5
Personer med flyktningbakgrunn i alt	39,6	38,4	37,6	32,8
Med lavinntekt	59,1	58,3	59,2	53,4
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	10,8	11,0	10,6	9,6
Med lavinntekt	21,0	22,0	21,4	20,0
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt ..	15,1	15,2	14,5	13,0
Med lavinntekt	21,0	25,5	24,6	23,1
Personer med flyktningbakgrunn i alt	23,8	24,0	24,2	22,0
Med lavinntekt	37,5	37,8	39,6	37,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Rente- og gjeldsbelastning

Økonomisk utsatthet kan også måles ved å se på graden av rente- og gjeldsbelastning. Tabell 7.5 viser andelen personer som tilhører en husholdning hvor renteutgiftene utgjør 15 prosent eller mer av husholdningens samlede inntekt. I 2006 økte denne indikatoren etter at utlånsrentene igjen steg etter flere år med fallende rentenivå. Fra 2006 til 2007 økte den gjennomsnittlige nominelle utlånsrenten fra 4,7 til 6,6 prosent. Andelen med høy gjeldsrentebelastning i hele befolkningen ble nær fordoblet fra 7,5 til 14,4 prosent. Gjeldsrentebelastningen blant innvandrerhusholdningene generelt ligger noe lavere, men også her økte denne indikatoren fra nesten 8 prosent til drøyt 13 prosent fra 2006 til 2007. Blant innvandrere med lavinntekt økte andelen med høy rentebelastning mindre i perioden - under 2 prosentpoeng.

Andelen med høy gjeldsbelastning fortsetter å øke blant norske husholdninger – også blant innvandrerhusholdninger. For innvandrere med bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika er andelen nå nesten 15 prosent som tilhører en husholdning med en samlet gjeld som er minst tre ganger så høy som samlet inntekt. Dette er en økning på 1 prosentpoeng siden 2006. Andelen med høy gjeld ligger noe lavere for innvandrerhusholdninger under lavinntektsgrensen.

Tabell 7.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	7,6	6,7	7,8	13,3
Med lavinntekt	8,2	7,7	8,2	10,0
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt ..	8,0	7,2	8,2	13,6
Med lavinntekt	7,3	7,1	7,6	9,5
Personer med flyktningbakgrunn i alt	7,3	6,5	7,3	13,4
Med lavinntekt	5,4	5,3	5,4	8,0
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	10,4	11,7	13,2	14,1
Med lavinntekt	13,4	14,2	14,3	13,8
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt ..	10,8	12,1	13,5	14,6
Med lavinntekt	12,5	13,3	13,5	13,2
Personer med flyktningbakgrunn i alt	9,0	10,5	11,7	14,0
Med lavinntekt	9,2	10,2	10,1	11,3

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Inntektssammensetning

Inntektstallene for 2007 viser at yrkesinntekten fortsetter å øke i inntektsmessig betydning for innvandrerhusholdningene. Yrkesinntekt utgjør i gjennomsnitt 78 prosent av den samlede inntekten til husholdninger hvor hovedinntektstaker har innvandrerbakgrunn. Tilsvarende andel året før var 76 prosent. Samtidig har samlede overføringer fått en noe redusert betydning. Dette gjelder for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre både under og over lavinntektsgrensen, men endringene i husholdningenes gjennomsnittlige inntektssammensetning er størst for de med lavinntekt.

Tabell 7.6 viser at de som befinner seg i lavinntektsgruppen har en klart lavere andel av samlet husholdningsinntekt fra arbeid, sammenlignet med dem som ikke har lavinntekt. Det motsatte gjelder for stønader. Blant de inntektsfattige husholdningene med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika, utgjør ulike overføringer 49 prosent av den totale husholdningsinntekten, mens yrkesinntekten har en andel på 50 prosent. I 2006 stod yrkesinntekten for 44 prosent av disse husholdningenes inntekter. Tallene bekrefter med andre ord den økte tilknytningen til arbeidsmarkedet vist tidligere i kapitlet.

Tabell 7.6. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er innvandrere eller norskfødt med innvandrerforeldre¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre			Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika			Personer med flyktningbakgrunn		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	52	81	78	50	81	76	36	78	70
Kapitalinntekter ³	4	7	7	1	3	3	1	2	2	0	2	1
Overføringer	60	19	21	47	15	19	49	17	22	64	20	29
Herav:												
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	16	8	9	15	8	9	16	8	10
Dagpenger ved arbeidsledighet	1	0	0	2	1	1	2	1	1	3	1	2
Barnetrygd	2	1	1	5	2	2	5	2	3	6	2	3
Bostøtte	2	0	0	3	0	1	3	1	1	5	1	2
Sosialhjelp	4	0	0	9	1	2	11	1	3	16	2	5
Introduksjonsstønad	0	0	0	3	0	1	4	1	1	7	1	3
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	144 200	586 800	427 800	150 300	532 900	372 700	179 400	520 400	379 200
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	126 600	439 800	327 300	133 200	410 800	294 600	163 200	407 900	306 500
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	84 900	279 500	209 600	87 400	253 800	184 100	100 500	242 000	183 400
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,9	2,4	2,2	2,0	2,5	2,3	2,4	2,7	2,6
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	74 495	132 922	207 417	60 556	84 092	144 648	27 538	38 956	66 494

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

De to viktigste overføringene for lavinntektshusholdninger med bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika, er pensjoner fra folketrygden og økonomisk sosialhjelp, med andeler på henholdsvis 15 og 11 prosent av husholdningens samlede inntekter. Sammenlignet med de tre foregående årene har sosialhjelp fått en mindre inntektsmessig betydning for disse innvandrerhusholdningene i lavinntektsgruppen. I husholdninger med lavinntekt hvor hovedinntektstaker har flyktningbakgrunn er avhengigheten av overføringer langt større – 64 prosent av samlet inntekt. Sosialhjelp er den viktigste overføringen, men også her ser det ut til at denne økonomiske støtten har fått en mindre betydning for lavinntektsgruppen i 2007 sammenlignet med de tre tidligere årene. I 2004 utgjorde sosialhjelpen i gjennomsnitt 25 prosent av flyktninghusholdningenes inntekter, mens andelen falt til 21 prosent i 2005, 19 prosent i 2006 og 16 prosent i 2007. Denne nedgangen må nå sees i sammenheng med innføringen av introduksjonsstønaden for nyankomne innvandrere. Sosialhjelp har fortsatt en langt større betydning for innvandrerhusholdningene i lavinntektsgruppen sammenlignet med befolkningen generelt. I 2007 utgjorde økonomisk sosialhjelp 4 prosent av samlet inntekt blant lavinntektshusholdningene generelt.

Barnetrygd, introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere og bostøtte har også en del betydning for økonomien til husholdninger i lavinntektsgruppen med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika, med andeler av samlet inntekt på henholdsvis 5, 4 og 3 prosent i 2007.

Mens yrkesinntekten har en andel på 50 prosent blant de inntektsfattige innvandrerhusholdningene med en hovedinntektstaker fra Øst-Europa, Asia, Afrika eller Latin-Amerika, utgjør den 81 prosent av samlet inntekt blant tilsvarende husholdninger over lavinntektsgrensen i 2007. Yrkesinntektens har fått økt inntektsmessig betydning også for disse innvandrerhusholdningene de siste årene (en økning på 6 prosentpoeng siden 2005). Overføringer har en andel på 17 prosent. Pensjoner fra folketrygden peker seg ut som den viktigste overføringen med en andel på 8 prosent. Andre typer

overføringer har en gjennomsnittlig mindre inntektsmessig betydning for innvandrershusholdninger over lavinntektsgrensen sammenlignet med tilsvarende husholdninger i lavinntektsgruppen.

Inntektsfordeling

I tabell 7.7 er inntektsfordelingen blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre belyst ved hjelp av tre forskjellige ulikhetsmål. Inntektsulikheten er større i denne delen av befolkningen, enn i befolkningen totalt sett. Ulikhetsmålene for perioden 2004 til 2007 viser en stor grad av stabilitet.

Ulikhetsmålet S80/S20 viser gjennomsnittlig ekvivalentinntekt (EU-skala) for de 20 prosentene med høyest inntekt, dividert med gjennomsnittlig ekvivalentinntekt til de 20 prosentene med lavest inntekt. I 2007 var forholdstallet 3,5 i hele befolkningen (eksklusive personer i studenthusholdninger), sammenlignet med 5,5 blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika var forholdstallet 4,8 – uforandret fra året før. Indikatoren viser at den "rikeste" femdelen av disse innvanderne hadde en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt som lå nesten fem ganger høyere enn den "fattigste" femdelen. At inntektsulikheten blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre ligger langt høyere enn i befolkningen generelt, kan delvis forklares med en relativt høy andel husholdninger som står utenfor både arbeidsmarkedet og trygdesystemet, og som mottar ulike typer overføringer, eksempelvis sosialhjelp, som ikke klarer å kompensere for manglende yrkesinntekter og pensjoner/trygd.

Tabell 7.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	5,6	5,6	5,4	5,5
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	4,9	4,9	4,8	4,8
Personer med flyktningbakgrunn i alt	3,8	3,9	3,6	3,8
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	3,8	3,8	3,8	3,8
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt	3,6	3,5	3,6	3,6
Personer med flyktningbakgrunn i alt	3,0	3,0	2,8	2,9
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i alt	0,306	0,313	0,302	0,302
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika i alt ..	0,277	0,281	0,277	0,277
Personer med flyktningbakgrunn i alt	0,242	0,250	0,242	0,247

¹ Omfatter også negative beløp. Personer i studenthusholdninger er utelatt

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Indikatoren P90/P10 viser forholdstallet mellom inntekten til den personen som hadde en inntekt høyere enn 90 prosent av alle andre i befolkningen, og inntekten til den personen som hadde en inntekt lavere enn 90 prosent av befolkningen. Dette ulikhetsmålet påvirkes i langt mindre grad av ekstremverdier i begge ender av fordelingen slik tilfellet er for S80/S20, hvor noen få personer med for eksempel høye kapitalinntekter bidrar sterkt til økt ulikhet. Vi ser at P90/P10 er stabil for befolkningen generelt sett, og for innvandrergruppene i tabellen.

Det tredje målet for inntektsulikhet i tabell 7.7 er den såkalte Gini-koeffisienten (se kapittel 2 for en nærmere definisjon). Tallene viser igjen en stor grad av stabilitet for perioden 2004 til 2007, men at inntektsulikheten blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre ligger langt høyere enn i befolkningen generelt.

8. Sosiale indikatorer for sosialhjelpsmottakere

Mona Furustad og Eiliv Mørk

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

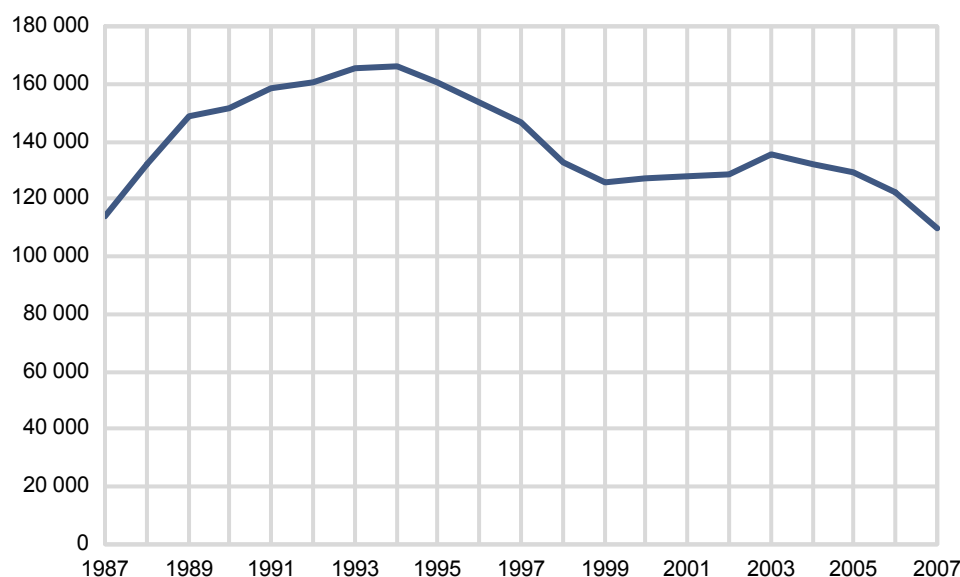
- *antall sosialhjelpsmottakere fortsetter å synke*
- *den relative andelen med lavinntekt øker, men antallet med lavinntekt faller*
- *økning i andel som mottar bostøtte*
- *sosialhjelpsmottakerne bor oftere til leie, bor trangere og boligutgiftene tynger betydelig mer enn i befolkningen generelt*
- *selv om sosialhjelpsmottakerne er yngre enn befolkningen generelt har de dårligere helse*
- *ustabil tilknytning til arbeidslivet i sosialhjelpsmottakernes husholdninger, i seks av ti var det ingen personer med heltidsarbeid, i en av fire forekom arbeidsledighet i 2008.*

Sosialhjelp er ment å være en midlertidig støtteordning til personer som trenger særskilt økonomisk hjelp. Ifølge sosialhjelpsstatistikken utgjorde antallet sosialhjelpsmottakere drøyt 109 000 i 2007. Det er en nedgang på om lag 13 000 personer fra året før. Som figur 8.1 viser har det blitt færre sosialhjelpsmottakere de siste årene. Det er imidlertid viktig å være klar over at i tallene for 2003 og 2004 ligger det også en del registreringer av introduksjonsstøtten som blir gitt til nyankomne innvandrere. Denne støtten ble innført i oktober 2003 og ble den første tiden registrert sammen med sosialhjelp. Denne praksisen fortsatte i første del av 2004. I 2005 ble derimot introduksjonsstøtten skilt fra sosialhjelp og antall sosialhjelpsmottakere lå igjen på nivå med 2002 (Statistisk sentralbyrå 2005a).

I dette kapitlet vil vi studere sosialhjelpsmottakere definert på to ulike måter: de som har mottatt sosialhjelp minst en gang i løpet av året (her skiller vi i tillegg på om de er aleneboende), og de som har mottatt sosialhjelp i minst 6 av årets 12 måneder – heretter kalt langtidsmottakere.

I alle de andre gruppene som omtales i egne kapitler i denne rapporten finner man også et varierende innslag av sosialhjelpsmottakere. For eksempel er 41 prosent av sosialhjelpsmottakerne innvandrere, 34 prosent er aleneboende, 27 prosent er par med barn 0-17 år, 26 prosent er enslige forsørgere, 20 prosent er langtidssyke og 11 prosent er uførepensjonister (se vedleggstabell A1).

Figur 8.1. Antall sosialhjelpsmottakere 1987-2007

Kilde: Økonomisk sosialhjelp. Statistisk sentralbyrå.

Lavinntekt

Sosialhjelpsmottakere er, ikke overraskende, sterkt overrepresenterte i lavinntektsgruppen. Andelen med lavinntekt har dessuten økt klart de siste årene. I 2004 var lavinntektsandelen 44 prosent blant personer som tilhørte husholdninger der hovedinntektstakeren hadde mottatt sosialhjelp i løpet av året, målt ved EU-60 (tabell 8.1). I 2006 hadde denne andelen økt til 51 prosent hvilket utgjorde 80 000 personer. Lavinntektsandelen har økt ytterligere til 55 prosent i 2007, men på grunn av færre sosialhjelpsmottakere i befolkningen (se figur 8.1), har antallet personer med lavinntekt gått ned til om lag 78 000 personer.

I 2007 var over 30 prosent av sosialhjelpsmottakerne aleneboende. Av disse har 60 prosent lavinntekt. Fra 2004 til 2007 har andelen med lavinntekt for langtidsmottakere av sosialhjelp økt fra 56 til 66 prosent. I 2007 var det om lag 31 000 personer med lavinntekt i husholdninger der hovedinntektstakeren hadde mottatt sosialhjelp i 6 av årets 12 måneder. Både langtidsmottakere av sosialhjelp og aleneboende sosialhjelpsmottakere er typiske lavinntektsgrupper. Om lag 16 400 personer er kjennetegnet av å være både aleneboende og langtidsmottaker av sosialhjelp. Lavinntektsandelen blant disse personene er svært høy, nesten 70 prosent i 2007.

Tabell 8.1. Prosentvis andel og antall¹ personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Sosialhjelpsmottakere ²	166 996	162 908	157 175	142 266
Andel med lavinntekt	44,2	49,4	51,0	54,6
Antall med lavinntekt	74 000	80 000	80 000	78 000
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	51 983	51 801	50 681	47 131
Andel med lavinntekt	53,8	57,4	58,0	60,3
Antall med lavinntekt	27 940	29 747	29 376	28 000
Langtidsmottakere av sosialhjelp ³	51 582	52 029	50 342	46 355
Andel med lavinntekt	56,2	60,8	62,4	66,1
Antall med lavinntekt	29 000	32 000	31 000	31 000

¹ Avrundede tall.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som har mottatt sosialhjelp i løpet av året.

³ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som har mottatt sosialhjelp i 6 av årets 12 måneder.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Yrkestilknytning

Svak yrkestilknytning er noe av det som kjennetegner personer i husholdninger hvor hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker. Det viser seg at desto lenger en person mottar sosialhjelp, jo svakere er tilknytningen til yrkeslivet (Dahl m.fl. 2006). I 2007 hadde 70 prosent av alle personer i husholdninger der hovedinntektstakeren var sosialhjelpsmottaker, ingen husholdningsmedlemmer som var yrkestilknyttet (tabell 8.2). Sammenlignet med året før er denne indikatoren noe lavere i 2007. For disse husholdningene under lavinntektsgrensen har andelen personer uten noen yrkestilknyttede ligget stabilt på 84-85 prosent i hele perioden 2004 til 2007.

For aleneboende sosialhjelpsmottakere er over 82 prosent uten yrkestilknytning i 2007. Blant langtidsmottakere av sosialhjelp er yrkestilknytningen enda svakere. Andelen personer uten yrkestilknytning i husholdninger med en hovedinntektstaker som er langtidsmottaker av sosialhjelp, var i 2007 på i underkant av 86 prosent. I lavinntektsgruppen var tilsvarende andel nesten 93 prosent. Det har vært en liten nedgang i denne indikatoren for langtidsmottakere i perioden 2004 til 2007.

Det å ha yrkesinntekt som husholdningens største inntektskilde er en annen indikator for å måle yrkestilknytning. Denne indikatoren viser en liten økning fra 2005 til 2007, og antyder dermed en noe høyere yrkestilknytning i gruppen. I husholdninger med en hovedinntektstaker som har mottatt sosialhjelp i 2007, hadde nesten 25 prosent yrkesinntekt som viktigste kilde til husholdningens inntekter. I 2005 var

andelen i underkant av 22 prosent. Tilsvarende økning for langtidsmottakere av sosialhjelp var fra 6 prosent i 2005 til drøyt 8 prosent i 2007. Også i lavinntektsgruppen er det en liten økning i andelen med yrkesinntekt som viktigste kilde til livsopphold.

Tabell 8.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Sosialhjelpsmottakere	67,9	71,2	71,5	70,4
Med lavinntekt	84,3	85,1	85,1	83,7
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	79,7	82,4	82,5	82,2
med lavinntekt	90,6	91,9	92,4	92,1
Langtidsmottakere av sosialhjelp	86,6	87,9	86,8	85,8
med lavinntekt	94,7	94,3	93,6	92,7
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Sosialhjelpsmottakere	23,6	21,5	23,3	24,7
Med lavinntekt	14,5	13,6	15,5	16,6
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	23,1	21,0	23,0	23,7
med lavinntekt	17,6	16,2	18,0	18,3
Langtidsmottakere av sosialhjelp	6,0	5,9	7,9	8,3
med lavinntekt	2,5	3,0	4,3	4,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Utdanning

Om lag halvparten av de som bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker har lav utdanning. Dette er en mer enn dobbelt så høy andel som for hele befolkningen. Skiller vi på aleneboende sosialhjelpsmottakere og langtidsmottakere, ser vi at andelen er noe høyere for aleneboende (58 prosent) enn for langtidsmottakere (51 prosent). For aleneboende sosialhjelpsmottakere med lav utdanning, har nesten seks av ti lavinntekt i 2007.

Tabell 8.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Sosialhjelpsmottakere	50,6	50,1	50,2	50,6
Med lavinntekt	49,9	49,6	49,8	50,4
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	55,7	57,6	57,0	57,8
med lavinntekt	56,5	58,1	58,4	59,4
Langtidsmottakere av sosialhjelp	49,5	51,0	50,9	50,8
med lavinntekt	49,0	50,6	50,5	50,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Økonomisk utsatthet

Som en indikator på økonomisk utsatthet viser tabell 8.4 andelen personer i husholdninger som mottar bostøtte (i tillegg til økonomisk sosialhjelp). Mottak av bostøtte er utbredt blant sosialhjelpshusholdningene. Mens det i befolkningen generelt var en andel på nesten 5 prosent som mottok bostøtte i 2007, er andelen blant sosialhjelpsmottakere drøyt 50 prosent. I befolkningen totalt har andelen med bostøtte ligget på drøyt 4 prosent i flere år, mens blant sosialhjelpsmottakere har andelen med denne støtteordningen økt en del i samme periode. Som tabellen viser er det små forskjeller i andelen personer med bostøtte mellom sosialhjelpsmottakerne som ligger under lavinnteksgrensen og sosialhjelpsmottakere i alt.

Blant langtidsmottakerne av sosialhjelp er bostøtte enda mer vanlig enn for aleneboende sosialhjelpsmottakere. I 2007 hadde nesten 62 prosent av personene i husholdningene med en langtidsmottaker som hovedinntektstaker, bostøtte. Andelen med bostøtte har økt blant langtidsmottakerne av sosialhjelp og blant aleneboende sosialhjelpsmottakere i perioden 2004 til 2007.

Tabell 8.4. Indikator¹ for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Sosialhjelpsmottakere	40,3	42,2	45,2	50,2
Med lavinntekt	39,2	42,5	45,4	52,3
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	20,8	23,2	26,1	31,6
med lavinntekt	13,0	16,1	18,9	26,7
Langtidsmottakere av sosialhjelp	55,5	56,0	57,8	61,7
med lavinntekt	52,6	53,4	55,1	60,3

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Rente- og gjeldsbelastning

Økonomisk utsatthet kan også måles ved å se på graden av rente- og gjeldsbelastning. Tabell 8.5 viser andelen personer som tilhører en husholdning hvor renteutgiftene utgjør 15 prosent eller mer av husholdningens samlede inntekt. Det økte rentenivået i 2006 og særlig i 2007 medførte at andelen med høy rentebelastning ble nesten fordoblet i befolkningen generelt. Sosialhjelpsmottakerne har en lavere rentebelastning enn befolkningen totalt. Vel 6 prosent av sosialhjelpshusholdningene har høy rentebelastning i 2007 sammenlignet med drøyt 14 prosent i befolkningen generelt. Blant sosialhjelpsmottakere med lavinntekt var tilsvarende andel i underkant av 5 prosent. Blant aleneboende sosialhjelpsmottakere og blant langtidsmottakere, er andelen med høy rentebelastning enda lavere - både for gruppen totalt og for de med lavinntekt.

Tabell 8.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Sosialhjelpsmottakere	5,3	4,3	4,6	6,3
Med lavinntekt	4,0	3,6	3,7	4,7
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	4,1	3,7	3,9	4,7
med lavinntekt	3,2	2,9	2,9	3,4
Langtidsmottakere av sosialhjelp	1,8	1,7	1,9	2,7
med lavinntekt	1,7	1,7	1,7	2,3
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Sosialhjelpsmottakere	8,5	9,2	8,9	8,8
Med lavinntekt	9,5	9,9	9,1	8,7
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	10,8	11,5	10,9	10,3
med lavinntekt	8,5	13,3	12,2	11,4
Langtidsmottakere av sosialhjelp	4,8	5,8	5,9	5,6
med lavinntekt	5,7	6,6	6,2	5,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Andelen med høy gjeldsbelastning har økt blant norske husholdninger, men blant sosialhjelpsmottakere har denne indikatoren vært stabil fra 2004 til 2007. Det er i 2007 liten forskjell i andelen med høy gjeldsbelastning blant sosialhjelpsmottakerne i alt, og de av mottakerne med inntekt under lavinntektsgrensen. Det samme finner vi blant aleneboende sosialhjelpsmottakere og langtidsmottakerne av sosialhjelp generelt.

Inntektssammensetning

I husholdninger hvor hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker har vi tidligere sett at andelen yrkestilknyttede er lav. Hvordan dette gir seg utslag i inntektssammensetningen ser vi i tabell 8.6. Denne tabellen viser at yrkesinntekter gjennomsnittlig utgjør i overkant av 30 prosent av sosialhjelpshusholdningenes samlede inntekt i 2007. Det går et klart skille i yrkesinntektens betydning for de som henholdsvis befinner seg over og under lavinntektsgrensen. For sosialhjelpsmottakere under lavinntektsgrensen, målt ved EU-60, har yrkesinntektene en andel på 20 prosent, mens tilsvarende andel for de over lavinntektsgrensen er 37 prosent.

Ulike typer overføringer utgjør nær 70 prosent av inntekten til husholdninger med en hovedinntektstaker som har mottatt sosialhjelp i løpet av året. Av dette er pensjoner fra folketrygden og sosialhjelp de viktigste inntektskildene.

Ser vi på lavinntektsgruppen blant sosialhjelpsmottakerne, er det tydelig hvor inntektsmessig betydningsfulle overføringene er. For sosialhjelpsmottakere med de laveste inntektene utgjør ulike stønader 80 prosent av husholdningenes samlede inntekt. Sosialhjelp i seg selv utgjør omtrent en tredel (31 prosent) av samlet inntekt, og er dermed den viktigste inntektskilden for denne gruppen. Mens sosialhjelpsmottakere som befinner seg i lavinntektsgruppen er kjennetegnet ved å ha sosialhjelp som viktigste kilde til livsopphold, er sosialhjelpen klart mindre viktig for de som befinner seg over lavinntektsgrensen. For de uten lavinntekt utgjør ulike overføringer 62 prosent. For disse husholdningene er pensjoner fra folketrygden viktigst (34 prosent), mens sosialhjelpen hadde en gjennomsnittlig andel på 13 prosent.

Tabell 8.6. Innteksregnskap for hele befolkningen og husholdninger med sosialhjelpsmottakere, herunder langtidsmottakere av sosialhjelp¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Husholdninger hvor hovedinntektstaker er sosialhjelpsmottaker			Husholdninger hvor en eller flere i husholdningen mottar sosialhjelp			Husholdninger hvor hovedinntektstaker er langtidsmottaker av sosialhjelp			Husholdninger hvor en eller flere er langtidsmottakere av sosialhjelp		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	20	37	31	23	53	45	10	20	15	11	40	29
Kapitalinntekter ³	4	7	7	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	2	1
Overføringer	60	19	21	80	62	69	77	46	54	90	80	85	88	58	69
Herav:															
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	26	34	31	27	26	26	15	31	23	16	25	22
Tjenestepensjoner	3	4	4	1	1	1	1	2	1	0	1	0	0	2	1
Dagpenger ved arbeidsledighet ...	1	0	0	2	2	2	2	1	2	1	1	1	1	1	1
Barnetrygd	2	1	1	5	3	4	5	2	3	5	3	4	5	2	3
Stipend	2	0	0	2	1	2	2	1	1	2	1	2	2	1	1
Bostøtte	2	0	0	5	3	4	5	2	3	6	5	6	6	3	4
Sosialhjelp	4	0	0	31	13	20	29	8	14	55	32	44	52	21	32
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	158 900	305 400	224 400	168 000	419 100	301 200	159 200	285 300	202 300	167 100	395 900	264 900
Inntekt etter skatt ...	140 400	478 400	430 200	148 300	265 700	200 700	155 900	349 000	258 300	154 100	261 400	190 700	160 700	341 700	238 100
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	112 700	201 000	152 100	113 600	218 200	169 100	115 400	200 000	144 300	116 400	216 400	159 100
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,8	1,9	1,8	1,9	2,3	2,1	1,9	1,8	1,8	1,9	2,3	2,1
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	43 230	34 885	78 115	46 343	52 340	98 683	16 559	8 579	25 138	17 580	13 124	30 704

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kapittel 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Når vi ser på husholdninger der *minst ett av husholdningsmedlemmene mottar sosialhjelp*, får vi med over 20 000 flere husholdninger, enn når vi setter som krav at husholdningen skal ha en hovedinntektstaker som er registrert som mottaker av sosialhjelp. Blant disse sosialhjelpshusholdningene finner vi en noe sterkere yrkestilknytning. Dette henger blant annet sammen med at disse husholdningene gjennomsnittlig er større, noe som øker muligheten for at noen i husholdningen er yrkestilknyttet. For lavinntektsgruppen er det derimot små forskjeller i inntekts-sammensetning uansett valg av de to definisjonene. Begge viser at om lag 80 prosent av den samlede inntekten er overføringer – hvor sosialhjelp er den viktigste inntektskilden.

Mens sosialhjelp mer er å betrakte som en biinntekt for mange sosialhjelpsmottakere, er denne stønaden en langt mer dominerende inntektskilde for langtidsmottakerne. I husholdninger med en hovedinntektstaker som er langtidsmottaker utgjør sosialhjelp i gjennomsnitt 44 prosent av inntekten. I lavinntektsgruppen var andelen hele 55 prosent. Inntekt av eget arbeid har kun en andel på 10 prosent i lavinntektsgruppen, mens 20 prosent av husholdningsinntekten kom fra yrkesinntekt blant langtidsmottakerne uten lavinntekt.

Inntektsfordeling

Inntektsfordelingen blant sosialhjelpsmottakere er jevn, og har ikke endret seg mye de siste årene (tabell 8.7). Dette gjelder både for hele stønadspopulasjonen og for undergruppene aleneboende sosialhjelpsmottakere og langtidsmottakere av sosialhjelp. I 2007 var gjennomsnittsinntekten til de 20 prosentene av sosialhjelpsmottakerne med høyest inntekt 2,8 ganger høyere enn de 20 prosentene med lavest inntekt etter skatt. Blant aleneboende sosialhjelpsmottakere var forholdstallet 3,5, noe som tilsvarer det en finner i hele befolkningen. Langtidsmottakere har derimot en jevnere fordeling hvor forholdstallet er 2,5.

De to andre ulikhetsmålene i tabell 8.7 viser også en stabil og jevn inntektsfordeling blant husholdningene som mottar sosialhjelp.

Tabell 8.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Sosialhjelpsmottakere	2,8	2,8	2,8	2,8
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	3,7	3,7	3,7	3,5
Langtidsmottakere av sosialhjelp	2,5	2,5	2,5	2,5
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Sosialhjelpsmottakere	2,4	2,4	2,4	2,4
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	3,2	3,2	3,2	3,0
Langtidsmottakere av sosialhjelp	2,2	2,2	2,2	2,2
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Sosialhjelpsmottakere	0,194	0,194	0,193	0,193
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	0,233	0,233	0,230	0,223
Langtidsmottakere av sosialhjelp	0,176	0,176	0,177	0,181

¹ Omfatter også negative beløp. Personer i studenthusholdninger er utelatt

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Boforhold

Sosialhjelpsmottakere er her definert som personer som tilhører husholdninger der en eller flere har mottatt sosialhjelp i 2007. Det betyr at det ikke nødvendigvis er noe samsvar mellom sosialhjelp og boligforhold. For eksempel kan en ungdom

som mottok sosialhjelp i 2007, ha flyttet hjem til foreldrene eller sammen med en ektefelle/samboer på intervjudtidspunktet i 2008. Eller kanskje behovet for sosialhjelp gjaldt en kort periode i 2006 nesten et år før intervjudtidspunktet.

Sosialhjelpsmottakerne er gjennomgående unge, svært få er i pensjonsalder. Drøye en av fire er under 25 år og tre av fire er under 45 år. Det betyr at en betydelig del av sosialhjelpsmottakerne er i etableringsfasen, noe som har betydning ikke minst for boligsituasjonen

Boligstandard og eierforhold

Mens åtte av ti i hele den voksne befolkningen bor i bolig som de eier, gjelder dette drøye tre av ti sosialhjelpsmottagere i 2008. I 2003 var det drøyt fire av ti sosialhjelpsmottakerne som bodde i bolig som husholdningen eide, men andelen eiere sank frem til 2006, tok seg litt opp i 2007 for å gå tilbake igjen i 2008.

Den lave eierandelen kan også være en medvirkende årsak til at boligstandard er lavere enn for befolkningen totalt. Hele 20 prosent av sosialhjelpsmottakerne bodde trangt i 2008, mens dette gjelder bare 8 prosent i befolkningen totalt. Mens tre av ti i befolkningen bor svært romslig, gjelder dette bare drøye en av ti blant sosialhjelpsmottakerne. Dette reflekteres også når vi ser på antall kvadratmeter sosialhjelpsmottakernes husholdninger rår over. I gjennomsnitt er boligene 76 kvadratmeter, noe som gir 39 kvadratmeter per person. I befolkningen totalt er tilsvarende tall 117 og 56 kvadratmeter.

Det er også indikasjoner på at boligene er dårligere. Selv om det er en svært liten andel som mangler bad eller wc, rapporterer 18 prosent av sosialhjelpsmottakerne at de bor i boliger med råte eller fukt. I befolkningen totalt gjelder dette 8 prosent. Også bomiljøet virker å være noe dårligere for de som mottar sosialhjelp. 24 prosent er utsatt for støy, 17 prosent er utsatt for forurensning, mens også 13 prosent bor i et område utsatt for kriminalitet, vold eller hærverk. Tilsvarende andeler i befolkningen er 13, 8 og 5 prosent.

Innføringen av tiltakene introduksjonsprogrammet fra 2004 og kvalifiseringsprogrammet fra 2008 vil kunne forklare at antallet observasjoner faller noe de seneste årene. En del av deltakerne i disse programmene vil klare seg uten sosialhjelp i program perioden og derfor ikke bli definert som sosialhjelpsmottakere. Det betyr imidlertid ikke at boligstandard og økonomisk situasjon nødvendigvis forandrer selv om de ikke går inn under definisjonen sosialhjelpsmottaker.

Tabell 8.8. Boligtype og boligstandard for personer 16 år og eldre. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere						Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Andel personer som									
bor i enebolig, våningshus	49	46	47	53	47	43	63	61	59
bor i småhus ellers	20	22	22	17	23	21	15	14	15
bor i husholdning som eier	42	34	31	31	37	32	81	80	81
bor i husholdning som er selveier	32	27	27	24	29	24	69	72	68
bor alene	30	34	35	42	33	39	22	25	25
bor trangt	19	21	21	23	20	20	8	7	8
bor svært romslig	13	13	12	11	16	11	30	32	31
Bor i bolig									
med råte eller fukt	17	15	18	18	17	18	8	8	8
som er utsatt for støy	25	18	18	21	22	24	12	12	13
som er utsatt for forurensning	14	15	15	12	11	17	8	8	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	12	10	8	9	11	13	4	5	5
Boligareal per husholdning. Kvm.	86	83	81	74	82	76	118	121	117
Boligareal per person. Kvm.	41	40	38	39	39	39	53	57	56
Antall svar i alt	238	263	250	215	197	168	5771	6071	5578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Boligøkonomi

Resultatene viser klart at boutgiftene er en større belastning for husholdningene til sosialhjelpsmottakerne sammenlignet med andre. Dette gjelder både objektive mål og selvrapporterte subjektive mål. For sosialhjelpsmottakere som leier er gjennomsnittlig husleie 10 200 kroner høyere enn den er for leiere i befolkningen totalt. Regnet i 2008-kroner har husleien gått noe ned fra 2003, og enda mer merkbar er nedgangen sammenlignet med 2004 fram til 2006. Dette samtidig med en økning i husleien for leiere totalt, slik at differansen mellom sosialhjelpsmottakere som leier og andre leiere var mindre i 2006 sammenlignet med noen år tilbake. I 2007 og 2008 er igjen dette endret og differansen mellom sosialhjelpsmottakere som leier og andre som leier er igjen større.

Gjennomsnittlige utgifter til boliglån for sosialhjelpsmottakere som eier har sunket betraktelig siden 2003 og fram til 2006, og var på 29 100 kroner i 2006. Utgiftene til boliglån for sosialhjelpsmottakere har igjen steget og er i 2008 på 59 100 kroner. Dette er bare 900 kroner lavere enn blant alle eiere. Her bør vi imidlertid huske at andelen eiere er lav blant sosialhjelpsmottakerne, og at en relativt høy andel ikke har utgifter til renter og avdrag.

Siden det er en betydelig høyere andel leiere blant sosialhjelpsmottakerne blir den samlede boutgiften likevel høy. Når inntektene også er lave, fører dette til at drøye seks av ti husholdninger til sosialhjelpsmottakere har høy boutgiftsbelastning når vi måler i forhold til husholdningens samlede inntekt. Denne andelen ligger litt under samme nivå som blant unge aleneboende, og er betydelig høyere enn i befolkningen totalt. Andelen med lav boutgiftsbelastning er godt under halvparten av det vi finner i befolkningen, men lik den vi finner blant unge aleneboende.

Som en følge av dette opplever da også sosialhjelpsmottakerne i større grad enn andre at boligutgiftene er tyngende på husholdningens økonomi. En fjerdedel opplever dem som svært tyngende, mens hele syv av ti opplever dem som svært eller noe tyngende. Til sammenligning er denne andelen i befolkningen drøyt fire av ti. Sosialhjelpsmottakerne opplever boutgiftene som belastende i høyere grad enn hva både enslige forsørgere og unge aleneboende gjør. En betydelig del av sosialhjelpsmottakerne mottar bostøtte, og for en del vil sosialhjelpen være begrunnet i høye boligutgifter. Vi vet ikke om vurderingen av hvor tyngende boligutgiftene er gjelder før eller etter disse stønadene.

Tabell 8.9. Boligøkonomi for personer 16 år og eldre. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere						Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ¹ Kroner	46 000	50 300	48 800	46 300	55 400	54 500	43 600	45 200	48 900
Andel husholdninger som ikke betaler husleie .	8	5	7	5	12	4	11	11	10
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eiere. Kroner	47 200	38 600	39 700	29 100	37 900	59 100	45 100	48 800	60 000
Boligrenter. Gjennomsnitt for eiere. Kroner					22 000	36 900		26 100	38 300
Andel eiere uten renter og avdrag	20	23	24	43	34	19	37	40	36
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	48	55	56	60	57	62	24	24	27
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	17	12	14	15	17	9	39	41	37
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende	28	29	29	24	25	31	7	5	6
noe tyngende	42	42	38	56	47	35	36	37	35
Antall svar fra leiere	134	168	168	134	121	110	1 003	1 033	966
Antall svar fra eiere	89	91	79	77	72	58	4 750	4 998	4 588
Antall svar	238	263	247	211	193	168	5 753	6 031	5 554

¹ Ekskludert eiere av andels- og aksjebolig.

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Økonomiske vansker

Vi kan nesten forutsette at sosialhjelpsmottakerne har eller har hatt økonomiske problemer, siden det er grunnlaget for å motta slik støtte. Som nevnt ovenfor, kan det imidlertid være flere grunner (f.eks. skifte av husholdning og forbigående problemer) til at noen likevel ikke oppgir noen vansker på intervju tidspunktet. Dette kan være noe av grunnen til at noe under en av ti av sosialhjelpsmottakerne i 2008 svarer at husholdningen har lett eller svært lett for å 'få endene til å møtes'. Fem av ti av sosialhjelpsmottakere sier at de har vanskelig eller svært vanskelig for å 'få endene til å møtes'. Det er den klart høyeste andelen blant alle de gruppene vi har sett på i denne publikasjonen.

Spørsmålet om betalingsproblemer kan være litt vanskelig å tolke for mottakere av sosialhjelp. Hvis husholdningen mottar sosialhjelp når de får problem med en regning, er det eventuelle betalingsproblemer for de med sosialhjelp vi ønsker å registrere. Hvis en husholdning ikke mottar sosialhjelp, men på grunn av et betalingsproblem får sosialhjelp, regner vi med at de vil svare at de har et betalingsproblem. Dette er et vanskelig skille og vi vet ikke hvilken situasjon husholdningene var i og hvordan de har oppfattet situasjonen som ligger til grunn for svaret. Det er imidlertid en drøy tredel av sosialhjelpsmottakerne som oppgir å ha hatt betalingsproblemer. Det kan tyde på at en i overveiende grad regner sosialhjelpen som en del av inntekten.

Høyest er andelen som har hatt problemer med å betale for elektrisitet og kommunale avgifter. Det gjaldt 23 prosent i 2008, i 2003 var andelen 37 prosent. Vinteren 2002/2003 fikk mange problemer med å betale strømregninger og en del som ellers ikke mottok sosialhjelp fikk sosialhjelp for å klare disse. En betydelig andel har også problemer med boligutgiftene. Flest har problemer med husleien, det gjelder 24 prosent, mens bare 3 prosent hadde problemer med boliglån. Her må en imidlertid ta i betraktning av det er relativt få eiere blant sosialhjelpsmottakerne (32 prosent). Andelen som hadde problemer med å betale husleien er langt høyere enn i den voksne befolkningen der 3 prosent hadde dette problemet.

Tidligere år har andre lån enn boliglån også skapt problemer for sosialhjelpsmottakere. Dette kan vi dessverre ikke gi tall for i år på grunn av en feil i spørreskjemaet (se kapittel 4). Dette kan også medføre at andelen med betalingsproblemer totalt er noe underestimert, men likevel har nesten drøye en tredel av sosialhjelpsmottakere hatt betalingsproblemer siste 12 måneder, sammenlignet med knappe en av ti i den voksne befolkningen.

De aller fleste sosialhjelpsmottakere har telefon, TV, PC og vaskemaskin og bare litt færre enn i den voksne befolkningen totalt.

Når det gjelder bil finner vi i 2007 de samme forskjellene mellom sosialhjelpsmottakere og befolkningen som tidligere. Andelen sosialhjelpsmottakere som disponerer bil er 38 prosent. Det er en vesentlig mindre andel enn i befolkningen der 78 prosent disponerer bil. En betydelig del av sosialhjelpsmottakerne som ikke har dette materielle godet sier også at det skyldes dårlig økonomi, 41 prosent av alle sosialhjelpsmottakere sier at de ikke har bil på grunn av dårlig økonomi.

Når vi kommer til de mer grunnleggende behovene tegner resultatene et enda mer dystert bilde av økonomien til sosialhjelpsmottakerne. Over fem av ti har ikke råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, en av fire hadde ikke råd til å spise kjøtt eller fisk til middag annenhver dag, og 9 prosent hadde ikke råd til å holde boligen varm. Dette er av rundt seks ganger de andeler en finner i befolkningen totalt. En av fire sosialhjelpsmottakere har ikke råd til minst to av disse godene. Mens snaue halvparten av sosialhjelpsmottakerne hadde råd til alle godene.

Tabell 8.10. Indikatorer på betalingsvansker for personer 16 år og over. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere						Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Betalingsproblemer									
Husleie	22	26	27	27	24	24	4	4	3
Boliglån	8	6	3	3	5	3	2	2	2
Elektrisitet og kommunale avgifter	37	32	34	28	31	23	6	5	4
Andre lån	15	21	26	16	20	..	4	3	..
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer					25	15		1	3
Andel som ikke har noen betalingsproblemer ...					53	62		91	92
Økonomisk romslighet									
Svært vanskelig	22	25	29	21	20	22	3	2	2
Vanskelig	23	25	23	21	29	28	6	4	5
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	8	5	7	6	10	8	39	45	45
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	8	6	7	6	7	3	3	3	2
Antall svar	238	263	250	215	197	168	5 771	6 031	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Tabell 8.11. Indikatorer på materiell situasjon personer 16 år og over. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere						Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Materiell situasjon									
Andel som disponerer									
TV	93	89	87	72	94	88	95	97	96
PC	46	55	55	53	72	75	72	80	79
Vaskemaskin	86	90	86	73	92	91	95	97	97
Privatbil	43	45	39	30	44	38	77	79	78
Disponerer ikke PC pga. økonomi	23	24	25	14	16	15	3	2	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	37	34	41	31	38	41	7	7	7
Har ikke råd til									
en ukes ferie	48	48	55	63	44	54	10	6	7
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	26	24	22	24	21	25	4	3	3
holde boligen varm	14	11	9	13	6	9	2	1	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene					18	25		2	2
Andel som har råd til alle godene					50	43		92	92
Antall svar	238	263	250	215	197	168	5 771	6 031	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Helse og funksjonsevne

En kan i utgangspunktet forvente at sosialhjelpsmottakere har dårligere helse og funksjonsevne enn befolkningen generelt. Svekket helse henger i stor grad sammen med svak tilknytning til arbeidslivet, noe som igjen svekker mulighetene for stabil inntekt. Indikatorene på helse og funksjonsevne er her hentet fra EU-SILC, der spørsmålene er langt færre og mindre detaljerte enn i helseundersøkelsen. Det betyr at vi nok ikke får med en del sykdommer eller plager som betraktes som bagatellmessige, og heller ikke helseproblemer som mange ikke oppfatter som sykdom. I befolkningen totalt finner vi da også, basert på EU-SILC, "bare" 31 prosent som oppgir kronisk sykdom. Helseundersøkelsene viser rundt dobbelt så høy andel. Dette er ikke nødvendigvis en ulempe. Det er helt klart vanskelig å akseptere at seks av ti i befolkningen er "syke". Slik sett er allerede 31 prosent med kronisk sykdom et høyt tall. Det er likevel viktig å ta hensyn til registreringsmåten når en tolker en del utslag i tabellene som kan virke overraskende.

I følge våre målinger har nesten halvparten av sosialhjelpsmottakerne en kronisk sykdom, altså betydelig høyere enn i befolkningen generelt, og bare noe lavere enn blant minstepensjonister som ikke bor alene. Her er det også viktig å ta i betraktning at sosialhjelpsmottakerne er relativt unge. Vi ser da også at over halvparten av sosialhjelpsmottakerne vurderer sin egen helse som god eller svært god. Over tre av fire i befolkningen rapporterer det samme. En tilsvarende forskjell finner vi i andeler som rapporterer dårlig eller svært dårlig helse, 19 mot 8 prosent.

Det er også en vesentlig andel av sosialhjelpsmottakerne som etter egen vurdering har noe eller sterkt nedsatt funksjonsevne, 12 og 16 prosent. Mens i befolkningen, er nivåene på 9 og 6 prosent.

EU-SILC kartlegger også om man etter egen vurdering har udekkede behov for medisinsk behandling eller tannlegehjelp, og andelene som rapportere dette er høyere blant sosialhjelpsmottakere enn blant befolkningen totalt. Hele 33 prosent av sosialhjelpsmottakerne har udekket behov for tannlegehjelp, og en overveiende majoritet av disse oppgir økonomiske årsaker til at de ikke får dekket behovet. Dette er klart de høyeste andelene vi finner blant de gruppene vi her ser på.

Tabell 8.12. Helseforhold for sosialhjelpsmottakere. 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Sosialhjelpsmottakere			Alle		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Egenvurdering av helse						
andel med svært god eller god helse	52	61	59	75	78	77
andel med dårlig eller svært dårlig helse	34	20	19	9	8	8
Andel med kronisk sykdom	52	45	45	32	29	31
Nedsatt funksjonsevne						
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	17	17	16	8	6	6
andel med noe nedsatt funksjonsevne	26	12	12	12	11	9
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp ..	9	13	9	2	2	2
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	36	30	33	9	8	9
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	31	24	27	6	4	5
Antall svar	215	197	168	5 771	6 071	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Tilknytning til arbeidslivet

Ikke overraskende har husholdningene til sosialhjelpsmottakere en svak tilknytning til arbeidslivet sammenliknet med alle husholdninger i yrkesaktiv alder. Bare drøyt en av tre husholdninger med sosialhjelpsmottakere har helårs yrkesaktive, mens dette gjelder åtte av ti i befolkningen i yrkesaktiv alder. Mens bare 26 prosent av husholdningene til sosialhjelpsmottakere har 12 eller flere måneder med heltidsyrkesaktivitet i husholdningen, gjelder dette for 74 prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder sett under ett. Sosialhjelpsmottakerhusholdninger har også færre måneder med deltids yrkesaktivitet, bare 11 prosent er yrkesaktiv på deltid i 12 måneder eller mer i husholdningen, mens tilsvarende for befolkningen i yrkesaktiv alder ellers er 16 prosent. Det vanskelige forhold til arbeidsmarkedet i husholdningene til sosialhjelpsmottakerne understrekes også av at en av fire husholdninger oppgir arbeidsledighet og drøye halvparten av disse i minst 12 måneder. Gjennomsnittlig antall måneder med arbeidsledighet i alle husholdninger som mottar sosialhjelp er 2,4 måneder, betydelig høyere enn i alle husholdninger i yrkesaktiv alder (0,3).

Dette kan tyde på at en høy andel av sosialhjelpsmottagerne helt mangler eller har en ustabil tilknytning til arbeidslivet, noe som også påvirker muligheten til å ha en stabil yrkesinntekt.

Sammenlignet med alle husholdninger i yrkesaktiv alder finner vi også gjennomgående høyere andeler husholdninger med pensjonister (14 prosent) og studenter (19 prosent) blant sosialhjelpsmottagerne. Dette er grupper som av naturlige årsaker bidrar forholdsvis lite til husholdningens inntekter og der derfor behovet for sosialhjelp har lettere for å oppstå.

Tabell 8.13. Tilknytning til arbeidslivet for husholdninger som har mottatt sosialhjelp. 2007 og 2008. Prosent

	Sosialhjelpsmottaker		Alle 16-66 år	
	2007	2008	2007	2008
Antall helårsyrkesaktive i husholdningen				
0	64	65	21	19
1	30	31	43	47
2	5	4	36	34
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen				
0	60	60	22	21
1-6	10	9	3	3
7-11	2	5	3	2
12+	27	26	73	74
Gjennomsnittlig antall måneder	4,5	4,4	12,4	12,4
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen				
0	82	81	77	78
1-6	4	6	3	4
7-11	4	2	2	2
12+	10	11	18	16
Gjennomsnittlig antall måneder	1,8	1,8	2,6	2,4
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet				
.....	5	1	6	5
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen				
0	75	74	95	96
1-6	7	7	2	2
7-11	6	4	1	1
12+	11	15	1	2
Gjennomsnittlig antall måneder	2,3	2,4	0,3	0,3
Antall heltids studenter i husholdningen				
0	79	81	84	85
1+	21	19	16	15
Antall heltids pensjonister i husholdningen				
0	86	86	87	88
1+	14	14	13	12
Antall svar	169	127	4790	4094

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

9. Sosiale indikatorer for alderspensjonister

Ingrid Melby og Tor Morten Normann

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- stadig færre alderspensjonister med lavinntekt
- ... andelen med lavinntekt går ned
- mottak av bostøtte langt mer utbredt i lavinntektsgruppen
- alderspensjonister har bra boligstandard, halvparten bor svært romslig
- bare én av ti har høy boligutgiftsbelastning, men drøye én av fem opplever boligutgiftene som tyngende
- nesten ingen alderspensjonister har betalingsproblemer, og seks av ti oppfatter økonomien som romslig

Alderspensjonister er den største mottakergruppen av pensjoner fra folketrygden. Ifølge NAV var det over 639 000 personer med alderspensjon ved utgangen av 2007. Dette er om lag 5 000 flere enn året før. Dette kapittelet omhandler personer som bor i husholdninger der hovedinntektstaker er alderspensjonist. Dette gjelder i alt 567 800 personer. Personer som er bosatt på institusjon eller som er bosatt i utlandet er ikke inkludert i statistikken. Alderspensjonister finner vi også igjen i gruppen aleneboende og i gruppen aleneboende minstepensjonister, som også er omtalt i denne rapporten (kapittel 6 og 10). Nesten én av to alderspensjonister er aleneboende, og 9 prosent er aleneboende minstepensjonister (se vedleggstabell A1).

Lavinntekt

Alderspensjonister har hatt en generelt stor nedgang i andelen med lavinntekt hvis vi ser tilbake til 1996 (Statistisk sentralbyrå 2009a). Fra 2004 til 2007 har andelen vært mer stabil, men alderspensjonistene er fremdeles overrepresentert i lavinntektsgruppen. Blant alderspensjonister har nærmere 19 prosent lavinntekt. Til sammenligning har én av ti i befolkningen lavinntekt. I alt 62 200 personer bor i husholdninger der hovedinntektstaker er minstepensjonist med alderspensjon.

Tabell 9.1. Prosentvis andel og antall¹ personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Alderspensjonister ²	555 909	560 269	564 179	567 815
Andel med lavinntekt	19,8	19,5	19,1	18,7
Antall med lavinntekt	110 000	109 000	108 000	106 000

¹ Avrundede tall.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er alderspensjonist.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Tabell 9.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Alderspensjonister	93,6	93,3	93,3	92,9
Med lavinntekt	99,4	99,5	99,5	99,4
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Alderspensjonister	2,6	2,7	2,9	3,1
Med lavinntekt	0,2	0,2	0,2	0,2

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Yrkestilknytning

Det er få alderspensjonister som fremdeles er yrkesaktive. Kun 3 prosent av alderspensjonistene tilhører en husholdning der yrkesinntekt er største inntektskilde. De fleste i denne gruppen bor i stor grad sammen med andre alderspensjonister, eller de bor alene. I 2007 er det kun 7 prosent av alderspensjonistene som bor i en husholdning med yrkestilknytning. Dette har endret seg lite over de siste årene og er på samme nivå som i 2006.

Utdanning

Blant alderspensjonistene bodde om lag 39 prosent i husholdninger med lav utdanning i 2007. Denne andelen var klart høyere enn for befolkningen generelt. I alt 22 prosent av befolkningen bodde i husholdninger der hovedinntektstaker hadde lav utdanning. For alderspensjonister og befolkningen generelt er det stadig færre som har lav utdanning.

Tabell 9.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Alderspensjonister	42,2	41,1	40,0	38,8
Med lavinntekt	66,8	66,6	65,7	65,5

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Økonomisk utsatthet

Mottak av sosialhjelp og bostøtte brukes her som indikatorer på økonomisk utsatthet. Andelen av befolkningen som mottar bostøtte har vært stabil de siste årene, men viser en svak økning fra 4,3 prosent i 2006 til 4,7 prosent i 2007. Blant alderspensjonistene er det en svak nedgang i andelen som mottar bostøtte, fra 7,3 i 2004, til 6,6 i 2006 og 6,4 prosent i 2007. Bostøtte blir gitt til husholdninger med lave inntekter og høye bostøtgifter. For alderspensjonister sett under ett har altså andelen med bostøtte gått ned, men blant alderspensjonister med lavinntekt har andelen med bostøtte økt fra 20,4 prosent i 2006 til 22,9 i 2007. Det er få alderspensjonister som mottar sosialhjelp. Blant alderspensjonister med lavinntekt er det vel en prosent som mottar sosialhjelp.

Tabell 9.4 viser også at personer med lavinntekt generelt er mer økonomisk utsatt enn befolkningen ellers.

Tabell 9.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Alderspensjonister	7,3	6,8	6,6	6,4
Med lavinntekt	19,0	20,2	20,4	22,9
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Alderspensjonister	1,2	1,2	1,1	0,9
Med lavinntekt	1,8	2,0	1,6	1,5
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Alderspensjonister	0,5	0,4	0,4	0,3
Med lavinntekt	1,1	1,2	0,9	0,8

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Rente og gjeldsbelastning

I 2007 hadde 14 prosent av befolkningen høy gjeldsbelastning. For alderspensjonister var denne andelen 4 prosent. Ser vi på perioden fra 2004 til 2007, har det vært en økning i andelen av befolkningen med høy gjeldsbelastning. Alderspensjonister er en gruppe hvor de fleste har nedbetalt sine boliger. Allikevel ser vi at det også her har funnet sted en økning i andelen med høy gjeldsbelastning. Det er derimot ingen stor forskjell på gjeldsbelastning når det gjelder alderspensjonister med lavinntekt og alderspensjonister som ikke har lavinntekt.

Siden få alderspensjonister har mye gjeld, er det også få alderspensjonister som har høy rentebelastning. Renteøkningen fra 2006 til 2007 gjorde at andelen alderspensjonister med høy rentebelastningen økte fra 2,4 prosent i 2006 til 4,0 prosent i 2007. For hele befolkningen økte andelen med høy rentebelastning fra 7,5 prosent i 2006 til 14,4 prosent i 2007. Det er videre små forskjeller i gjeldsbelastning for alderspensjonister med og uten lavinntekt.

Tabell 9.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Alderspensjonister	1,9	1,7	2,4	4,0
Med lavinntekt	1,8	1,9	2,4	3,5
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Alderspensjonister	2,6	3,1	3,8	3,8
Med lavinntekt	2,6	3,1	3,6	3,7

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Inntektssammensetning

Inntektene til alderspensjonistene består i hovedsak av overføringer, med pensjon fra folketrygden som hovedinntektskilde (61prosent). I tillegg er tjenestepensjoner viktige, og disse utgjør 18 prosent av samlet inntekt.

Den største forskjellen i inntektssammensetningen til alderspensjonister med og uten lavinntekt går på betydningen av tjenestepensjoner. Mens denne inntekten betyr mye for alderspensjonistene som har inntekt over lavinntektsgrensen, er andelen bare på 5 prosent for de under lavinntektsgrensen. Det er i stedet pensjoner fra folketrygden som er den dominerende kilden til alderspensjonister i lavinntektsgruppen, med en andel på 86 prosent av samlet husholdningsinntekt.

Tabell 9.6. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er alderspensjonist¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Alderspensjonister		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	0	8	7
Kapitalinntekter ³	4	7	7	6	12	12
Overføringer	60	19	21	94	79	81
Herav:						
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	86	58	61
Tjenestepensjoner	3	4	4	5	20	18
Bostøtte	2	0	0	2	0	0
Sosialhjelp	4	0	0	0	0	0
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	1	0	0
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	154 900	405 800	344 200
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	143 000	321 900	278 000
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	135 000	249 100	221 100
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,1	1,5	1,4
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	97 225	298 973	396 198

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

En stor andel av alderspensjonistene med lavinntekt er minstepensjonister. En nærmere omtale av disse pensjonistene er gitt i kapittel 10.

Inntektsfordeling

Tabell 9.7 viser inntektsulikhet målt med tre ulike metoder. Alle målene viser at det blant alderspensjonistene generelt er mindre inntektsulikheter enn for hele befolkningen.

S80/S20 viser forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til femdelen med høyest inntekter og femdelen med lavest. For alderspensjonistene har de med høyest inntekt nesten tre ganger så høy inntekt som de med lavest inntekt.

Det andre målet, P90/P10, viser forholdet mellom inntektene til den personen i en fordeling som har en inntekt høyere enn 90 prosent av alle i gruppen (P90), og den personen som en inntekt lavere enn 90 prosent av gruppen (P10). Vi utelater nå de 10 prosentene med høyest inntekt og de 10 prosentene med lavest inntekt. Siden dette målet viser større stabilitet over tid enn det S80/S20 gjør, tyder dette på at inntektsfordelingen også blant alderspensjonistene blir påvirket av personer i ytterkantene av inntektsfordelingen. Det er her nærliggende å peke på utviklingen i aksjeutbytte, som bidro til økt ulikhet i 2004 og 2005. I 2006 ble utbyttene dramatisk redusert for så å øke noe i 2007.

Også det siste ulikhetsmålet, Gini-koeffisienten, indikerer at ulikheten ble litt større eller tilnærmet uendret i forhold til året før.

Tabell 9.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Alderspensjonister	3,1	3,7	2,8	3,0
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Alderspensjonister	2,3	2,3	2,3	2,4
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Alderspensjonister	0,238	0,290	0,216	0,226

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Boforhold

Boligstandard og eierforhold

Det er en ganske liten del av alderspensjonistene som skifter bolig hvert år. Totalt svarer 16 prosent i levekårsundersøkelsen at de har byttet bolig fra 2007 til 2008, mens dette gjelder bare 5 prosent av alderspensjonistene. Derfor vil endringer i alderspensjonistenes boforhold først og fremst reflektere at gruppen endrer sammensetning, nye og yngre alderspensjonister kommer til og gamle dør ut. Det er også viktig å være oppmerksom på at boforholdene til eldre kohorter har vært og er dårligere enn boforholdene for de yngre kohortene. Sammen med endringer i gruppens sammensetning vil også dette kunne påvirke 2008-tallene sammenlignet med tidligere. Det har blitt flere av de eldste pensjonistene i perioden fra 1987 til 2008. Mens alderspensjonister over 79 år utgjorde 19 prosent av alle alderspensjonistene i 1987 var andelen steget til 31 prosent i 2008. Dette må en anta trekker i retning av at forbedringen i boforhold for gruppen av alderspensjonister skjer noe langsommere enn om aldersfordelingen hadde vært uendret.

Tabell 9.8. Boligtype og -standard for alderspensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007¹

	Alderspensjonister										Alle		
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008	
Andel personer som													
bor i enebolig, våningshus	62	63	64	67	61	64	66	66	62	63	61	59	
bor i småhus ellers	21	21	12	12	14	14	13	12	14	15	14	15	
bor i husholdning som eier	76	77	85	81	82	83	83	85	85	81	80	81	
bor i husholdning som er selveier	62	63	72	67	68	70	71	72	71	69	72	68	
bor alene	41	41	40	47	47	47	45	40	48	22	25	25	
bor trangt	3	1	2	1	1	0	0	0	0	8	7	8	
bor svært romslig	38	42	44	44	40	45	47	48	50	30	32	30	
Bor i bolig													
med råte eller fukt					6	5	4	5	7	8	8	8	
som er utsatt for støy					13	9	9	10	11	12	12	13	
som er utsatt for forurensning					10	7	7	7	6	8	8	8	
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk					4	4	4	3	3	4	5	5	
Boligareal per husholdning. Kvm	97	..	102	101	103	105	109	113	115	118	121	117	
Boligareal per person. Kvm	66	..	69	73	74	76	78	79	85	53	57	56	
Antall svar	573	211	463	483	793	754	724	821	785	5771	6071	5578	

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

² I 2001 er tallet andel som mangler bad

Kilde: Levkårsundersøkelsen og EU-SILC

I 2008 bodde 85 prosent av alderspensjonistene i bolig som husholdningen eier. Det er en litt høyere andel enn i befolkningen totalt. Andelen eiere blant alderspensjonister økte noe etter midten av 1990-tallet, gikk deretter noe ned, men har fra 2001 økt gradvis fra 81 til 85 prosent. Drøyt sju av ti alderspensjonister var selveiere i 2007, også det en noe høyere andel enn i befolkningen totalt.

I hele perioden siden slutten av 1990-tallet har om lag fire av fem alderspensjonister bodd i enebolig eller småhus, om lag en av fem har bodd i leiligheter i blokk eller bygård. Andelen som bor i enebolig er noe større enn i befolkningen totalt. I 2008 bodde drøyt seks av ti alderspensjonister i enebolig eller våningshus, knapt seks av ti i befolkningen totalt. 14 prosent av alderspensjonistene bodde i andre småhus.

Alderspensjonistene har også i gjennomsnitt en relativt bra boligstandard dersom vi sammenligner med befolkningen generelt. Halvparten bor svært romslig når vi vurderer antall personer i husholdningen opp mot antall rom, og det er knapt noen som bor trangt. Også når vi vurderer ut fra antall kvadratmeter synes alderspensjonistene å bo romslig. I gjennomsnitt er boligene omtrent like store som for befolkningen generelt (115 mot 117 kvadratmeter), men alderspensjonistene bor i gjennomsnitt i mindre husholdninger, blant annet bor halvparten alene. Når vi tar hensyn til dette blir antallet kvadratmeter per person betydelig større enn for befolkningen generelt (85 mot 56 kvadratmeter).

Også andre mål på boligstandard gir et positivt bilde av alderspensjonistenes boligstandard. Alderspensjonistene bor omtrent like ofte som befolkningen generelt i boliger med fukt- og råteproblemer (7 mot 8 prosent). Ser vi på bomiljø finner vi at de er noe mindre plaget av støy enn hva som er tilfelle for befolkningen generelt (11 mot 13 prosent), noe mindre plaget av forurensning (6 mot 8 prosent), og også mindre plaget av kriminalitet, vold og hærverk i området (3 mot 5 prosent).

Boligøkonomi

Siden sju av ti alderspensjonister er selveiere vil utgifter til renter og avdrag være mer avgjørende enn husleie for denne gruppens totale boutgifter. Det er imidlertid en relativt liten andel som har boliglån, og bare drøyt en av fem har utgifter til renter og avdrag i 2007. Andelen med renter og avdrag har likevel steget fra 10 til 22 prosent i perioden fra 2001 til 2008, og er nå nesten på nivå med hva det var i 1991 da om lag en av fire hadde boliglån. Siden forholdsvis få alderspensjonister har boliglån blir de gjennomsnittlige utgifter til renter og avdrag for eierne lave, 8 900 kroner. Dette er en økning på over 2 000 løpende kroner siden 2007, og har nok sammenheng med renteøkningen som fant sted i løpet av 2007. Vi ser da også

at så godt som hele økningen skyldes bare renteutgifter. Gjennomsnittlige utgifter til renter og avdrag har økt med drøyt 2 600 kroner siden 1991 (regnet i 2008-kroner). Økningen i utgifter vil imidlertid ikke bety så mye for gruppen alderspensjonister som helhet siden en så lav andel har utgifter til boliglån.

Tabell 9.9. Boligøkonomi for alderspensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001 2003, 2005, 2006 og 2007¹

	Alderspensjonister									Alle		
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Arlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner ²	15 000	14 600	18 500	21 100	25 100	25 600	26 900	29 200	32 800	43 600	45 200	48 900
Andel husholdninger som ikke betaler husleie	16	23	23	25	36	42	43	41	35	11	11	10
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eiere. Løpende kroner	4 400	3 000	3 400	2 300	4 400	4 800	5 000	6 500	8 900	45 100	48 800	60 000
Boligrenter. Gjennomsnitt for eiere. Kroner								4 000	6 400		26 100	38 300
Andel eiere uten renter og avdrag	74	83	85	90	86	85	83	80	78	37	40	36
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	11	9	8	15	13	11	10	9	9	24	24	27
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	70	76	77	68	68	72	75	74	72	39	41	37
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende					6	5	4	3	3	7	5	6
noe tyngende					24	22	23	22	19	36	37	35
Antall svar fra leiere	138	134	398	80	129	116	106	122	111	1 003	1 033	966
Antall svar fra eiere	431	438	65	403	657	638	614	698	674	4 750	4 998	4 588
Antall svar	573	572	463	483	793	754	720	820	785	5 753	6 031	5 554

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

² Ikke medregnet eiere av andels- og aksjebolig

Kilde: Levekårsundersøkelsen og EU-SILC

Husleiene for alderspensjonister som leier er i gjennomsnitt lavere enn for alle leiehusholdninger. I 2007 var den i gjennomsnitt 32 800 kroner årlig. Dette er likevel en økning for alderspensjonister fra drøyt 21 300 kroner i 1991 (2008 - kroner)⁹.

Boutgiftsbelastning måler vi ved å se på summerte renter og avdrag og husleie opp mot husholdningens samlede inntekt etter skatt. Da finner vi at alderspensjonister har lav belastning sammenlignet med andre grupper. Andelen alderspensjonister med høy boutgiftsbelastning nådde toppen i 2001 og har deretter gradvis sunket. Mindre enn en av ti alderspensjonister har høy boutgiftsbelastning i følge dette målet i 2008, mens drøyt sju av ti lav belastning. Dette er relativt betydelige forskjeller når vi sammenligner med befolkningen totalt, hvor 27 prosent har høy belastning og 37 prosent har lav.

At andelen alderspensjonister med høy boutgiftsbelastning er såpass lav kan lett tolkes som om boutgiftene er lette å bære for denne gruppen. Da er det imidlertid viktig å være oppmerksom på at utgifter til vedlikehold, lys og brensel, forsikringer og kommunale avgifter ikke er inkludert her med mindre de er inkludert i husleien. Med såpass lave beløp til husleie og renter og avdrag vil slike utgifter kunne gi et relativt sett betydelig bidrag til boutgiftene. Med forholdsvis lave inntekter, som alderspensjonistene har, vil slike utgifter kunne endre "boutgiftsbelastningen" vesentlig.

Likevel stemmer tallet for lav boutgiftsbelastning godt overens med at "bare" 22 prosent av alderspensjonistene opplever boligutgiftene som tyngende, herav 3 prosentpoeng som svært tyngende. Dette er vesentlig lavere enn blant alle husholdninger der 41 prosent opplever boligutgiftene som tyngende.

⁹ De lave husleiene skyldes til dels at kårboliger er regnet som leieboliger, noe som en kan diskutere relevansen av.

Økonomiske vansker

Alderspensionister flest har en ganske stabil økonomi og de fleste har en stabil inntekt. I tillegg er relativt få leietakere som kan bli utsatt for plutselige husleieendringer, og få har boliglån. Totalt sett gir dette en forutsigbar økonomi for denne gruppen i gjennomsnitt, selv om økonomien kan være stram. Denne forutsigbarheten er nok en viktig grunn til at så godt som ingen alderspensjonister sier at de har betalingsproblemer. Summerer vi alle fire betalingsproblemer fra tabell 9.10 finner vi at knappe en prosent til sammen opplever ett av disse problemene. I befolkningen totalt opplever sju prosent minst ett av problemene, og 3 prosent minst to. Seks av ti alderspensjonister oppgir at økonomien er romslig, at det er lett eller svært lett å 'få endene til å møtes'. I hele den voksne befolkningen oppgir 45 prosent at økonomien er romslig. 3 prosent av alderspensjonistene oppgir at det er vanskelig eller svært vanskelig å 'få endene til å møtes', og det er et noe lavere nivå enn i befolkningen (7 prosent).

Vanlige materielle goder som TV og vaskemaskin disponeres av nesten alle alderspensjonister, og andelene er dermed like høye eller noe høyere enn i befolkningen. Selv om det har vært en merkbar økning i andelen alderspensjonister som disponerer PC de siste årene, den er nå 40 prosent, er denne andelen likevel betydelig lavere enn i befolkningen totalt (79 prosent). Det er også færre som disponerer privatbil sammenlignet med befolkningen totalt (65 mot 78 prosent). Når vi spør om årsaker, er det imidlertid bare 1-2 prosent av alderspensjonistene som sier at det er økonomiske grunner til at de ikke har PC og bil. Dette indikerer at behovet for disse materielle godene ikke er så stort i denne gruppen.

Til tross for at noen færre alderspensjonister sier at økonomien er vanskelig sammenlignet med hva som rapporteres totalt, er det ikke så store forskjeller når vi ser på hva husholdningene rapporterer at de ikke har råd til. 4 prosent av alderspensjonistene oppgir at de ikke har råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, mot 7 prosent i befolkningen totalt. Svært få sier at de ikke har råd til å dekke de mest grunnleggende behov som kjøtt og fisk til middag og varm bolig. Det gjelder 1 prosent blant alderspensjonistene, og 3 og 1 prosent blant alle.

Alt i alt er det 4 prosent av alderspensjonistene som oppgir at de ikke har råd til å dekke ett eller flere av de grunnleggende behov (mat, varme, ferie). Det er få av de andre gruppene som er undersøkt her der andelen er så lav.

Tabell 9.10. Indikatorer på betalingsvansker for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, og 2007. Prosent¹

	Alderspensionister						Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Betalingsproblemer									
Husleie	0	0	0	1	0	0	4	4	3
Boliglån	0	0	0	0	0	0	2	2	2
El og kommunale avgifter	3	2	2	1	1	0	6	5	4
Andre lån	0	0	0	0	0	..	4	3	..
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer					1	0		1	3
Andel som ikke har noen betalingsproblemer					99	99		91	92
Økonomisk romslighet									
Svært vanskelig	2	1	1	2	1	1	3	2	2
Vanskelig	5	4	3	3	3	2	6	4	5
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	47	51	51	50	59	61	39	45	45
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	0	0	0	1	0	0	3	3	2
Antall svar	793	756	754	724	821	785	5 771	6 031	5 578

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Tabell 9.11. Indikatorer på materiell situasjon for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent

	Alderspensjonister						Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Materiell situasjon									
Andel som disponerer									
TV	98	99	99	99	99	99	95	97	96
PC	18	19	21	26	33	40	72	80	79
Vaskemaskin	95	95	97	97	97	96	95	97	97
Privatbil	56	55	57	61	66	65	77	79	78
Disponerer ikke PC pga. økonomi	3	2	3	2	1	1	3	2	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	3	3	4	1	1	2	7	7	7
Har ikke råd til									
en ukes ferie	11	8	8	7	5	4	10	6	7
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	3	3	2	1	1	1	4	3	3
holde boligen varm	2	1	1	1	0	1	2	1	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene					1	1		2	2
Andel som har råd til alle godene					95	96		92	92
Antall svar	793	756	754	724	821	785	5 771	6 031	5 578

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Helse og funksjonsevne

Alderspensjonister er naturlig nok eldre enn befolkningen, og en må derfor vente at helsetilstanden er noe dårligere. I følge de helsemålene vi har å forholde oss til i EU-SILC ser det likevel ut til at alderspensjonistenes helse har bedret seg noe de siste årene. I 2008 finner vi drøyt fire av ti alderspensjonister som rapporterer at de har en kronisk sykdom. Det er betydelig høyere enn hva vi finner i befolkningen, hvor drøyt tre av ti rapporterer det samme. Det er også forskjeller når vi ser på andeler som rapporterer at den generelle helsen er god eller svært god, selv om forskjellen har vært større tidligere år. I 2008 gjelder dette 64 prosent av alderspensjonistene, men 77 prosent i befolkningen. Det er også statistisk sikker forskjell i andelene som rapporterer om dårlig eller svært dårlig helse. Det gjelder 13 prosent av alderspensjonister og 8 prosent i befolkningen totalt.

Selv om "bare" 13 prosent av alderspensjonistene betrakter sin egen helse som dårlig eller svært dårlig, er det til sammen 24 prosent som rapporterer om nedsatt funksjonsevne. 10 prosent rapporterer sterkt nedsatt funksjonsevne. I befolkningen totalt rapporterer til sammen 15 prosent nedsatt funksjonsevne, 6 prosent sterkt nedsatt.

Blant alderspensjonister er andelen med udekket behov for medisinsk hjelp på samme nivå som i befolkningen (2 prosent), og andelen som har udekket behov for tannlegehjelp er på samme nivå som i befolkningen. 6 prosent sier i 2008 at det er det er økonomiske årsaker til at de ikke har fått den tannlegebehandlingen de har hatt behov for, og dette representerer en økning sammenlignet med tidligere. Det gjenstår å se om dette er en varig endring. Andelen er dermed omtrent lik som i befolkningen totalt.

Tabell 9.12. Helseforhold for alderspensjonister. 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent¹

	Alderspensjonister					Alle		
	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Egenvurdering av helse								
andel med svært god eller god helse	56	54	56	58	64	75	78	77
andel med dårlig eller svært dårlig helse	16	19	16	15	13	9	8	8
Andel med kronisk sykdom	50	49	53	47	41	33	29	31
Nedsatt funksjonsevne								
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	16	15	17	14	10	8	6	6
andel med noe nedsatt funksjonsevne	19	20	19	18	14	13	11	9
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp	2	3	2	2	2	2	2	2
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	4	5	4	3	3	9	8	9
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	1	2	2	1	1	6	4	5
Antall svar	756	754	724	821	785	5 771	6 071	5578

¹ Tallene for 2006 dekker også AFP pensjonister.

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

10. Sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister

Mona Furustad og Tor Morten Normann

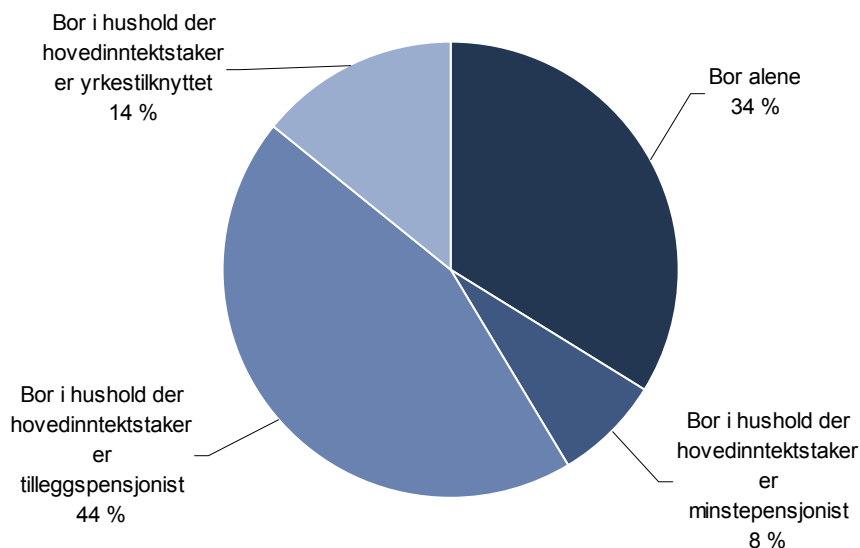
Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- 1 av 3 minstepensjonister bor alene
- aleneboende minstepensjonister har klart lavere inntekt enn andre minstepensjonister
- aleneboende minstepensjonister med alderspensjon har lavest inntektsnivå, men ...
- ... det er uførepensjonister som oftest mottar supplerende stønader som sosialhjelp og bostøtte
- andelen minstepensjonister med lavinntekt øker, men antallet går ned
- seks av ti aleneboende minstepensjonister eier boligen, færre enn i befolkningen.
- nesten ingen bor trangt, og halvparten bor svært romslig
- selv om boutgiftene er små, har en av fire aleneboende minstepensjonister høy boutgiftsbelastning, omtrent som i befolkningen totalt
- få aleneboende minstepensjonister oppgir betalingsproblemer, 12 prosent oppfatter økonomien som vanskelig, noe som er bedring i forhold til 2007

Ved utgangen av 2007 var det over 191 000 minstepensjonister bosatt i privat-husholdninger i Norge. Om lag 140 000 av disse var alderspensjonister, mens 47 000 mottok uførepensjon. I tillegg var det en liten gruppe minstepensjonister (ca. 3 500 personer) med andre typer pensjoner, for eksempel etterlattepensjon eller barnpensjon.

Fra 2006 har minstepensjonistenes husholdningssammensetning endret seg lite. De fleste minstepensjonister bor i husholdninger sammen med andre. I 2007 gjaldt dette for to av tre minstepensjonister. Det er mest vanlig for minstepensjonister å bo sammen med en annen pensjonist som ikke er minstepensjonist. I 2007 gjaldt dette for 44 prosent av minstepensjonistene. Det er i tillegg 14 prosent av minstepensjonistene som bor i husholdninger der hovedinntektstakeren er yrkestilknyttet. En liten gruppe av minstepensjonister bor sammen med en annen minstepensjonist. Dette gjaldt i 2007 for om lag 8 prosent av minstepensjonistene. Dette betyr at det er om lag 64 000 minstepensjonister som er aleneboende. Dette tilsvarer om lag 34 prosent av alle minstepensjonister (figur 10.1).

Figur 10.1. Minstepensjonistenes husholdningssammensetning. Prosent. 2007

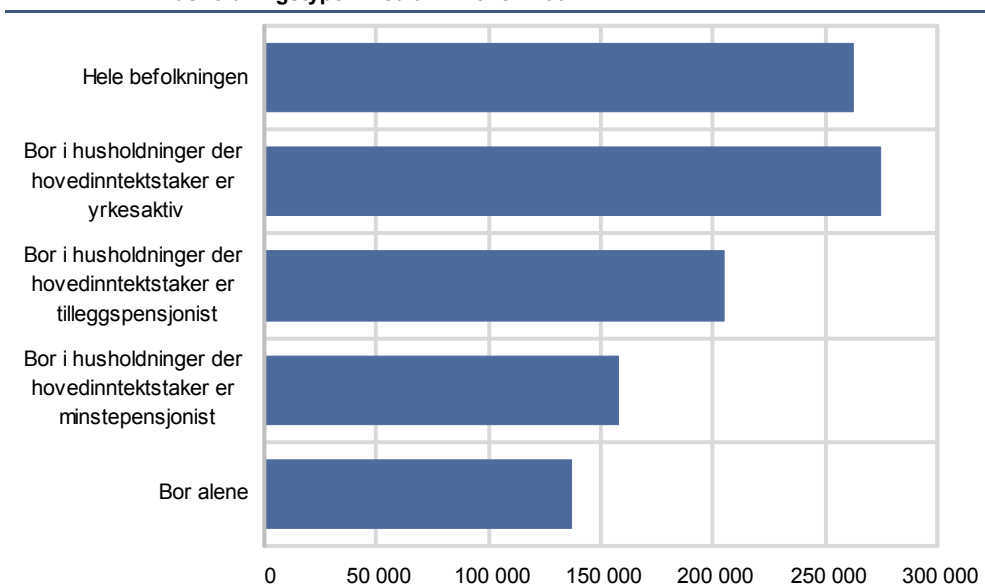
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Aleneboende minstepensjonister inngår også i noen av de andre gruppene som blir omtalt i denne rapporten. Dette gjelder først og fremst for gruppen aleneboende 67 år og eldre, der 21 prosent er minstepensjonister. I tillegg utgjør aleneboende minstepensjonister 9 prosent av alle alderspensjonister og 5 prosent av uførepensjonistene.

Lavinntekt

Det er klare forskjeller i husholdningsøkonomien til minstepensjonistene, avhengig av husholdningstype. Som figur 10.2 viser, skiller aleneboende minstepensjonister seg ut ved å ha et klart lavere inntektsnivå (medianinntekt per forbruksenhet) enn minstepensjonister som bor sammen med andre. En aleneboende minstepensjonist har for eksempel en inntekt per forbruksenhet som bare tilsvarer 2/3 av nivået til de minstepensjonistene som bor sammen med en tilleggspensjonist.

Figur 10.2. Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) for minstepensjonister i ulike husholdningstyper. Median. Kroner. 2007

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Siden minstepensjonene i 2007 lå klart lavere enn den årlige lavinntektsgrensen basert på EUs metode (under 60 prosent av medianinntekten), er det som forventet svært mange aleneboende minstepensjonister i lavinntektsgruppen. I 2007 hadde 80 prosent av alle aleneboende minstepensjonister lavinntekt, en økning fra året før (77 prosent). Det er videre klart flere alderspensjonister i lavinntektsgruppen, enn uførepensjonister. I 2007 var andelen henholdsvis 84 prosent og 71 prosent.

Selv om andelen minstepensjonister i lavinntektsgruppen har økt de siste årene, har likevel *antallet* minstepensjonister med lavinntekt gått ned. Dette paradokset skyldes at det blir stadig færre minstepensjonister i befolkningen. Tabell 10.1 viser for eksempel at bare mellom 2004 og 2007 ble det nær 5 000 færre aleneboende minstepensjonister i lavinntektsgruppen.

I det følgende skal vi se nærmere på en rekke sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister, både minstepensjonister med alderspensjon og minstepensjonister med uførepensjon.

Tabell 10.1. Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall¹ med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,7	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Aleneboende minstepensjonist	77 962	73 283	68 788	64 434
Andel med lavinntekt	72,3	75,2	76,7	80,0
Antall med lavinntekt	56 000	55 000	53 000	52 000
med alderspensjon	62 304	58 064	53 776	49 637
Andel med lavinntekt	76,9	79,2	81,0	84,1
Antall med lavinntekt	48 000	46 000	44 000	42 000
med uførepensjon	13 696	13 420	13 227	13 103
Andel med lavinntekt	56,9	62,9	65,1	70,9
Antall med lavinntekt	8 000	8 000	9 000	9 000

¹ Avrundede tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Yrkestilknytning

Det er som forventet få minstepensjonister som er yrkesaktive. Blant alle aleneboende minstepensjonister var det bare 2 prosent som var yrkestilknyttet. Dette er om lag samme andel som tidligere år. Det er først og fremst blant minstepensjonister med uførepensjon at vi finner noen med yrkestilknytning. Det er videre små forskjeller mellom de minstepensjonistene som er i lavinntektsgruppen og andre minstepensjonister når det gjelder graden av yrkestilknytning.

Tabell 10.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Aleneboende minstepensjonist	98,1	98,1	98,0	97,9
med lavinntekt	99,9	99,9	99,9	99,9
med alderspensjon	99,7	99,6	99,7	99,6
og med lavinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0
med uførepensjon	96,7	96,9	97,0	97,0
og med lavinntekt	99,7	99,7	99,7	99,7
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Aleneboende minstepensjonist	2,0	2,0	2,1	2,2
med lavinntekt	0,2	0,2	0,2	0,2
med alderspensjon	0,4	0,4	0,4	0,4
og med lavinntekt	0,0	0,1	0,1	0,1
med uførepensjon	4,0	3,7	3,7	3,6
og med lavinntekt	1,1	0,8	1,0	0,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Utdanning

Pensjonistbefolkningen har gjennomgående lavere utdanningsnivå enn resten av befolkningen. Dette gjelder også for aleneboende minstepensjonister. Mens andelen i den voksne befolkningen med lav utdanning var 22 prosent i 2007, gjaldt dette for 64 prosent av alle enslige minstepensjonister. Siden det er flest med lav utdanning blant de aller eldste, er det en noe høyere andel alderspensjonister med lav utdanning enn blant uførepensjonister.

Tabell 10.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Aleneboende minstepensjonist	65,8	65,3	64,5	63,5
med lavinntekt	68,8	68,1	67,3	66,6
med alderspensjon	68,1	67,7	67,2	66,3
og med lavinntekt	70,6	70,1	69,5	68,9
med uførepensjon	58,0	57,2	56,4	56,1
og med lavinntekt	58,8	58,3	57,2	57,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Økonomisk utsatthet

Enslige minstepensjonister er blant målgruppene for bostøtteordningen. I 2007 fikk 43 prosent av alle aleneboende minstepensjonister bostøtte, som var en klart høyere andel enn i befolkningen (5 prosent). Blant minstepensjonistene er det de med uførepensjon som er de hyppigste mottakerne av bostøtte. I 2007 mottok 65 prosent av uførepensjonistene bostøtte, mens dette var tilfelle for 38 prosent av alderspensjonistene. Forklaringen er trolig at uførepensjonistene generelt sett har større boutgifter enn alderspensjonistene, blant annet som følge av at mange i denne gruppen er leietakere med høy husleie eller er eiere der bolig gjelden ennå ikke er nedbetalt.

Det er også klare forskjeller mellom minstepensjonistene når det gjelder sosialhjelpsbruk. Det er svært få minstepensjonister med alderspensjon som mottar sosialhjelp. I 2007 var andelen bare 1 prosent. Dette står i klar kontrast til uførepensjonistene, der hele 25 prosent fikk sosialhjelp. Aleneboende uførepensjonister med minstepensjon framstår derfor som en av de gruppene som er mest avhengig av sosialhjelp, på samme måte som en del innvandrergupper, langtidsledige og langtidssyke.

Det er også uførepensjonistene som bidrar til at enslige minstepensjonister er overrepresentert blant mottakerne av både sosialhjelp og bostøtte. Mens andelen var bare 2 prosent i befolkningen, er andelen blant aleneboende minstepensjonister 5 prosent i 2007. Blant de minstepensjonistene som får uførepensjon var så mange som 1 av 5 mottakere av både sosialhjelp og bostøtte.

Tabell 10.4 viser også hvor mange av minstepensjonistene i lavinntektsgruppen som mottar bostøtte og sosialhjelp. Det går fram av tabellen at andelen med slike stønader er noe lavere for minstepensjonister i lavinntektsgruppen, enn for alle minstepensjonister. Dette tyder på at disse stønadene er med på å løfte mange minstepensjonister ut av lavinntektsgruppen. Dette ser i særlig grad ut til å være tilfelle for minstepensjonister med uførepensjon.

Tabell 10.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Aleneboende minstepensjonister	40,2	40,9	41,6	42,9
Med lavinntekt	34,4	37,3	38,8	43,0
med alderspensjon	36,5	37,0	37,6	38,3
og med lavinntekt	31,8	34,0	35,4	38,8
med uførepensjon	61,2	61,4	62,0	64,6
og med lavinntekt	51,5	55,9	57,1	63,2
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Aleneboende minstepensjonister	6,5	6,5	6,5	6,4
Med lavinntekt	3,8	4,4	4,1	4,6
med alderspensjon	1,8	2,0	1,9	1,4
og med lavinntekt	1,3	1,6	1,3	1,1
med uførepensjon	27,8	26,4	25,5	25,2
og med lavinntekt	18,7	19,2	18,5	20,0
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Aleneboende minstepensjonister	5,0	5,0	5,1	5,1
Med lavinntekt	2,4	3,0	2,8	3,5
med alderspensjon	1,5	1,6	1,6	1,2
og med lavinntekt	1,0	1,2	0,9	0,9
med uførepensjon	21,1	19,8	19,4	20,1
og med lavinntekt	11,4	12,4	12,0	15,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Rente- og gjeldsbelastning

De fleste pensjonistene har lavere rente- og gjeldsbelastning enn befolkningen i alt. Mens 14 prosent av befolkningen hadde en høy rentebelastning i 2007, var dette tilfelle for bare 6 prosent av alle aleneboende minstepensjonister. Men igjen er det klare forskjeller mellom de av minstepensjonistene som mottar alderspensjon og de med uførepensjon. Mens gruppen av minstepensjonister med uførepensjon har en andel med høy rente- og gjeldsbelastning opp mot samme nivå som befolkningen i alt, er tilsvarende andel mye lavere blant alderspensjonister.

Det ser videre ut til at de av minstepensjonistene som tilhører lavinntektsgruppen har en noe mindre sannsynlighet for å ha høy rente- og gjeldsbelastning, enn andre minstepensjonister. Dette gjelder både blant minstepensjonister med alderspensjon og uførepensjon.

Tabell 10.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Aleneboende minstepensjonister	3,3	3,0	3,7	5,6
Med lavinntekt	1,8	2,2	2,9	4,4
med alderspensjon	2,4	2,1	2,6	3,9
og med lavinntekt	1,3	1,5	2,1	3,1
med uførepensjon	6,9	6,6	7,8	11,4
og med lavinntekt	4,9	5,6	6,6	10,0
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Aleneboende minstepensjonister	4,5	4,9	5,4	5,5
og med lavinntekt	2,7	3,7	4,2	4,5
med alderspensjon	3,3	3,5	3,9	4,0
og med lavinntekt	1,9	2,6	3,1	3,3
med uførepensjon	9,3	10,3	11,0	10,9
og med lavinntekt	7,3	9,1	9,6	9,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Tabell 10.6. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er minstepensjonist¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Alle			Med alderspensjon			Med uførepensjon		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	1	13	4	0	4	1	2	14	6
Kapitalinntekter ³	4	7	7	5	14	8	6	18	9	2	6	3
Overføringer	60	19	21	95	73	88	94	77	90	97	80	90
Herav:												
Pensjoner fra												
folketrygden	42	12	13	84	47	73	84	48	75	83	56	73
Tjenestepensjoner	3	4	4	4	16	8	4	22	9	1	4	2
Bostøtte	2	0	0	5	5	5	5	4	4	9	9	9
Sosialhjelp	4	0	0	0	2	1	0	0	0	2	6	4
Grunn- og hjelpestønad ..	0	0	0	1	2	1	1	2	1	1	3	2
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	136 200	235 400	156 000	136 200	238 900	152 600	136 200	201 600	155 200
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	130 900	202 600	145 200	130 600	202 500	142 000	132 700	187 700	148 700
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	130 700	202 600	145 100	130 500	202 500	141 900	132 400	187 700	148 500
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	51 575	12 859	64 434	41 733	7 904	49 637	9 283	3 820	13 103

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetning

Tabell 10.6 gir en mer detaljert beskrivelse av hvilke inntekter som henholdsvis minstepensjonister over og under lavinntektsgrensen mottar. Det som kjennetegner minstepensjonister i lavinntektsgruppen er at en stor del av den samlede inntekten er pensjoner fra folketrygden, mens de som ikke har lavinntekt ofte har andre inntekter i tillegg til pensjonen. I 2007 utgjorde minstepensjonen 84 prosent av samlet inntekt for de i lavinntektsgruppen, men bare 47 prosent for de over lavinntektsgrensen.

Det er igjen klare forskjeller mellom alderspensjonisters og uførepensjonisters inntektssammensetning. Den viktigste tilleggsinntekten til enslige minstepensjonister med alderspensjon er tjenestepensjon, for eksempel "arvet" fra avdød ektefelle, som utgjør 9 prosent av samlet inntekt. Det er også denne typen av inntekter som er hovedårsaken til at noen av alderspensjonistene har høyere inntekt enn lavinntektsgrensen. Tjenestepensjon utgjør for eksempel om lag 22 prosent av samlet inntekt for de over lavinntektsgrensen, men bare 4 prosent for de under. Blant uførepensjonister er det – som tidligere nevnt – mottak av supplerende stønader som bostøtte og sosialhjelp som er årsak til at noen minstepensjonister har inntekter som overstiger lavinntektsgrensen. I tillegg er også yrkesinntekter relativt viktige for denne gruppen.

Det er små forskjeller i inntektsnivået til aleneboende minstepensjonister med henholdsvis alders- og uførepensjon. Det ser likevel ut som at gjennomsnittsinntektene til uførepensjonistene ligger noe over alderspensjonistene. Årsaken er at denne gruppen mottar mer i supplerende stønader som bostøtte og sosialhjelp. Dette ser også ut til å være tilfelle for de pensjonistene som befinner seg under lavinntektsgrensen.

Inntektsfordeling

Inntektsfordelingen blant aleneboende minstepensjonister er meget jevn, og har i tillegg endret seg svært lite de siste årene. I 2007 var gjennomsnittsinntekten til de 20 prosentene av pensjonistene med høyest inntekt bare 1,8 ganger høyere enn de 20 prosentene med lavest inntekt etter skatt. Dette er en klart jevnere fordeling enn det en finner i hele befolkningen, der tilsvarende forholdstall var på 3,5.

Enslige minstepensjonister med uførepensjon har en noe større inntektsulikhet sammenlignet med tilsvarende gruppe av alderspensjonister. Det summariske inntektsmålet Gini-koeffisienten, er for eksempel henholdsvis 0,121 og 0,114 for uføre- og alderspensjonister. På tross av den noe større inntektsforskjellen blant uføre minstepensjonister, er det likevel få andre grupper i befolkningen som har mindre inntektsforskjeller enn denne gruppen. Tabell 10.7 viser for eksempel at Gini-koeffisienten for hele befolkningen var på 0,246 i 2007.

Tabell 10.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Aleneboende minstepensjonister	1,8	1,9	1,8	1,8
med alderspensjon	1,7	1,8	1,7	1,7
med uførepensjon	1,2	2,0	1,8	1,8
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Aleneboende minstepensjonister	1,5	1,5	1,5	1,5
med alderspensjon	1,4	1,4	1,4	1,4
med uførepensjon	1,6	1,5	1,6	1,6
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Aleneboende minstepensjonister	0,124	0,138	0,125	0,126
med alderspensjon	0,114	0,124	0,114	0,115
med uførepensjon	0,124	0,145	0,120	0,121

¹ Omfatter også negative beløp.

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Boforhold

I løpet av perioden 2003 til 2008 har gruppen andelen minstepensjonister i befolkningen minket, og dette er en utvikling vi forventer vil fortsette. I vårt materiale utgjør nå minstepensjonistene i overkant av 4 prosent av befolkningen. Det er dessuten en nokså selektert gruppe siden over ni av ti minstepensjonister er kvinner, og dette gjelder både blant de som bor alene og de som bor sammen med andre. I gjennomsnitt er minstepensjonistene som bor alene omtrent noe eldre enn alderspensjonistene (78 mot 76 år). Minstepensjonister som ikke bor alene er i gjennomsnitt noe yngre (70 år). Det er også verdt å merke seg at en av fire minstepensjonister er uførepensjonist, størst andel er det blant minstepensjonister som ikke bor alene. Uførepensjonistene bidrar selvfølgelig til å trekke aldersgjennomsnittet nedover siden de i gjennomsnitt befinner seg i midten av 50 årene. Alt dette er forhold som vil påvirke noen av de levekårsindikatorerne vi skal se på her.

Boligstandard og eierforhold

Minstepensjonister som ikke bor alene har en boligsituasjon som indikerer at de er godt etablerte som eiere på boligmarkedet. 79 prosent er eiere og siden 73 prosent er selveiere betyr det at nesten alle eiere er selveiere. Situasjonen har vært stabil i løpet av den femårsperioden vi har tall for her, selv om det kan se ut til at andelen eiere har falt noe siden 2006. Sju av ti bor i enebolig, og det er over tilsvarende andel både i befolkningen og blant alderspensjonister.

Indikatorerne på boligstandard tegner også et positivt bilde av boforholdene for minstepensjonister som ikke bor alene. Svært få bor trangt når vi regner ut fra antall personer og antall rom (1 prosent), og fire av ti bor svært romslig. Boligene er i gjennomsnitt ganske store (123 kvadratmeter), men antall kvadratmeter per person blir likevel ikke større enn for befolkningen totalt siden det her bare er snakk om flerpersonshusholdninger. Andelen som bor i bolig med råte eller fukt er på 4 prosent, lavere enn i befolkningen totalt. Også indikatorerne på bomiljø tyder på at minstepensjonistene som ikke bor alene har et bomiljø omtrent på linje med gjennomsnittet i befolkningen.

Det går et klart skille mellom minstepensjonister som bor sammen med andre og minstepensjonister som bor alene. For de aleneboende er boligsituasjonen en annen. Nå er dette imidlertid en liten gruppe, så det vil være relativt stor usikkerhet knyttet til resultatene. Med dette i betraktning, ser likevel at andelen eiere er vesentlig mindre enn i befolkningen totalt. Tidligere har andelen eiere blant aleneboende minstepensjonister ligget i underkant av seks av ti. I 2008 er den i overkant av dette, men siden gruppen er så liten er det for tidlig til å si om det er en trend at andelen eiere øker. Det samme kan sies om andelen selveiere, som tidligere år har ligget i underkant av fem av ti, mens den i 2008 er seks av ti. Felles for alle år er likevel at de fleste eierne er selveiere på linje med minstepensjonister som ikke bor alene. Også andelen aleneboende minstepensjonister som bor i enebolig har økt noe, og seks av ti bor i enebolig, omtrent samme andel som i befolkningen totalt.

Boligene til aleneboende minstepensjonister er i gjennomsnitt relativt små, 91 kvadratmeter. Dette er betydelig større enn hva vi finner blant aleneboende under 35 år, og også noe større enn for alle aleneboende totalt. Antall kvadratmeter per person er dermed i gjennomsnitt ganske høyt. Svært få aleneboende minstepensjonister bor på ett rom, altså det vi definerer som trangbodd for aleneboende. Når halvparten bor svært romslig, noe som betyr at boligen har fire rom eller flere.

Når det gjelder boligstandard er andelen som bor i boliger med fukt eller råte noe høyere enn hva vi finner i befolkningen totalt (13 mot 8 prosent). Dette gjelder også bomiljø, der 17 prosent av aleneboende minstepensjonister bor i et område hvor de er utsatt for støy, og en av ti er plaget av forurensning. Samme andel bor i et område der kriminalitet, vold og hærverk oppleves som et problem. Selv om forskjellene i forhold til befolkningen ikke er veldig store, er det gjennomgående slik at aleneboende minstepensjonister oftere rapporterer bomiljøproblemer.

Tabell 10.8. Boligtype og -standard for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008

	2003		2005		2006		2007		2008		Alle		
	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	Aleneboende minstepensjonister	Annen minstepensjonist	2006	2007	2008
Andel personer som bor i enebolig, våningshus	49	73	60	73	50	73	51	76	63	71	63	61	59
bor i småhus ellers	22	16	21	13	25	16	27	12	19	15	15	14	15
bor i husholdning som eier	56	84	58	84	54	84	59	82	66	79	81	80	81
bor i husholdning som er selveier	38	79	47	74	49	75	47	75	60	73	69	72	68
bor trangt	1	0	2	1	2	1	0	1	3	1	8	7	8
bor svært romslig	33	35	35	36	32	37	39	41	48	41	30	32	31
Bor i bolig med råte eller fukt	10	5	13	5	9	6	10	8	13	4	8	8	8
som er utsatt for støy	13	15	13	10	20	10	13	14	17	13	12	12	13
som er utsatt for forurensning	11	10	13	10	14	9	9	11	10	10	8	8	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	6	5	6	3	14	5	7	4	10	4	4	5	5
Boligareal per husholdning. Kvm	78	116	84	116	82	124	83	126	91	123	118	121	117
Boligareal per person. Kvm	78	56	84	54	82	58	83	59	91	57	53	57	56
Antall svar	108	202	100	158	75	163	70	161	73	156	5 771	6 071	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Tabell 10.9. Boligøkonomi for minstepensjonister. 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008

	Aleneboende minstepensjonister					Andre minstepensjonister					Alle		
	2003	2005	2006	2007	2008	2003	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. ¹													
Kroner	20 400	22 200	28 300	27 600	30 200	24 700	22 200	22 500	19 300	29 600	43 600	45 200	48 900
Andel husholdninger som ikke betaler husleie	32	42	38	39	39	35	49	46	58	36	11	11	10
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eiere. Løpende kroner	1 400	2 500	4 800	4 800	5 800	9 800	9 900	9 800	12 900	13 900	45 100	48 800	60 000
Boligrenter. Gjennomsnitt for eiere. Kroner				2 400	3 300				6 700	7 800		26 100	38 300
Andel eiere uten renter og avdrag	94	88	85	85	89	76	79	78	72	75	37	40	36
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	28	21	23	26	25	8	4	4	4	3	24	24	27
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	51	59	61	60	68	78	74	78	75	75	39	41	37
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende. Prosent	12	15	21	13	13	7	5	9	4	7	7	5	6
noe tyngende. Prosent	25	30	23	39	29	23	21	27	18	21	36	37	35
Antall svar fra leiere	47	41	30	29	27	32	25	26	29	32	1 003	1 033	966
Antall svar fra eiere	61	57	44	41	46	170	133	137	132	124	4 750	4 998	4 588
Antall svar	108	100	74	70	73	202	158	163	161	156	5 753	6 031	5 554

¹ Ikke medregnet eiere av andels- og aksjebolig
Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Boligøkonomi

Minstepensjonister, både aleneboende og andre, har, relativt lav husleie og lave utgifter til renter og avdrag, liksom alderspensjonistene. For aleneboende minstepensjonister vil husleien totalt sett være noe viktigere enn for andre minstepensjonister siden andelen leiere er høyere. Husleien for aleneboende minstepensjonister har økt med om lag 10 000 løpende kroner fra 2003 til 2008, og var 30 200 kroner i gjennomsnitt i 2008. Andre minstepensjonister omtrent samme husleie i gjennomsnitt, 29 600 kroner. Disse husleiene er dermed lavere enn i befolkningen totalt, hvor gjennomsnittet er 48 900 kroner. Det er ikke særlig mange som har utgifter til renter og avdrag i noen av gruppene, og utgiftene er i gjennomsnitt små sett i forhold til befolkningen totalt, selv om de har økt noe fra 2007 til 2008. Aleneboende minstepensjonister har noe mindre utgifter til renter og avdrag enn andre minstepensjonister.

Selv om boutgiftene i gjennomsnitt er små, trenger ikke det å bety at de ikke utgjør en belastning siden inntektene også er små. Dette slår spesielt ut i for aleneboende minstepensjonister, der en av fire har høy boutgiftsbelastning. Det er en andel som er nokså lik den vi finner i befolkningen totalt, og betydelig høyere enn blant andre minstepensjonister, der bare 4 prosent av husholdningene har det. Andelen med lav boutgiftsbelastning er likevel betydelig høyere blant aleneboende minstepensjonister enn hva den er i befolkningen totalt (68 mot 37 prosent). Blant andre minstepensjonister har 75 prosent lav boutgiftsbelastning.

Drøyt fire av ti aleneboende minstepensjonister opplever boutgiftene som svært eller noe tyngende på husholdningens økonomi. Dette er nokså likt det vi finner i befolkningen totalt. Dette på tross av at betydelig en betydelig høyere andel aleneboende minstepensjonister har lav boutgiftsbelastning. Antallet observasjoner er lite og funnene usikre, men det kan likevel indikere at minstepensjonistene har en annen vurdering av boutgiftene fordi inntektene er lave. Andre minstepensjonister har imidlertid en noe mer positiv vurdering av boligøkonomien, knappe tre av ti vurderer den som svært eller noe tyngende.

Økonomiske vansker

Indikatorerne for betalingsproblemer for husholdningene viser at de minstepensjonistene kommer noe bedre ut sammenlignet med befolkningen totalt. I befolkningen opplever 8 prosent minst ett av problemene vi har kartlagt, mens andelen blant minstepensjonister er 3 prosent for aleneboende og 4 prosent for

andre. Det er ingen av betalingsproblemene som peker seg ut som spesielt belastende for minstepensjonistene.

Selv om andelen med betalingsproblemer er relativt lav blant minstepensjonister, gir den subjektive vurderingen av egen økonomi et noe mer negativt bilde, spesielt for aleneboende. Selv om det ser ut til å ha vært en bedring de siste årene, er det fremdeles 12 prosent av aleneboende minstepensjonister som synes det er svært vanskelig eller vanskelig å få endene til å møtes. Dette er noe høyere enn i befolkningen der 7 prosent sier det samme. Blant andre minstepensjonister er det derimot 4 prosent som mener at det er vanskelig å få endene til å møtes, knapt noen mener det er svært vanskelig. På den andre siden er de som vurderer at det er lett eller svært lett å få endene til å møtes. Også her kommer aleneboende minstepensjonister noe dårligere ut med 33 prosent, det er lavere enn de 45 prosentene som sier dette i befolkningen totalt. Blant andre minstepensjonister er andelen høyere i befolkningen ellers, 52 prosent. Forskjellene i vurderingen av økonomien er altså merkbar, og slår spesielt ut for aleneboende minstepensjonister selv om andelen med betalingsproblemer ikke er høyere i denne gruppen. Dette kan ha sin bakgrunn i at aleneboende minstepensjonister har en inntekt som er lav, men som tross alt er stabil slik at det er lettere å avpasse forbruket i forhold til inntekt slik at man unngår betalingsproblemer.

Når det gjelder andeler som disponerer vanlige forbruksgoder, skiller minstepensjonistene seg lite ut i forhold til befolkningen når det gjelder TV og vaske-maskin, selv om det er et lite skille mellom aleneboende og andre minstepensjonister der de aleneboende oftere mangler godene. Vi ser imidlertid store forskjeller når det gjelder PC og privatbil. Bare 13 prosent av de aleneboende minstepensjonistene disponerer PC, blant andre minstepensjonister er andelen betydelig høyere, 58 prosent, men også dette er betydelig lavere enn de 79 prosentene vi finner i befolkningen. Likevel er det relativt få minstepensjonister som sier at det er økonomiske grunner til at de ikke disponerer PC, noe som igjen indikerer at behovet er nokså lavt. Aleneboende minstepensjonister skiller seg også ut når det gjelder andel som disponerer privatbil. Bare 24 prosent i denne gruppen disponerer bil, og det er betraktelig lavere enn i befolkningen total og blant andre grupper vi ser på her. Også for dette godet er det lite som tyder på at økonomien er den mest begrensende faktoren. Bare 8 prosent rapporterer at dette er årsaken til at de ikke disponerer bil i 2008. Dette indikerer igjen at behovet kanskje ikke er så stort som for andre grupper, og det kan også ha sammenheng med at gjennomsnittsalderen blant aleneboende minstepensjonister er ganske høy. Gjennomsnittsalderen for andre minstepensjonister er rett nok enda høyere, men her er andelen som disponerer privatbil høyere enn i befolkningen totalt, 90 mot 78 prosent. Bare tre prosent av minstepensjonister som ikke bor alene sier at det er økonomiske årsaker til at de ikke disponerer bil.

Ser vi på andeler som ikke har råd til varm bolig, kjøtt/fiskemiddager eller ferie, gir også det et bilde av en relativt trang økonomi for de aleneboende minstepensjonistene. Tallene for 2008 tyder imidlertid på en bedring i forhold til tidligere. To av ti aleneboende minstepensjonister har ikke råd til et eller flere av disse godene, 6 prosent har ikke råd to eller tre. Det største problemet er en ukes ferie borte fra hjemmet, men det er også 7 prosent som ikke råd til kjøtt eller fisk til middag annenhver dag. Dette er omtrent samme andeler som blant uførepensjonister, men betydelig lavere enn blant sosialhjelpsmottakere. Andre minstepensjonister kommer noe bedre ut på disse indikatorene, og andelen som ikke har råd til ulike goder er omtrent som det vi fant blant alderspensjonister, og dermed noe lavere enn i befolkningen totalt.

Tabell 10.10. Indikatorer på betalingsvansker for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Aleneboende minstepensjonist						Annen minstepensjonist						Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Betalingsproblemer															
Husleie	1	2	2	5	4	2	1	1	0	1	1	1	4	4	3
Boliglån	1	1	1	0	1	0	1	2	2	1	0	2	2	2	2
El og kommunale avgifter	7	7	8	6	4	2	8	6	3	2	1	2	6	5	4
Andre lån	1	1	1	3	0	..	1	2	1	0	0	..	4	3	..
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer					3	1					0	2		1	3
Andel som ikke har noen betalingsproblemer					93	97					98	96		91	92
Økonomisk romslighet															
Svært vanskelig	7	5	5	13	6	5	1	2	1	2	2	0	3	2	2
Vanskelig	12	9	8	9	17	7	5	1	5	5	2	4	6	4	5
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	33	31	31	28	24	33	46	50	51	50	60	52	39	45	45
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	0	0	1	2	6	3	1	1	0	0	1	2	3	3	2
Antall svar	108	105	100	75	70	73	202	171	158	163	161	156	5 771	6 031	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Tabell 10.11. Indikatorer på materiell situasjon for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Aleneboende minstepensjonist						Annen minstepensjonist						Alle		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Materiell situasjon															
Andel som disponerer															
TV	94	97	97	98	97	94	98	99	98	99	98	100	95	97	96
PC	6	7	5	8	13	13	37	37	38	40	50	48	72	80	79
Vaskemaskin	91	94	94	96	94	94	99	99	98	99	100	100	95	97	97
Privatbil	20	22	18	18	19	24	82	84	86	82	88	90	77	79	78
Disponerer ikke PC pga. økonomi	4	6	9	8	4	3	3	3	1	3	3	3	3	2	2
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	9	6	9	9	11	8	2	3	3	2	2	3	7	7	7
Har ikke råd til en ukes ferie	24	20	25	27	29	16	9	11	9	7	6	6	10	6	7
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	7	10	9	10	16	7	1	4	1	3	0	0	4	3	3
holde boligen varm	7	5	4	8	7	2	1	2	1	3	2	1	2	1	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene					19	6					2	1		2	2
Andel som har råd til alle godene					70	81					94	94		92	92
Antall svar	108	105	100	75	70	73	202	171	158	163	161	156	5 771	6 031	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Tabell 10.12. Helseforhold for minstepensjonister. 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Aleneboende minstepensjonist					Annen minstepensjonist					Alle		
	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Egenvurdering av helse													
andel med svært god eller god helse	42	37	37	44	49	44	40	51	47	52	75	78	77
andel med dårlig eller svært dårlig helse	20	36	32	30	29	28	25	23	23	21	9	8	8
Andel med kronisk sykdom	67	64	77	66	62	55	57	58	58	53	33	29	31
Nedsatt funksjonsevne													
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	26	35	37	27	23	19	27	22	20	13	8	6	6
andel med noe nedsatt funksjonsevne	31	22	18	27	21	26	18	23	25	22	13	11	9
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp ..	1	9	9	4	1	5	3	2	1	4	2	2	2
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	12	11	13	13	10	6	6	8	6	5	9	8	9
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	6	6	6	9	4	0	5	4	4	4	6	4	5
Antall svar	105	100	74	70	73	171	158	163	161	156	5 771	6 071	5 578

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Helse og funksjonsevne

Minstepensjonistene er i større grad kronisk syke enn alderspensjonister og befolkningen totalt. Blant minstepensjonistene oppgir 62 prosent av de aleneboende minstepensjonister kronisk sykdom, mens 53 prosent av andre minstepensjonister gjør det samme, men dette er ikke en statistisk sikker forskjell. 41 prosent av alderspensjonistene oppgir kronisk sykdom, mens det i befolkningen er 31 prosent som har en kronisk sykdom. På grunn av at minstepensjonistene er relativt gamle er det ikke overraskende at vi får flere kronisk syke blant disse enn i befolkningen totalt. Kjønnforskjeller kan nok også ha betydning. Både blant aleneboende minstepensjonister og andre minstepensjonister er det en betydelig overvekt av kvinner, i større grad enn blant alderspensjonistene, og flere kvinner enn menn oppgir generelt helseplager.

Andelen som rapporterer svært god eller god helse er på 49 prosent for aleneboende minstepensjonister, blant andre minstepensjonister er den 52 prosent. Andelene som rapporterer dårlig eller svært dårlig helse er på henholdsvis 29 og 21 prosent mens det i befolkningen totalt er 8 prosent.

Det er også blant de aleneboende minstepensjonistene vi finner høyest andel med nedsatt funksjonsevne. 44 prosent av aleneboende minstepensjonister har nedsatt funksjonsevne, mot 35 prosent av minstepensjonister i flerpersonhusholdninger. På grunn av at begge disse gruppene er små er ikke forskjellene statistisk sikre.

Som i befolkningen totalt er det få minstepensjonister som har udekkede behov for helsetjenester. Blant aleneboende minstepensjonister finner vi 10 prosent med udekket behov for tannlegetjenester. For 4 prosent har dette sammenheng med dårlig økonomi. Dette er andeler som er like de vi finner i befolkningen totalt. Blant minstepensjonister i flerpersonhusholdninger er andelen med udekket tannlegebehov lavere, 5 prosent. Her er det imidlertid slik at det for de aller fleste er det økonomiske årsaker til at behovet er udekket. Det gjelder 4 prosent.

11. Sosiale indikatorer for etterlattepensjonister

Anette Walstad Enes

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- etterlattepensjonister har forholdsvis sterk yrkestilknytning sammenlignet med andre pensjonistgrupper, men ...
- ... svak yrkestilknytning blant etterlattepensjonister i lavinntektsgruppen
- bostøtte har blitt mer vanlig blant etterlattepensjonister med lavinntekt
- liten inntektsulikhet blant etterlattepensjonister

Etterlattepensjon er en type stønad som folketrygden utbetaler til gjenlevende ektefeller, og i noen tilfeller til gjenlevende samboere etter ektefelles/samboers død. Antallet etterlattepensjonister har vært synkende de senere årene. Ifølge NAV ble denne type stønad utbetalt til 23 300 personer i 2007. Ni av ti etterlattepensjonister er kvinner, og drøyt åtte av ti er 50 år eller eldre (NAV 2009a). I dette kapitlet vil vi se nærmere på ulike indikatorer for personer i husholdninger der hovedinntektstaker er etterlattepensjonist. I 2007 utgjorde denne gruppen 29 500 personer.

Etterlattepensjonister overlapper med flere andre grupper i denne rapporten. Nær 40 prosent er aleneboende i aldersgruppen 50 til 66 år, og nær en tredel er enslige forsørgere.

Lavinntekt

Etterlattepensjonistene har i de siste årene hatt en stabil andel med lavinntekt på rundt 11 prosent målt ved EU-60. Dette er omtrent på samme nivå som i hele befolkningen (uten studenter) hvor 10 prosent av personene har lavinntekt etter denne målemetoden.

Tabell 11.1. Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall¹ med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle) ² ..	31 443	30 988	30 505	29 529
Andel med lavinntekt	11,2	11,0	11,4	11,2
Antall med lavinntekt	3 500	3 000	4 000	3 000

¹ Avrundede tall.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er etterlattepensjonist

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Yrkestilknytning

En av fem nordmenn bor i en husholdning uten yrkesaktive. Svak yrkestilknytning kan ofte sees i sammenheng med lavinntekt, noe som kommer tydelig frem i tallene for etterlattepensjonister. Tabell 11.2 viser at nær ni av ti (87 prosent) etterlattepensjonister i lavinntektsgruppen tilhører husholdninger uten yrkestilknyttede. For alle med lavinntekt gjelder dette for 65 prosent.

Yrkesinntekt utgjør største husholdningsinntekt for 76 prosent av befolkningen. For alle med lavinntekt gjelder dette for nær fire av ti. Kun én av ti etterlattepensjonister med lavinntekt bor i en husholdning der yrkesinntekt er største husholdningsinntekt.

Tabell 11.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	33,9	33,7	32,9	31,9
Med lavinntekt	88,0	88,1	86,8	86,9
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	55,6	56,1	57,4	57,8
Med lavinntekt	9,0	10,8	10,0	10,7

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Utdanning

Stadig færre i den norske befolkningen har lav utdanning. Den samme utviklingen ser vi for etterlattepensjonister. Tabell 11.3 viser en jevn nedgang for etterlattepensjonister med lav utdanning, noe som gjelder både for de med og uten lavinntekt.

Tabell 11.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	31,8	30,8	29,7	28,7
Med lavinntekt	50,2	47,6	47,8	46,0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Økonomisk utsatthet

Andelen som mottar bostøtte har økt for personer i lavinnteksgruppen. Vi ser en tilsvarende økning for etterlattepensjonister med lavinntekt: I 2007 mottok mer enn hver fjerde bostøtte.

Tabell 11.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle)	6,9	6,1	6,0	6,7
Med lavinntekt	20,7	21,0	23,0	25,7
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle)	7,3	7,1	6,7	6,0
Med lavinntekt	13,7	15,5	14,5	15,0
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle)	2,4	2,2	2,2	2,4
Med lavinntekt	5,8	7,6	8,4	9,7

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Mottak av sosialhjelp har gått ned for hele befolkningen både med og uten lavinntekt fra 2006 til 2007. Blant etterlatte i lavinntektsgruppen ser vi derimot en svak økning i antall sosialhjelpsmottakere.

Én av ti etterlattepensjonister med lavinntekt mottar både bostøtte og sosialhjelp. Dette er en økning på nær fire prosentpoeng siden 2004.

Rente- og gjeldsbelastning

Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning nær fordoblet seg i 2007 i forhold til året før: 14 prosent av befolkningen hadde renter som oversteg 15 prosent av husholdningens samlede inntekt. Blant etterlattepensjonister var det også en økning i rentebelastningen, fra henholdsvis 6 til 10 prosent. For etterlatte med lavinntekt har rentebelastningen derimot ligget stabil de siste to årene. Hver tiende etterlattepensjonist i lavinntektsgruppen hadde høy rentebelastning i 2007.

Tabell 11.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle)	4,9	4,3	6,1	10,3
Med lavinntekt	8,1	7,1	9,6	9,7
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle)	6,5	7,4	9,1	9,2
Med lavinntekt	10,4	12,2	13,0	12,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Stadig flere har en samlet gjeld som overstiger tre ganger husholdningens samlede inntekt. I 2007 hadde 14 prosent av befolkningen høy gjeldsbelastning – en økning på fem prosentpoeng fra 2004. Økningen de siste fire årene har ikke vært tilsvarende stor for etterlattepensjonister. Én av ti hadde høy gjeldsbelastning samme år, to prosentpoeng høyere enn for fire år siden. Gjeldsbelastningen for etterlatte med lavinntekt har derimot gått noe ned. Det er likevel en større andel av personer med lavinntekt som har høy gjeldsbelastning enn de uten lavinntekt - 17 prosent for alle i lavinntektsgruppen og 12 prosent for etterlatte med lavinntekt.

Inntektssammensetning

Sammenlignet med andre pensjonistgrupper utgjør yrkesinntektene forholdsvis mye av den samlede husholdningsinntekten for etterlatte. I 2007 utgjorde yrkesinntekt halvparten av husholdningens samlede inntekt. Overføringer utgjorde 40 prosent av inntektene, mens kapitalinntekter stod for resten. Inntektsnivået er relativt høyt for denne gruppen pensjonister. Gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhet ligger for eksempel bare om lag 4 prosent lavere enn gjennomsnittet i befolkningen. Det er imidlertid store forskjeller i inntektssammensetningen hvis vi sammenligner etterlatte med og uten lavinntekt.

For etterlattepensjonister med lavinntekt utgjør yrkesinntektene bare 12 prosent av samlet inntekt, mens overføringer står for over 80 prosent. Pensjoner fra folketrygden – der blant annet etterlattepensjonen inngår – er den klart viktigste overføringen, og utgjør 67 prosent av samlet husholdningsinntekt. Inntekt etter skatt per forbruksenhet for de med lavinntekt er under halvparten av inntekten til etterlattepensjonister uten.

Tabell 11.6. Inntektsregnskap for befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er etterlappensjonist¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Etterlappensjonister		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	12	54	52
Kapitalinntekter ³	4	7	7	7	9	9
Overføringer	60	19	21	81	36	39
Herav :						
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	67	22	25
Tjenestepensjoner	3	4	4	4	9	9
Barnetrygd	2	1	1	3	1	1
Bostøtte	2	0	0	2	0	0
Sosialhjelp	4	0	0	1	0	0
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	0	0	0
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	181 800	462 200	429 700
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	156 500	352 500	329 800
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	128 400	283 400	265 400
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,5	1,6	1,6
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	2 169	16 530	18 699

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektsfordeling

Blant etterlappensjonister er inntektsulikheten gjennomgående mindre enn i befolkningen. Dette ser vi av tabell 11.7. De 20 prosentene med høyest inntekt har 2,9 ganger større gjennomsnittlig inntekt enn det de 20 prosentene med lavest inntekt har, mens tilsvarende forholdstall var 3,5 i hele befolkningen.

Vi ser også ut i fra de to andre ulikhetsmålene i tabell 11.7 at etterlappensjonister utgjør en forholdsvis homogen inntektsgruppe.

Tabell 11.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Etterlappensjonister (gjenlevende ektefelle) ...	3,3	3,8	2,9	2,9
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Etterlappensjonister (gjenlevende ektefelle) ...	2,3	2,4	2,4	2,4
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Etterlappensjonister (gjenlevende ektefelle) ...	0,242	0,283	0,204	0,21

¹ Omfatter også negative beløp. Personer i studenthusholdninger er utelatt

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

12. Sosiale indikatorer for mottakere av uføreytelser

Frøydis Strøm og Tor Morten Normann

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- én av seks med uførepensjon har lavinntekt
- økning i antall med tidsbegrenset uførestønad,
- ... og hver femte har lavinntekt
- svak yrkestilknytning i husholdninger hvor hovedinntektstaker er uførepensjonist
- én av fem uførepensjonister mottok bostøtte i 2007
- samme andel uførepensjonister som i befolkningen eier sin bolig, men de siste ti årene er det blitt flere uførepensjonister med boliglån
- fra 2007 til 2008 har det blitt noe flere med høy boutgiftsbelastning, men andelen er fremdeles lavere enn i befolkningen
- 15 prosent av uførepensjonister oppfatter økonomien som vanskelig, omtrent det samme som tidligere år
- seks av ti husholdninger til uførepensjonister har ingen helårs yrkesaktive, men i nesten en av fire husholdninger arbeides det minst 12 måneder på heltid

Uføreytelser skal sikre inntekter til livsopphold til personer i alderen 18 til 67 år som har fått inntektsevnen langvarig nedsatt på grunn av sykdom eller funksjonshemming. Det finnes to typer: *uførepensjon* blir gitt i de tilfellene der det ikke er utsikt til bedring av arbeidsevne. *Tidsbegrenset uførestønad* gis til personer som i søknadstidspunktet ikke kan forventes å bedre sin inntektsevne ved hjelp av behandling, rehabilitering eller attføring, men der fremtidig inntektsevne likevel ikke kan utelukkes. Varigheten for denne støtteordningen kan være fra 1 til 4 år. Ordningen med tidsbegrenset uførestønad ble innført i 2004 (for mer om ulike uføreytelser, se NAV 2009b).

I 2007 mottok om lag 295 000 personer uførepensjon fra NAV. Dette er en nedgang på 0,9 prosent fra året før. Antall personer med tidsbegrenset uførestønad økte imidlertid med 28 prosent og utgjorde nærmere 39 000 personer (NAV 2009c). Blant mottakere av begge ytelsene er det en overvekt av kvinner. Flest uførepensjonister finner vi blant de over 60 år, mens det er i aldersgruppen mellom 50 til 59 år det er flest med tidsbegrenset uførestønad (NAV 2009c).

I alt har antall mottakere av uføreytelser vært økende, men veksten har avtatt siden 2004. Alderssammensetningen i befolkningen forklarer mye av denne utviklingen. Relativt mange uførepensjonister gikk over på alderspensjon i 2007, noe som har bidratt til en nedgang i antall uføremottakere i forhold til året før. Imidlertid ser vi at det er mange store fødselskull som nå er i en alder hvor sannsynligheten for å bli ufør er stor. Størst økning i antall mottakere av uføreytelser de siste to årene finner vi i alderen 60 til 64 år (NAV 2008a).

I dette kapitlet skal vi se nærmere på personer i husholdninger hvor hovedinntektstaker er uførepensjonist eller mottaker av tidsbegrenset uførestønad. Mottakere av uføreytelser overlapper med flere andre grupper i denne rapporten. Hver fjerde uførepensjonist er aleneboende i alderen 50 til 66 år, mens de med tidsbegrenset uførestønad domineres av par med barn under 18 år og det er også en del sosialhjelpsmottakere. Mer informasjon om overlapp mellom de ulike gruppene omtalt i denne rapporten finnes i vedleggstabell A1.

Lavinntekt

I alt bor om lag 241 000 personer i husholdninger hvor hovedinntektstakeren mottar uførepensjon. Andelen med årlig lavinntekt i denne gruppen var 16 prosent i 2007, en klar økning siden 2004 på vel 3 prosentpoeng. Sammenlignet med hele

befolkningen er det en større andel uførepensjonister som har lavinntekt (andeler på henholdsvis 10 og 16 prosent).

Om lag 41 000 personer bor i husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad. Andelen med lavinntekt er noe høyere enn blant de med uførepensjon. Fra 2004, da ordningen med tidsbegrenset uførestønad ble innført, til 2007, har andelen med lavinntekt økt fra 15 til 19 prosent blant disse mottakerne.

Tabell 12.1. Prosentvis andel og antall¹ personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,7	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Uførepensjonister ²	253 174	252 243	246 084	240 697
Andel med lavinntekt	12,3	13,6	14,5	15,5
Antall med lavinntekt	31 000	34 000	36 000	37 000
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	8 790	19 682	31 109	40 956
Andel med lavinntekt	15,1	18,2	18,0	19,4
Antall med lavinntekt	1 000	4 000	6 000	8 000

¹ Avrundede tall.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er uførepensjonist

³ Personer i husholdningene med en hovedinntektstaker som mottar tidsbegrenset uførepensjon

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Yrkestilknytning

Husholdninger hvor hovedinntektstaker er uførepensjonist er, ikke overraskende, kjennetegnet av å ha en svak tilknytning til arbeidslivet. Om lag 7 av 10 personer i disse husholdningene har ingen yrkesaktive husholdningsmedlemmer i 2007, en andel som har vært relativt stabil de siste fire årene.

I husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad er det noen færre som er helt uten yrkestilknytning. I 2007 gjaldt dette 6 av 10 personer. Denne andelen har fordoblet seg siden ordningen med tidsbegrenset uførestønad ble innført i 2004, da bare tre av ti var uten yrkestilknytning. Blant mottakere med lavinntekt var hele 9 av 10 uten yrkestilknytning i 2007.

Svært få, 15 prosent, av alle husholdninger med en hovedinntektstaker som er uførepensjonist hadde arbeidsinntekt som viktigste inntektskilde i 2007. Denne andelen har vært forholdsvis stabil de siste ti årene. I lavinnteksgruppen blant uførepensjonistene var det kun 3 prosent som hadde yrkesinntekt som største inntektspost. Dette er likevel noen flere enn det var rundt århundreskiftet.

Vel 2 av 10 mottakere av tidsbegrenset uførestønad hadde yrkesinntekt som viktigste husholdningsinntekt i 2007. I lavinnteksgruppen var det bare 3 prosent som hadde yrkesinntekt som viktigste inntekt.

Tabell 12.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Uførepensjonister	71,5	72,0	73,0	72,9
Med lavinntekt	94,2	94,8	95,2	95,1
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	29,5	57,3	60,2	59,9
Med lavinntekt	61,3	89,5	92,3	92,7
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Uførepensjonister	14,8	14,3	14,4	14,5
Med lavinntekt	3,1	2,7	2,6	2,6
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	57,0	22,8	22,0	22,7
Med lavinntekt	45,9	5,6	3,4	3,3

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Utdanning

Mottakere av uføreytelser har en dobbelt så stor andel personer med lav utdanning enn det som er tilfellet for hele befolkningen (se tabell 12.3). Andelen med lav utdanning i befolkningen har hatt en jevn nedgang de siste årene. Dette gjelder derimot ikke for mottakere av tidsbegrenset uførestønad, der vi ser en svak økning fra 2004.

Tabell 12.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Uførepensjonister	44,4	43,8	43,3	42,8
Med lavinntekt	53,6	54,2	54,0	54,3
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	37,4	38,5	39,1	39,3
Med lavinntekt	48,4	50,4	50,7	50,4

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Økonomisk utsatthet

Mottak av bostøtte og sosialhjelp blir her brukt som indikatorer på økonomisk utsatthet, da dette er behovsprøvde stønader. I hele befolkningen er det få som mottar disse stønadene (5 prosent). Blant uførepensjonister mottar derimot hele 18 prosent denne stønaden. For mottakere av tidsbegrenset uførestønad gjelder dette for 16 prosent. I lavinntektsgruppen mottar vel én tredel uførepensjonister bostøtte. Denne andelen har holdt seg relativt stabil fra 2002, men i 2007 økte den med nesten 5 prosentpoeng fra året før. For mottakere av tidsbegrenset uførestønad med og uten lavinntekt har andelen som mottok bostøtte økt med henholdsvis 5 og 13 prosentpoeng siden 2004.

Tabell 12.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Uførepensjonister	17,9	16,9	17,1	18,0
Med lavinntekt	29,0	30,6	30,5	35,1
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	10,8	12,1	14,1	16,2
Med lavinntekt	19,7	26,6	28,2	32,6
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Uførepensjonister	11,8	11,0	10,4	9,3
Med lavinntekt	19,6	19,5	19,0	17,3
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	26,0	24,9	22,8	19,9
Med lavinntekt	44,7	41,9	38,1	35,9
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Uførepensjonister	5,2	4,8	4,6	4,5
Med lavinntekt	9,4	9,8	9,1	9,9
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	8,1	8,5	8,8	8,9
Med lavinntekt	15,0	17,3	15,7	18,2

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Blant uførepensjonister mottar én av ti sosialhjelp, en andel som er dobbelt så stor som i hele befolkningen. For uførepensjonister med lavinntekt gjelder dette for 17 prosent. Denne andelen har gått noe ned siden 2004. Sett i forhold til lavinntektsgruppen i hele befolkningen, er denne andelen noe lavere. I husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad finner vi at to av ti mottok sosialhjelp, altså en dobbelt så stor andel som blant uførepensjonister. I lavinntektsgruppen er andelen imidlertid større. Mens det har skjedd en økning i andelen som mottar tidsbegrenset uførestønad, er det imidlertid blitt færre sosialhjelpsmottakere i denne gruppen. Siden 2004 har denne andelen økt med hele 9 prosentpoeng og i 2007 mottok 36 prosent av denne gruppen sosialhjelp

I hele befolkningen mottok nær 2 prosent både sosialhjelp og bostøtte. Blant mottakere av uføreytelser er andelen høyere, på henholdsvis 5 prosent for uførepensjonister og 9 prosent for mottakere av tidsbegrenset uførestønad. For de med lavinntekt er det 10 prosent blant uførepensjonistene som mottok begge ytelsene og hele 18 prosent for mottakere av tidsbegrenset uføreytelser med lavinntekt, en økning på 3 prosentpoeng siden 2004. Denne andelen er dobbelt så stor som for alle med lavinntekt i befolkningen.

Rente- og gjeldsbelastning

I 2007 opplevde de fleste husholdninger at rentenivået var på full fart oppover. I tillegg fortsatte utlånsveksten. Målet for høy rentebelastning er her definert ut fra om samlede renteutgifter utgjør mer enn 15 prosent av husholdningens samlede inntekt. I husholdninger hvor hovedinntektstaker var uførepensjonist opplevde 14 prosent høy rentebelastning i 2007, nesten like mange som i 2002, da andelen var på 16 prosent (Statistisk sentralbyrå 2009a). Blant uførepensjonister med lavinntekt ligger andelen med høy rentebelastning på samme nivå som de øvrige uførepensjonistene. I husholdninger hvor hovedinntektstaker mottok tidsbegrenset uførestønad var andelen høyere - 2 av 10 hadde stor rentebelastning. I lavinntektsgruppen blant dem med tidsbegrenset uførepensjon gjaldt dette én av seks.

Fra 1996 til 2006 har andelen med høy gjeld økt jevnt både i hele befolkningen og blant uførepensjonister (Statistisk sentralbyrå 2009a). I 2007 ser økningen imidlertid ut til å avta noe. Blant uførepensjonister hadde 12 prosent en gjeld som oversteg samlet husholdningsinntekt tre ganger. For de med lavinntekt var andelen noe høyere. Mottakere av tidsbegrenset uførestønad hadde en høyere andel – én av seks hadde stor gjeldsbelastning. Andelen med stor gjeldsbyrde i lavinntektsgruppen er noe høyere (18 prosent), omtrent som alle med lavinntekt i befolkningen (17 prosent).

Tabell 12.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Uførepensjonister	7,4	6,8	8,7	13,9
Med lavinntekt	9,5	9,0	9,8	13,3
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	10,4	8,8	11,0	17,9
Med lavinntekt	13,2	11,5	11,7	15,2
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Uførepensjonister	9,1	10,1	11,4	11,7
Med lavinntekt	13,2	13,4	13,6	13,3
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	12,2	14,0	14,9	15,9
Med lavinntekt	21,2	20,3	17,4	17,7

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetning

I husholdninger hvor hovedinntektstakeren er uførepensjonist består 72 prosent av den samlede inntekten av overføringer. Dette er en svak nedgang fra året før (2 prosentpoeng), mens andelen kapitalinntekter har økt tilsvarende. Mesteparten av overføringene er pensjon fra folketrygden, som utgjør 59 prosent av samlet husholdningsinntekt. Tjenestepensjoner utgjør 8 prosent, mens yrkesinntekt én femdel. Det er tydelige forskjeller mellom de som er over og under lavinntektsgrensen i denne gruppen. Blant uførepensjonister i lavinntektsgruppen er betydningen av pensjoner fra folketrygden større, med en andel på 82 prosent av husholdningenes samlede inntekt. For denne gruppen er tjenestepensjonene mer beskjedne (2 prosent). For husholdninger over lavinntektsgrensen har ytelsene fra folketrygden en mindre inntektsmessig betydning, 56 prosent av samlet inntekt. Både tjenestepensjon og yrkesinntekt utgjør mer (henholdsvis 9 og 22 prosent), noe som indikerer en sterkere tilknytning til arbeidslivet.

Tabell 12.6. Inntektsregnskap for befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker mottar uførepensjon eller tidsbegrenset uførepensjon¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Uførepensjonister			Mottakere av tidsbegrenset uførestønad		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	4	22	21	5	32	29
Kapitalinntekter ³	4	7	7	2	8	7	1	5	5
Overføringer	60	19	21	94	70	72	94	63	67
Herav:									
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	82	56	59	79	51	54
Tjenestepensjoner	3	4	4	2	9	8	1	5	4
Barnetrygd	2	1	1	1	1	1	3	2	2
Bostøtte	2	0	0	4	1	1	3	1	1
Sosialhjelp	4	0	0	2	1	1	4	1	2
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	172 500	369 800	336 200	200 300	439 800	386 200
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	161 100	309 000	283 900	173 000	355 700	314 800
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	132 900	234 600	217 400	126 000	237 600	212 600
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,4	1,6	1,6	1,8	2,2	2,1
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	25 852	126 343	152 195	4 392	15 215	19 607

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

For husholdninger hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad, utgjør yrkesinntekt en større andel, 29 prosent av samlet husholdningsinntekt. Dette er noe mer enn i 2006 (to prosentpoeng). Overføringer utgjør to tredeler av samlet inntekt. Årsaken til at yrkesinntekt utgjør en større andel for denne gruppen enn for de med uførepensjon, kan delvis forklares med at en del personer mottok inntekt av eget arbeid i deler av året før uføretilværelsen inntraff og at gjennomsnittlig antall husholdningsmedlemmer er større enn for uførepensjonister. Også for denne gruppen er det forskjeller mellom lavinntekts- og ikke-lavinntektsgruppen. For husholdningene med lavinntekt består 5 prosent av husholdningsinntektene av yrkesinntekt og 94 prosent utbetales i form av overføringer. Også her er pensjoner fra folketrygden viktigst, og utgjorde nær 80 prosent av husholdningens samlede inntekt i 2007.

Samlet husholdningsinntekt er om lag 50 000 kroner høyere for husholdningene hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad, i forhold til de med uførepensjon i 2007. Siden husholdningene hvor hovedinntektstaker mottar tidsbegrenset uførestønad i gjennomsnitt er større, fører dette til at det er liten forskjell i inntekt per forbruksenhet mellom disse to gruppene.

Inntektsfordeling

Det er gjennomgående liten inntektsulikhet blant uførepensjonister, sammenlignet med befolkningen generelt. Det viser de ulike målene på inntektsulikhet i tabell 12.7. Dette gjelder for både personer med uførepensjon og de med tidsbegrenset uførestønad.

Dersom vi først ser på forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til den femdelen med høyest ekvivalentinntekt og gjennomsnittsinntektene til den femdelen som har lavest inntekt (S80/S20), ser vi at de rikeste 20 prosentene har en inntekt som er 2,6 ganger høyere enn de 20 prosentene med de laveste inntektene. Tilsvarende tall for hele befolkningen er 3,5. Ulikhetsmålet har ligget ganske stabil siden 1999, med unntak av inntektsåret 2005. Noen få høye beløp kan ha gitt utslag det året.

Et annet ulikhetsmål viser forholdstallet til den observasjonen som står på grensen til den laveste tidelen (P10) og den som har grenseverdien for den høyeste tidelen (P90). Dette er et mål for ulikhet som ikke i like stor grad påvirkes av ekstremverdier, siden vi holder utenfor de 10 prosent "fattigste" og de 10 prosent "rikeste". Utviklingen her viser også at inntektsfordelingen blant uførepensjonistene er jevnere enn for hele befolkningen.

Det siste målet, Gini-koeffisienten, viser også at de med uførepensjon og tidsbegrenset stønad er en relativt homogen gruppe rent inntektsmessig.

Tabell 12.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Uførepensjonister	2,6	3,0	2,5	2,6
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	2,6	2,9	2,6	2,7
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Uførepensjonister	2,1	2,1	2,1	2,1
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	2,2	2,3	2,2	2,2
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Uførepensjonister	0,200	0,229	0,188	0,199
Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	0,195	0,216	0,189	0,198

¹ Omfatter også negative beløp. Personer i studenthusholdninger er utelatt

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Boforhold

Når vi skal se på boforhold og boligøkonomi bruker vi, i likhet med i foregående kapitler, EU-SILC som datakilde. I disse dataene er det bare litt over 350 uførepensjonister. Siden det er såpass få uførepensjonister i utvalget skilles det ikke i mellom kvinner og menn og mellom varige og tidsbegrenset uførepensjonister i tabellene. Gruppen omtales derfor samlet som uførepensjonister.

Uførepensjonister er en gruppe med relativt høy gjennomsnittsalder. Halvparten er over 58 år, og en av fire er i alderen 62 til 66 år. Det er dermed svært få uførepensjonister som befinner seg i det vi kan definere som en etableringsfase, bare 7 prosent er under 40 år, en prosent er under 25 år. Seks av ti uførepensjonister er kvinner. Dette er det viktig å ta høyde for i vurderingen av indikatorene for boligforhold for uførepensjonister.

Boligstandard og eierforhold

85 prosent av uførepensjonistene bor i husholdninger som eier boligen. Denne andelen har knapt endret seg siden midten av 1990-årene, og ikke veldig ulik det vi finner i befolkningen i alderen 16-66 år, der 80 prosent er eiere. Drøyt sju av ti uførepensjonister er selveiere, i befolkningen 16-66 år er andelen knapt sju av ti.

Andelen uførepensjonister som bor svært romslig har vært stabilt høy i hele perioden fra 1995 til 2008, selv om det har vært mindre svingninger. I 2008 bodde 39 prosent svært romslig, mens andelen i befolkningen i alderen 16-66 var 28 prosent. Det har også vært en reduksjon i andelen uførepensjonister som bor trangt fra 6 prosent i 1997 til 3 prosent i 2008. Blant befolkningen ellers i alderen 16-66 år var det 9 prosent som bodde trangt i 2008. Målt i antall kvadratmeter er boligene til uførepensjonistene i gjennomsnitt noe mindre enn for befolkningen 16-66 år, 109 mot 117 kvadratmeter. Men i og med at husholdningene i gjennomsnitt også er mindre, blir antall kvadratmeter per person likevel noe høyere for uførepensjonistene, 66 mot 51 kvadratmeter. Det at hele 35 prosent av uførepensjonistene bodde alene i 2008 sammenlignet med 21 prosent i befolkningen i samme aldersgruppe, spiller naturligvis inn her.

Tabell 12.8. Boligtype og -standard for uførepensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008

	Uførepensjonister									Alle 16-66 år		
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Andel personer som												
bor i enebolig, våningshus	54	64	68	65	63	65	64	65	63	63	63	59
bor i småhus ellers	30	16	16	18	17	17	16	14	13	16	15	15
bor i husholdning som eier	79	84	86	83	83	82	82	84	85	81	82	80
bor i husholdning som er selveier	61	68	73	70	71	72	69	73	73	69	72	68
bor alene	26	23	25	35	29	29	31	30	35	18	19	21
bor trangt	6	4	6	2	2	4	3	3	3	9	8	9
bor svært romslig	29	39	36	33	34	38	36	40	39	27	31	28
Bor i bolig												
med råte eller fukt					8	9	10	10	8	8	8	8
som er utsatt for støy					16	20	15	16	14	13	13	14
som er utsatt for forurensning					14	12	10	11	11	8	8	8
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk					7	6	7	6	6	4	5	6
Boligareal per husholdning. Kvm	95	..	108	106	107	111	111	114	109	121	123	117
Boligareal per person. Kvm	53	..	65	63	62	62	66	67	66	50	52	51
Antall svar	197	211	193	195	416	439	427	404	353	5022	5227	4 763

¹ I 2001 er tallet andel som mangler bad

Kilde: Levkårsundersøkelsen og EU-SILC

Andelen uførepensjonistene som bor i bolig med råte eller fukt er lik andelen i befolkningen 16 -66 år, 8 prosent. Det er også stor likhet når det gjelder bomiljø. 14 prosent bor i bolig som er utsatt for støy, og 6 prosent bor i et område med kriminalitet, vold og hærverk. Her er altså andelen like for både uførepensjonister og befolkningen i samme alder. Når det gjelder forurensning er uførepensjonistene litt mer utsatt, 11 mot 8 prosent, men forskjellen er for liten til å være sikker. Tidligere år har vi funnet indikasjoner på at uførepensjonistene har hatt litt dårligere bomiljø enn befolkningen i samme alder, men i 2008 gjelder ikke dette.

Boligøkonomi

15 prosent av uførepensjonistene leier altså boligen de bor i, og i gjennomsnitt betalte de 48 500 kroner i husleie i 2008. Det er noe lavere enn for alle leiere 16-66 år som betalte 51 700 kroner i gjennomsnitt. Regnet i 2008 kroner har husleien økt med 13 000 kroner siden 1991. Det meste av denne økningen har kommet etter årtusenskiftet, regnet i 2008 kroner har husleien økt med drøye 12 000 siden 2001. Likevel, siden 85 prosent av uførepensjonistene eier sin egen bolig, vil det være utgifter til renter og avdrag og hvordan disse utvikler seg som i størst grad vil påvirke uførepensjonistenes boligøkonomi.

Tabell 12.9. Boligøkonomi for uførepensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008

	Uførepensjonister									Alle 16-66 år		
	1991	1995	1997	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner 1	25 000	29 800	27 600	32 000	40 000	43 500	44 000	44 500	48 500	46 700	47 300	51 700
Andel husholdninger som ikke betaler husleie	4	2	11	12	6	13	11	11	7	6	7	6
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for eiere. Løpende kroner	13 700	13 600	13 300	18 800	24 700	26 100	27 500	30 400	32 000	55 500	62 500	74 100
Boligrenter. Gjennomsnitt for eiere. Kroner								15 000	19 300		33 500	47 100
Andel eiere uten renter og avdrag	49	59	66	57	51	47	46	44	45	26	26	24
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	21	23	14	19	24	23	22	18	24	26	29	32
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	47	54	57	38	43	44	42	44	42	31	31	28
Oppfatter boutgiftene som svært tyngende					13	12	13	7	8	8	5	7
noe tyngende					33	28	34	37	36	39	40	39
Antall svar fra leiere	41	33	26	31	64	75	73	63	55	894	908	849
Antall svar fra eiere	156	178	166	164	348	364	354	341	298	4 112	4 283	3 895
Antall svar	197	211	193	195	416	439	427	404	353	5 006	5 191	4 744

¹ Ikke medregnet eiere av andels- og aksjebolig

Kilde: Levkårsundersøkelsen og EU-SILC

I gjennomsnitt betalte uførepensjonister som eier sin egen bolig 32 000 kroner i renter og avdrag i 2007. Dette er betydelig mindre enn befolkningen 16-66 år som betalte 74 100 kroner i gjennomsnitt. Regnet 2008 kroner er utgifter til renter og avdrag for uførepensjonister som eier boligen over 90 prosent høyere i 2008 enn det var på lavpunktet i 1997. Andelen uførepensjonister som har boliglån økte fra 34 prosent i 1997 til 55 prosent i 2008. I befolkningen i samme alder er det 76 prosent som har boliglån.

Dersom husleie eller renter og avdrag utgjør 25 prosent eller mer av husholdningens totale inntekter etter skatt sier vi at det er høy boutgiftsbelastning. Er andelen under 10 prosent sier vi at det er lav boutgiftsbelastning. Målt på denne måten hadde 24 prosent av uførepensjonistene høy boutgiftsbelastning i 2008. Det er nokså stabilt i forhold til årene 2003-2006, men en økning sammenlignet med 2007. Dette har nok sammenheng med svingninger i utlånsrentene. For befolkningen i samme alder har andelen med høy boutgiftsbelastning økt fra 26 prosent i 2006 til 32 prosent i 2008. Andelen uførepensjonister med lav boutgiftsbelastning har endret seg lite i perioden 2003-2008, den har vært mellom 44 og 42 prosent som det var i 2008. For befolkningen i samme alder har denne andelen vært lavere de siste årene, og i 2008 var den 28 prosent.

Når det gjelder subjektiv oppfatning av hvor tyngende boutgiftene er har vi data fra 2003. Mens andelen uførepensjonistene som vurderte at boutgiftene var svært tyngende har vært stabil på rundt 13 prosent i årene fra 2003 til 2006 var andelen nesten halvert til 7 prosent i 2007. I 2008 er det omtrent likt, 8 prosent. Andelen som vurderte boutgiftene som noe tyngende har økt siden 2005 til 36 prosent i 2008. I befolkningen i alderen 16 – 66 år er andelen som vurderer boutgiftene som svært eller noe tyngende ganske lik den vi finner for uførepensjonistene.

Økonomiske vansker

Over ni av ti uførepensjonister oppgir at de ikke har opplevd noen av de betalingsproblemene vi har kartlagt. Selv om det ikke er mange som har betalingsproblemer, forekommer det likevel oftere blant uførepensjonister enn for eksempel blant alders- og minstepensjonister. Også blant befolkningen 16-66 år oppgir ni av ti at de ikke har opplevd betalingsproblemer. I begge grupper er det 3 prosent som oppgir å ha problemer med å betale to eller flere utgifter som husleie, boliglån, elektrisitet og kommunale avgifter og andre lån. Det er flest som oppgir å ha problemer med å betale utgifter til elektrisitet og kommunale utgifter – 7 prosent av uførepensjonistene og 5 prosent av befolkningen i samme alder oppgir å ha problemer med dette.

Tabell 12.10. Indikatorer på betalingsvansker for uførepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Uførepensjonister						Alle 16-66 år		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Betalingsproblemer									
Husleie	3	5	4	5	3	3	5	4	4
Boliglån	2	2	1	3	3	2	2	2	2
El og kommunale avgifter	14	8	10	8	9	7	8	7	5
Andre lån	2	3	3	2	3	..	5	4	..
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer					5	3		5	3
Andel som ikke har noen betalingsproblemer					88	91		89	90
Økonomisk romslighet									
Svært vanskelig	9	7	6	8	3	5	4	3	3
Vanskelig	7	8	6	8	7	10	7	5	6
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	29	27	25	35	40	33	36	46	41
Mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	2	2	1	1	1	2	3	3	3
Antall svar	416	435	447	427	404	353	5 022	5 227	4 763

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Tabell 12.11. Indikatorer på materiell situasjon for uførepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Uførepensjonister						Alle 16-66 år		
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Materiell situasjon									
Andel som disponerer									
PC	50	49	54	57	66	67	84	89	89
Vaskemaskin	96	96	95	97	98	98	96	97	97
Privatbil	75	74	73	71	74	76	81	81	81
Disponerer ikke PC pga. økonomi	6	8	7	6	4	5	4	3	3
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	7	7	8	11	11	8	8	9	8
Har ikke råd til									
en ukes ferie	18	21	16	18	14	14	10	7	8
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	7	7	6	7	6	7	4	4	3
holde boligen varm	8	3	2	3	3	2	2	1	1
Andel som ikke har råd til minst to av godene					7	5		2	3
Andel som har råd til alle godene					85	83		92	91
Antall svar	416	435	447	427	404	353	5 022	5 227	4 763

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Bedringen i andelen med betalingsproblemer for uførepensjonister fra 2007 til 2008 kan delvis skyldes den tidligere omtalte målefeilen knyttet til andre lån (se kapittel 4), og er dermed svært usikker. Andelen uførepensjonister som mener at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes viser da også et annet bilde, det har økt fra 10 prosent i 2007 til 15 prosent i 2008. Vi er dermed tilbake på nivået fra 2006. Vi må imidlertid understreke at dette er nokså små og dermed usikre endringer. I befolkningen 16-66 år sa 9 prosent at det var vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes i 2008. Det er omtrent det samme som for 2007. Andelen av uførepensjonister som mener at det er lett eller svært lett å få endene til å møtes økte fra 29 prosent i 2003 til 40 prosent i 2007. I 2008 har denne andelen gått noe ned igjen, og er på 33 prosent.

14 prosent av uførepensjonistene hadde ikke råd til en ukes ferie utenfor hjemmet i 2008, det er det samme som i 2007, men mindre enn de tidligere årene. For befolkningen i samme aldersgruppe er andelen 8 prosent. 7 prosent av uførepensjonistene hadde ikke råd til spise kjøtt eller fisk annen hver dag og 2 prosent hadde ikke råd til å holde boligen varm. Her er det mindre endringer i forhold til tidligere år, og det er også mindre forskjeller i forhold til befolkningen i samme aldersgruppe, selv om bare 3 prosent i denne gruppen sier de ikke har råd til kjøtt eller fisk. Det er heller ikke stor forskjell i andelen som ikke har råd til minst to av godene, 5 prosent av uførepensjonistene oppgir dette, 3 prosent i befolkningen i samme aldersgruppe. Litt større forskjell er det i andel som har råd til alle godene, 83 prosent av uførepensjonistene og 91 prosent av befolkningen mellom 16 – 66 år.

To tredjedeler av alle uførepensjonister disponerer PC i 2008, og andelen har økt betraktelig i løpet av den femårsperioden vi har data for. I stor grad handler mangel på PC om behov og interesse fremfor økonomi, for ikke flere enn 5 prosent sier at de mangler PC fordi de ikke har råd. I befolkningen i samme aldersgruppe disponerer 89 prosent PC, også i denne gruppen har det vært en økning de siste årene. I denne gruppen er det 3 prosent som oppgi at de ikke disponerer PC på grunn av økonomien.

Tre av fire uførepensjonistene disponerer privatbil og denne andelen har endret seg lite fra 2003. 8 prosent oppgir at det er økonomien som er årsaken til at de ikke har tilgang på en privatbil. I befolkningen i samme aldersgruppe oppgir 81 prosent å ha tilgang til bil og 8 prosent at økonomi er årsaken dersom at de ikke disponerer privatbil. Det er med andre ord ikke veldig store forskjeller mellom uførepensjonister og andre i samme aldersgruppe.

Tabell 12.12. Helseforhold for uførepensjonister. 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent

	Uførepensjonister					Alle 16-66 år		
	2004	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Egenvurdering av helse								
andel med svært god eller god helse	30	27	31	32	30	79	81	80
andel med dårlig eller svært dårlig helse	31	29	34	34	37	7	7	7
Andel med kronisk sykdom	81	82	83	81	77	29	26	29
Nedsatt funksjonsevne								
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	34	33	33	30	29	7	6	5
andel med noe nedsatt funksjonsevne	34	38	38	38	32	11	10	8
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp ..	7	4	7	5	4	3	2	2
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	15	13	14	11	9	10	9	10
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	11	10	11	7	7	6	5	5
Antall svar	435	447	427	404	353	5 022	5 227	4 763

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Helse og funksjonsevne

Uførepensjonister har i utgangspunkt et helseproblem som begrenser arbeidsevnen. Det er derfor ikke overraskende at drøyt tre av fire prosent oppgir at de har en kronisk sykdom. Andelen har vært nokså stabil siden 2004, selv om det er en liten, men statistisk usikker, nedgang fra 2007 til 2008. Nesten en av fire uførepensjonister har dermed ikke svart at de har en kronisk sykdom. En mulig forklaring på dette er at helseproblemet som er grunnen til uførepensjonering av en eller annen grunn ikke oppfattes som en kronisk sykdom eller ikke fanges opp av spørsmålet som ligger til grunn for disse dataene. I EU-SILC måles kronisk sykdom vet hjelp av ett enkeltstående spørsmål, i motsetning til helseundersøkelser som går mer detaljert til verks.

I vurderingen av egen helse svarer tre av ti uførepensjonister at de har dårlig eller svært dårlig helse. Nesten fire av ti svarer at de har god eller svært god helse. Igjen kan det virke overraskende at en såpass stor andel av uførepensjonistene oppfatter helsen sin som god. Forklaringen kan være at heleproblemet eller funksjonsnedsettelsen de har som begrenser yrkesaktivitet ikke merkes på samme måte i en hverdag som uførepensjonist. Referanserammen for vurderingen av egen helse kan altså være en annen enn for andre grupper. Seks av ti uførepensjonistene sier at funksjonsevnen er nedsatt, og tre av ti svarer at den er sterkt nedsatt. Fire av ti uførepensjonister rapporterer ikke om nedsatt funksjonsevne. Det er også her viktig å ta hensyn til referanserammen folk har når de vurderer egen funksjonsevne. Funksjonsevne i yrkeslivet vil ikke alltid være utgangspunktet for vurderingen, og aktiviteter kan ofte være tilpasset funksjonsevnen slik at man ikke opplever begrensninger i de aktivitetene man faktisk utfører.

Blant uførepensjonistene svarer 5 prosent at de har et udekket behov for medisinsk hjelp, en litt større andel enn i befolkningen i samme alder (2 prosent). En større andel – 11 prosent – oppgir at de har et udekket behov for tannlegehjelp. Andelen som oppgir dette er redusert fra 14 prosent i 2006 (forskjellen er ikke statistisk sikker). 7 prosent svarer at det er økonomien som er årsaken til det udekkede behovet for tannlegehjelp, en reduksjon fra 11 prosent i 2006. I befolkningen i samme alder er det 9 prosent som har udekket tannlegebehov og 5 prosent på grunn av økonomi.

Tilknytning til arbeidslivet

Selv om uførepensjonister per definisjon ikke er yrkesaktive i særlig stor grad, ser vi på yrkesaktivitet for denne gruppen fordi dette er en gruppe som er i yrkesaktiv alder og fordi yrkesaktivitet sees på i et husholdnings perspektiv. I nesten 60 prosent av uførepensjonistenes husholdninger er det ingen helårs yrkesaktive i husholdningen, i 31 prosent av husholdningene er det én helårs yrkesaktiv og i 8 prosent to helårs yrkesaktive. Det er altså betydelig mindre yrkesaktivitet målt på denne måten sammenlignet med befolkningen i samme alder, hvor det er 19 prosent av husholdningene med ingen yrkesaktive, 47 prosent har én yrkesaktiv og 34 prosent har to helårs yrkesaktive.

Siden det er en overvekt av ikke yrkesaktive i husholdninger med uførepensjonister følger det at et overveiende flertall – 74 prosent av husholdningene – ikke har noen måneder med heltids yrkesaktivitet. Vi kan likevel legge merke til at det i 23 prosent av husholdningene var minst 12 måneder med yrkesaktivitet. For befolkningen i samme alder er det bare 21 prosent som ikke har noen måneder som heltids yrkesaktive mens det i 74 prosent av disse husholdningene er det minst 12 måneder med heltids yrkesaktivitet.

For uførepensjonistene gir måneder på deltid omtrent samme resultat som måneder på heltid. I 76 prosent av husholdningene produseres det ingen måneder med deltidsarbeid, og i 21 prosent av husholdningene produseres det 12 måneder eller mer med deltidsarbeid. Dette tyder på at relativt mye av yrkesaktiviteten i denne gruppen er på deltid. Vi ser da også at uførepensjonisters husholdninger i gjennomsnitt produserer flere måneder med deltidsarbeid enn befolkningen i yrkesaktiv alder, 2,7 mot 2,4 måneder.

Det er få heltids studenter i husholdningene til uføre. Mer overraskende er det at det i tre av ti husholdninger ikke forekommer heltids pensjonister. Dette skyldes i hovedsak at en del er blitt uførepensjonister i løpet av året og at noen av de yrkesaktive uførepensjonistene oppgir yrkesaktivitet og ikke pensjonist som hovedaktivitet i noen av årets måneder. Det gjelder muligens først og fremst uførepensjonister som ikke er 100 prosent uføre. Vi kan også merke oss at i ett av fem tilfeller hvor en uførepensjonist som bor sammen med en annen voksen, er denne andre voksne også uførepensjonist.

Tabell 12.13. Tilknytning til arbeidslivet for husholdninger der respondenten er uførepensjonist. 2007 og 2008. Prosent

	Uførepensjonist		Alle 16-66 år	
	2007	2008	2007	2008
Antall helårsyrkesaktive i husholdningen				
0	59	61	21	19
1	32	31	43	47
2	9	8	36	34
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen				
0	71	74	22	21
1-6	1	1	3	3
7-11	1	1	3	2
12+	27	23	73	74
Gjennomsnittlig antall måneder	3,7	3,3	12,4	12,4
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen				
0	78	76	77	78
1-6	2	2	3	4
7-11	0	1	2	2
12+	20	21	18	16
Gjennomsnittlig antall måneder	2,6	2,7	2,6	2,4
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet ..	5	5	6	5
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen				
0	98	98	95	96
1-6	1	1	2	2
7-11	0	0	1	1
12+	1	2	1	2
Gjennomsnittlig antall måneder	0	0	0,3	0,3
Antall heltids studenter i husholdningen				
0	96	96	84	85
1+	4	4	16	15
Antall heltids pensjonister i husholdningen				
0	21	29	87	88
1+	79	71	13	12
Antall svar	359	305	4790	4094

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

13. Sosiale indikatorer for langtidssyke

Anette Walstad Enes og Tor Morten Normann

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- noen færre langtidssyke i 2007 enn året før
- andelen med lavinntekt blant langtidssyke har økt
- én av fire langtidssyke har lavinntekt ifølge EU sin definisjon
- sosialhjelp står for en tidel av husholdningsinntekten til langtidssyke i lavinnteksgruppen
- langtidssyke eier noe sjeldnere sin egen bolig enn befolkningen ellers
- seks av ti yngre langtidssyke har høy boutgiftsbelastning, klart mer enn blant alle yngre
- langtidssyke har en vanskelig økonomi, særlig gjelder det yngre. En av tre yngre langtidssyke oppgir betalingsvansker og enda flere sier at økonomien er vanskelig
- en av fem yngre langtidssyke har ikke råd til kjøtt eller fisk til middag annenhver dag mot en av tjue blant alle yngre
- i nesten halvparten av husholdningene til langtidssyke var det ingen som arbeidet heltid i 2007, mens det i drøyt fire av ti ble arbeidet minst 12 måneder på heltid

Langtidssyke regnes her som personer som mottar rehabiliterings- eller attføringspenger (attføringspenger under tiltak og ventetid). Rehabiliteringspenger gis for ett år, men med muligheter for forlengelse etter unntaksbestemmelser. Attføring gis i utgangspunktet som en midlertidig stønad til gjennomføring av tiltak til personer som på grunn av sykdom eller skade har fått sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass betydelig innskrenket, og av den grunn har nedsatt inntektsevne.

Ved utgangen av 2007 var 123 400 langtidssyke etter den overnevnte definisjonen. Dette er en nedgang på 4 prosent fra året før. To tredeler av de langtidssyke tilhørte gruppen også i 2006. Kjønnfordelingen blant langtidssyke er forholdsvis jevn, med en liten overvekt av kvinner. To tredeler (61 prosent) av de langtidssyke er yngre enn 45 år. Hvis vi tar med personer de langtidssyke deler husholdning med, blir antallet nærmere 131 000.

I flere av de andre gruppene omtalt i denne rapporten, finner vi også langtidssyke. Én tredel av de langtidssyke bor i husholdninger bestående av par med barn under 18 år. Videre ser vi (vedleggstabell A1) at én av fem langtidssyke er sosialhjelpsmottakere og 19 prosent er enslige forsørgere.

Lavinntekt

Langtidssyke er sterkt overrepresenterte i lavinnteksgruppen. I 2007 hadde én fjerdedel (27 prosent) av personer som tilhører husholdninger med en langtidssyk hovedinntektstaker, lavinntekt etter EU-60 (tabell 13.1). I befolkningen generelt (uten studenter) var tilsvarende andel 10 prosent. Antallet med lavinntekt har økt noe fra året før - fra 34 000 til 35 000 personer.

Tabell 13.1. Prosentvis andel og antall¹ personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	458 897
Langtidssyke ²	111 641	147 791	139 717	130 940
Andel med lavinntekt	18,5	23,4	24,6	26,8
Antall med lavinntekt	21 000	35 000	34 000	35 000

¹ Avrundede tall.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er langtidssyk.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Yrkestilknytning

I 2007 bodde én av fem nordmenn i en husholdning uten yrkestilknyttede. Yrkestilknytningen i husholdningene har vært stabil de siste ti årene (Statistisk sentralbyrå 2009a). Som forventet har langtidssyke klart svakere yrkestilknytning enn befolkningen totalt – 57 prosent hadde ingen yrkestilknyttede i husholdningen i 2007. Blant langtidssyke med lavinntekt var andelen nesten 90 prosent. En del av forklaringen til dette er at én av fire langtidssyke bor alene.

Nesten åtte av ti (76 prosent) bor i en husholdning der yrkesinntekt er største inntekt. Blant de med lavinntekt gjelder dette for nær 40 prosent. I underkant av én tredel av alle langtidssyke bor i en husholdning der yrkesinntekt er største husholdningsinntekt. Blant langtidssyke med lavinntekt er det enda færre – bare drøyt én av ti bor i en slik husholdning.

Tabell 13.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Langtidssyke	47,6	56,4	57,0	57,1
Med lavinntekt	82,2	86,3	86,4	87,4
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Langtidssyke	39,3	29,9	30,8	31,5
Med lavinntekt	14,7	9,8	11,0	10,8

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Utdanning

Utdanningsnivået i befolkningen stiger. Tabell 13.3 viser at andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning går jevnt nedover. Dette gjelder både for de med og uten lavinntekt. Langtidssyke har en større andel med lav utdanning enn hele befolkningen. Blant de langtidssyke med lavinntekt gjelder dette for nesten halvparten.

Tabell 13.3. Indikator¹ for utdanning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Langtidssyke	42,7	39,9	39,8	39,8
Med lavinntekt	53,1	48,4	48,5	48,8

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Økonomisk utsatthet

Andelen som mottar bostøtte har vært relativt stabil siden slutten av 1990-tallet (Statistisk sentralbyrå 2009a). Fem prosent av befolkningen mottar denne stønaden. Blant de med lavinntekt har denne andelen økt noe - drøyt én av fem mottar bostøtte. Stønaden har også blitt en mer vanlig inntektskilde for husholdninger der hovedinntektstaker er langtidssyk, særlig blant de i lavinntektsgruppen. Hver tredje langtidssyk med lavinntekt mottok bostøtte i 2007. Dette er en økning på hele tolv prosentpoeng siden 2004.

I hele befolkningen har andelen sosialhjelpsmottakere gått noe ned de siste årene. I 2007 mottok om lag fem prosent av befolkningen sosialhjelp. Blant de med lavinntekt gjelder dette for nesten 20 prosent. Også for langtidssyke har andelen som mottar sosialhjelp blitt noe redusert siden 2004. Hver fjerde langtidssyk mottok

sosialhjelp i 2007. Blant langtidssyke i lavinntektsgruppen er nær halvparten sosialhjelpsmottakere dette året.

Hver tiende langtidssyk mottar både bostøtte og sosialhjelp, mens dette gjelder for under to prosent av befolkningen. Hver fjerde langtidssyk med lavinntekt mottar begge stønadene. Til sammenligning mottar om lag én av ti med lavinntekt i hele befolkningen både bostøtte og sosialhjelp.

Tabell 13.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Langtidssyke	14,2	14,5	16,5	19,7
Med lavinntekt	21,9	23,8	27,4	34
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Langtidssyke	26,6	26,2	26,1	25,4
Med lavinntekt	52,1	47,8	47,6	47,3
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Langtidssyke	8,3	8,9	10,2	11,6
Med lavinntekt	16,4	17,0	19,6	23,5

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Gjelds- og rentebelastning

I 2007 hadde 14 prosent av befolkningen høy rentebelastning (renter som overstiger 15 prosent av husholdningens samlede inntekt). Det er en klar oppgang fra 2005, da dette gjaldt for kun 6 prosent. Også for de med lavinntekt har det vært en økning i rentebelastningen.

Langtidssyke har en rentebelastning som ligger noe høyere enn hele befolkningen (18 prosent), mens de langtidssyke med lavinntekt ligger på samme nivå som befolkningen generelt (14 prosent).

Gjeldsbelastningen i befolkningen har økt de siste fire årene. 14 prosent hadde i 2007 en gjeld som oversteg tre ganger husholdningens samlede inntekt. For de med lavinntekt gjaldt dette for 17 prosent. Langtidssyke, både med og uten lavinntekt, hadde en tilsvarende andel. Blant de langtidssyke var det bare en beskjeden økning i gjeldsbelastningen fra 2006 til 2007. Siden rentebelastningen samtidig økte, tyder dette på at det er økte utlånsrenter i løpet av 2007 som forklarer dette, og ikke nye låneopptak.

Tabell 13.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Langtidssyke	9,7	9,7	11,7	18,3
Med lavinntekt	11,3	10,4	11,1	14,3
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Langtidssyke	12,1	15,9	17,0	17,2
Med lavinntekt	16,5	18,2	17,2	16,8

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell 13.6. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er langtidssyk¹. Andel av samlet inntekt og gjennomsnittsbetrag. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Langtidssyke		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	15	43	38
Kapitalinntekter ³	4	7	7	1	4	4
Overføringer	60	19	21	84	53	58
Herav:						
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	60	42	45
Tjenestepensjoner	3	4	4	1	3	3
Barnetrygd	2	1	1	4	2	2
Bostøtte	2	0	0	3	1	1
Sosialhjelp	4	0	0	10	2	3
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	1	1	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	181 700	409 200	342 400
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	159 300	330 800	280 500
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	120 800	230 000	197 900
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,8	2,0	1,9
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	19 712	47 469	67 181

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetning

Tabell 13.6 viser inntektssammensetningen til hele befolkningen og til langtidssyke. Hvis vi tar høyde for forskjeller i forsørgelsesbyrde og størrelse på husholdningen (inntekt per forbruksenhet), ser vi at de langtidssyke har en inntekt etter skatt som tilsvarer om lag 70 prosent av inntekten til hele befolkningen. For husholdninger med langtidssyke under lavinntektsgrensen, tilsvarer denne kun 44 prosent av inntekten til hele befolkningen. Disse husholdningene har likevel et inntektsnivå som ligger noe over gjennomsnittsinntekten til hele lavinntektsgruppen.

Husholdningers inntektssammensetning består grovt sett av yrkes- og kapitalinntekter, samt ulike typer overføringer. For hele befolkningen ser vi at yrkesinntektene utgjør vel 70 prosent i 2007, mens overføringer har en andel på litt over 20. Resten er kapitalinntekter.

For husholdninger med en langtidssyk hovedinntektstaker er derimot yrkesinntektene langt lavere og utgjør under halvparten av husholdningens samlede inntekt (38 prosent). Overføringene på sin side står for to tredeler av gjennomsnittlig husholdningsinntekt. Blant overføringene er det pensjoner fra folketrygden, hovedsakelig rehabiliterings- og attføringspenger, som er den største inntektsposten.

Langtidssyke med lavinntekt har en noen annerledes inntektssammensetning. For denne gruppen utgjør yrkesinntektene kun 15 prosent av husholdningens samlede inntekter, mens overføringer står for 84 prosent. Pensjoner fra folketrygden utgjør det meste av disse overføringene, men også sosialhjelp og barnetrygd skiller seg ut som viktige inntektskilder. Sosialhjelp utgjør én tidel, mens barnetrygd utgjør vel 4 prosent av samlet inntekt for denne gruppen i 2007

Inntektsfordeling

Tabell 13.7 viser tre ulike mål på inntektsulikhet. Alle tre målene viser at det er generelt mindre inntektsulikhet blant langtidssyke sammenlignet med hele befolkningen.

Det første målet på inntektsulikhet beregner forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til den femdelen med aller høyest ekvivalentinntekt og gjennomsnittsinntektene til den femdelen som har lavest inntekt (S80/S20). Vi ser at de 20

prosentene i befolkningen med høyest inntekt har en gjennomsnittsinntekt som er nesten fire ganger større enn gjennomsnittsinntekten til de 20 prosentene med lavest inntekt. Blant de langtidssyke derimot, ligger de med høyest inntekt om lag tre ganger høyere enn den laveste femdelen. Utviklingen i dette ulikhetsmålet har vært stabil for langtidssyke siden midten av 1990-tallet (Statistisk sentralbyrå 2009a).

Et annet mål på inntektsulikhet er indikatoren P90/P10. Dette målet viser forholdstallet mellom inntekten til den personen i fordelingen som har høyere inntekt enn 90 prosent av alle andre, og inntekten til den personen som har lavere inntekt enn 90 prosent av alle. Fordelen med denne metoden i forhold til S80/S20, er at den ikke i samme grad blir påvirket av ekstremt høye eller lave inntekter. Målemetoden viser at langtidssyke har en jevnere inntektsfordeling enn befolkningen generelt. Inntektsindikatoren viser stor stabilitet over tid både for gruppen langtidssyke og befolkningen som helhet.

Gini-koeffisienten er det tredje inntektsmålet i tabell 13.7. Gini-koeffisienten understreker, i likhet med S80/S20, at langtidssyke er en relativt homogen trykdegruppe med en jevnere inntektsfordeling enn befolkningen generelt. Inntektsmålet viser imidlertid en liten økning i inntektsforskjellene for langtidssyke i likhet med hele befolkningen i 2007 i forhold til året før.

Tabell 13.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Langtidssyke	2,8	3,0	2,8	2,9
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Langtidssyke	2,3	2,4	2,4	2,4
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Langtidssyke	0,206	0,220	0,199	0,206

¹ Omfatter også negative beløp. Personer i studenthusholdninger er utelatt

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Boforhold

I og med at vel seks av ti langtidssyke er kvinner, er kvinnene overrepresentert i denne gruppen. Kvinnene er spesielt overrepresentert blant de langtidssyke over 45 år, her utgjør de sju av ti. Slik gruppen er definert her, er alle de langtidssyke i alderen 16-66 år, og vi sammenligner derfor med befolkningen totalt i denne alderen. Halvparten av de langtidssyke er i alderen 25-44 år, sammenlignet med 42 prosent i befolkningen 16-66 år. Det er få unge blant de langtidssyke. Bare 3 prosent er under 25 år, mens det gjelder 17 prosent av befolkningen 16-66 år.

Blant de yngre langtidssyke er aleneboende noe overrepresentert, 29 prosent av de yngre langtidssyke er aleneboende, sammenlignet med 20 prosent av alle yngre. Blant 45-66 åringer er det liten forskjell mellom langtidssyke og befolkningen, om lag en av fem er aleneboende.

Boligstandard og eierforhold

Langtidssyke bor litt oftere i enebolig og andre småhus som befolkningen i yrkesaktiv alder, men forskjellen er liten og statistisk usikker. Det er imidlertid en mindre andel langtidssyke som eier boligen, 73 prosent sammenlignet med 80 prosent i befolkningen 16-66 år. Forskjellen er størst blant de under 45 år. At andelen eiere er lavere skyldes i stor grad at det er færre selveiere. Også denne forskjeller er størst blant de yngste, men vi finner den også for personer 45-66 år.

Totalt sett bor langtidssyke like romslig som befolkningen 16-66 år. 9 prosent bor trangt, det samme som i befolkningen. 26 prosent bor svært romslig, mot 28 prosent i befolkningen. Blant de yngste er det noe forskjell i andelen som bor svært romslig, men ellers er det svært små forskjeller. I sum bor de langtidssyke i litt mindre boliger, 105 kvadratmeter mot 117 kvadratmeter blant alle i alderen 16-66 år. Igjen er forskjellen størst blant de yngste. Dette kompenseres i stor grad av at de langtidssyke bor i mindre husholdninger enn andre, slik at antallet kvadratmeter per person er nokså likt.

Det er også en viss forskjell i standard målt på andre måter mellom langtidssyke og befolkningen 16-66 år. Langtidssyke bor oftere i boliger med råte og fukt, 11 prosent mot 8 prosent i befolkningen 16-66 år. Forskjellen er noe større blant de yngre enn blant de litt eldre. Generelt er også bomiljøet litt dårligere, langtidssyke opplever forurensning og kriminalitet litt oftere enn befolkningen 16-66 år, og disse forskjellene er også størst blant de yngste. For støy er det imidlertid knapt forskjell når vi ser på alle, men deler vi opp etter aldre ser vi at de yngre langtidssyke er oftere plaget av støy enn alle i samme alder, 20 mot 16 prosent. I aldersgruppen 45-66 år er imidlertid langtidssyke mindre plaget av støy enn alle i samme alder. Selv om vi må understreke at forskjellene i boligstandard og bomiljø er for små til å være statistisk sikre, er tendensen at langtidssyke bor noe dårligere enn befolkningen i samme alder, og at dette spesielt gjelder blant yngre.

Tabell 13.8. Boligtype og -standard for langtidssyke 16-66 år. 2007

	16-44 år			45-66 år			16-66 år		
	Alle 2008	Langtids- syke 2007	Langtids- syke 2008	Alle 2008	Langtids- syke 2007	Langtids- syke 2008	Alle 2008	Langtids- syke 2007	Langtids- syke 2008
Andel personer som									
bor i enebolig, våningshus	53	58	54	68	72	72	59	63	62
bor i småhus ellers	16	18	19	14	12	17	15	15	18
bor i husholdning som eier	71	64	61	92	84	87	80	71	73
bor i husholdning som er selveier	59	55	52	81	73	77	68	62	64
bor alene	20	31	29	21	16	19	21	25	25
bor trangt	15	13	14	2	6	3	9	10	9
bor svært romslig	17	17	12	43	38	41	28	25	26
Bor i bolig									
med råte eller fukt	9	11	13	6	8	8	8	10	11
som er utsatt for støy	16	22	20	12	8	10	14	17	15
som er utsatt for forurensning	9	18	14	8	7	12	8	13	13
Bor i område med kriminalitet, vold og hærverk	6	12	15	5	3	9	6	9	12
Boligareal per husholdning. Kvm	107	95	93	132	125	122	117	105	105
Boligareal per person. Kvm	43	42	42	66	57	57	51	47	49
Antall svar	2 779	148	110	1 984	92	100	4 763	240	210

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Boligøkonomi

Langtidssyke utgjør i utgangspunktet en liten gruppe i levekårsundersøkelsen, og siden andelen leiere er liten, er det ikke mulig å gi husleiedata for leiere i alderen 45-66 år. Andelen leiere er noe større blant de yngre langtidssyke, og de betaler i gjennomsnitt 60 800 kroner i årlig husleie. Det er samme sum som for langtidssyke totalt, og den er noe høyere enn for alle leiere 16-66 år. De betaler 51 700 kroner. Det har sammenheng med at yngre langtidssyke leiere litt oftere bor i de større tettstedene.

For langtidssyke eiere utgjorde renter og avdrag til sammen om lag 69 600 kroner i 2008. Dette er noe lavere enn for alle husholdninger til personer 16-66 år, der gjennomsnittet var drøyt 74 000 kroner. Langtidssyke betaler imidlertid omtrent det samme i renter som befolkningen totalt. Deler vi inn etter alder ser vi at det er de yngre langtidssyke eierne som betaler mindre i renter og avdrag sammenlignet med befolkningen i samme alder. De noe eldre langtidssyke betaler faktisk litt mer enn befolkningen i samme alder.

Tabell 13.9. Boligøkonomi for langtidssyke 16-66 år. 2007 og 2008

	16-44 år			45-66 år			16-66 år		
	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke	Alle	Langtids- syke	Langtids- syke	Alle	Langtids- syke	Langtids- syke
		2007	2008		2007	2008		2007	2008
Årlig husleie. Gjennomsnitt for husholdninger som leier. Løpende kroner ¹	52 000	55 000	60 800	50 400	:	:	51 700	54 200	60 800
Andel husholdninger som ikke betaler husleie ..	6	7	0	6	:	:	6	9	0
Renter og avdrag. Gjennomsnitt for husholdninger som eier. Løpende kroner	91 700	60 600	83 000	55 700	42 000	58 400	74 100	52 600	69 600
Boligrenter. Gjennomsnitt for husholdninger som eier. Løpende kroner	62 000	37 200	59 200	31 600	22 500	35 300	47 100	30 900	46 200
Andel eierhusholdninger uten renter og avdrag	16	16	15	33	41	27	24	27	22
Andel husholdninger med høy boutgiftsbelastning	41	52	60	19	22	27	32	41	46
Andel husholdninger med lav boutgiftsbelastning	19	17	14	42	41	27	28	25	20
Andel husholdninger som oppfatter boutgiftene som									
svært tyngende	9	15	24	4	10	7	7	13	17
noe tyngende	44	51	39	32	38	59	39	46	48
Antall svar fra leiere	708	55	42	141	14	11	849	69	53
Antall svar fra eiere	2 052	93	68	1 843	77	89	3 895	170	157
Antall svar	2 760	148	110	1 984	92	100	4 744	240	210

¹ Ikke medregnet eiere av andels- og aksjebolig

Kilde: Levkårsundersøkelsen, EU-SILC

Det er flere husholdninger til langtidssyke som har høy boutgiftsbelastning, det gjelder 46 prosent av husholdningene sammenlignet med 32 prosent for alle husholdningene til personer i yrkesaktiv alder. Vi finner forskjeller i begge aldersgruppene i tabellen, men størst forskjell i boutgiftsbelastning finner vi blant de yngre. Seks av ti husholdninger til yngre langtidssyke har høy boutgiftsbelastning mens det bare gjelder fire av ti husholdninger til personer under 45 år. I husholdningene til personer 45-66 år er forskjellen noe mindre mellom langtidssyke og andre, 27 mot 19 prosent.

Boutgiftsbelastning er et objektivt mål der boutgiftene i form av husleie, renter og avdrag ses i forhold til inntekten. Husholdningene er også spurt hvor tyngende de anser boutgiftene for å være. Også i den subjektive vurderingen er det forskjeller mellom langtidssyke og andre. 17 prosent av husholdningene til langtidssyke vurderer boutgiftene som svært tyngende, 65 prosent som svært eller noe tyngende. Blant alle er tilsvarende andeler 7 og 46 prosent.

Forskjellen er noe større blant de litt eldre, spesielt fordi relativt mange husholdninger til litt eldre langtidssyke vurderer boutgiftene som noe tyngende. 59 prosent mot 32 prosent blant alle. Blant de yngre er det også klar forskjell, men her skriver den seg først og fremst fra at mange husholdninger til yngre langtidssyke vurderer boutgiftene som svært tyngende. 24 prosent mot 9 prosent blant alle. Andelen husholdninger blant yngre og litt eldre langtidssyke som vurderer boutgiftene som tyngende er altså nokså lik, men blant de yngre er likevel vurderingen mer negativ fordi en høyere andel vurderer boutgiftene som svært tyngende.

Økonomiske vansker

Indikatorerne på betalingsvansker og økonomisk romslighet viser et konsistent bilde av en vanskeligere økonomi i husholdningene til langtidssyke. Over en av fire husholdninger til langtidssyke oppgir betalingsproblemer siste 12 måneder, sammenlignet med en av ti av alle husholdninger. En av åtte husholdninger til langtidssyke oppgir minst to typer betalingsproblemer mens det bare gjelder 3 prosent av husholdningene til alle personer i yrkesaktiv alder. Den relativt store forskjellen skriver seg først og fremst fra at husholdningene til yngre langtidssyke relativt ofte opplever betalingsproblemer. En av tre husholdninger har opplevd minst ett av problemene, mot en av fem blant husholdningene til litt eldre langtidssyke.

Tabell 13.10. Indikatorer på betalingsvansker for husholdninger med langtidssyke 16-66 år. 2007 og 2008. Prosent

	16-44 år			45-66 år			16-66 år		
	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke
		2007	2008		2007	2008		2007	2008
Andel husholdninger med betalingsproblemer									
Husleie	6	16	19	2	6	5	4	13	13
Boliglån	3	2	7	1	2	6	2	2	7
El og kommunale avgifter	7	15	21	3	12	9	5	14	16
Andre lån	12	10	11	..
Andel med 2 eller flere betalingsproblemer	4	14	16	2	8	6	3	12	12
Andel som ikke har noen betalingsproblemer ...	87	72	67	95	81	81	90	75	73
Økonomisk romslighet for husholdninger									
Svært vanskelig	3	11	22	2	9	7	3	11	16
Vanskelig	4	18	15	4	4	11	6	13	13
Lett eller svært lett å få endene til å møtes	34	27	17	50	34	25	41	29	21
Husholdningen mottar økonomisk støtte fra andre husholdninger	4	7	3	1	0	2	3	5	3
Antall svar	2 779	148	110	1 984	92	100	4 763	240	210

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Blant husholdninger til yngre langtidssyke er det først og fremst problemer i forhold til husleie og utgifter til elektrisitet og kommunale avgifter som skiller seg ut. En av fem husholdninger har opplevd dette. Også blant de litt eldre langtidssyke er det elektrisitet og kommunale avgifter som skiller seg ut, en av ti husholdninger i denne gruppen har opplevd dette. Sammenlignet med 2007 er det også en noe høyere andel langtidssyke som opplever problemer i forhold til boliglån. Dette kan skyldes renteøkningen som fant sted mellom disse to måletidspunktene.

Indikatoren på økonomisk romslighet der en spør hvor lett eller vanskelig det er 'å få endene til å møtes' støtter opp om bildet over. Tre av ti husholdninger til langtidssyke sier at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, mens det gjelder en av ti blant alle husholdninger. Men det finnes også en del husholdninger til langtidssyke som har romslig økonomi. To av ti husholdninger sier det er lett eller svært lett å få endene til å møtes, sammenlignet med fire av ti blant alle husholdningene. Vi finner også her at økonomien er noe vanskeligere blant husholdningene til yngre langtidssyke. Her sier 37 prosent av husholdningene at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, mens det gjelder 18 prosent blant husholdningene til langtidssyke 45-66 år.

Indikatorene på betalingsproblemer og økonomisk romslighet måler i prinsippet forholdet mellom utgifter og inntekter, og ikke nødvendigvis lav inntekt. Også husholdninger med høy inntekt kan ha en presset økonomi der balansen mellom inntekter og utgifter er hårfin. Vi skal nå vise indikatorer på det en kan kalle udekte behov som ligger nærmere det vi vanligvis forstår med fattigdom. Husholdningene er spurt om de har råd til en ukes ferie utenom hjemmet, om de har råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag og om de har råd til å holde boligen passe varm.

Rundt tre av ti av husholdningene til langtidssyke har ikke råd til minst ett av disse godene, sammenlignet med en av ti av alle husholdningene. Det er først og fremst det mer "luksuspregede" behov ferie uten om hjemmet husholdningene ikke har råd til. Men 14 prosent av husholdningene til langtidssyke har ikke råd til kjøtt eller fisk til middag annenhver dag, mens det gjelder 3 prosent av alle husholdningene. Det er langt færre som ikke har råd til å holde boligen varm, og her er det mindre forskjeller mellom langtidssyke og alle.

Også disse indikatorene viser at økonomien er dårligst i husholdningene til yngre langtidssyke. Blant disse er det fire av ti som sier at de ikke klarer å dekke ett eller flere av disse behovene, mens det gjelder to av ti husholdninger til langtidssyke i alderen 45-66 år. Blant de yngre er det hele 21 prosent av husholdningene som ikke har råd til kjøtt eller fisk til middag annen hver dag.

Tabell 13.11. Indikatorer på materiell situasjon for husholdninger med langtidssyke 16-66 år. 2007 og 2008. Prosent

	16-44 år			45-66 år			16-66 år		
	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke
		2007	2008		2007	2008		2007	2008
Materiell situasjon									
Andel husholdninger som disponerer									
PC	93	86	94	83	80	80	89	84	88
Vaskemaskin	96	94	98	98	98	99	97	96	99
Privatbil	76	66	64	89	82	83	81	72	72
Disponerer ikke PC pga. økonomi	3	8	3	3	6	5	3	7	4
Disponerer ikke privatbil pga. økonomi	12	22	24	4	9	13	8	18	19
Andel husholdninger som ikke har råd til									
en ukes ferie	10	30	38	6	15	17	8	25	29
spise kjøtt eller fisk annen hver dag	4	17	21	2	5	4	3	13	14
holde boligen varm	1	4	6	1	0	2	1	3	4
Andel som ikke har råd til minst to av godene ..	4	13	20	2	5	3	3	11	12
Andel som har råd til alle godene	89	65	59	93	85	81	91	72	69
Antall svar	2 779	148	110	1 984	92	100	4 763	240	210

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Ser vi på andeler som disponerer goder som PC, vaskemaskin og privatbil er forskjellene mellom langtidssyke og alle noe mindre, selv om det er en lavere andel husholdninger til langtidssyke som disponerer privatbil sammenlignet med alle husholdninger i samme alder. For de fleste husholdninger til langtidssyke som ikke disponerer privatbil oppgis økonomi som årsak, mens det er få som ikke har råd til PC.

Helse og funksjonsevne

De langtidssyke er definert som personer som mottar rehabiliterings- eller attføringspenger. Det er derfor å vente at de har dårlig helse. To av ti blant de yngre og fire av ti blant de litt eldre, vurderer da også sin helse som dårlig eller svært dårlig, mens dette bare gjelder henholdsvis 3 og 11 prosent blant alle i samme alder. Totalt fire av ti langtidssyke vurderer helsen som god eller svært god, og de yngre har en litt mer positiv vurdering enn de eldre. Syv av ti langtidssyke rapporterer at de er kronisk syke sammenlignet med tre av ti personer i yrkesaktiv alder.

Forskjellen mellom langtidssyke og andre er også stor når det gjelder funksjonsevne. 54 prosent av de langtidssyke sier at de opplever begrensninger i sine daglige aktiviteter, 28 prosent opplever begrensningene som store. Blant alle i yrkesaktiv alder er de tilsvarende tallene henholdsvis 13 og 5 prosent. Det er ganske liten forskjell på de yngre og de litt eldre langtidssyke.

Tabell 13.12. Helseforhold for langtidssyke 16-66 år. 2007 og 2008. Prosent

	16-44 år			45-66 år			16-66 år		
	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke	Alle 2008	Langtids- syke	Langtids- syke
		2007	2008		2007	2008		2007	2008
Egenvurdering av helse									
andel med svært god eller god helse	85	45	44	72	38	33	80	42	39
andel med dårlig eller svært dårlig helse	3	27	21	11	29	40	7	28	30
Andel med kronisk sykdom	24	70	68	37	69	71	29	69	69
Nedsatt funksjonsevne									
andel med sterkt nedsatt funksjonsevne	3	32	26	8	31	31	5	31	28
andel med noe nedsatt funksjonsevne	6	27	29	11	32	22	8	29	26
Andel med udekket behov for medisinsk hjelp ..	3	14	10	2	11	1	2	13	6
Andel med udekket behov for tannlegehjelp	13	20	23	6	16	18	10	19	21
Andel med økonomiske grunner til udekket behov for tannlegehjelp	7	14	18	3	12	12	5	13	15
Antall svar	2 779	148	110	1 984	92	100	4 763	240	210

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Bemerkelsesverdig mange, en av ti, av de yngre langtidssyke opplever at de har et udekket behov for medisinsk hjelp. I befolkningen i samme alder gjelder det bare 3 prosent. Blant de litt eldre finner vi ikke denne forskjellen. Også udekket behovet for tannlegehjelp oppgis av en betydelig del av de langtidssyke, både blant de yngre og de litt eldre. Det gjelder henholdsvis 23 og 18 prosent, mot 13 og 6 prosent blant alle personer i samme alder. I motsetning til medisinsk hjelp er det ofte økonomiske grunner til at behovet for tannlegehjelp er udekket, 15 prosent av de langtidssyke oppgir at dårlig økonomi er grunnen til at de ikke søker tannlege. I befolkningen gjelder det 5 prosent.

Tilknytning til arbeidslivet

I knapt halvparten av husholdningene til langtidssyke er det ingen som er yrkesaktive hele året. Imidlertid har nesten åtte av ti husholdninger til langtidssyke lønnsinntekt. Det tyder på at yrkesaktiviteten i en betydelig del av disse husholdningene er ustabil. 17 prosent av husholdningene til langtidssyke hadde minst to helårs yrkesaktive. Blant alle husholdninger er to av ti uten helårs yrkesaktive og vel en av tre har minst to helårs yrkesaktive.

Det er mulig at yrkesaktiviteten til langtidssyke blir noe undervurdert. Opplysningene bygger på hva personene oppgir som sin hovedaktivitet i hver av kalenderårets måneder. I en del tilfeller finner vi at personer som går på rehabilitering eller attføring oppgir uføretrygdet som hovedaktivitet.

Tabell 13.13. Husholdninger med ulik tilknytning til arbeidslivet. Alle husholdninger og husholdninger med langtidssyke etter den langtidssykes alder. 2007 og 2008

	16-44 år			45-66 år			16-66 år		
	Alle 2008	Langtids- syke 2007	Langtids- syke 2008	Alle 2008	Langtids- syke 2007	Langtids- syke 2008	Alle 2008	Langtids- syke 2007	Langtids- syke 2008
Antall helårs yrkesaktive i husholdningen. Prosent									
0	20	55	54	19	34	37	19	48	47
1	45	34	30	48	47	44	47	39	36
2+	35	11	16	33	19	19	34	13	17
Antall måneder med heltids yrkesaktivitet i husholdningen. Prosent									
0	18	53	54	25	35	41	21	47	49
1-6	4	5	6	1	5	2	3	5	4
7-11	3	5	1	2	2	9	2	4	4
12+	76	37	40	71	58	48	74	44	44
Gjennomsnittlig antall måneder	13,1	6,3	5,9	11,7	8,1	7,7	12,4	6,9	6,7
Antall måneder med deltids yrkesaktivitet i husholdningen. Prosent									
0	79	83	81	75	73	71	78	80	76
1-6	5	2	0	3	3	3	4	2	1
7-11	2	2	5	1	2	1	2	2	3
12+	14	13	14	20	22	26	16	16	19
Gjennomsnittlig antall måneder	2,1	1,8	2,2	2,8	3,0	3,7	2,4	2,2	2,9
Andel husholdninger med hovedinntekt fra næringsvirksomhet									
	4	4	4	6	7	4	5	5	4
Antall måneder med arbeidsledighet i husholdningen. Prosent									
0	95	87	90	97	91	93	96	89	91
1-6	2	5	2	2	5	7	2	5	4
7-11	1	2	2	0	0	0	1	2	1
12+	2	5	6	1	4	0	2	5	4
Gjennomsnittlig antall måneder	0,4	0,9	1,0	0,2	0,9	0,3	0,3	0,9	0,7
Andel husholdninger med heltids studenter. Prosent									
	19	27	23	9	12	20	15	22	22
Andel husholdninger med heltids pensjonister. Prosent									
	3	10	9	24	30	20	12	17	14
Antall som svarte	2 376	148	95	1 681	92	82	4 057	240	177

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Særlig i husholdningene til de yngre langtidssyke er det mange som ikke har helårs yrkesaktive, det gjelder 54 prosent, mens blant husholdningene til langtidssyke 45-66 åringer er det 37 prosent uten helårs yrkesaktive. Her kan det spille inn at det er noe flere aleneboende blant de yngre langtidssyke.

Det er først og fremst yrkesaktivitet på heltid som er mindre i husholdningene til langtidssyke. Disse husholdningene arbeider i gjennomsnitt under 7 måneder på heltid, sammenlignet med over 12 måneder blant alle husholdningene. Det er bare liten forskjell på antallet måneder på deltid. I tråd med at det er færrest helårs yrkesaktive i husholdningene til yngre langtidssyke er gjennomsnittlig antall måneder på heltid lavest her, 5,9 måneder i gjennomsnitt sammenlignet med 7,7 måneder i husholdningene til langtidssyke 45-66 åringer. Som nevnt over kan det ha sammenheng med at flerpersonhusholdninger er mer vanlig blant de litt eldre langtidssyke.

Arbeidsledighet forekommer noe oftere i husholdninger med langtidssyke, i 9 prosent av disse husholdningene oppgir husholdningen måneder med arbeidsledighet som hovedaktivitet, mens dette er tilfellet i 5 prosent av alle husholdninger. Antagelig vil det være en del av de langtidssyke på rehabilitering eller attføring som har hatt en forutgående periode med arbeidsledighet.

Det er en litt større andel som oppgir pensjonist som hovedaktivitet i husholdninger med yngre langtidssyke enn blant alle yngre husholdninger, henholdsvis 9 og 3 prosent. I husholdningene til 45-66 åringer er andelen pensjonister noe mindre blant langtidssyke enn blant alle, 20 mot 24 prosent.

14. Sosiale indikatorer for langtidsledige

Anette Walstad Enes

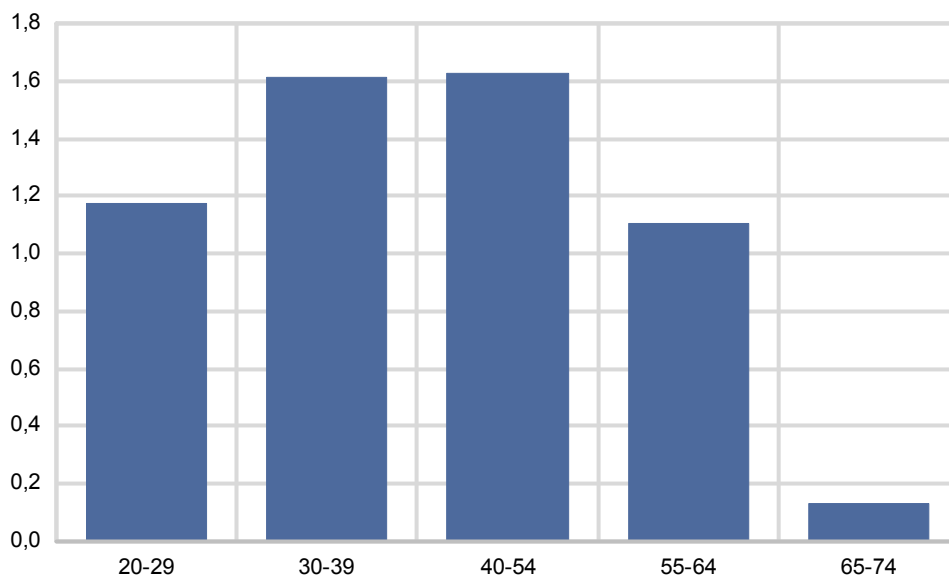
Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- antallet langtidsmottakere er halvert siden 2004
- andelen langtidsledige med lavinntekt har vært økende de siste årene, men ...
- ... antallet langtidsledige med lavinntekt har sunket
- svakere yrkestilknytning blant husholdninger med langtidsmottakere
- en økende andel langtidsledige mottar bostøtte og sosialhjelp
- langtidsledige har en noe større inntektsulikhet enn i befolkningen generelt

Langtidsledige regnes her som personer med et registrert sammenhengende ledighetsforhold på minst 6 måneder. Personer som er registrert som langtidsledig i for eksempel januar 2007, vil derfor ha et ledighetsforhold som strekker seg minst 5 måneder tilbake i foregående år.

I 2007 utgjorde antall langtidsledige 26 400 personer. Dette er en nedgang på hele 38 prosent fra året før. 12 000 av disse var også registrert som langtidsledige i 2006. Kjønnsfordelingen blant langtidsledige er relativt jevn, men med en liten overvekt av menn (53 prosent). Figur 14.1 viser antall langtidsledige i prosent av arbeidsstyrken, fordelt etter alder. I aldersgruppen 30 til 54 år er det prosentvis flest langtidsledige. Aldersfordelingen er noe annerledes enn foregående år. De to foregående årene har ledigheten blant de under 30 år vært høyest i forhold til arbeidsstyrken og de over 40 år har hatt en relativt lav andel langtidsledige (Statistisk sentralbyrå 2008b; Statistisk sentralbyrå 2009a). Trolig har nedgangen i arbeidsledigheten bidratt til at særlig de unge har kommet i jobb.

Figur 14.1. Andelen langtidsledige i prosent av arbeidsstyrken, etter alder. 2007

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen og Inntektsstatistikk for husholdninger. Statistisk sentralbyrå

Videre i kapittelet skal vi se på personer i husholdninger der en langtidsledig er hovedinntektstaker. Gruppen utgjorde 25 000 personer i 2007. Dette er under halvparten av tilsvarende tall for 2004.

Blant de langtidsledige er over én tredel sosialhjelpsmottakere og én av fem er enslige forsørgere (se vedleggstabell A1). Disse gruppene er omtalt tidligere i rapporten.

Lavinntekt

Langtidsledige er sterkt overrepresenterte under lavinnteksgrensen. Andelen med lavinntekt etter EU-60 har økt fra nesten 35 prosent i 2004, til 47 prosent i 2007 (tabell 14.1). Likevel gikk *antallet* langtidsledige med lavinntekt ned i det samme tidsrommet med om lag 8 000 personer. Forklaringen er det betydelige fallet i antall langtidsledige totalt i samme periode. I 2007 hadde 12 000 personer lavinntekt i husholdningene med en langtidsledig hovedinntektstaker.

Tabell 14.1. Prosentvis andel og antall¹ med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Langtidsledige ²	58 107	53 427	40 415	25 087
Andel med lavinntekt	34,8	39,5	43,1	46,6
Antall med lavinntekt	20 000	21 000	17 000	12 000

¹ Avrundede tall.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er langtidsledig

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Yrkestilknytning

I 2007 tilhører én av fem i befolkningen en husholdning uten yrkestilknyttede. For langtidsledige er yrkestilknytningen svakere og drøyt én tredel (38 prosent) lever i husholdninger uten noen yrkestilknyttede. Blant langtidsledige i lavinnteksgruppen gjelder dette for to av tre. Yrkestilknytningen i de langtidslediges husholdninger har blitt svakere de siste årene. Siden 2004 har det vært en økning på 13 prosentpoeng i husholdninger uten yrkestilknytning blant langtidsledige.

Tre fjerdedeler av befolkningen tilhører en husholdning der yrkesinntekt er største husholdningsinntekt i 2007. For lavinnteksgruppen gjelder dette kun for 40 prosent. Bare én tredel av de som har en langtidsledig hovedinntektstaker tilhører en husholdning der yrkesinntekt er største inntekt. Blant de langtidsledige med lavinntekt er andelen enda lavere: bare nær 18 prosent tilhører en slik husholdning. Det har likevel vært en økning de siste fire årene i andelen langtidsledige som har yrkesinntekt som viktigste inntektskilde.

Tabell 14.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Langtidsledige	24,7	28,5	35,5	38,42
Med lavinntekt	46,8	51,5	59,0	60,4
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Langtidsledige	30,6	31,7	34,0	33,1
Med lavinntekt	13,0	15,4	17,5	17,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Utdanning

Langtidsledige har en langt større andel med lav utdanning enn hele befolkningen. Blant langtidsledige med lavinntekt har hele 43 prosent - dobbelt så stor andel som i hele befolkningen – lav utdanning. Utviklingen i andelen med lav utdanning har vært relativt stabil for langtidsledige de siste fire årene.

Tabell 14.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Langtidsledige	37,5	37,9	39,3	38,4
Med lavinntekt	43,5	42,4	43,3	43,3

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Økonomisk utsatthet

Bostøtte og sosialhjelp blir i tabell 14.4 brukt som indikatorer på økonomisk utsatthet. I 2007 bodde 5 prosent av befolkningen i husholdninger som mottok bostøtte. Blant langtidsledige var denne andelen langt høyere - 23 prosent. I lavinntektsgruppen generelt mottar hver femte person bostøtte. For langtidsledige med lavinntekt gjelder dette mer enn hver tredje person. Mens andelen i hele befolkningen har vært stabil de siste fire årene, har det vært en relativt stor økning blant langtidsledige i mottak av denne stønaden. Andelen langtidsledige som mottar bostøtte har økt med 9 prosentpoeng fra 2004 og blant langtidsledige med lavinntekt har økningen vært på hele 13 prosentpoeng.

Kun fem prosent av befolkningen tilhører en husholdning som mottar sosialhjelp i 2007. For langtidsledige er derimot andelen svært høy - 37 prosent. Enda høyere er andelen i lavinntektsgruppen, der mer enn halvparten (51 prosent) av alle langtidsledige med lavinntekt mottok sosialhjelp i 2007. Mens andelen sosialhjelpsmottakere faller i befolkningen totalt, har andelen sosialhjelpsmottakere blant langtidsledige økt de siste fire årene.

Tabell 14.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Langtidsledige	13,8	15,6	19,2	23,3
Med lavinntekt	18,5	21,7	26,4	32,2
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Langtidsledige	31,0	33,4	37,0	37,0
Med lavinntekt	44,7	47,9	51,1	51,0
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Langtidsledige	9,6	11,7	14,5	17,0
Med lavinntekt	14,2	17,7	21,5	25,2

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Når det gjelder de som både mottar bostøtte og sosialhjelp, har andelen i perioden 1996 til 2007 ligget stabil på én til to prosent i hele befolkningen (Statistisk sentralbyrå 2009a). Blant langtidsledige derimot, ser vi en klar økning i andelen personer som mottar begge stønadene, både for de langtidsledige i alt og for de med lavinntekt. I 2007 lå disse andelene på henholdsvis 17 og 25 prosent.

Gjelds- og rentebelastning

Høy rentebelastning brukes i tabell 14.5 om de som har renter som overstiger 15 prosent av husholdningens samlede inntekt. Tallene for 2007 ligger langt høyere enn foregående år. For hele befolkningen har det blitt en fordobling og andelen ligger nå på 14 prosent. Også for langtidsledige har andelen steget kraftig det siste året og nær én av fem langtidsledige har høy rentebelastning i 2007.

Den lave renten de senere år har ført til økt låneopptak. På midten av 1990-tallet var andelen personer som tilhørte en husholdning der samlet gjeld er mer enn tre ganger så høy som husholdningens samlede inntekter, på 5 prosent (Statistisk sentralbyrå 2009a). I 2007 hadde denne andelen steget til 14 prosent i hele befolkningen. Blant personer som bor i husholdninger med en langtidsledig som hovedinntektstaker, har det også vært en økning i andelen med høy gjeldsbelastning i samme periode, fra 8 til 19 prosent.

Tabell 14.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Langtidsledige	11,9	11,1	12,6	18,1
Med lavinntekt	13,2	12,8	13,5	16,2
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Langtidsledige	16,3	17,7	18,6	19,2
Med lavinntekt	19,6	19,9	19,9	19,9

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetning

Dersom vi ser på inntektssammensetningen til husholdningene generelt, utgjør yrkesinntekter i gjennomsnitt vel 70 prosent av inntektene, og overføringer om lag 20 prosent. I husholdninger der hovedinntektstakeren er langtidsledig, ser vi derimot at over halvparten av inntekten består av overføringer (54 prosent). Den største overføringen er dagpenger ved arbeidsledighet som utgjør en fjerdedel av inntektene. Yrkesinntekter står for gjennomsnittlig vel 40 prosent av husholdningens samlede inntekter i 2007.

I lavinnteksgruppen blant hele befolkningen kommer mesteparten av inntektene fra overføringer (60 prosent), i hovedsak pensjoner fra folketrygden. Dette henger sammen med at flere trykdegrupper er overrepresenterte i lavinnteksgruppen. Videre er yrkesinntektene jevnt over lave for husholdninger under lavinnteksgrensen og utgjør i overkant én tredel av inntektene i 2007.

Tabell 14.6. Innteksregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er langtidsledig¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Langtidsledige		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	25	46	41
Kapitalinntekter ³	4	7	7	2	7	6
Overføringer	60	19	21	73	46	54
Herav:						
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	12	15	14
Tjenestepensjoner	3	4	4	1	3	2
Dagpenger ved arbeidsledighet	1	0	0	29	20	23
Barnetrygd	2	1	1	5	2	3
Bostøtte	2	0	0	3	1	1
Sosialhjelp	4	0	0	18	3	7
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	0	0	0
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	161 600	399 100	285 000
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	144 100	322 100	236 600
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	104 600	230 000	160 800
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,9	2,0	1,9
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	6 314	6 832	13 146

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Inntektssammensetningen til husholdninger med en langtidsledig hovedinntektstaker under lavinntektsgrensen, bærer preg av svak tilknytning til arbeidslivet. For denne gruppen utgjør yrkesinntekter én fjerdedel, mens dagpenger ved arbeidsledighet står for én tredel (29 prosent) av inntektene. For husholdninger med langtidsledige over lavinntektsgrensen, er yrkesinntekter langt viktigere, og utgjør gjennomsnittlig nesten halvparten av husholdningens samlede inntekt. Dette kan blant annet skyldes at andre husholdningsmedlemmer enn den langtidsledige bidrar med yrkesinntekter. Husholdningene til de over lavinntektsgrensen er gjennomsnittlig noe større enn de langtidslediges husholdninger i lavinntektsgruppen. Dagpenger ved arbeidsledighet står for en femdel av inntektene til de langtidsledige uten lavinntekt.

Hvis vi sammenligner inntektsnivået til de langtidsledige med det generelle inntektsnivået i samfunnet, ser vi at langtidsledige generelt har lavere inntekt. Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) utgjør drøyt 60 prosent av inntekten til hele befolkningen. Det er også store inntektsforskjeller mellom husholdningene til langtidsledige henholdsvis under og over lavinntektsgrensen. Blant husholdninger med langtidsledige i lavinntektsgruppen er inntektene per forbruksenhet mindre enn halvparten av inntektene til langtidsledige uten lavinntekt.

Tallene underbygger også, som tidligere omtalt, at langtidsledige er overrepresentert som mottakere av sosialhjelp. For alle husholdningene til langtidsledige utgjør sosialhjelpens andel i gjennomsnitt 7 prosent av husholdningens samlede inntekt. For de som befinner seg i lavinntektsgruppen har sosialhjelp mer enn dobbelt så høy inntektsmessig betydning (18 prosent).

Inntektsfordeling

Inntektsulikheten blant langtidsledige er noe større enn for hele befolkningen. Tabell 14.7 viser forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til den femdelen med aller høyest og lavest ekvivalentinntekt (S80/S20). I hele befolkningen har de 20 prosent "rikeste" en gjennomsnittsinntekt som er 3,5 ganger høyere enn inntekten til de 20 prosent med lavest inntekt. Blant langtidsledige er tilsvarende forhold 4 ganger høyere.

Hvis vi derimot tar utgangspunkt i forholdstallet mellom inntekten til den personen i fordelingen som har høyere inntekt enn 90 prosent enn alle andre, og inntekten til den personen som har lavere inntekt enn 90 prosent av alle (P90/P10), får vi et mål som i mindre grad er påvirket av ekstremt høye eller lave observasjoner. Tabellen viser at også dette målet viser en større ulikhet innen gruppen av langtidsledige de siste årene, og en noe større ulikhet i 2007 enn i hele befolkningen.

Et tredje mål for inntektsulikhet, er Gini-koeffisienten. Også dette målet viser at inntektsulikhetene blant langtidsledige har steget noe siden midten av 1990-tallet (Statistisk sentralbyrå 2009a). Gini-koeffisienten indikerer også her en noe høyere inntektsulikhet blant langtidsledige enn for befolkningen generelt.

Tabell 14.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Langtidsledige	3,5	4,2	3,8	4,0
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Langtidsledige	2,6	2,8	2,8	2,9
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Langtidsledige	0,240	0,273	0,253	0,257

¹ Omfatter også negative beløp. Personer i studenthusholdninger er utelatt

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

15. Sosiale indikatorer for mottakere av supplerende stønad

Anette Walstad Enes

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- mottakere av supplerende stønad er i hovedsak eldre innvandrere
- to av tre er kvinner
- nær 80 prosent bor i husholdninger med lavinntekt
- de fleste mottakere av supplerende stønad mottar også alderspensjon og bostøtte
- små inntektsforskjeller innad i denne gruppen

Supplerende stønad gis til personer 67 år og eldre med liten eller ingen alderspensjon. Eldre innvandrere og nordmenn med lange utenlandsopphold som ikke har full opptjeningstid i folketrygden (40 år), kan derfor bli berettiget til mottak av supplerende stønad. Formålet med stønaden er å sikre disse en minsteinntekt på nivå med minstepensjon (NAV 2009d). Stønaden ble innført 1. januar 2006. Innføringen var ment å bidra til en reduksjon av utgifter til sosialhjelp, siden mottakere av stønaden ellers kunne ha blitt langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp (Kommunalkomiteen 2005). Siden antall sosialhjelpsmottakere 67 år og eldre gikk klart ned fra 2006 til 2007 (Statistisk sentralbyrå 2007c), så kan det tyde på at ordningen har bidratt til dette.

Supplerende stønad blir behovsprøvd og all inntekt fra Norge og utlandet, samt formue, skal regnes med. Dette gjelder for stønadsmottakeren, samt ektefelle eller samboer. Mottakerne må videre være bosatt i Norge for å få utbetalt stønaden (NAV 2009d).

I 2007 mottok 2 600 personer supplerende stønad. Gruppen er liten, men antas å øke i omfang i årene fremover. Tilnærmet alle mottakerne er innvandrere (97 prosent) og to av tre er kvinner. Vel 60 prosent mottar både alderspensjon og supplerende stønad.

Lavinntekt

Om lag 2 500 personer tilhørte en husholdning der hovedinntektstaker mottar supplerende stønad i 2007. Nær 80 prosent av disse hadde lavinntekt (tabell 15.1). Denne andelen har økt med nesten 20 prosentpoeng fra året før. 2007 var preget av sterk inntektsvekst og lavinntektsgrensen (EU-60) økte relativt mye. Blant mottakere av supplerende stønad finner vi derfor langt flere med lavinntekt dette året.

Tabell 15.1. Prosentvis andel og antall¹ personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Andel med lavinntekt	9,2	9,6	9,8	10,0
Antall med lavinntekt	409 000	429 000	442 000	459 000
Personer som mottar supplerende stønad ²	:	:	2 296	2 468
Andel med lavinntekt	:	:	58,6	77,1
Antall med lavinntekt	:	:	1 000	2 000

¹ Avrundede tall.

² Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som er alderspensjonist.

³ Personer i husholdninger med en hovedinntektstaker som mottar supplerende stønad.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Yrkestilknytning

Yrkestilknytningen blant mottakere av supplerende stønad er svak. Dette er naturlig i og med at mottakerne er 67 år eller eldre og at stønadsordningen er behovsprøvd, blant annet mot yrkesinntekt. Tilnærmet alle husholdninger med en hovedinntektstaker som mottar supplerende stønad har ingen yrkestilknyttede. Tilsvarende har nesten ingen av disse personene yrkesinntekt som største husholdningsinntekt.

Tabell 15.2. Indikatorer¹ for yrkestilknytning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede				
Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4
Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	97,9	98,5
Med lavinntekt	:	:	99,0	99,6
Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt				
Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7
Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	0,5	0,2
Med lavinntekt	:	:	0,4	0,1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Utdanning

Tabell 15.3 viser at én fjerdedel av mottakere av supplerende stønad har lav utdanning. Det reelle antallet er trolig langt høyere. Utdanningsopplysninger er ikke registrert for om lag halvparten av denne gruppen (en høy andel med uoppgitt utdanning i innvandrerbefolkningen).

Tabell 15.3. Indikator¹ for utdanning, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning				
Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5
Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5
Personer som mottar supplerende stønad ²	:	:	25,0	25,3
Med lavinntekt	:	:	25,7	25,4

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Utdanningsopplysninger er ikke registrert for om lag halvparten av denne gruppen

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Økonomisk utsatthet

Bostøtte blir gitt til om lag fem prosent av befolkningen. Blant mottakere av supplerende stønad er denne stønadsordningen svært utbredt: nær 80 prosent mottok bostøtte i 2007.

Fem prosent av befolkningen mottok økonomisk sosialhjelp i 2007. Hver fjerde mottaker av supplerende stønad var sosialhjelpsmottaker samme år. I 2006 mottok hele tre av fire i denne gruppen sosialhjelp. Ved innføringen av supplerende stønad i 2006 gikk mange mottakere over fra sosialhjelp til denne nye stønaden.

Tabell 15.4. Indikatorer¹ for økonomisk utsatthet, 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger som mottar bostøtte				
Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7
Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	78,3	78,4
Med lavinntekt	:	:	64,9	73,2
Andel personer i husholdninger som mottar sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5
Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	75,2	26,1
Med lavinntekt	:	:	68,3	23,6
Andel personer i husholdninger som mottar både bostøtte og sosialhjelp				
Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8
Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	64,0	23,3
Med lavinntekt	:	:	50,6	20,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Nedgang i mottak av sosialhjelp fører til en tilsvarende lavere andel som får både bostøtte og sosialhjelp blant mottakere av supplerende stønad i 2007 i forhold til året før. Hvorvidt man befinner seg over eller under lavinnteksgrensen har lite å si for mottak av bostøtte og sosialhjelp for denne gruppen.

Rente- og gjeldsbelastning

Både gjelds- og rentebelastningen for mottakere av supplerende stønad er langt lavere enn for hele befolkningen. Mens tallene ligger på om lag 14 prosent for hele befolkningen, utgjør de i underkant av tre prosent for mottakere av supplerende stønad. Tallene er også relativt like for mottakere av supplerende stønad med og uten lavinntekt.

Tabell 15.5. Indikatorer¹ for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent

	2004	2005	2006	2007
Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning				
Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4
Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	1,4	2,7
Med lavinntekt	:	:	1,9	3,0
Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning				
Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5
Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	2,1	2,3
Med lavinntekt	:	:	2,9	2,6

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Inntektssammensetning

Supplerende stønad blir, som nevnt innledningsvis, behovsprøvd mot både inntekt og formue. Det er derfor naturlig at tilnærmet all inntekt (98 prosent) kommer i form av overføringer for mottakere av supplerende stønad.

Tabell 15.6. Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er alderspensjonist¹. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent

	Hele befolkningen uten studenter			Mottakere av supplerende stønad		
	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle	Med lavinntekt ²	Ikke lavinntekt	Alle
Yrkesinntekter	37	74	73	1	3	2
Kapitalinntekter ³	4	7	7	0	0	0
Overføringer	60	19	21	99	97	98
Herav :						
Pensjoner fra folketrygden	42	12	13	16	14	16
Tjenestepensjoner	3	4	4	0	1	1
Supplerende stønad	0	0	0	66	58	64
Bostøtte	2	0	0	12	15	13
Sosialhjelp	4	0	0	3	6	4
Grunn- og hjelpestønad	0	0	0	1	1	1
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Samlet inntekt	163 200	646 000	577 200	151 400	222 200	165 700
Inntekt etter skatt	140 400	478 400	430 200	151 100	220 700	165 200
Inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (EU-skala) ⁴	111 100	304 800	277 200	129 100	170 800	137 500
Antall personer i husholdningen	1,5	2,3	2,2	1,4	1,6	1,4
Antall observasjoner (husholdninger)	298 376	1 795 107	2 093 483	1 401	354	1 755

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Lavinntekt er definert som inntekt under 60 prosent av medianinntekten for alle. EU-skala.

³ Negative kapitalinntekter er satt lik 0.

⁴ Omfatter også negative kapitalinntekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Supplerende stønad er den klart største inntektskilden for denne gruppen og utgjør to tredeler av samlet inntekt. To tredeler av alle mottakere av supplerende stønad har, som tidligere nevnt, også alderspensjon. Tabell 15.6 viser at pensjoner fra folketrygden, i hovedsak alderspensjon, utgjør en betydelig andel (16 prosent). Bostøtte er en annen viktig inntektskilde og utgjør vel én tittel av den samlede inntekten for denne gruppen. Inntektsregnskapet viser at noen flere mottar bostøtte blant mottakere av supplerende stønad uten lavinntekt, enn de med. Dette kan tyde på at det er bidraget fra nettopp denne stønaden som hjelper noen husholdningene med supplerende stønad over lavinntektsgrensen.

Husholdningene som mottar supplerende stønad har om lag halvparten av inntekten per forbruksenhet, sammenlignet med hele befolkningen. Mottakere av supplerende stønad i lavinntektsgruppen har nær 20 000 kroner mer i året per forbruksenhet enn personer i lavinntektsgruppen generelt.

Inntektsfordeling

Mottakere av supplerende stønad lever i hovedsak av denne stønaden. De tre ulike inntektsmålene i tabell 15.7 viser at dette fører til små forskjeller i inntektene til denne gruppen.

Det første målet på inntektsulikhet viser gjennomsnittsinntektene til den femdelen med aller høyest og lavest ekvivalentinntekt (S80/S20). De 20 prosentene i befolkningen med høyest inntekt har en gjennomsnittsinntekt som er nesten fire ganger større enn gjennomsnittsinntekten til de 20 prosentene med lavest inntekt. Blant mottakere av supplerende stønad derimot, ligger de med høyest inntekt knapt to ganger høyere enn femdelen med lavest inntekt.

En annen målemetode for inntektsulikhet er å se på forholdstallet mellom inntekten til den personen i fordelingen som har høyere inntekt enn 90 prosent av alle andre, og inntekten til den personen som har lavere inntekt enn 90 prosent av alle. Også dette ulikhetsmålet ligger langt lavere for mottakere av supplerende stønad sammenlignet med hele befolkningen.

Gini-koeffisienten, et tredje mål for ulikhet, viser som de to øvrige målene at mottakere av supplerende stønad er en inntektsmessig homogen gruppe med en langt jevnere inntektsfordeling enn befolkningen som helhet.

Tabell 15.7. Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)¹. 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
S80/S20²				
Hele befolkningen uten studenter	3,9	4,6	3,4	3,5
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	1,8	1,8
P90/P10³				
Hele befolkningen uten studenter	2,6	2,7	2,6	2,7
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	1,6	1,6
Gini-koeffisient⁴				
Hele befolkningen uten studenter	0,278	0,322	0,239	0,246
Personer som mottar supplerende stønad	:	:	0,117	0,110

¹ Omfatter også negative beløp. Personer i studenthusholdninger er utelatt

² S80/S20 er forholdet mellom gjennomsnittsinntektene til rikeste og fattigste 20 prosent i gruppen.

³ P90/P10 er forholdstallet mellom inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 9 og desil 10 (P90) og inntekten til den personen som befinner seg mellom desil 1 og desil 2 (P10).

⁴ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) og 1 (størst ulikhet).

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

16. Sosiale indikatorer – en oversikt

Anette Walstad Enes og Tor Morten Normann

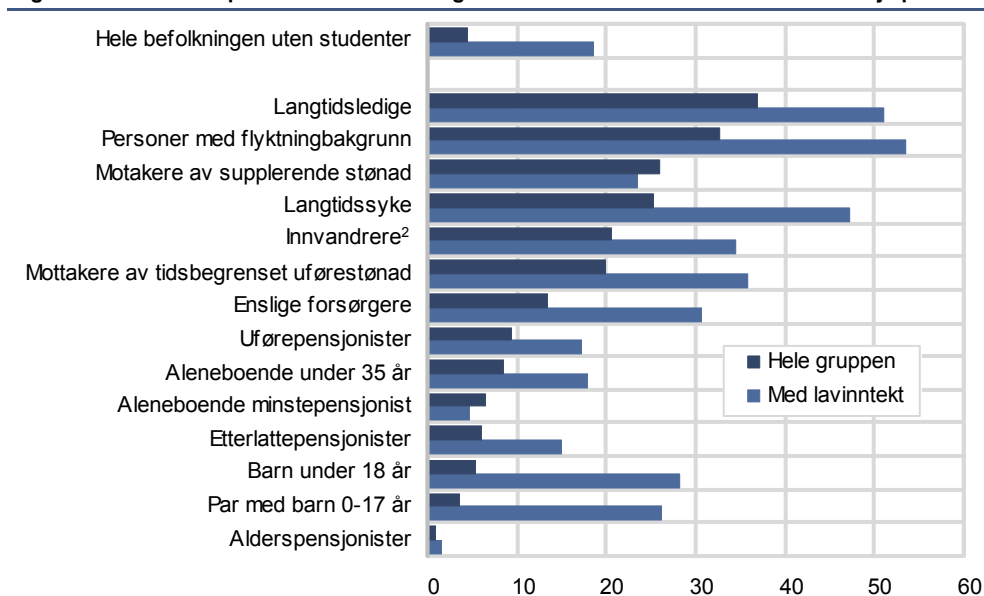
Økonomisk utsatte grupper i den norske befolkningen har i de foregående kapitlene (5 til 15) blitt omtalt ved hjelp av ulike sosiale indikatorer som belyser deres økonomi og levekår. I dette kapitlet vil vi gi en oversikt der vi ser på indikatorene som er benyttet tidligere og sammenligner de ulike gruppene med hverandre. Hvilke grupper er mer overrepresenterte enn andre innenfor de ulike indikatorene, og hvordan har utviklingen vært de siste årene?

16.1. Økonomisk utsatthet

Situasjonsbeskrivelse

Sosialhjelp og bostøtte mottas hovedsakelig av den delen av befolkningen som befinner seg nederst i inntektsfordelingen. Mottak av disse supplerende ytelsene blir i denne rapporten brukt som indikatorer på økonomisk utsatthet. I 2007 bodde 4,5 prosent av befolkningen i husholdninger som mottok sosialhjelp (se vedleggstabell B1). Noen grupper av befolkningen skiller seg spesielt ut ved å ha en høy andel sosialhjelpsmottakere. For eksempel mottar én tredel av langtidsledige og personer med flyktningbakgrunn sosialhjelp. Blant de under EUs lavinntektsgrense (60 prosent av medianinntekten) gjelder dette for mer enn halvparten i begge disse gruppene (se figur 16.1). Blant mottakere av supplerende stønad, langtidspsyke og aleneboende minstepensjonister med uførestønad, mottar om lag hver fjerde sosialhjelp.

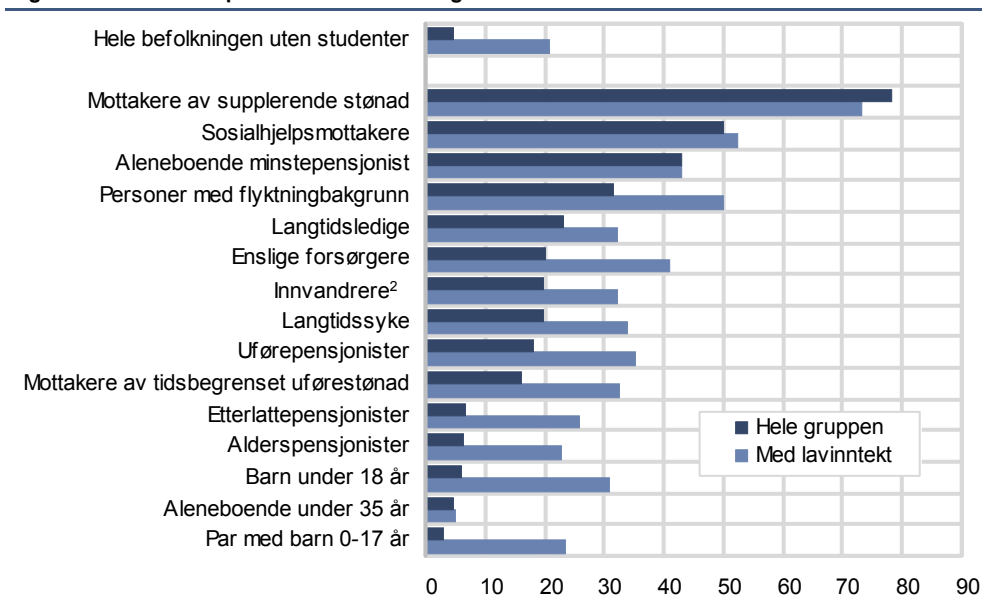
Figur 16.1. Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar sosialhjelp 2007¹

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

5 prosent av befolkningen (studenter utelatt) mottok bostøtte i 2007. For personer med lavinntekt gjelder dette for vel 20 prosent (se vedleggstabell B2). Blant enkelte grupper er andelen mottakere naturlig nok langt høyere. Dette gjelder for eksempel mottakere av supplerende stønad, der nær 80 prosent mottar bostøtte. Også aleneboende minstepensjonister med uførepensjon og langtidsmottakere av sosialhjelp er kraftig overrepresentert – vel 60 prosent for begge grupper. Omlag halvparten av alle sosialhjelpsmottakere og personer med flyktningbakgrunn med lavinntekt mottar bostøtte (se figur 16.2).

Figur 16.2. Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar bostøtte 2007¹

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

I hele befolkningen var det kun 2 prosent som mottok både sosialhjelp og bostøtte i 2007 (se vedleggstabell B3). Vi ser en sterk sammenheng mellom det å motta sosialhjelp i kombinasjon med bostøtte, og det å tilhøre lavinntektsgruppen. Blant de i lavinntektsgruppen var andelen 9 prosent. Mer enn én av fem personer med flyktningbakgrunn, mottakere av supplerende stønad og aleneboende minstepensjonister med uførestønad, mottok begge ytelsene. Blant personer med flyktningbakgrunn med lavinntekt gjelder dette for nesten fire av ti. Også blant langtidsledige og langtidssyke er det en relativ høy andel med både sosialhjelp og bostøtte (17 og 12 prosent).

Utviklingstrekk

Antall sosialhjelpsmottakere har gått ned siden midten av 1990-tallet (Statistisk sentralbyrå 2007c)¹⁰. I 2007 forsterkes denne gunstige utviklingen med et forbedret arbeidsmarked. Den generelle nedgangen i andel sosialhjelpsmottakere ser vi for eksempel blant mottakere av tidsbegrenset uførestønad, innvandrere¹¹ og aleneboende under 50 år. Langtidsledige har derimot hatt en markant økning fra 2004 på 6 prosentpoeng i andel sosialhjelpsmottakere. Årsaken til dette kan være det relativt gode arbeidsmarkedet i 2007 som medførte at færre var registrert som langtids arbeidsledige. De få som er langtidsledige i 2007 er derfor trolig dårligere økonomisk stilt, enn tilsvarende gruppe i 2004 da relativt flere var å finne i denne gruppen. Andelen med årlig lavinntekt i gruppen økte og mange hadde vært arbeidsledige over lang tid (se kapittel 14). I 2007 ser vi en klar nedgang i andel med sosialhjelp blant mottakere av supplerende stønad på nær 50 prosentpoeng siden året før. Mange mottakere av denne stønaden har fått sosialhjelp tidligere. Det er derfor ikke overraskende at en stor del av disse fikk sosialhjelp i løpet av det første året supplerende stønad ble utbetalt (se kapittel 15). Blant for eksempel innvandrere og mottakere av tidsbegrenset uførestønad er det også en klar nedgang i andelen som mottok sosialhjelp fra 2006 til 2007.

De siste fire årene (2004 til 2007) har andelen i mottak av bostøtte økt særlig blant sosialhjelpsmottakere, langtidsledige og langtidssyke (henholdsvis en økning på

¹⁰ Vi ser en liten økning i 2004. Stigende arbeidsledighet i tillegg til at introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere ble regnet sammen med sosialhjelp dette året, kan forklare denne økningen.

¹¹ Noe av nedgangen i andel innvandrere som mottok sosialhjelp mellom 2004 og 2007 kan naturlig nok skyldes at introduksjonsstønaden ble skilt ut fra sosialhjelp og rapportert separat fra og med 2005.

10, 9 og 6 prosentpoeng). Som vi har sett har antallet i alle disse gruppene gått ned og de gjenværende i disse gruppene er gjennomgående mer økonomisk utsatt enn tidligere. Økningen i bevilgningene til bostøtte og endringer i regelverket er andre faktorer som kan ha bidratt til denne økningen.

Andelen mottakere av både sosialhjelp og bostøtte var, som tidligere nevnt, 2 prosent i 2007. Dette er en liten økning fra 2004. Denne økningen gir særlig utslag blant de med lavinntekt (11 og 7 prosentpoeng). Som vi har sett var færre langtidsledige og langtidssyke i 2007 enn årene før, men flere blant dem hadde lave inntekter og følgelig ble flere berettiget til bostøtte.

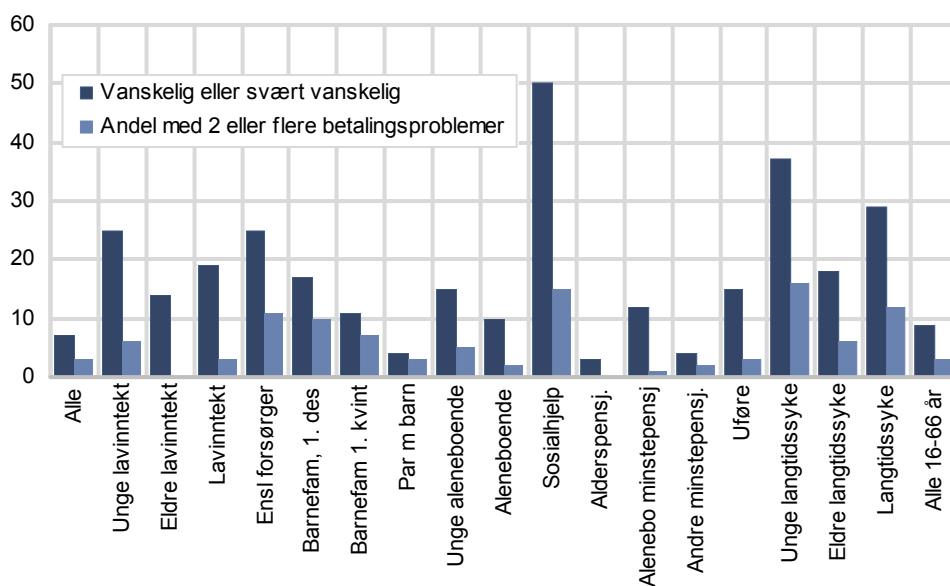
16.2. Økonomiske vansker

Situasjonsbeskrivelse

I hvilken grad ulike grupper opplever økonomiske problemer henger naturlig sammen med nivået på inntekten. Men vi må også være oppmerksom på at økonomiske vansker kan henge sammen med forutsigbarhet i økonomien, stabilitet gir større mulighet for langsiktig planlegging og avpassing av forbruket i forhold til inntekten. Ulike behov for goder vil også spille en rolle i denne sammenhengen. Grupper med relativt lave inntekter vil derfor ikke nødvendigvis oppleve flere betalingsproblemer enn grupper med høyere inntekter, og den subjektive opplevelsen av økonomien trenger ikke nødvendigvis å korrespondere med objektivt målte problemer.

Vi har sett på ulike typer av betalingsproblemer, og summert hvor stor andel i hver gruppe som har opplevd to eller flere av disse i løpet av siste år. Dette kan vi sammenholde med den subjektive vurderingen av om det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, som vist i figur 16.3. Mottakere av sosialhjelp er definert ved at de har akutte økonomiske problemer, og derfor er det ikke overraskende at vi finner en relativt høy andel med betalingsproblemer i denne gruppen (15 prosent). Andelen er imidlertid like stor blant yngre langtidssyke (16 prosent), og her kan sykdom og endringer i inntekt være forklaringer. Yngre langtidssyke har imidlertid en noe mer positiv vurdering av sin egen økonomi enn det sosialhjelpsmottakerne har.

Figur 16.3. Andel husholdninger som synes det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, og andel med betalingsproblemer. 2008

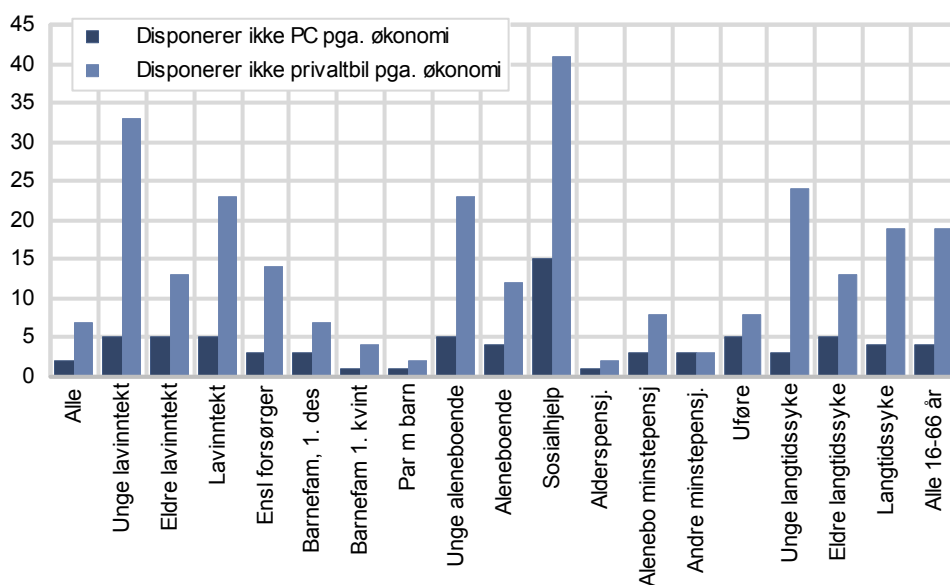

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Både blant yngre med vedvarende lavinntekt og blant enslige forsørgere sier en av fire at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes. Sammenlignet med andre grupper er det ganske høyt. Blant yngre med lavinntekt er betalingsproblemer også relativt hyppig, men helst når vi bare ser på ett problem. Også blant enslige forsørgere forekommer betalingsproblemer relativt ofte, en av ti har opplevd to eller flere i løpet av siste år. Dette er samme andel som blant barnefamilier med lavest inntekt, men her er likevel den subjektive vurderingen noe verre.

Det er gjennomgående små forskjeller mellom de ulike gruppene vi har sett på her når det gjelder andeler som disponerer goder som TV og vaskemaskin. Andelen som disponerer PC og privatbil varierer derimot ganske mye, men i stor grad ser dette ut til å reflektere behov fremfor økonomi for de fleste. Grupper med høy gjennomsnittsalder, som for eksempel aleneboende minstepensjonister, disponerer PC i mindre grad enn andre. Når vi har spurt om det er økonomiske årsaker til at man ikke disponerer PC, er det imidlertid bare blant sosialhjelpsmottakere vi finner det vi kan kalle en høy andel, 15 prosent. For øvrig ser det altså ut til at mangelen på PC først og fremst handler om behov. Noe av det samme mønsteret som for PC finner vi også for privatbil, ved at grupper med høy gjennomsnittsalder disponerer privatbil sjeldnere enn gjennomsnittet, men at det bare i lite grad skyldes økonomi. For grupper med lavere gjennomsnittsalder og lave inntekter er imidlertid bildet et litt annet. Blant sosialhjelpsmottakere, yngre med lavinntekt, yngre langtidssyke sosialhjelpsmottakere og unge aleneboende er det ganske mange som ikke har råd til bil (41, 33, 24 og 23 prosent, mot 7 prosent i gjennomsnitt).

Figur 16.4. Andel husholdninger som ikke har råd til å disponere PC eller bil. 2008

Kilde: Levkårsundersøkelsen, EU-SILC

Som et mål på mangler på grunn av dårlig økonomi har vi også kartlagt hvor store andeler som ikke har råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, å spise kjøtt eller fisk annenhver dag eller holde boligen passe varm. Også her er det sosialhjelpsmottakerne som oftest rapporterer at de ikke har tid til disse godene, det gjelder for alle tre typer goder. En av fire sosialhjelpsmottakere opplever å ikke ha råd til minst to av godene. Også blant yngre langtidssyke er denne andelen ganske høy, en av fem, og i denne gruppen opplever også alle tre manglene ofte sammenlignet med gjennomsnittet i befolkningen. For de andre gruppene er det i hovedsak manglende råd til en ukes ferie som slår ut.

16.3. Tilknytning til arbeidslivet

Situasjonsbeskrivelse

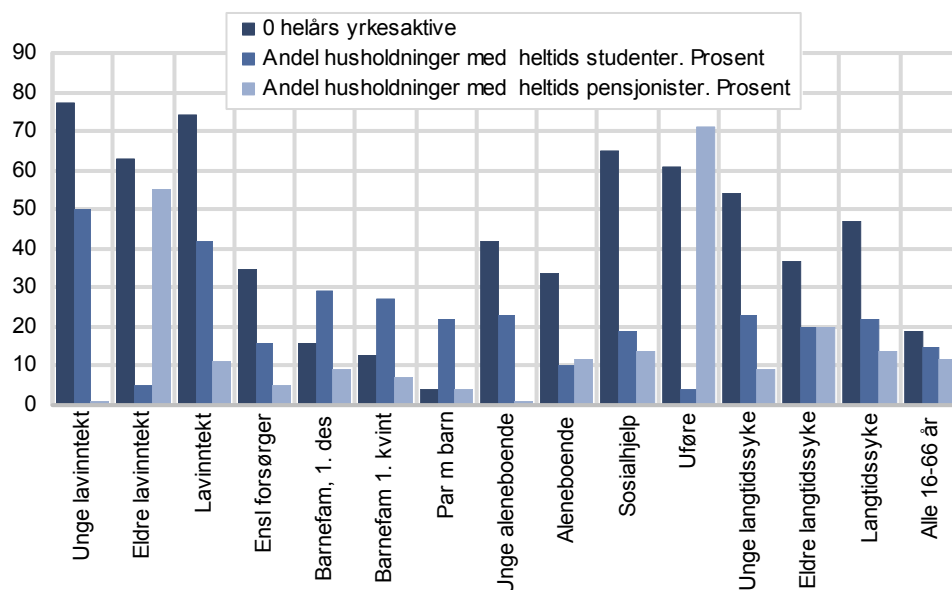
For de aller fleste er yrkesdeltakelse den viktigste kilden til inntekt, og det å ha en stabil tilknytning til arbeidslivet er en måte å sikre husholdningens økonomiske velferd. For å se litt på dette har vi brukt EU-SILC data til å blant annet se på yrkesaktivitet i husholdningene. Vi har ikke sett på yrkesaktivitet blant alders- og minstepensjonister, men for de andre gruppene har vi tall.

At yrkesaktivitet er nøkkelen til inntekt for de aller fleste styrkes av at vi finner mange husholdninger uten noen helårs yrkesaktive i gruppen med vedvarende lavinntekt. Blant de yngre er det hele 77 prosent som ikke har helårs yrkesaktive, men i denne gruppen forklares det i stor grad av at mange er studenter. Blant middelaldrende og eldre med lavinntekt er det også flere enn seks av ti husholdninger uten helårs yrkesaktive, og her er andelen med studenter svært lav, men andelen pensjonister er derimot høy. Blant sosialhjelpsmottakere er verken andelen studenter eller pensjonister spesielt høy, så vi kan anta at den lave yrkesaktiviteten – ingen helårs yrkesaktive i to av tre husholdninger – er en vesentlig forklaringsfaktor i forhold til behovet for sosialhjelp.

Blant uførepensjonistene forventer vi å finne lav yrkesaktivitet, men siden det er husholdningsdata vil vi likevel anta en viss aktivitet. Det er blant uførepensjonistene vi finner lavest antall måneder med heltidsarbeid i løpet av et år, men sammenligning ellers viser at yrkesaktiviteten i uføres husholdninger er omtrent på nivå med den vi finner blant yngre med lavinntekt. Forskjellen er at det er andelen pensjonister og ikke studenter som forklarer det lave aktivitetsnivået.

Også gruppen langtidssyke er definert ut fra at de har vanskeligheter med tilknytningen til arbeidslivet. Det er derfor som forventet at yrkesaktiviteten i denne gruppen er lav, i knapt halvparten av alle husholdninger med langtidssyke er det ingen helårs yrkesaktive, og det er de yngste som i minst grad er yrkesaktive. Som gruppe har likevel langtidssyke større yrkesaktivitet enn uførepensjonister, og også større aktivitet enn i lavinntektsgruppen.

Figur 16.5. Andel husholdninger uten helårs yrkesaktive, med heltids studenter og heltids pensjonister. 2008

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

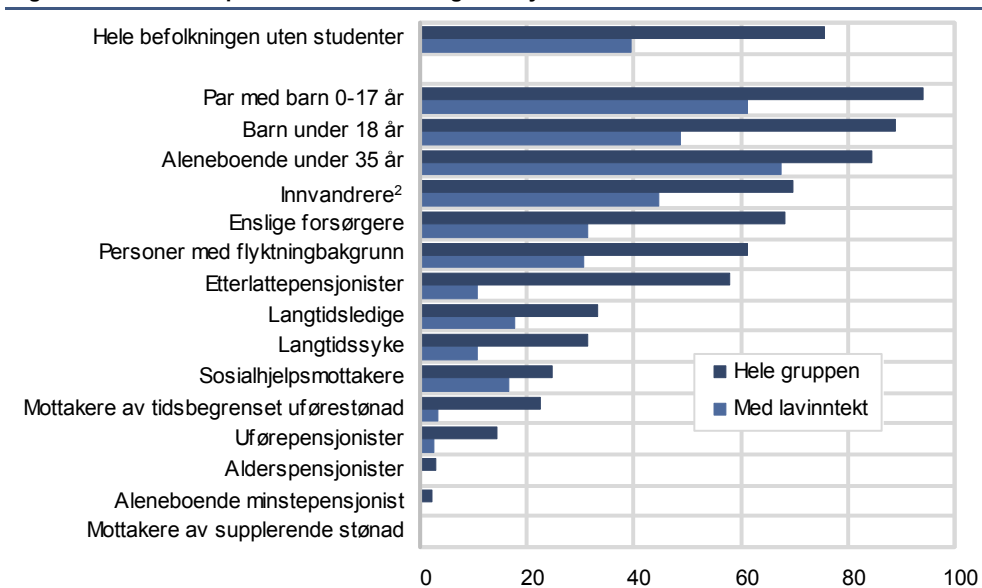
I barnefamilier finner vi generelt høy yrkesaktivitet. Til og med blant barnefamilier med lav inntekt er yrkesaktiviteten høyere enn for gjennomsnittet i befolkningen. Sammenligner vi med alle par med barn er naturlig nok yrkesaktiviteten noe lavere,

delvis på grunn av at innslaget av studenter er høyere. Blant enslige forsørgere ser det ut til at forsørgerbyrden kan være en medvirkende årsak til lavere yrkesaktivitet sammenlignet med andre barnefamilier. I en av tre husholdninger er det ingen helårs yrkesaktive, og innslaget av studenter er ikke spesielt høyt.

Inntekt fra lønnet arbeid er, som vi har sett, den viktigste komponenten i økonomien til de fleste norske husholdninger og sannsynligheten for å stå utenfor arbeidslivet har nær sammenheng med det å ha lavinntekt. En av fem nordmenn tilhørte likevel husholdninger uten noen yrkestilknyttede i 2007 (studenter utelatt). Dette gjelder for to tredeler av lavinntektsgruppen (se vedleggstabell B4). Blant aleneboende i alderen 50 til 66 år ser vi at hele 44 prosent er uten yrkestilknytning. For enslige forsørgere gjelder dette for nær 30 prosent. Blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre tilhører 27 prosent en husholdning uten yrkestilknytning og for personer med flyktningbakgrunn gjelder dette for nær 35 prosent.

De aller fleste – 76 prosent – av norske husholdninger (studenthusholdninger er ekskludert) har yrkesinntekt som største inntekt (se vedleggstabell B5). Men for de med lavinntekt gjelder dette kun for fire av ti. Noen grupper skiller seg ut med en andel som ligger under befolkningsgjennomsnittet. Som figur 16.5 viser, gjelder dette blant annet langtidssyke, etterlattepensjonister og personer med flyktningbakgrunn (med andeler på henholdsvis 32, 58 og 61 prosent).

Figur 16.6. Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt 2007¹

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Utviklingstrekk

Blant de ulike mottakergruppene av pensjoner og stønader finner vi naturlig nok en overrepresentasjon med lav tilknytning til arbeidslivet, men mange av disse deler husholdning med andre yrkesaktive. Andelene langtidsledige og langtidssyke som bor i husholdninger med lav yrkesdeltakelse for eksempel, har økt de siste årene. Langtidsledige har for eksempel i 2007 en andel uten yrkestilknytning på 38 prosent, en økning på hele 14 prosentpoeng fra 2004. For langtidssyke var økningen på 10 prosentpoeng i samme tidsrom. Selv om langtidsledige og langtidssyke viser en økning i *andelen* uten yrkestilknyttede i husholdningen, har likevel *antallet* uten yrkestilknyttede i husholdningen gått ned. Forklaringen er at det de siste årene har blitt stadig færre personer i befolkningen som inngår i disse gruppene. Yrkestilknytningen har jevnt over styrket seg for de utsatte gruppene omtalt i denne rapporten i 2007 i forhold til forrige måling.

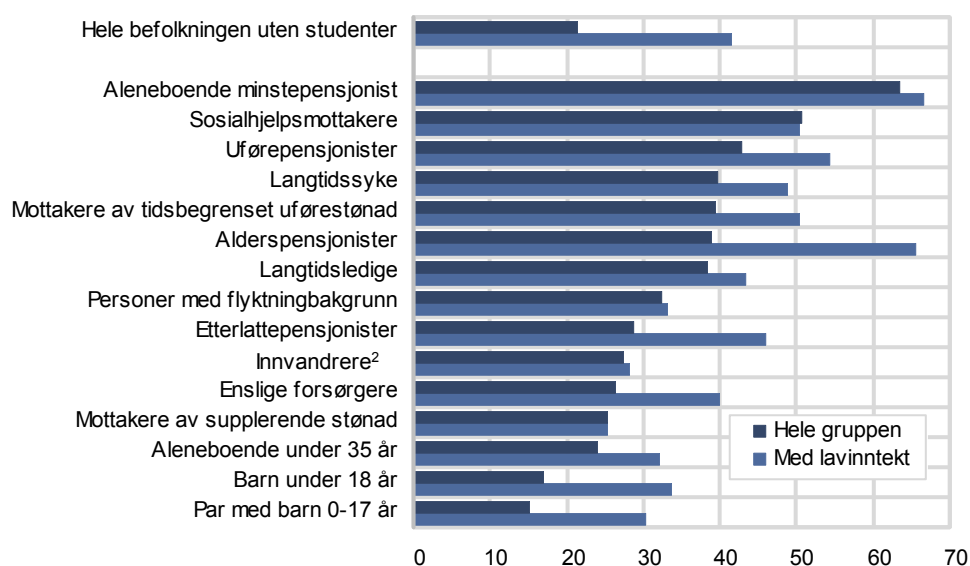
I løpet av de siste fire årene (2004 til 2007) har andelen personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt økt med 2 prosentpoeng for hele befolkningen. Indikatoren viser også en svak økning i andelen (1 prosentpoeng) for hele befolkningen i 2007 i forhold til året før. Denne positive tendensen kan sees i forhold til et bedret arbeidsmarked.

16.4. Utdanning

Situasjonsbeskrivelse

Lav utdanning øker sannsynligheten for å havne i lavinntektsgruppen. I denne rapporten blir lav utdanning brukt om personer som tilhører en husholdning der hovedinntektstaker kun har grunnskole som høyeste fullførte utdanning. I overkant av hver femte nordmann (studenter utelatt) kommer innunder denne definisjonen. Vedleggstabell B6 viser blant annet at halvparten av sosialhjelpsmottakerne har lav utdanning. For aleneboende sosialhjelpsmottakere gjelder dette for nær 60 prosent og blant mottakere av uføreytelser, langtidssyke og langtidsledige har om lag 40 prosent lav utdanning. For de under lavinntektsgrensen for disse gruppene er andelen noe større.

Figur 16.7. Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning 2007¹

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Innvandrere og norskfødte med innvanderforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Utviklingstrekk

Utdanningsnivået i den norske befolkningen øker og det blir stadig færre som kun har fullført grunnskole. Nedgangen i andelen med lav utdanning har vært større for lavinntektsgruppen enn for befolkningen generelt i årene 2004 til 2007. Dette ser vi særlig for innvandrere, etterlattepensjonister og langtidssyke med lavinntekt. Tallene for 2007 viser kun små endringer fra året før. Hvis vi går tilbake og ser på endringene fra 2004 har det vært en liten økning i andelen med lav utdanning blant sosialhjelpsmottakere og mottakere av tidsbegrenset uførestønad.

16.5. Rente- og gjeldsbelastning

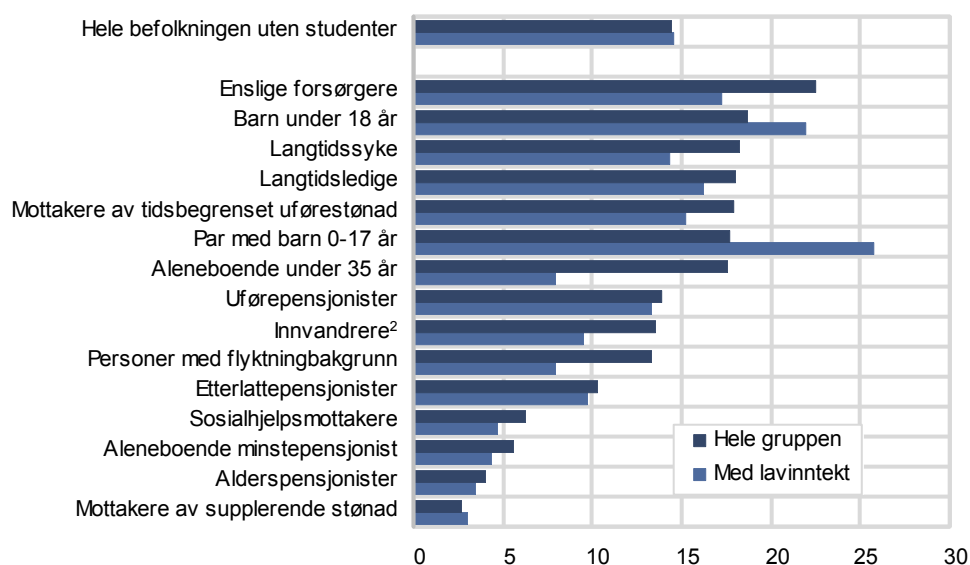
Situasjonsbeskrivelse

Norske husholdningers gjeld har økt betydelig de siste årene. I 2007 var andelen med høy gjeldsbelastning – der samlet gjeld er mer enn tre ganger så høy som husholdningenes samlede inntekt – på 14 prosent (se vedleggstabell B7). De foregående årenes lave rentenivå har bidratt til økt låneopptak. Husholdninger med

barn står for en stor del. For eksempel har 22 prosent enslige forsørgere høy gjeldsbelastning. I husholdninger med to voksne er det særlig stor gjeldsbelastning blant de med lavinntekt (28 prosent). Andre grupper med stor gjeld i forhold til inntekt er aleneboende under 50 år og mottakere av tidsbegrenset uførestønad, langtidssyke og langtidslidige. I all hovedsak dreier dette seg altså om den yngre delen av befolkningen som gjerne har høye studie- og boliglån.

I 2007 var andelen med høy rentebelastning - der samlede renteutgifter utgjør mer enn 15 prosent av husholdningens samlede inntekt - på 14 prosent for hele befolkningen (se vedleggstabell B8). En tilsvarende andel som for de med lavinntekt. Økningen i rentenivået ga ulikt utslag på rentebelastningen til forskjellige deler av befolkningen. Vi ser igjen at det hovedsakelig er for den yngre delen av befolkningen rentene er mest tyngende. For eksempel har 23 prosent av enslige forsørgere, 19 prosent av alle husholdninger med barn under 18 år og 18 prosent av par med barn 0 til 17 år høy rentebelastning. Særlig stor andel med høy rentebelastning finner vi blant de med lavinntekt i de to sistnevnte gruppene. Andre grupper der rentebelastningen er tyngende er blant annet aleneboende under 35 år og mottakere av tidsbegrenset uførestønad (se figur 16.8).

Figur 16.8. Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning 2007¹

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

² Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Utviklingstrekk

I løpet av årene 2004 til 2007 har gjeldsbelastningen økt med hele 5 prosentpoeng i befolkningen når studenter er utelatt. Igjen ser vi at blant annet barnefamilier og unge aleneboende skiller seg ut med stor økning i låneopptak (mer enn 5 prosentpoeng). Lavinntektsgruppen har ikke hatt tilsvarende økning i gjeldsbelastning de fire siste årene. Andelen med høy gjeld i forhold til inntekt i 2007 har generelt vært relativt stabil i forhold til året før.

Etter et historisk lavt rentenivå i 2004 og 2005 der den nominelle utlånsrenten lå på 4 prosent, steg utlånsrentene igjen og i 2007 var den på nær 7 prosent. I hele befolkningen ga det seg utslag i en økt andel med høy rentebelastning på hele 8 prosentpoeng fra 2004 til 2007. Vi ser en særlig stor økning blant husholdninger med barn og unge aleneboende. Rentebelastningen har økt med over 9 prosentpoeng for disse gruppene. Andre grupper med relativt høy vekst i andelen med stor rentebelastning fire siste år, er aleneboende i aldersgruppen 35 til 49 år, mottakere av tidsbegrenset uførestønad og langtidssyke, alle over 8 prosentpoeng. Det meste av økningen har skjedd fra 2006 til 2007. Blant de med lavinntekt ser vi ikke tilsvarende økning i rentebelastningen.

16.6. Eierforhold og boligstandard

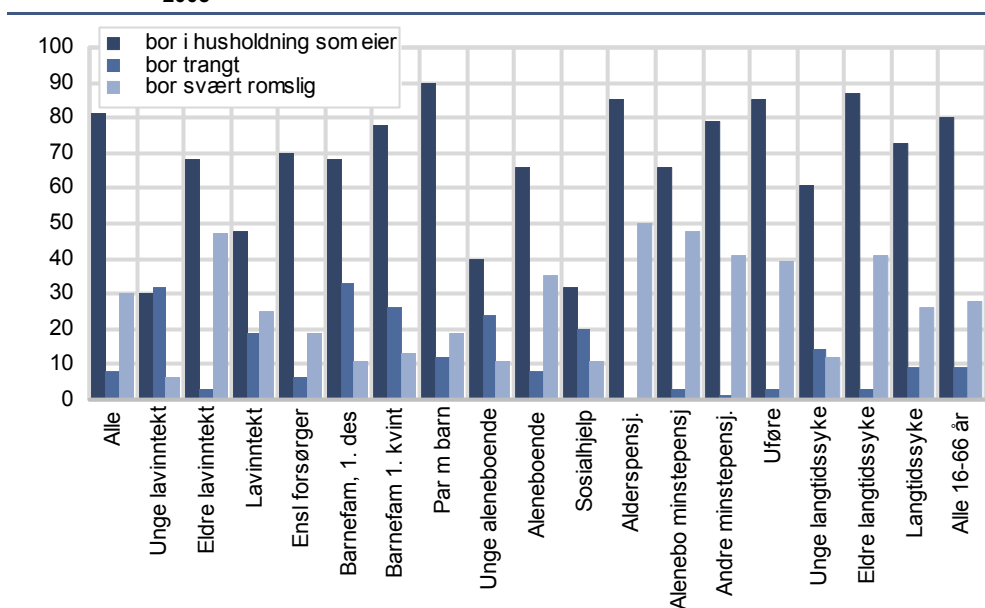
Situasjonsbeskrivelse

Når vi har sett på eierforhold har vi først og fremst fokusert på andelen eiere. Mye av variasjonen mellom grupper kan tilskrives ulik alderssammensetning og at de dermed befinner seg i ulike livsfaser. Etablering på boligmarkedet kan ta tid og kan henge sammen med både pardannelse og etablering på arbeidsmarkedet. Men det er også en økonomisk komponent som må være på plass. I et boligmarked som det norske representerer det å etablere seg med eid bolig en betydelig investering.

Totalt i befolkningen eier åtte av ti husholdninger boligen de bor i. Den høyeste andelen finner vi blant alle par med barn, der ni av ti er eiere. Men også i grupper med relativt høy gjennomsnittsalder som alderspensjonister, uførepensjonister og eldre langtidssyke er andelen høyere enn i befolkningen totalt. Minstepensjonister representerer et unntak i så måte. Riktignok er andelen eiere blant minstepensjonister som bor sammen med lik gjennomsnittet i befolkningen, men blant aleneboende minstepensjonister er den betydelig lavere (66 prosent).

Selv om også barnefamilier med lave inntekter i stor grad er eiere, synker andelen med inntekt. Sju av ti barnefamilier med lavest inntekt er eiere. Det er bare litt lavere enn for enslige forsørgere, og ikke ulik den andelen vi finner blant aleneboende minstepensjonister. Antagelsen om at etablering med eid bolig har sammenheng med alder og pardannelse blir styrket når vi ser at andelen eiere blant unge aleneboende er helt nede på 40 prosent. Men økonomi er også viktig. Det ser vi ikke minst ved at andelen eiere blant unge med vedvarende lavinntekt er helt nede på tre av ti. Omtrent samme andel finner vi blant sosialhjelpsmottakere, og i den gruppen er det også en overvekt av unge. Også blant middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt er andelen eiere mindre enn i befolkningen i gjennomsnitt. Men vi ser altså at eierandelen øker med alder, også i grupper med lav inntekt. Vår antagelse om at alder, økonomi og pardannelse er viktige faktorer som må ses i sammenheng når man analyserer etablering på boligmarkedet er dermed styrket når vi ser på forholdet mellom de gruppene vi omtaler her.

Figur 16.9. Andel personer i ulike grupper som eier boligen, bor trangt eller svært romslig, 2008

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Vi har sett på flere mål for boligstandard gjennom denne rapporten, for eksempel trangboddhet. Dette er definert ut fra forholdet mellom antall personer og antall rom i boligen. Dermed vil ikke bare økonomiske forhold og etablering på boligmarkedet spille inn, men også husholdningsstørrelse. Barnefamilier med lave

inntekter er dermed de husholdningene som oftest bor trangt, en av tre blant de med lavest inntekt, en av fire blant alle med lav inntekt. Yngre med vedvarende lavinntekt kommer også dårlig ut med en av tre som bor trangt, og her er det nok betydelig overlapp mellom gruppene.¹² Også blant unge aleneboende finner vi at en av fire bor trangt, altså i praksis på ett rom og kjøkken. Også en av fem sosialhjelpsmottakere bor trangt, og igjen kan vi anta at kombinasjonen lav alder og dårlig økonomi er medvirkende faktorer.

På den andre siden finner vi at romsligheten er størst i husholdninger med høy gjennomsnittsalder. Dette henger sammen med etablering på boligmarkedet og med at husholdningene i gjennomsnitt er mindre enn i befolkningen totalt. Økonomi spiller mindre rolle her i og med at mellom fire og fem av ti alderspensjonister, minstepensjonister, uførepensjonister og middelaldrende og eldre med vedvarende lavinntekt bor svært romslig. Gjennomsnittet i befolkningen er tre av ti.

For mål bomiljø er det vanskeligere å finne store forskjeller og klare skiller mellom grupper. Vi har sett på andeler plaget av støy, forurensing og kriminalitet og hærverk. De gruppene som samlet sett skiller seg litt ut med svekket bomiljø er grupper med lav gjennomsnittsalder og relativt lave inntekter (yngre med vedvarende lavinntekt, unge aleneboende, sosialhjelpsmottakere og yngre langtidssyke).

16.7. Boligøkonomi

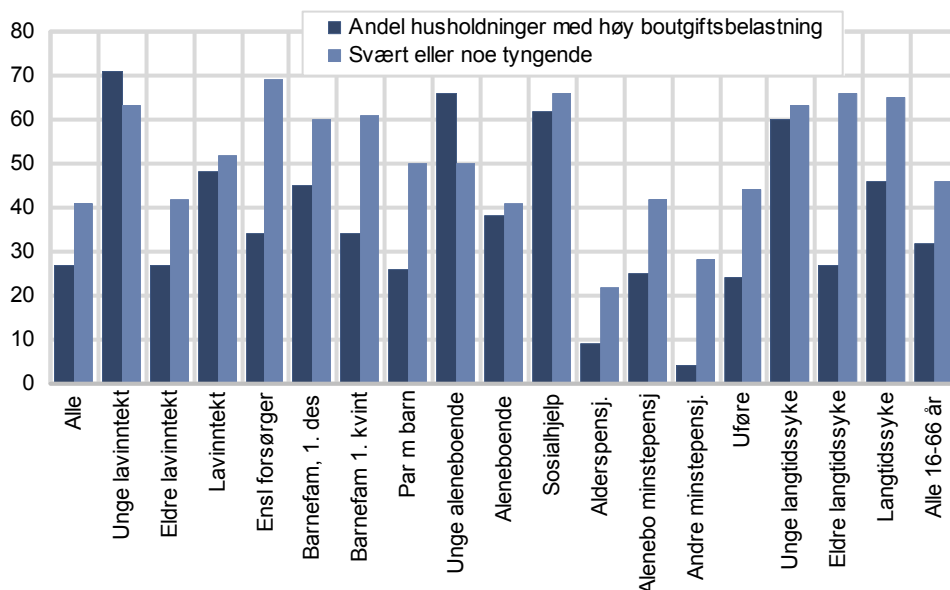
Situasjonsbeskrivelse

Når det gjelder boligøkonomi ser vi til dels store variasjoner mellom de ulike gruppene når det gjelder gjennomsnittlig årlig utgift til husleie og renter og avdrag. Mye av variasjonen skyldes ulike andeler med eiere og leiere, men det avspeiler også aldersforskjeller med hensyn til hvor mange som har boliglån og hvor mange som ikke betaler husleie. Dette står omtalt i de enkelte kapitlene, så vi nøyer oss her med å påpeke at i grupper med høy gjennomsnittsalder og høy andel eiere (alders-, uføre- og minstepensjonister), er gjennomsnittlige utgifter til renter og avdrag relativt lave. Mens grupper med lavere gjennomsnittsalder og høy eierandel (barnefamilier) har nokså høye gjennomsnittlige utgifter.

Vi skal her heller fokusere på hvordan boutgiftene står i forhold til husholdningens inntekt, både objektivt og subjektivt. I figur 16.11 har vi satt sammen disse to dimensjonene, der stolpene representerer den objektive dimensjonen definert ved at utgifter til husleie og renter og avdrag utgjør 25 prosent eller mer av husholdningens totale inntekt etter skatt. Linjen representerer den subjektive oppfatningen og viser andeler som rapporterer at boutgiftene er noe eller svært tyngende på husholdningens økonomi.

Høyest boutgiftsbelastning finner vi blant de yngre med vedvarende lavinntekt (71 prosent), unge aleneboende (66 prosent), sosialhjelpsmottakere (62 prosent) og yngre langtidssyke (60 prosent). Lavest finner vi blant alderspensjonister (9 prosent) og minstepensjonister som ikke bor alene (4 prosent). Spesielt minstepensjonistene har jo også relativt lave inntekter, men boutgiftene er altså også tilsvarende lave.

¹² Vi har dessverre ikke tall for overlapp mellom grupper med vedvarende lavinntekt og andre grupper. Dette fordi vedvarende lavinntekt er basert på paneldata, og dermed er gruppene i praksis basert på litt ulike datasett.

Figur 16.10. Andel husholdninger som har høy boutgiftsbelastning og andel som oppfatter boutgifter som svært eller noe tyngende. 2008

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Men det er ikke nødvendigvis slik at boutgiftene og den økonomiske situasjonen oppfattes som lett selv om boutgiftsbelastningen ikke er høy. Generelt er det en større andel som oppfatter boutgiftene som svært eller noe tyngende enn det er som har høy boutgiftsbelastning, andelen er 14 prosentpoeng høyere i gjennomsnitt. Den mest negative oppfatningen av boutgiftene finner vi blant enslige forsørger, der sju av ti oppfatter boutgiftene som svært eller noe tyngende. Det er på tross av at boutgiftsbelastningen ikke er mye over gjennomsnittet i befolkningen, så her er forskjellen mellom andelen hele 35 prosentpoeng. Dette indikerer at økonomien oppleves som trang, og at andre utgifter som strøm, avgifter, vedlikehold etc. bidrar til en negativ vurdering. Det er dessuten generelt at den subjektive vurderingen av boutgiftene er mer negativ enn den objektive boutgiftsbelastningen for alle barnefamilier. Dette kan ha noe med høyere forbruk generelt å gjøre. Samme tendens ser vi også i grupper med høy gjennomsnittsalder og lave inntekter. Den største diskrepansen mellom objektiv belastning og subjektiv vurdering finner vi blant langtidssyke 45-66 år. Her vurderer to av tre boutgiftene som tyngende, og det er 39 prosentpoeng høyere enn andelen med høy boutgiftsbelastning. Her kan vi tenke oss at svekket helse og usikkerhet med hensyn til inntekt bidrar til at opplevelsen blir så negativ. Blant yngre langtidssyke finner vi ikke samme tendens, selv om boutgiftsbelastningen her er vesentlig høyere, er det også stort samsvar mellom andeler med høy belastning og negativ oppfatning av boutgiftene. Det ser vi også blant sosialhjelpsmottakere og alle aleneboende. Bare i to grupper gir vurderingen av boligøkonomien et litt annet bilde enn den objektive belastningen, og det er i de to gruppene med høyest boutgiftsbelastning, yngre med vedvarende lavinntekt og unge aleneboende. Her er andelen som vurderer utgiftene som svært eller noe tyngende lavere enn andelen med høy boutgiftsbelastning. Deler av forklaringen kan være innslaget av studenter, spesielt blant yngre med lavinntekt, og kan forklares med måten inntekt er definert og målt på her. Vi kan forvente at studentene regner studielån som del av sitt disponible beløp og tar dette med i vurderingen av hvilken belastning boutgifter utgjør. Studielån er ikke regnet som en del av inntekten. Yngre med lavinntekt og unge aleneboende er også de gruppene som oftest mottar private overføringer, noe som heller ikke er regnet med i inntekten.

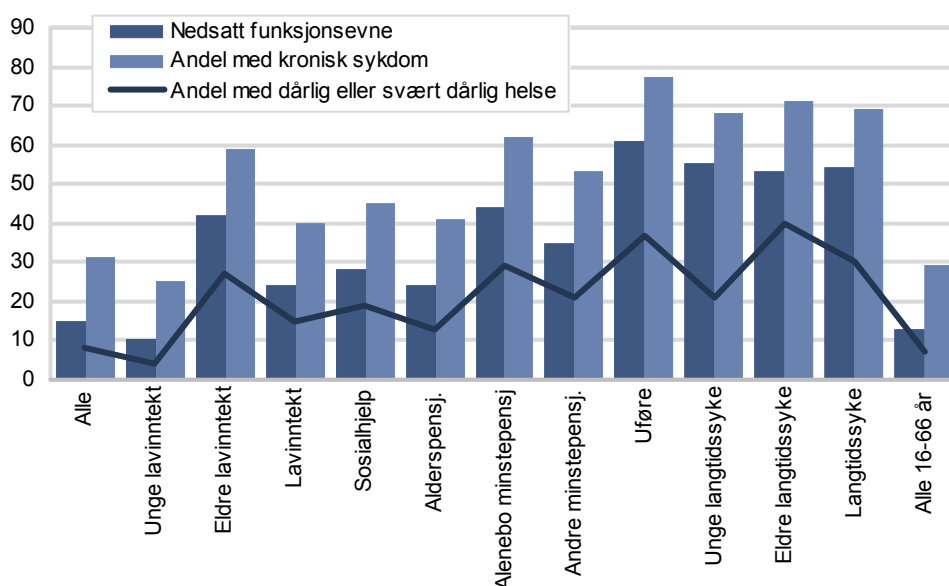
16.8. Helseforhold og funksjonsevne

Situasjonsbeskrivelse

Vi har også sett på indikatorer på helseforhold for enkelte grupper som kan forventes å ha svekket helse sammenlignet med befolkningen totalt. To av gruppene vi ser på, uførepensjonistene og de langtidssyke, har per definisjon et problem som gjør at de har vanskeligheter med å delta i arbeidslivet. Derfor er det ikke overraskende at det er i disse gruppene vi finner høyest forekomst av både kronisk sykdom og nedsatt funksjonsevne. Blant uføre har 77 prosent kronisk sykdom og 61 prosent nedsatt funksjonsevne. Blant langtidssyke er andelen 69 og 54 prosent, og det er verd å merke seg at det knapt er forskjell mellom de yngre og de litt eldre langtidssyke. Ser vi for eksempel på gruppen med vedvarende lavinntekt, finner vi en slik aldersforskjell. Blant de yngre er andelen med kronisk sykdom og nedsatt funksjonsevne noe mindre enn gjennomsnittet i befolkningen, mens det blant middelaldrene og eldre er relativt høye andeler (59 og 42 prosent).

Aleneboende minstepensjonister er i gjennomsnitt ganske gamle sammenlignet med andre grupper, men det er også en viss overlapp med uførepensjonister. Det bidrar til at også denne gruppen har relativt høye andeler med kronisk sykdom og nedsatt funksjonsevne (62 og 44 prosent).

Figur 16.11. Andel personer med nedsatt funksjonsevne, dårlig helse og kronisk sykdom. 2008

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC

Totalt sett er det svært få som har udekket behov for medisinsk hjelp, bare blant sosialhjelpsmottakere, yngre med vedvarende lavinntekt og yngre langtidssyke er det merkbare andeler som rapporterer dette (8-10 prosent). Ser vi på udekket behov for tannlegehjelp er andelen betydelig større, helt opp til en av tre blant sosialhjelpsmottakerne. I denne gruppa er det også en betydelig andel som rapporterer økonomiske årsaker til det udekte behovet (27 prosent). Yngre langtidssyke har også lave inntekter, og denne gruppen overlapper en del med sosialhjelpsmottakere. Også her rapporterer 18 prosent at økonomi er årsak til udekket behov for tannlegetjenester, blant yngre i lavinntektsgruppa rapporterer 13 prosent dette.

17. Internasjonal sammenligning av lavinntekt

Mads Ivar Kirkeberg

Hovedpunktene i dette kapittelet kan oppsummeres ved:

- vanskelig å sammenligne lavinntekt på tvers av land
- Norge er blant landene med lavest andel av befolkningen under den nasjonale lavinntektsgrensen
- fattigdomsrisikoen i befolkningen er langt større i land øst og sør i Europa
- land som har de laveste andelene av befolkningen under lavinntektsgrensen, har også som oftest de høyeste lavinntektsgrensene - og omvendt
- lavinntektsgrensen i Norge er blant de aller høyeste i Europa selv etter justering for forskjeller i prisnivå
- lavinntektsgapet i Norge ligger på nivå med EU totalt sett, men gapet er høyere enn i de andre nordiske landene

Fattigdom og sosial eksklusjon har i flere år stått høyt på den politiske dagsorden i EU. Rådsmøtet til EU i Lisboa i 2000 representerte et viktig tidsskille i europeisk sosialpolitikk. Under dette møtet ble det blant annet utformet en målsetting om å sterkt bekjempe fattigdom og sosial eksklusjon fram mot år 2010. Et viktig instrument i denne politikken er å utarbeide ulike sammenlignbare strukturindikatorer for sosiale forhold i de europeiske landene. Dette har blant annet medført at Eurostat publiserer indikatorer for måling av både årlig og vedvarende lavinntekt i medlemslandene. Også andre land, deriblant Norge, leverer tall til disse strukturindikatorene.

Vanskelig å sammenligne lavinntekt over landegrensene

Det å lage sammenlignbare indikatorer på det sosiale området er en meget vanskelig oppgave. Dette skyldes dels at statistikkgrunnlagene er mindre harmoniserte på dette området enn på mange andre områder. Det sosiale systemet varierer sterkt mellom de ulike landene, siden sosialpolitikken i hovedsak har vært et nasjonalt anliggende. Det er også et problem at tallene er relativt gamle og det er vanskelig å lage sammenlignbare tidsserier (Byfuglien og Stensrud 2002).

Det er også andre store metodiske problemer med å sammenligne fattigdomsrater på tvers av land. Tallene påvirkes sterkt av både hvilke definisjoner og hvilke målemetoder som benyttes. Hvor lavinntektsgrensen settes og hvilke antagelser som gjøres om husholdningenes stordriftsfordeler gir store utslag på fattigdommens omfang. Ulikheter i blant annet de enkelte lands skatte- og trygdesystemer, inntektsfordeling, husholdningssammensetning og familie- og konsummønstre påvirker slike sammenligninger (Hagen og Lødemel 2003). Rene inntektsmål er trolig heller ikke noen fullgod indikator når en skal sammenligne mellom land. Omfang og prising av offentlige tjenester, som er særlig viktig for blant annet eldre og barnefamilier, varierer for eksempel mye fra et land til et annet (Epland 2000). Noen støtteordninger kan for eksempel framkomme som en kontantoverføring i et land, men som en offentlig tjeneste i et annet. Det er likevel bare kontantoverføringer som inngår i inntektsbegrepet, og som dermed påvirker fattigdomstallene. De offentlige tjenestene - som kan ha like stor verdi for mottakerne som en kontantoverføring, blir derfor usynlige ved slike sammenligninger mellom land.

En annen ting å være oppmerksom på ved internasjonale sammenligninger av inntekt, er forskjeller i metoder for datainnsamling. I de nordiske landene, og i noen få land på kontinentet, hentes tallene fra ulike administrative registre hos myndighetene. I mange andre europeiske land er inntektstallene basert på personlig intervju av et utvalg personer. Studier viser at disse to innsamlingsmetodene kan gi forskjellige resultater. Blant annet er det en tendens til at de med lav inntekt overrapporterer sin egen og sin husholdnings inntekt ved intervju, samtidig som de

med høy inntekt tenderer til å underrapportere inntekten (Nordberg, Penttilä og Sandström 2001; Epland og Kirkeberg 2002).

Norge blant landene med lavest andel av befolkningen med lavinntekt

Tabell 17.1 gir tall for årlig lavinntekt i en rekke europeiske land for årene 2003-2007. Tallene er hentet fra EUs statistikkbyrå Eurostat og kilden er EU-SILC (EUs Survey on Income and Living Conditions). Inntektsbegrepet som er benyttet er såkalt disponibel inntekt, og dette inntektsmålet er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenligninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster og -tap i sitt inntektsbegrep, mens denne komponenten inngår i den norske inntektsstatistikken. Det kan derfor være avvik mellom de tallene over lavinntekt for Norge som presenteres her, og de som er presentert lenger frem i rapporten, blant annet i kapittel 3.

Forskjeller i husholdningsstørrelse er tatt hensyn til ved å benytte EU sin ekvivalensskala (se nærmere om denne skalaen i kapittel 2). I tabellen er lavinntektsgrensen satt til 60 prosent av median ekvivalentinntekt.

Tabell 17.1. Andelen personer med årlig lavinntekt i ulike land i Europa¹. Andelen personer med en disponibel inntekt per forbruksenhet under 60 prosent av den nasjonale medianinntekten (etter sosiale overføringer). EU-definisjon. 2003-2007. Prosent

	2003	2004	2005	2006	2007
Norge	11	11	11	12	11
Tsjekkia	:	10	10	10	9
Island	10	10	10	10	10
Nederland	:	11	10	10	11
Slovakia	:	13	12	11	11
Sverige	11	9	12	11	12
Danmark	11	12	12	12	12
Ungarn	:	13	16	12	12
Østerrike	13	12	13	12	12
Slovenia	:	12	12	12	12
Frankrike	13	13	13	13	13
Luxembourg	13	14	14	14	13
Finland	11	12	13	13	14
Malta	:	14	14	14	15
Belgia	14	15	15	15	15
Tyskland	:	12	13	15	15
Kypros	:	16	16	16	16
Irland	21	20	18	18	16
Polen	:	21	19	17	17
Portugal	20	19	18	18	18
Estland	20	18	18	19	19
Italia	19	19	20	20	19
Storbritannia	:	19	19	19	19
Litauen	:	21	20	19	20
Hellas	20	20	21	20	20
Spania	20	20	20	20	20
Bulgaria	15	14	18	22	21
Romania	18	18	19	25	23
Latvia	:	19	23	21	26
EU-27 land	:	16	16	17	17
EU-25 land	16	16	16	16	16
EU-15 land	17	16	16	17	16

¹ Tallene for Norge er ikke direkte sammenlignbare med de lavinntektsandelene som er oppgitt i kapittel 3. Inntektsbegrepet til Eurostat er forsøkt harmonisert så langt det lar seg gjøre for å kunne foreta direkte sammenligninger mellom land. Blant annet utelater Eurostat realisasjonsgevinster/-tap i sitt inntektsbegrep, mens dette er inkludert i den norske nasjonale inntektsstatistikken. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat. Kilde: Eurostat 14. januar 2010.

I tabell 17.1 fremtrer noen hovedtrekk direkte. Ikke noe land har klart å utrydde fenomenet lavinntekt. Selv de landene med lavest andel personer i befolkningen under den nasjonale lavinntektsgrensen, har et betydelig nivå. Det fremtrer også relativt klart at land med geografisk nærhet og store likheter i hvordan velferdssystemet er bygd opp, for eksempel med hensyn til sosiale stønader, har omtrent det samme nivået på andelen personer med høy fattigdomsrisiko.

Sammenlignet med de fleste andre europeiske land, er andelen i befolkningen med årlig lavinntekt liten i Norge – 11 prosent i 2007. Men det finnes noen land med en lavere andel av befolkningen under den nasjonale lavinntektsgrensen. Blant de landene hvor Eurostat har tall for inntektsåret 2007, finner vi lavest andel i Tsjekia med 9 prosent fulgt av Island med 10 prosent. I de andre nordiske landene er det også relativt lave andeler av befolkningen under den nasjonale lavinntektsgrensen; 12 prosent i Danmark og Sverige - 14 prosent i Finland.

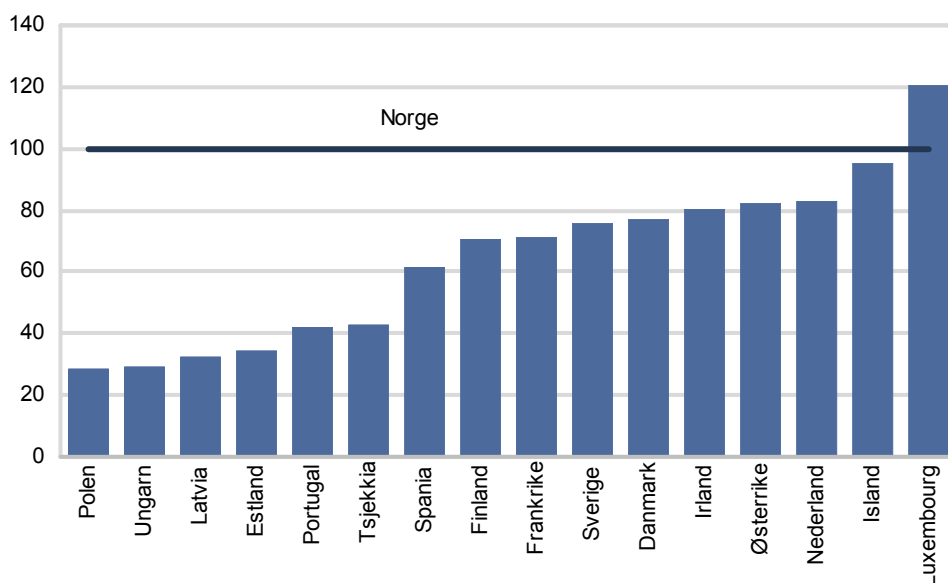
Lenger sør og øst i Europa finner en mange av de landene med høyest andel av befolkningen med lavinntekt. Høyest andel har Latvia der hver fjerde innbygger har en disponibel inntekt per forbruksenhet under 60 prosent av den nasjonale medianinntekten i 2007. Blant andre land med lavinntektsandeler på 20 prosent eller mer finner vi Litauen, Hellas, Spania, Bulgaria og Romania.

Tallene viser en stor grad av stabilitet i lavinntektsandelene for perioden 2003-2007 for tilnærmet samtlige av landene.

Store forskjeller i de nasjonale lavinntektsgrensene

Det er viktig å være klar over at en definisjon av årlig lavinntekt som relateres til den nasjonale medianinntekten, skjuler det faktum at lavinntektsgrensen vil variere betydelig mellom ulike land. Figur 17.1 gir en oversikt over lavinntektsgrensen i Norge sammenlignet med 16 andre europeiske land i 2007. Lavinntektsgrensene er justert for ulikt prisnivå i landene.

Figur 17.1. Kjøpekraftsjusterte lavinntektsgrenser for noen utvalgte europeiske land. 60 prosent av disponibel median ekvivalentinntekt (EU-skala). Norge=100. 2007. Prosent

Kilde: Eurostat 14. januar 2010

Figuren viser at lavinntektsgrensen i Norge ligger høyere enn i de fleste andre land. Kun Luxembourg skiller seg ut med en høyere lavinntektsgrense – om lag 20 prosent høyere enn i Norge, men forskjellen minsker. I 2006 lå lavinntektsgrensen i Luxembourg drøyt 40 prosent høyere.

Tallene fra Eurostat viser at land som har de laveste andelen av befolkningen under lavinntektsgrensen, som oftest også har de høyeste lavinntektsgrensene - og omvendt. De nordiske landene sammen med Østerrike og Nederland er eksempler på det første – relativt lave andeler av befolkningen med lavinntekt og høye nasjonale lavinntektsgrenser. Latvia er et eksempel på det motsatte med høyest andel av befolkningen med lavinntekt (tabell 17.1) og en svært lav lavinntektsgrense som utgjør kun 32 prosent av den norske lavinntektsgrensen i 2007.

To land avviker litt fra dette mønsteret – Ungarn og Tsjekkia. Disse to landene har noen av de laveste lavinntektsandelene, men samtidig viser figuren at disse to landene også har blant de laveste kjøpekraftsjusterte lavinntektsgrensene. Tsjekkia med lavest andel av befolkningen med årlig lavinntekt i 2007 i følge tabell 17.1, hadde en lavinntektsgrense godt under halvparten av den norske samme år.

Blant de nordiske landene har Island en lavinntektsgrense nesten lik den norske, mens Danmark, Sverige og Finland har nasjonale lavinntektsgrenser som ligger om lag 25-30 prosent under den norske i 2007. Siden 2006 har alle de nordiske landene fått en lavere nasjonal (kjøpekraftsjustert) lavinntektsgrense sammenlignet med Norge, noe som tyder på at inntektsveksten i Norge har vært sterkere enn i våre naboland.

Desto jevnere inntektsfordeling jo færre med lavinntekt

Det er viktig å være klar over at det er en nær sammenheng mellom inntektsfordelingen og andelen med lavinntekt i et land. Desto jevnere inntektsfordelingen er i et land, jo lavere er andelen med lavinntekt i befolkningen. Dette har en klar definisjonsmessig sammenheng siden en jevn inntektsfordeling indikerer at det er relativt få personer med svært lav (eller svært høy) inntekt i landet. Noe av kritikken som rettes mot måling av lavinntekt ut i fra en relativ lavinntektsgrense, er nettopp at dette vel så mye kan sees på som en måling av inntektsulikheten i landet.

Tabell 17.2. Forholdet mellom gjennomsnittlig inntekt¹ til de 20 prosent av befolkningen med høyest inntekt, og de 20 prosent av befolkningen med lavest inntekt (S80/S20) 2003-2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Norge	3,6	4,1	4,6	3,7	3,7
Slovenia	:	3,4	3,4	3,3	3,4
Tsjekkia	:	3,7	3,5	3,5	3,4
Slovakia	:	3,9	4,0	3,5	3,4
Sverige	3,3	3,3	3,5	3,4	3,5
Danmark	3,4	3,5	3,4	3,7	3,6
Ungarn	:	4,0	5,5	3,7	3,6
Østerrike	3,8	3,8	3,7	3,8	3,7
Finland	3,5	3,6	3,6	3,7	3,8
Island	3,4	3,5	3,7	3,9	3,8
Malta	:	3,9	4,0	3,8	4,0
Nederland	:	4,0	3,8	4,0	4,0
Luxembourg	3,9	3,9	4,2	4,0	4,1
Kypros	:	4,3	4,3	4,5	4,1
Belgia	3,9	4,0	4,2	3,9	4,1
Frankrike	4,2	4,0	4,0	3,8	4,2
Irland	5,0	5,0	4,9	4,8	4,5
Tyskland	:	3,8	4,1	5,0	4,8
Estland	7,2	5,9	5,5	5,5	5,0
Polen	:	6,6	5,6	5,3	5,1
Italia	5,7	5,6	5,5	5,5	5,1
Spania	5,1	5,4	5,3	5,3	5,4
Storbritannia	:	5,8	5,4	5,5	5,6
Litauen	:	6,9	6,3	5,9	5,9
Hellas	5,9	5,8	6,1	6,0	5,9
Portugal	6,9	6,9	6,8	6,5	6,1
Bulgaria	4,0	3,7	5,1	6,9	6,5
Romania	4,8	4,9	5,3	7,8	7,0
Latvia	:	6,7	7,9	6,3	7,3
EU-27 land	:	4,9	4,8	5,0	5,0
EU-25 land	4,8	4,9	4,8	4,8	4,8
EU-15 land	4,8	4,8	4,7	4,9	4,9

¹ Disponibel inntekt per forbruksenhet. EU-skala.

² S80/S20 for Norge avviker i denne tabellen fra det som for eksempel er oppgitt i kapittel 3. Dette kan skyldes ulikt inntektsbegrep, og varians i utvalgsdataene til EU-SILC. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat. Kilde: Eurostat 14. januar 2010.

Tabell 17.2 bekrefter at land med lave andeler av befolkningen under lavinntektsgrensen også har en jevn inntektsfordeling. Tabellen viser forholdstallet mellom gjennomsnittlig inntekt for femdelen av befolkningen med høyest inntekt og femdelen med lavest inntekt (S80/S20). De samme landene som i tabell 17.1 hadde de laveste andelene av befolkningen under lavinntektsgrensen, har også den laveste inntektsulikheten. Inntektsfordelingen er langt mer skjev lenger sørover og østover

i Europa – hvor vi finner de høyeste lavinntektsandelene. I 2007 var gjennomsnittsinntekten til de 20 prosent med høyest inntekt 3,7 ganger høyere enn inntekten til de 20 prosent med lavest inntekt i Norge. I 2005 var dette forholdstallet langt høyere – 4,6. Årsaken til denne utviklingen er nærmere beskrevet i kapittel 3 hvor inntektsulikheten de siste årene har blitt sterkt påvirket av utviklingen i utbetalt aksjeutbytte. Siden mye av denne kapitalinntekten tilfaller de helt i toppen av inntektsfordelingen, påvirker det sterkt ulikhetsmål av typen S80/S20, mens lavinntektsgrensen basert på medianinntekten påvirkes i liten grad. Det er årsaken til at vi finner en relativt lav stabil lavinntektsandel i Norge til tross for varierende inntektsulikheter de siste årene målt ved S80/S20.

Minst inntektsulikheter finner vi i Slovenia, Tsjekkia og Slovakia hvor femdelen i befolkningen med høyest inntekt har 3,4 ganger høyere gjennomsnittsinntekt sammenlignet med femdelen nederst i inntektsfordelingen. I Latvia er inntektsulikheten størst blant de 29 landene i tabell 17.2. I dette baltiske landet har den ”rikeste” femdelen av latvierne mer enn syv ganger så høy inntekt som den ”fattigste” femdelen av sine landsmenn.

Lavinntektsgapet – Norge på nivå med EU totalt

Tabell 17.3 viser avstanden eller ”gapet” mellom inntekten til personene under lavinntektsgrensen, og selve lavinntektsgrensen. Med andre ord er dette et mål på hvor ”fattig” de ”fattige” er – eller hvor mye ekstra inntekt de trenger for å komme over lavinntektsgrensen (se også kapittel 3). Vi ser at lavinntektsgapet i Norge i 2007 er på 22 prosent (EU-60). Lavinntektsgruppen trenger med andre ord en 22 prosent vekst i sin medianinntekt for ikke lenger å bli definert som ”fattige”. Norge ligger her på nivå med EU totalt sett, men lavinntektsgapet er høyere enn i de andre nordiske landene. Tendensen er en svak økning i lavinntektsgapet i Norge de siste årene.

Tabell 17.3. Lavinntektsgapet i noen europeiske land¹. 2003-2007. Prosent

	2003	2004	2005	2006	2007
Norge²	18	20	19	21	22
Island	18	19	19	16	15
Østerrike	20	15	15	17	15
Nederland	:	21	17	17	15
Finland	14	14	14	14	16
Luxembourg	16	19	20	19	17
Kypros	:	19	19	20	17
Ungarn	:	19	24	20	17
Belgia	21	18	19	18	17
Danmark	19	16	17	17	18
Frankrike	19	17	19	17	18
Malta	:	17	19	17	18
Tsjekkia	:	18	17	18	18
Slovakia	:	23	20	19	18
Sverige	17	19	22	20	18
Irland	20	20	16	18	19
Slovenia	:	19	19	19	19
Estland	26	24	22	20	20
Polen	:	30	25	24	21
Storbritannia	:	23	23	23	21
Portugal	25	26	23	24	23
Tyskland	:	19	20	24	23
Italia	25	24	24	22	23
Spania	25	25	26	24	24
Hellas	25	24	26	26	25
Litauen	:	28	29	26	26
Bulgaria	19	20	28	34	27
Latvia	:	27	25	25	29
Romania	23	22	23	35	32
EU-27 land	:	22	22	23	22
EU-25 land	:	23	22	22	21
EU-15 land	:	22	22	22	21

¹ Lavinntektsgapet er den prosentvise forskjellen mellom medianinntekten (per forbruksenhet) til personer under lavinntektsgrensen og selve lavinntektsgrensen. Lavinntektsgrensen er definert som 60 prosent av den nasjonale medianinntekten (per forbruksenhet). EU-skala.

² Lavinntektsgapet for Norge avviker fra det som er vist i kapittel 3. Dette kan skyldes ulikt inntektsbegrep, og varians i utvalgsdataene til EU-SILC. Personer i studenthusholdninger inngår i tallene fra Eurostat. For 2006 er lavinntektsgapet for Norge beregnet fra SSB's inntektsstatistikk for husholdninger.

Kilde: Eurostat 14. januar 2010.

Tabellen viser generelt en sammenheng mellom omfanget av lavinntekt og lavinntektsgapet. I land med høye andeler av befolkningen med lavinntekt er lavinntektsgapet større enn i land hvor lavinntekt er mye mindre utbredt. Lavinntektsgruppen i disse landene trenger mindre inntektsvekst for å bli ”løftet” over lavinntektsgrensen sammenlignet med flere land sør og øst i Europa. Blant de landene som har tall for 2007 i Eurostat sin database, kommer Island, Østerrike og Nederland best ut med et lavinntektsgap på 15 prosent. Dårligst ut kommer Romania og Latvia. I disse to landene trenger lavinntektsgruppen en økning i sin medianinntekt på rundt 30 prosent for å havne over den nasjonale lavinntektsgrensen.

Gamle tall for vedvarende lavinntekt i Eurostat

Det er flere ganger tidligere i denne rapporten kommentert at måling av årlig lavinntekt kan gi et ufullstendig bilde av andelen ”fattige” personer. Flere kan av ulike grunner oppleve en midlertidig inntektssvikt et år (underskudd i næringsvirksomhet, tap ved salg av fast eiendom etc.).

Eurostat lager derfor også indikatorer for vedvarende lavinntekt definert som andelen personer med en disponibel ekvivalentinntekt under 60 prosent av medianinntekten i et bestemt år, og som var under de årlige lavinntektsgrensene i minst to av de tre foregående årene.

Siden tallene baseres på panelundersøkelser, hvor de samme personene blir fulgt over en periode på minst 4 år, finnes det ikke oppdaterte tall for denne indikatoren. Den nye europeiske levekårsundersøkelsen, EU-SILC, ble for mange land etablert i 2004 slik at nye tall for vedvarende lavinntekt snart bør foreligge for disse landene. Data fra noen nasjonale panelutvalg finnes imidlertid for tidligere år, men ikke nyere tall enn for 2001.

Det samme mønsteret som man finner ved å studere årlig lavinntekt, fremtrer også når det gjelder vedvarende lavinntekt. De nordiske landene sammen med Tyskland og Nederland har de laveste andelen i 2001 (5-6 prosent). Høyest andel med vedvarende lavinntekt finner en blant landene i Sør-Europa: Spania (10 prosent), Italia (13 prosent), Hellas (14 prosent) og Portugal (15 prosent). Tallene underbygger at lavinntekt er et mer standhaftig problem i disse landene sammenlignet med de nordiske landene hvor befolkningen ser ut til å ha en større inntektsmobilitet, og hvor lavinntekt i større grad er en mer forbigående økonomisk situasjon for mange.

Referanser

- Andersen, A. S., J. Epland, T. Wennemo og R. Aaberge (2003): Økonomiske konjunkturer og fattigdom: En studie basert på norske inntektsdata, 1979-2000, *Tidsskrift for Velferdsforskning*, Nr. 2, Fagbokforlaget.
- Andersen, A. S. (2007): *Lavinntektshusholdningers forbruk*. Rapporter 2007/23, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/05/rapp_200723/)
- Andersen, A. S. (2008): *Yrkesaktivitet i lavinntektshusholdninger*. Rapporter 2008/46, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200846/index.html)
- Atkinson, A. B., L. Rainwater & T. M. Smeeding (1995): *Income Distribution in OECD Countries*, Social Policy Studies No. 18. OECD. Paris.
- Bonke, J. and M. Browning (2003): The distribution of well-being and income within the household, Welfare Distribution Working Paper 1, 2003, Sosialforskningsinstituttet.
- Byfuglien, J. og J. Stensrud (2002): Strukturindikatorer for å sammenligne Norge med EU, *Økonomiske analyser* 6, 2002, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/oa/>)
- Citro, C. and R. Michael (red) (1995): *Measuring poverty: a new approach*, National Academy Press, Washington D.C.
- Dahl, G. A. W. Enes, J. Epland, T. Jørgensen, og C. Trewin (2006): Langtidsmottakere av sosialhjelp, *Økonomiske analyser* 3, 2006, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/oa/>)
- Dalaker, J (1999): *Poverty in the United States: 1998*. Current Population Reports, Series P60-207. US Census Bureau. Washington D.C.
- Epland J. (2000): Har Norge flere "fattige" eldre enn andre land?, *Økonomiske analyser* 7, 2000, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/oa/>)
- Epland J. og M. I. Kirkeberg (2002): Inntekt oppgitt i intervju og på selvangivelsen: "Hvor stor var din inntekt i fjor?", *Samfunnsspeilet*, 6, 2002, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/>)
- Epland J. og M. I. Kirkeberg (2007): *Barn i lavinntektsfamilier 1996-2004*, Rapporter 2007/33, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200733/)
- Epland J. og M. I. Kirkeberg (2009): "Barn i lavinntektsfamilier – omfang og utvikling" i Fløtten, T. (red.), *Barnefattigdom*, Oslo: Gyldendal, 48-70.
- Eurostat (1998): *Recommendations from the Task Force on Social Exclusion and Poverty*, Luxembourg.
- Eurostat (2003): *Poverty and social exclusion in the EU after Laeken - part I*, Statistics in Focus, Theme 3, 8/2003.
- Hagen K. og I. Lødemel (2003): Fattigdom i Europa. Noen refleksjoner om nasjonale forskjeller og overnasjonal fattigdomsbekjempelse. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, Nr. 2, Fagbokforlaget.

- Husbanken (2009): "Hvem kan få bostøtte?",
(<http://www.husbanken.no/Venstremeny/Bostotte/Soke%20bostotte.aspx>)
- Jarvis, S. & S. P. Jenkins (1997): Marital Splits and Income Changes: Evidence for Britain. *Innocenti Occasional Papers*, Economic and Social Policy Series no. 60, Firenze Italia.
- Melby, I og F. Strøm (2007): Inntekt og skatt for personer og husholdninger, *Statistiske Analyser* nr. 97, 2007, Statistisk sentralbyrå, 19-38.
(http://www.ssb.no/emner/05/01/sa_iso/)
- NAV (2008): "Uføreytelser pr. 31.12.2007",
(<http://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/Jobb+og+helse/Uf%C3%B8reytelser/Uf%C3%B8reytelser+samlet/Uf%C3%B8reytelser+samlet/805322797.cms>)
- NAV (2009a): "Ytelser til gjenlevende",
(<http://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/Pensjon/Ytelser+til+gjenlevende>)
- NAV (2009b): "Uføreytingar", (<http://www.nav.no/page?id=1073743234>)
- NAV (2009c): "Stønadmottakere",
(<http://www.nav.no/Om+NAV/Tall+og+analyse/St%C3%B8nadmottakere>)
- NAV (2009d): "Supplerende stønad",
(<http://www.nav.no/Pensjon/Supplerende+st%C3%B8nad>)
- Nordberg, L., I. Penttilä & S. Sandström (2001): A study on the effect of using interview versus register data in income distribution analysis with an application to the Finnish ECHP-survey in 1996. CHINTEX WP 5, Statistics Finland.
- Normann, Tor Morten (2009): *Fattigdomsrisiko. En levekårstilnærming*. Rapporter 2009/11, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200911/)
- Nørgaard, E. (2001): *Finansiering av helse- og sosialutgifter i Norge 1990-1998*, Rapporter 2001/8, Statistisk sentralbyrå.
(http://www.ssb.no/emner/12/01/rapp_200108/)
- OECD (2008): "What are Equivalence Scales?",
http://www.oecd.org/LongAbstract/0,3425,en_2649_34637_35411112_1_1_1_1,00.html
- Kommunalkomiteen (2005): Ot. prp. Nr 14 (2004-2005): *Innstilling frå kommunalkomiteen om lov om supplerande stønad til personar med kort butid i Noreg*
- Pedersen, P. J. and N. Smith (1998): *Low incomes in Denmark, 1980 - 1995*. Working Paper No. 19, Centre for Labour Market and Social Research. University of Aarhus and the Aarhus School of Business.
- Statistisk sentralbyrå (2004): *Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger 2002*, Norges Offisielle Statistikk D310.
(http://www.ssb.no/emner/05/01/nos_inntektformue/nos_d310/)
- Statistisk sentralbyrå (2005): "4,8 milliarder til sosialhjelp",
(<http://www.ssb.no/emner/03/04/soshjelpk/arkiv/>)
- Statistisk sentralbyrå (2006): *Aleneboendes levekår*, Statistiske Analyser nr. 81, 2006. (<http://www.ssb.no/emner/00/02/sa81/>)

Statistisk sentralbyrå (2007a): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2006*, Rapport 2007/8. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200708/)

Statistisk sentralbyrå (2007b): "Mindre husholdninger og flere aleneboende", (<http://www.ssb.no/emner/02/01/20/familie/>)

Statistisk sentralbyrå (2007c): "Færre fekk økonomisk sosialhjelp", (<http://www.ssb.no/soshjelpk/arkiv/>)

Statistisk sentralbyrå (2008a): "Innvandrere, arbeidsledighet", (<http://www.ssb.no/emner/06/03/innvarbl/arkiv/tab-2008-02-20-01.html>)

Statistisk sentralbyrå (2008b): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2008*, Rapport 2008/19. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200819/)

Statistisk sentralbyrå (2009a): *Økonomi og levekår for ulike lavinnteksgrupper, 2009*, Rapport 2009/01. (http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_okonomi_levekaar/)

Statistisk sentralbyrå (2009b): "Langtidsmottakerne taper terreng", (<http://www.ssb.no/emner/05/01/inntind/>)

Statistisk sentralbyrå (2009c): "En halv million innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre", (<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>)

Statistisk sentralbyrå (2009d): "Flest fra Irak", (<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/flyktninger/>)

Statistisk sentralbyrå (2009e): "Arbeidsledighet", (<http://www.ssb.no/emner/06/03/>)

Thorød, A. B. (2006): *En normal barndom? Foreldrestrategier for å skjerme barn fra konsekvenser av å leve med lav inntekt*. Nova rapport 2/2006.

Vedlegg A: Datagrunnlag

Tabell A1. Overlapp mellom ulike grupper¹. Inntektsstatistikk for husholdninger, 2007. Prosent

	Hele befolkningen	Hele befolkningen uten studenter	Enslige forsørgere	Par med barn 0-17 år	Barn under 18 år	Aleneboende under 35 år	Aleneboende 35-49 år	Aleneboende 50-66 år	Aleneboende 67 år og eldre	Innvandrere i alt
Hele befolkningen	100	98	6	41	23	5	4	4	5	10
Hele befolkningen uten studenter	100	100	6	41	24	5	4	4	5	10
Enslige forsørgere	100	99	100	0	56	0	0	0	0	13
Par m. barn 0-17 år	100	100	0	100	46	0	0	0	0	11
Barn under 18 år	100	100	15	81	100	0	0	0	0	12
Aleneboende under 35 år	100	100	0	0	0	100	0	0	0	19
Aleneboende 35-49 år	100	100	0	0	0	0	100	0	0	15
Aleneboende 50-66 år	100	100	0	0	0	0	0	100	0	7
Aleneboende 67 år og eldre	100	100	0	0	0	0	0	0	100	4
Innvandrere i alt	100	98	8	47	29	9	5	3	2	100
Sosialhjelpsmottakere	100	97	26	27	31	14	12	7	1	41
Alderspensjonister	100	100	0	0	0	0	0	0	41	3
Aleneboende minstepensjonister	100	100	0	0	0	0	4	18	77	6
Etterlattepensjonister	100	100	27	4	19	0	2	40	0	10
Uførepensjonister	100	100	5	11	9	3	8	26	0	7
Pers. med tidsbegr. uførestønad	100	100	19	33	27	5	10	7	0	13
Langtidssyke	100	100	19	30	27	10	10	7	0	17
Langtidsledige	100	98	19	30	28	10	10	9	1	33
Mottakere av supplerende stønad	100	100	1	6	6	4	0	0	48	97

	Sosialhjelpsmottakere	Alderspensjonister	Aleneboende minstepensjonister	Etterlattepensjonister	Uførepensjonister	Pers. med tidsbegr. uførestønad	Langtidssyke	Langtidsledige	Mottakere av supplerende stønad
Hele befolkningen	3	12	1	1	5	1	3	1	0
Hele befolkningen uten studenter	3	12	1	1	5	1	3	1	0
Enslige forsørgere	13	0	0	3	4	3	9	2	0
Par m. barn 0-17 år	2	0	0	0	1	1	2	0	0
Barn under 18 år	4	0	0	1	2	1	3	1	0
Aleneboende under 35 år	9	0	0	0	3	1	6	1	0
Aleneboende 35-49 år	10	0	2	0	12	3	9	2	0
Aleneboende 50-66 år	5	0	6	6	33	1	5	1	0
Aleneboende 67 år og eldre	1	99	21	0	0	0	0	0	1
Innvandrere i alt	13	4	1	1	4	1	5	2	1
Sosialhjelpsmottakere	100	1	3	1	11	5	20	6	0
Alderspensjonister	0	100	9	0	0	0	0	0	0
Aleneboende minstepensjonister	6	77	100	2	20	0	1	0	1
Etterlattepensjonister	3	0	5	100	0	2	6	2	0
Uførepensjonister	7	0	5	0	100	0	5	0	0
Pers. med tidsbegr. uførestønad	16	0	0	2	0	100	5	1	0
Langtidssyke	22	0	0	1	9	2	100	2	0
Langtidsledige	34	2	0	2	2	1	9	100	0
Mottakere av supplerende stønad	23	66	28	0	0	0	0	1	100

¹ For definisjon av ulike grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Tabell A2. Overlapp mellom ulike grupper i data fra EU-SILC 2008. Prosent

	Enslig forsørgere	Barnefamilier med lav inntekt, 1. desil	Barnefamilier med lav inntekt, 1. kvintil	Par med barn 0-17	Aleneboende 16-35 år	Alle aleneboende	Sosialhjelpsmottakere	Alderspensjonister	Aleneboende minstepensjonister	Minstepensjonister som ikke bor alene	Uførepensjonister	Langtidssyke 16-44 år	Langtidssyke 45-66 år
Enslig forsørgere	100	0	0	0	0	0	13	0	0	1	5	5	2
Barnefamilier med lav inntekt, 1. desil	0	100	100	100	0	0	13	0	0	0	2	6	2
Barnefamilier med lav inntekt, 1. kvintil	0	0	100	100	0	0	8	1	0	0	2	6	2
Par med barn 0-17	0	10	20	100	0	0	2	0	0	0	2	3	2
Aleneboende 16-35 år	0	0	0	0	100	100	8	0	0	0	3	6	0
Alle aleneboende	0	0	0	0	32	100	5	27	7	0	10	3	1
Sosialhjelpsmottakere	15	14	17	24	17	33	100	1	2	1	10	14	7
Alderspensjonister	0	0	0	0	0	38	0	100	8	14	0	0	0
Aleneboende minstepensjonister	0	0	0	0	1	100	5	82	100	0	18	1	1
Minstepensjonister som ikke bor alene	2	0	0	1	0	0	1	71	0	100	29	0	4
Uførepensjonister	3	1	2	8	3	30	5	0	4	13	100	1	6
Langtidssyke 16-44 år	9	9	18	43	18	26	21	0	1	0	3	100	0
Langtidssyke 45-66 år	4	4	8	31	0	14	12	0	1	7	20	0	100

Kilde: EU-SILC 2008, Statistisk sentralbyrå

Tabell A3. Antall observasjoner i datagrunnlaget til tabellene.¹ Inntektsstatistikk for husholdninger, 2004-2007

	2004	2005	2006	2007
Hele befolkningen	4 549 802	4 585 233	4 629 505	4 685 498
Hele befolkningen uten studenter	4 452 244	4 485 659	4 531 134	4 591 921
Barnefamilier				
Enslige forsørgere	276 328	283 085	282 401	289 553
Par med barn 0-17 år	1 898 000	1 903 027	1 907 921	1 908 405
Barn under 18 år	1 082 845	1 087 283	1 092 921	1 096 366
Trygdemottakere				
Alderspensjonister	555 909	560 269	564 179	567 815
Uførepensjonister	253 174	252 243	246 084	240 697
Tidsbegrenset uførestønad	8 790	19 682	31 109	40 956
Etterlattepensjonister (gjenlevende ektefelle)	31 443	30 988	30 505	29 529
Aleneboende minstepensjonister	77 962	73 283	68 788	64 434
Aleneboende minstepensjonister med alderspensjon ...	62 304	58 064	53 776	49 637
Aleneboende minstepensjonister med uførepensjon	13 696	13 420	13 227	13 103
Langtidssyke	111 641	147 791	139 717	130 940
Langtidsledige	58 107	53 427	40 415	25 087
Innvandrere				
Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	369 160	391 344	421 347	466 051
Herav: med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	257 239	276 592	301 558	337 820
Personer med flyktningbakgrunn	140 761	152 323	138 469	173 947
Aleneboende				
Aleneboende under 35 år	205 171	206 512	218 998	232 268
Aleneboende 35-49 år	147 126	150 208	154 578	161 702
Aleneboende 50-66 år	172 648	178 861	186 102	193 377
Aleneboende 67 år og eldre	237 269	237 410	236 872	236 442
Andre grupper				
Sosialhjelpsmottakere i alt	166 996	162 908	157 175	142 266
Herav:				
Aleneboende sosialhjelpsmottakere	51 983	51 801	50 681	47 131
Langtidsmottakere av sosialhjelp	51 582	52 029	50 342	46 355
Mottakere av supplerende stønad	:	:	2 296	2 468

¹ For definisjon av grupper, se kapittel 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger

Vedlegg B: Sosiale indikatorer

Tabell B1. Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar sosialhjelp 2004-2007¹

Omtalt	Gruppe	2004	2005	2006	2007	Utvikling siste 4 år	Utvikling siste år
	Hele befolkningen uten studenter	5,7	5,5	5,1	4,5	-1	-1
	Med lavinntekt	19,6	20,4	19,6	18,5	-1	-1
Kap. 5	Enslige forsørgere	16,5	15,9	15,0	13,5	-3	-2
	Med lavinntekt	33,1	33,8	32,7	30,6	-3	-2
	Par med barn 0-17 år	4,5	4,3	4,1	3,5	-1	-1
	Med lavinntekt	26,9	27,6	27,5	26,2	-1	-1
	Barn under 18 år	6,7	6,5	6,1	5,4	-1	-1
	Med lavinntekt	29,1	30,0	29,6	28,3	-1	-1
Kap. 6	Aleneboende under 35 år	10,9	10,8	9,9	8,5	-2	-1
	Med lavinntekt	22,9	23,1	21,0	17,9	-5	-3
	Aleneboende 35-49 år	12,0	11,7	11,2	10,1	-2	-1
	Med lavinntekt	34,3	34,4	32,8	30,3	-4	-3
	Aleneboende 50-66 år	6,0	5,8	5,6	5,3	-1	0
	Med lavinntekt	16,5	16,9	16,6	16,8	0	0
	Aleneboende 67 år og eldre	0,9	0,9	0,8	0,6	0	0
	Med lavinntekt	1,2	1,3	0,9	0,8	0	0
Kap. 7	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	20,5	19,8	18,5	15,7	-5	-3
	Med lavinntekt	37,4	37,1	35,2	30,5	-7	-5
	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	27,6	26,5	24,5	20,5	-7	-4
	Med lavinntekt	37,4	42,0	39,7	34,5	-3	-5
	Personer med flyktningbakgrunn	39,6	38,4	37,6	32,8	-7	-5
	Med lavinntekt	59,1	58,3	59,2	53,4	-6	-6
Kap. 8	Sosialhjelpsmottakere	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	Med lavinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	Herav:	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	Aleneboende sosialhjelpsmottakere	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	med lavinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	Langtidsmottakere av sosialhjelp	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	med lavinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
Kap. 9	Alderspensjonister	1,2	1,2	1,1	0,9	0	0
	Med lavinntekt	1,8	2,0	1,6	1,5	0	0
Kap. 10	Aleneboende minstepensjonist	6,5	6,5	6,5	6,4	0	0
	med lavinntekt	3,8	4,4	4,1	4,6	1	1
	med alderspensjon	1,8	2,0	1,9	1,4	0	-1
	og med lavinntekt	1,3	1,6	1,3	1,1	0	0
	med uførepensjon	27,8	26,4	25,5	25,2	-3	0
	og med lavinntekt	18,7	19,2	18,5	20,0	1	2
Kap. 11	Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	7,3	7,1	6,7	6,0	-1	-1
	Med lavinntekt	13,7	15,5	14,5	15,0	1	1
Kap. 12	Uførepensjonister	11,8	11,0	10,4	9,3	-3	-1
	Med lavinntekt	19,6	19,5	19,0	17,3	-2	-2
	Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	26,0	24,9	22,8	19,9	-6	-3
	Med lavinntekt	44,7	41,9	38,1	35,9	-9	-2
Kap. 13	Langtidssyke	26,6	26,2	26,1	25,4	-1	-1
	Med lavinntekt	52,1	47,8	47,6	47,3	-5	0
Kap. 14	Langtidsledige	31,0	33,4	37,0	37,0	6	0
	Med lavinntekt	44,7	47,9	51,1	51,0	6	0
Kap. 15	Personer som mottar supplerende stønad	:	:	75,2	26,1	:	-49
	Med lavinntekt	:	:	68,3	23,6	:	-45

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell B2. Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar bostøtte 2004-2007¹

Omtalt	Gruppe	2004	2005	2006	2007	Utvikling siste 4 år	Utvikling siste år
	Hele befolkningen uten studenter	4,4	4,2	4,3	4,7	0	0
	Med lavinntekt	16,1	17,6	18,2	20,7	5	3
Kap. 5	Enslige forsørgere	18,8	17,3	18,1	20,2	1	2
	Med lavinntekt	30,9	33,4	36,4	41,0	10	5
	Par med barn 0-17 år	2,6	2,5	2,6	2,9	0	0
	Med lavinntekt	19,7	20,7	21,7	23,5	4	2
	Barn under 18 år	5,6	5,3	5,5	6,2	1	1
	Med lavinntekt	24,0	25,7	27,5	30,9	7	3
Kap. 6	Aleneboende under 35 år	3,7	4,2	4,3	4,6	1	0
	Med lavinntekt	2,9	4,0	4,2	5,1	2	1
	Aleneboende 35-49 år	7,6	7,7	7,9	8,5	1	1
	Med lavinntekt	8,7	10,1	11,2	14,6	6	3
	Aleneboende 50-66 år	8,8	8,6	8,5	8,8	0	0
	Med lavinntekt	18,7	20,9	21,7	25,6	7	4
	Aleneboende 67 år og eldre	15,6	14,8	14,4	13,9	-2	-1
	Med lavinntekt	21,9	23,2	23,2	25,9	4	3
Kap. 7	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	14,9	15,1	14,9	15,0	0	0
	Med lavinntekt	27,4	28,6	28,4	28,4	1	0
	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	20,3	20,4	19,9	19,74	-1	0
	Med lavinntekt	27,4	32,4	32,1	32,1	5	0
	Personer med flyktningbakgrunn	30,2	30,8	31,3	31,7	1	0
	Med lavinntekt	46,0	46,4	49,3	49,9	4	1
Kap. 8	Sosialhjelpsmottakere	40,3	42,2	45,2	50,2	10	5
	Med lavinntekt	39,2	42,5	45,4	52,3	13	7
	Herav:					0	0
	Aleneboende sosialhjelpsmottakere	20,8	23,2	26,1	31,6	11	6
	Med lavinntekt	13,0	16,1	18,9	26,7	14	8
	Langtidsmottakere av sosialhjelp	55,5	56,0	57,8	61,7	6	4
	Med lavinntekt	52,6	53,4	55,1	60,3	8	5
Kap. 9	Alderspensjonister	7,3	6,8	6,6	6,4	-1	0
	Med lavinntekt	19,0	20,2	20,4	22,9	4	3
Kap. 10	Aleneboende minstepensjonist	40,2	40,9	41,6	42,9	3	1
	Med lavinntekt	34,4	37,3	38,8	43,0	9	4
	med alderspensjon	36,5	37,0	37,6	38,3	2	1
	og med lavinntekt	31,8	34,0	35,4	38,8	7	3
	med uførepensjon	61,2	61,4	62,0	64,6	3	3
	og med lavinntekt	51,5	55,9	57,1	63,2	12	6
Kap. 11	Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	6,9	6,1	6,0	6,7	0	1
	Med lavinntekt	20,7	21,0	23,0	25,7	5	3
Kap. 12	Uførepensjonister	17,9	16,9	17,1	18,0	0	1
	Med lavinntekt	29,0	30,6	30,5	35,1	6	5
	Mottakere av tidsbegrenset uførestønning	10,8	12,1	14,1	16,2	5	2
	Med lavinntekt	19,7	26,6	28,2	32,6	13	4
Kap. 13	Langtidssyke	14,2	14,5	16,5	19,7	6	3
	Med lavinntekt	21,9	23,8	27,4	34,0	12	7
Kap. 14	Langtidsledige	13,8	15,6	19,2	23,3	9	4
	Med lavinntekt	18,5	21,7	26,4	32,2	14	6
Kap. 15	Personer som mottar supplerende stønad	:	:	78,3	78,4	:	0
	Med lavinntekt	:	:	64,9	73,2	:	8

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell B3. Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar bostøtte og sosialhjelp 2004-2007¹

Omtalt	Gruppe	2004	2005	2006	2007	Utvikling siste 4 år	Utvikling siste år
	Hele befolkningen uten studenter	1,7	1,8	1,8	1,8	0	0
	Med lavinntekt	7,4	8,4	8,6	9,3	2	1
Kap. 5	Enslige forsørgere	8,6	8,4	8,6	8,6	0	0
	Med lavinntekt	17,4	19,1	19,9	21,1	4	1
	Par med barn 0-17 år	1,6	1,6	1,7	1,6	0	0
	Med lavinntekt	14,9	16,0	16,8	17,1	2	0
	Barn under 18 år	3,0	3,0	3,1	3,0	0	0
	Med lavinntekt	16,4	17,7	18,5	19,3	3	1
Kap. 6	Aleneboende under 35 år	1,5	1,9	2,0	2,1	1	0
	Med lavinntekt	2,1	2,9	3,1	3,7	2	1
	Aleneboende 35-49 år	2,8	3,0	3,2	3,5	1	0
	Med lavinntekt	5,3	6,3	7,1	9,4	4	2
	Aleneboende 50-66 år	2,2	2,1	2,2	2,3	0	0
	Med lavinntekt	4,6	5,2	5,8	7,4	3	2
	Aleneboende 67 år og eldre	0,6	0,6	0,6	0,4	0	0
	Med lavinntekt	0,8	0,9	0,6	0,6	0	0
Kap. 7	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	10,8	11,0	10,6	9,6	-1	-1
	Med lavinntekt	21,0	22,0	21,4	20,0	-1	-1
	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	15,1	15,2	14,5	13,0	-2	-2
	Med lavinntekt	21,0	25,5	24,6	23,1	2	-2
	Personer med flyktningbakgrunn	23,8	24,0	24,2	22,0	-2	-2
	Med lavinntekt	37,5	37,8	39,6	37,6	0	-2
Kap. 8	Sosialhjelpsmottakere	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	Med lavinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	Herav:						
	Aleneboende sosialhjelpsmottakere	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	med lavinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	Langtidsmottakere av sosialhjelp	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	med lavinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
Kap. 9	Alderspensjonister	0,5	0,4	0,4	0,3	0	0
	Med lavinntekt	1,1	1,2	0,9	0,8	0	0
Kap. 10	Aleneboende minstepensjonist	5,0	5,0	5,1	5,1	0	0
	med lavinntekt	2,4	3,0	2,8	3,5	1	1
	med alderspensjon	1,5	1,6	1,6	1,2	0	0
	og med lavinntekt	1,0	1,2	0,9	0,9	0	0
	med uførepensjon	21,1	19,8	19,4	20,1	-1	1
	og med lavinntekt	11,4	12,4	12,0	15,1	4	3
Kap. 11	Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	2,4	2,2	2,2	2,4	0	0
	Med lavinntekt	5,8	7,6	8,4	9,7	4	1
Kap. 12	Uførepensjonister	5,2	4,8	4,6	4,5	-1	0
	Med lavinntekt	9,4	9,8	9,1	9,9	1	1
	Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	8,1	8,5	8,8	8,9	1	0
	Med lavinntekt	15,0	17,3	15,7	18,2	3	3
Kap. 13	Langtidssyke	8,3	8,9	10,2	11,6	3	1
	Med lavinntekt	16,4	17,0	19,6	23,5	7	4
Kap. 14	Langtidsledige	9,6	11,7	14,5	17,0	7	3
	Med lavinntekt	14,2	17,7	21,5	25,2	11	4
Kap. 15	Personer som mottar supplerende stønad	:	:	64,0	23,3	:	-41
	Med lavinntekt	:	:	50,6	20,6	:	-30

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell B4. Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede 2004-2007¹

Omtalt	Gruppe	2004	2005	2006	2007	Utvikling siste 4 år	Utvikling siste år
	Hele befolkningen uten studenter	21,6	21,9	21,8	21,4	0	0
	Med lavinntekt	66,3	66,7	66,4	65,4	-1	-1
Kap. 5	Enslige forsørgere	30,8	31,2	30,5	28,7	-2	-2
	Med lavinntekt	71,3	72,1	72,3	70,5	-1	-2
	Par med barn 0-17 år	3,7	3,8	3,7	3,3	0	0
	Med lavinntekt	36,6	37,3	37,1	35,3	-1	-2
	Barn under 18 år	8,4	8,6	8,4	7,9	-1	-1
	Med lavinntekt	47,9	49,6	49,7	48,9	1	-1
Kap. 6	Aleneboende under 35 år	24,0	24,4	24,1	23,2	-1	-1
	Med lavinntekt	58,9	59,6	59,6	57,3	-2	-2
	Aleneboende 35-49 år	28,1	29,0	28,8	28,2	0	-1
	Med lavinntekt	74,6	77,0	77,8	77,9	3	0
	Aleneboende 50-66 år	45,6	45,5	45,0	44,3	-1	-1
	Med lavinntekt	84,4	85,6	86,2	86,6	2	0
	Aleneboende 67 år og eldre	99,0	98,9	98,9	98,7	0	0
	Med lavinntekt	99,9	99,9	99,9	99,9	0	0
Kap. 7	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	29,6	30,3	29,2	27,2	-2	-2
	Med lavinntekt	68,3	67,7	66,8	64,2	-4	-3
	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	33,7	34,3	32,8	30,2	-4	-3
	Med lavinntekt	68,8	68,1	67,2	64,5	-4	-3
	Personer med flyktningbakgrunn	37,3	39,3	37,6	34,6	-3	-3
	Med lavinntekt	71,7	72,1	71,3	68,8	-3	-3
Kap. 8	Sosialhjelpsmottakere	67,9	71,2	71,5	70,4	3	-1
	Med lavinntekt	84,3	85,1	85,1	83,7	-1	-1
	Herav:						
	Aleneboende sosialhjelpsmottakere	79,7	82,4	82,5	82,2	2	0
	Med lavinntekt	90,6	91,9	92,4	92,1	2	0
	Langtidsmottakere av sosialhjelp	86,6	87,9	86,8	85,8	-1	-1
	Med lavinntekt	94,7	94,3	93,6	92,7	-2	-1
Kap. 9	Alderspensjonister	93,6	93,3	93,3	92,9	-1	0
	Med lavinntekt	99,4	99,5	99,5	99,4	0	0
Kap. 10	Aleneboende minstepensjonist	98,1	98,1	98,0	97,9	0	0
	Med lavinntekt	99,9	99,9	99,9	99,9	0	0
	med alderspensjon	99,7	99,6	99,7	99,6	0	0
	og med lavinntekt	100,0	100,0	100,0	100,0	0	0
	med uførepensjon	96,7	96,9	97,0	97,0	0	0
	og med lavinntekt	99,7	99,7	99,7	99,7	0	0
Kap. 11	Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	33,9	33,7	32,9	31,9	-2	-1
	Med lavinntekt	88,0	88,1	86,8	86,9	-1	0
Kap. 12	Uførepensjonister	71,5	72,0	73,0	72,9	1	0
	Med lavinntekt	94,2	94,8	95,2	95,1	1	0
	Mottakere av tidsbegrenset uførestønning	29,5	57,3	60,2	59,9	30	0
	Med lavinntekt	61,3	89,5	92,3	92,7	31	0
Kap. 13	Langtidssyke	47,6	56,4	57,0	57,1	10	0
	Med lavinntekt	82,2	86,3	86,4	87,4	5	1
Kap. 14	Langtidsledige	24,7	28,5	35,5	38,4	14	3
	Med lavinntekt	46,8	51,5	59,0	60,4	14	1
Kap. 15	Personer som mottar supplerende stønad	:	:	97,9	98,5	:	1
	Med lavinntekt	:	:	99,0	99,6	:	1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell B5. Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt 2004-2007¹

Omtalt	Gruppe	2004	2005	2006	2007	Utvikling siste 4 år	Utvikling siste år
	Hele befolkningen uten studenter	73,9	73,5	75,1	75,7	2	1
	Med lavinntekt	35,5	35,2	37,4	39,6	4	2
Kap. 5	Enslige forsørgere	63,3	63,6	65,6	68,1	5	3
	Med lavinntekt	29,2	27,7	29,1	31,4	2	2
	Par med barn 0-17 år	92,0	91,5	93,5	94,0	2	1
	Med lavinntekt	56,6	56,6	58,5	61,2	5	3
	Barn under 18 år	86,6	86,2	88,2	89,0	2	1
	Med lavinntekt	46,9	45,6	47,0	48,7	2	2
Kap. 6	Aleneboende under 35 år	81,0	80,7	82,9	84,5	4	2
	Med lavinntekt	61,2	60,3	64,1	67,5	6	3
	Aleneboende 35-49 år	71,0	70,3	72,3	73,5	3	1
	Med lavinntekt	33,2	31,2	34,5	36,4	3	2
	Aleneboende 50-66 år	53,8	53,7	55,3	55,8	2	0
	Med lavinntekt	21,4	20,1	20,8	20,4	-1	0
	Aleneboende 67 år og eldre	1,0	1,0	1,1	1,2	0	0
	Med lavinntekt	0,1	0,1	0,1	0,1	0	0
Kap. 7	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	66,7	66,7	69,4	72,9	6	4
	Med lavinntekt	36,1	37,0	40,7	46,4	10	6
	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	61,4	61,7	65,0	69,6	8	5
	Med lavinntekt	33,4	34,6	38,5	44,5	11	6
	Personer med flyktningbakgrunn	55,6	54,3	57,1	61,3	6	4
	Med lavinntekt	24,4	24,6	26,2	30,7	6	5
Kap. 8	Sosialhjelpsmottakere	23,6	21,5	23,3	24,7	1	1
	Med lavinntekt	14,5	13,6	15,5	16,6	2	1
	Herav:						
	Aleneboende sosialhjelpsmottakere	23,1	21,0	23,0	23,7	1	1
	med lavinntekt	17,6	16,2	18,0	18,3	1	0
	Langtidsmottakere av sosialhjelp	6,0	5,9	7,9	8,3	2	0
	med lavinntekt	2,5	3,0	4,3	4,9	2	1
Kap. 9	Alderspensjonister	2,6	2,7	2,9	3,1	1	0
	Med lavinntekt	0,2	0,2	0,2	0,2	0	0
Kap. 10	Aleneboende minstepensjonist	2,0	2,0	2,1	2,2	0	0
	med lavinntekt	0,2	0,2	0,2	0,2	0	0
	med alderspensjon	0,4	0,4	0,4	0,4	0	0
	og med lavinntekt	-	0,1	0,1	0,1	0	0
	med uførepensjon	4,0	3,7	3,7	3,6	0	0
	og med lavinntekt	1,1	0,8	1,0	0,9	0	0
Kap. 11	Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	55,6	56,1	57,4	57,8	2	0
	Med lavinntekt	9,0	10,8	10,0	10,7	2	1
Kap. 12	Uførepensjonister	14,8	14,3	14,4	14,5	0	0
	Med lavinntekt	3,1	2,7	2,6	2,6	-1	0
	Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	57,0	22,8	22,0	22,7	-34	1
	Med lavinntekt	45,9	5,6	3,4	3,3	-43	0
Kap. 13	Langtidssyke	39,3	29,9	30,8	31,5	-8	1
	Med lavinntekt	14,7	9,8	11,0	10,8	-4	0
Kap. 14	Langtidsledige	30,6	31,7	34,0	33,1	2	-1
	Med lavinntekt	13,0	15,4	17,5	17,6	5	0
Kap. 15	Personer som mottar supplerende stønad	:	:	0,5	0,2	:	0
	Med lavinntekt	:	:	0,4	0,1	:	0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell B6. Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning 2004-2007¹

Omtalt	Gruppe	2004	2005	2006	2007	Utvikling siste 4 år	Utvikling siste år
	Hele befolkningen uten studenter	23,0	22,4	22,0	21,5	-2	-1
	Med lavinntekt	44,0	43,4	42,5	41,5	-3	-1
Kap. 5	Enslige forsørgere	29,0	27,9	27,2	26,4	-3	-1
	Med lavinntekt	41,5	40,3	40,4	40,0	-2	0
	Par med barn 0-17 år	16,5	16,0	15,6	15,2	-1	0
	Med lavinntekt	31,7	31,5	30,7	30,4	-1	0
	Barn under 18 år	18,6	18,0	17,5	17,0	-2	-1
	Med lavinntekt	34,8	34,3	34,0	33,7	-1	0
Kap. 6	Aleneboende under 35 år	23,6	23,6	24,2	24,0	0	0
	Med lavinntekt	33,1	33,3	33,6	32,1	-1	-2
	Aleneboende 35-49 år	28,6	28,1	27,5	26,8	-2	-1
	Med lavinntekt	38,3	38,7	37,4	36,4	-2	-1
	Aleneboende 50-66 år	30,1	29,2	28,1	27,2	-3	-1
	Med lavinntekt	43,1	42,9	41,8	41,2	-2	-1
	Aleneboende 67 år og eldre	51,8	50,8	49,8	48,5	-3	-1
	Med lavinntekt	67,8	67,5	66,8	66,5	-1	0
Kap. 7	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	26,0	25,0	24,2	22,7	-3	-2
	Med lavinntekt	30,3	29,4	28,1	25,9	-4	-2
	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	31,5	30,1	29,2	27,3	-4	-2
	Med lavinntekt	32,9	31,9	30,5	28,2	-5	-2
	Personer med flyktningbakgrunn	33,2	31,5	31,9	32,4	-1	0
	Med lavinntekt	34,2	32,2	32,5	33,1	-1	1
Kap. 8	Sosialhjelpsmottakere	50,6	50,1	50,2	50,6	0	0
	Med lavinntekt	49,9	49,6	49,8	50,4	1	1
	Herav:						
	Aleneboende sosialhjelpsmottakere	55,7	57,6	57,0	57,8	2	1
	Med lavinntekt	56,5	58,1	58,4	59,4	3	1
	Langtidsmottakere av sosialhjelp	49,5	51,0	50,9	50,8	1	0
	Med lavinntekt	49,0	50,6	50,5	50,9	2	0
Kap. 9	Alderspensjonister	42,2	41,1	40,0	38,8	-3	-1
	Med lavinntekt	66,8	66,6	65,7	65,5	-1	0
Kap. 10	Aleneboende minstepensjonist	65,8	65,3	64,5	63,5	-2	-1
	Med lavinntekt	68,8	68,1	67,3	66,6	-2	-1
	med alderspensjon	68,1	67,7	67,2	66,3	-2	-1
	og med lavinntekt	70,6	70,1	69,5	68,9	-2	-1
	med uførepensjon	58,0	57,2	56,4	56,1	-2	0
	og med lavinntekt	58,8	58,3	57,2	57,1	-2	0
Kap. 11	Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	31,8	30,8	29,7	28,7	-3	-1
	Med lavinntekt	50,2	47,6	47,8	46,0	-4	-2
Kap. 12	Uførepensjonister	44,4	43,8	43,3	42,8	-2	-1
	Med lavinntekt	53,6	54,2	54,0	54,3	1	0
	Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	37,4	38,5	39,1	39,3	2	0
	Med lavinntekt	48,4	50,4	50,7	50,4	2	0
						0	0
Kap. 13	Langtidssyke	42,7	39,9	39,8	39,8	-3	0
	Med lavinntekt	53,1	48,4	48,5	48,8	-4	0
						0	0
Kap. 14	Langtidsledige	37,5	37,9	39,3	38,4	1	-1
	Med lavinntekt	43,5	42,4	43,3	43,3	0	0
Kap. 15	Personer som mottar supplerende stønad	:	:	25,0	25,3	:	0
	Med lavinntekt	:	:	25,7	25,4	:	0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell B.7. Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning 2004-2007¹

Omtalt	Gruppe	2004	2005	2006	2007	Utvikling siste 4 år	Utvikling siste år
	Hele befolkningen uten studenter	9,4	10,9	12,8	13,5	4	1
	Med lavinntekt	16,4	17,0	17,5	17,0	1	-1
Kap. 5	Enslige forsørgere	16,1	18,5	20,4	21,6	6	1
	Med lavinntekt	19,2	19,9	19,7	19,0	0	-1
	Par med barn 0-17 år	11,0	12,6	14,9	16,0	5	1
	Med lavinntekt	27,7	27,4	28,5	27,8	0	-1
	Barn under 18 år	11,9	13,6	15,9	16,9	5	1
	Med lavinntekt	24,0	23,9	24,5	23,6	0	-1
Kap. 6	Aleneboende under 35 år	15,1	17,7	19,8	20,3	5	1
	Med lavinntekt	11,5	12,0	11,8	11,1	0	-1
	Aleneboende 35-49 år	14,7	16,2	17,7	18,3	4	1
	Med lavinntekt	28,3	27,4	26,7	25,5	-3	-1
	Aleneboende 50-66 år	9,6	10,9	12,4	12,7	3	0
	Med lavinntekt	17,4	18,5	18,7	18,3	1	0
	Aleneboende 67 år og eldre	3,4	3,8	4,5	4,6	1	0
	Med lavinntekt	2,0	2,5	2,8	3,1	1	0
Kap. 7	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	10,4	11,7	13,2	14,1	4	1
	Med lavinntekt	13,4	14,2	14,3	13,8	0	-1
	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	10,8	12,1	13,5	14,6	4	1
	Med lavinntekt	12,5	13,3	13,5	13,2	1	0
	Personer med flyktningbakgrunn	9,0	10,5	11,7	14,0	5	2
	Med lavinntekt	9,2	10,2	10,1	11,3	2	1
Kap. 8	Sosialhjelpsmottakere	8,5	9,2	8,9	8,8	0	0
	Med lavinntekt	9,5	9,9	9,1	8,7	-1	0
	Herav:						
	Aleneboende sosialhjelpsmottakere	10,8	11,5	10,9	10,3	0	-1
	med lavinntekt	8,5	13,3	12,2	11,4	3	-1
	Langtidsmottakere av sosialhjelp	4,8	5,8	5,9	5,6	1	0
	med lavinntekt	5,7	6,6	6,2	5,9	0	0
Kap. 9	Alderspensjonister	2,6	3,1	3,8	3,8	1	0
	Med lavinntekt	2,6	3,1	3,6	3,7	1	0
Kap. 10	Aleneboende minstepensjonist	4,5	4,9	5,4	5,5	1	0
	med lavinntekt	2,7	3,7	4,2	4,5	2	0
	med alderspensjon	3,3	3,5	3,9	4,0	1	0
	og med lavinntekt	1,9	2,6	3,1	3,3	1	0
	med uførepensjon	9,3	10,3	11,0	10,9	2	0
	og med lavinntekt	7,3	9,1	9,6	9,9	3	0
Kap. 11	Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	6,5	7,4	9,1	9,2	3	0
	Med lavinntekt	10,4	12,2	13,0	12,1	2	-1
Kap. 12	Uførepensjonister	9,1	10,1	11,4	11,7	3	0
	Med lavinntekt	13,2	13,4	13,6	13,3	0	0
	Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	12,2	14,0	14,9	15,9	4	1
	Med lavinntekt	21,2	20,3	17,4	17,7	-4	0
Kap. 13	Langtidssyke	12,1	15,9	17,0	17,2	5	0
	Med lavinntekt	16,5	18,2	17,2	16,8	0	0
Kap. 14	Langtidsledige	16,3	17,7	18,6	19,2	3	1
	Med lavinntekt	19,6	19,9	19,9	19,9	0	0
Kap. 15	Personer som mottar supplerende stønad	:	:	2,1	2,3	:	0
	Med lavinntekt	:	:	2,9	2,6	:	0

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Tabell B8. Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning 2004-2007¹

Omtalt	Gruppe	2004	2005	2006	2007	Utvikling siste 4 år	Utvikling siste år
	Hele befolkningen uten studenter	6,7	5,9	7,5	14,4	8	7
	Med lavinntekt	11,4	10,8	12,1	14,6	3	3
Kap. 5	Enslige forsørgere	11,5	10,2	12,6	22,5	11	10
	Med lavinntekt	13,2	12,4	13,6	17,2	4	4
	Par med barn 0-17 år	8,2	6,9	8,7	17,7	10	9
	Med lavinntekt	20,2	18,4	20,7	25,7	6	5
	Barn under 18 år	8,9	7,6	9,5	18,7	10	9
	Med lavinntekt	17,4	15,8	17,6	21,9	5	4
Kap. 6	Aleneboende under 35 år	8,1	7,3	9,6	17,6	9	8
	Med lavinntekt	6,8	6,8	7,3	7,9	1	1
	Aleneboende 35-49 år	9,9	9,2	11,1	18,0	8	7
	Med lavinntekt	14,2	13,9	14,3	14,8	1	1
	Aleneboende 50-66 år	7,2	7,0	8,8	13,9	7	5
	Med lavinntekt	11,5	11,4	12,2	14,4	3	2
	Aleneboende 67 år og eldre	2,5	2,2	2,9	4,6	2	2
	Med lavinntekt	1,3	1,4	1,9	2,9	2	1
Kap. 7	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre	7,6	6,7	7,8	13,3	6	6
	Med lavinntekt	8,2	7,7	8,2	10,0	2	2
	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre med landbakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika	8,0	7,2	8,2	13,6	6	5
	Med lavinntekt	7,3	7,1	7,6	9,5	2	2
	Personer med flyktningbakgrunn	7,3	6,5	7,3	13,4	6	6
	Med lavinntekt	5,4	5,3	5,4	8,0	3	3
Kap. 8	Sosialhjelpsmottakere	5,3	4,3	4,6	6,3	1	2
	Med lavinntekt	4,0	3,6	3,7	4,7	1	1
	Herav:						
	Aleneboende sosialhjelpsmottakere	4,1	3,7	3,9	4,7	1	1
	med lavinntekt	3,2	2,9	2,9	3,4	0	1
	Langtidsmottakere av sosialhjelp	1,8	1,7	1,9	2,7	1	1
	med lavinntekt	1,7	1,7	1,7	2,3	1	1
Kap. 9	Alderspensjonister	1,9	1,7	2,4	4,0	2	2
	Med lavinntekt	1,8	1,9	2,4	3,5	2	1
Kap. 10	Aleneboende minstepensjonist	3,3	3,0	3,7	5,6	2	2
	med lavinntekt	1,8	2,2	2,9	4,4	3	2
	med alderspensjon	2,4	2,1	2,6	3,9	2	1
	og med lavinntekt	1,3	1,5	2,1	3,1	2	1
	med uførepensjon	6,9	6,6	7,8	11,4	5	4
	og med lavinntekt	4,9	5,6	6,6	10,0	5	3
Kap. 11	Etterlattepensjonist (gjenlevende ektefelle)	4,9	4,3	6,1	10,3	5	4
	Med lavinntekt	8,1	7,1	9,6	9,7	2	0
Kap. 12	Uførepensjonister	7,4	6,8	8,7	13,9	7	5
	Med lavinntekt	9,5	9,0	9,8	13,3	4	4
	Mottakere av tidsbegrenset uførestønad	10,4	8,8	11,0	17,9	8	7
	Med lavinntekt	13,2	11,5	11,7	15,2	2	4
Kap. 13	Langtidssyke	9,7	9,7	11,7	18,3	9	7
	Med lavinntekt	11,3	10,4	11,1	14,3	3	3
Kap. 14	Langtidsledige	11,9	11,1	12,6	18,1	6	5
	Med lavinntekt	13,2	12,8	13,5	16,2	3	3
Kap. 15	Personer som mottar supplerende stønad	:	:	1,4	2,7	:	1
	Med lavinntekt	:	:	1,9	3,0	:	1

¹ For definisjon av indikatorer og grupper, se kap. 2.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for husholdninger.

Figur- og tabellregister

Figurer

3.1.	Utviklingen i andelen personer med årlig lavinntekt. To ulike lavinnteksdefinisjoner. 1986-2007	19
3.2.	Utviklingen i andelen personer med årlig lavinntekt. Lavinntekt basert på inntektsgrenser for 2000. Personer i studenthusholdninger er utelatt	20
3.3.	Utviklingen i lavinntektsgapet. 1994-2007. Personer i studenthusholdninger er utelatt.....	21
3.4.	Utviklingen i inntektsulikhet målt ved Gini-koeffisienten Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 1986 - 2007.....	26
3.5.	Utviklingen i inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). Indeks i faste 2007-kroner. 1986=100	27
5.1.	Barn og barnefamilier med og uten lavinntekt. Ulike inntekters andel av samlet inntekt. Prosent.....	59
7.1.	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn. 1990-2009	81
8.1.	Antall sosialhjelpsmottakere 1987-2007	89
10.1.	Minstepensjonistenes husholdningssammensetning. Prosent. 2007	109
10.2.	Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) for minstepensjonister i ulike husholdningstyper. Median. Kroner. 2007	110
14.1.	Andelen langtidsledige i prosent av arbeidsstyrken, etter alder. 2007.....	147
16.1.	Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar sosialhjelp 2007	156
16.2.	Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar bostøtte 2007	157
16.3.	Andel husholdninger som synes det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, og andel med betalingsproblemer. 2008	158
16.4.	Andel husholdninger som ikke har råd til å disponere PC eller bil. 2008	159
16.5.	Andel husholdninger uten helårs yrkesaktive, med heltids studenter og heltids pensjonister. 2008	160
16.6.	Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt 2007	161
16.7.	Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning 2007	162
16.8.	Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning 2007.....	163
16.9.	Andel personer i ulike grupper som eier boligen, bor trangt eller svært romslig. 2008	164
16.10.	Andel husholdninger som har høy boutgiftsbelastning og andel som oppfatter boutgifter som svært eller noe tyngende. 2008	166
16.11.	Andel personer med nedsatt funksjonsevne, dårlig helse og kronisk sykdom. 2008	167
17.1.	Kjøpekraftsjusterte lavinntektsgrenser for noen utvalgte europeiske land. 60 prosent av disponibel median ekvivalentinntekt (EU-skala). Norge=100. 2007. Prosent	170

Tabeller

2.1.	Ekvivalensskalaer og husholdningsstørrelse.....	11
2.2.	Medianinntekt per forbruksenhet. OECD- og EU-skala. Inntekt etter skatt. 1996-2007	12
2.3.	Lavinntektsgrenser i kroner (årsinntekt) basert på ulike avstander til medianinntekt. Inntekt etter skatt. Ulike husholdningstyper. 2007	13
3.1.	Sammenligning av personer i husholdninger der hovedinntektstaker blir vektlagt eller ikke. EUs lavinnteksdefinisjon. Ulike grupper. 2007	22
3.2.	Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt. To ulike lavinnteksdefinisjoner. Ulike grupper. 1996, 1999, 2002, 2004- 2007. Prosent.....	24
3.3.	Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), for personer. Andel av totalinntekten. 1986 - 2007. Prosent. Personer i studenthusholdninger er utelatt	27
3.4.	Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), for personer. Fylker. 2007. Rangert etter Gini-koeffisienten	28
4.1.	Utviklingen i vedvarende lavinntekt. 1996-2006. Andel personer med inntekt etter skatt per forbruksenhet under henholdsvis 50 prosent og 60 prosent av mediangjennomsnittet i perioden. To ulike ekvivalensskalaer. Standardavvik i parentes.	31
4.2.	Utviklingen i vedvarende lavinntekt. Andel personer med ekvivalentinntekt (EU-skala) under den årlige lavinntektsgrensen og som var under lavinntektsgrensen i minst 2 av de 3 foregående årene	32
4.3.	Sammensetning av gruppen med vedvarende lavinntekt 2005 - 2007, og befolkningen i alt. Husholdningstyper. To ulike lavinnteksdefinisjoner. Antall og prosent	32
4.4.	Personer 25-65 år etter tallet på yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer og egen yrkestilknytning. Andel med vedvarende lavinntekt. Alder refererer seg til siste året i referanseperioden	33
4.5.	Andelen personer 18-66 år med vedvarende lavinntekt, etter utdanningsnivå. Prosent	34
4.6.	Personer i husholdninger med ulike indikatorer for økonomisk utsatthet, høy rentebelastning og store sykdomsutgifter. Andel med vedvarende lavinntekt. Prosent	35
4.7.	Boligtype og boligstandard for personer med vedvarende lavinntekt. 2001-2003, 2005-2007 og 2006-2008	37
4.8.	Boligøkonomi for personer med vedvarende lavinntekt. 2001-2003, 2003-2005, 2005-2007 og 2006-2008	39
4.9.	Indikatorer på betalingsvansker for personer med vedvarende lavinntekt. 2001-2003, 2003-2005, 2005-2007 og 2006-2008. Prosent.....	42
4.10.	Indikatorer på materiell situasjon for personer med vedvarende lavinntekt ¹ . 2001-2003, 2003-2005, 2004-2006, 2005-2007 og 2006-2008. Prosent.....	42
4.11.	Helseforhold for personer med vedvarende lavinntekt. 2003-2005, 2005-2007 og 2006-2008. Prosent	44
4.12.	Husholdninger med ulik tilknytning til arbeidslivet. Alle husholdninger og husholdninger med vedvarende lavinntekt etter hovedinntektstakers alder 2005-2007	47
4.13.	Andel personer med vedvarende lavinntekt, etter ulike kjennemerker	49
4.14.	Andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt (EUs definisjon), etter botid. Treårsperioden 2005-2007. Prosent.....	50
4.15.	Andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Alder refererer seg til siste året i treårsperioden	52
5.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	54
5.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	55
5.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	55
5.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	56
5.5.	Indikatorer for gjelds- og rentebelastning. 2004-2007. Prosent	57
5.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen, barn og barnefamilier. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent	58
5.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2004-2007.....	59
5.8.	Boligtype og boligstandard for enslige forsørgere. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007.....	61
5.9.	Boligtype og boligstandard for ulike grupper barnefamilier. 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008.....	61
5.10.	Boligøkonomi for enslige forsørgere. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008.....	63
5.11.	Boligøkonomi for ulike grupper barnefamilier. 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008	63
5.12.	Indikatorer på betalingsvansker for ulike grupper av barnefamilier. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent	66
5.13.	Indikatorer på materiell situasjon ulike grupper av barnefamilier. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	66

5.14.	Tilknytning til arbeidslivet for ulike grupper av barnefamilier, hovedinntektsmottaker 16-66 år, 2007	68
6.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	70
6.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	70
6.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	71
6.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	72
6.5.	Indikatorer for gjelds- og rentebelastning. 2004-2007. Prosent	73
6.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og aleneboende. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent	74
6.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2007.....	75
6.8.	Boligtype og boligstandard for aleneboende under 35 år. 1991, 1995, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007.....	76
6.9.	Boligøkonomi for aleneboende. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007	77
6.10.	Indikatorer på betalingsvansker for aleneboende under 35 år. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	79
6.11.	Indikatorer på materiell situasjon for aleneboende. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	79
6.12.	Andel med ulik tilknytning til arbeidslivet for aleneboende under 35 år. 2007. Prosent	80
7.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	83
7.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	84
7.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	84
7.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	85
7.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent	86
7.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er innvandrere eller norskfødt med innvandrerforeldre. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent	87
7.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2004-2007.....	88
8.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	90
8.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	91
8.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	91
8.4.	Indikator for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	92
8.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent	92
8.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger med sosialhjelpsmottakere, herunder langtidsmottakere av sosialhjelp. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent	93
8.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2004-2007.....	94
8.8.	Boligtype og boligstandard for personer 16 år og eldre. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent	95
8.9.	Boligøkonomi for personer 16 år og eldre. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent	96
8.10.	Indikatorer på betalingsvansker for personer 16 år og over. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent.....	98
8.11.	Indikatorer på materiell situasjon personer 16 år og over. Sosialhjelpsmottakere. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent.....	98
8.12.	Helseforhold for sosialhjelpsmottakere. 2006, 2007 og 2008. Prosent.....	99
8.13.	Tilknytning til arbeidslivet for husholdninger som har mottatt sosialhjelp. 2007 og 2008. Prosent.....	100
9.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	101
9.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	101
9.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	102
9.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	102
9.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent	103
9.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er alderspensjonist. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent	103
9.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) ¹ . 2004-2007	104
9.8.	Boligtype og -standard for alderspensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006 og 2007.....	105
9.9.	Boligøkonomi for alderspensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001 2003, 2005, 2006 og 2007	106
9.10.	Indikatorer på betalingsvansker for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, og 2007. Prosent	107
9.11.	Indikatorer på materiell situasjon for alderspensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent	108
9.12.	Helseforhold for alderspensjonister. 2004, 2005, 2006 og 2007. Prosent ¹	108
10.1.	Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	111
10.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	111
10.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	112
10.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent.....	113

10.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent	113
10.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er minstepensjonist. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent	114
10.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2004-2007	115
10.8.	Boligtype og -standard for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008	116
10.9.	Boligøkonomi for minstepensjonister. 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008	117
10.10.	Indikatorer på betalingsvansker for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent	119
10.11.	Indikatorer på materiell situasjon for minstepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent	119
10.12.	Helseforhold for minstepensjonister. 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent	119
11.1.	Antall personer i datagrunnlaget. Andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	121
11.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	122
11.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	122
11.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	122
11.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent	123
11.6.	Inntektsregnskap for befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er etterlapppensjonist. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent	124
11.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2004-2007.....	124
12.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	126
12.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	126
12.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	127
12.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	127
12.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent	128
12.6.	Inntektsregnskap for befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker mottar uførepensjon eller tidsbegrenset uførepensjon. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent	129
12.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2004-2007.....	130
12.8.	Boligtype og -standard for uførepensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008.....	131
12.9.	Boligøkonomi for uførepensjonister. 1991, 1995, 1997, 2001, 2003, 2005, 2006, 2007 og 2008.....	131
12.10.	Indikatorer på betalingsvansker for uførepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent	132
12.11.	Indikatorer på materiell situasjon for uførepensjonister. 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent	133
12.12.	Helseforhold for uførepensjonister. 2004, 2005, 2006, 2007 og 2008. Prosent.....	134
12.13.	Tilknytning til arbeidslivet for husholdninger der respondenten er uførepensjonist. 2007 og 2008. Prosent	135
13.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	136
13.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	137
13.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	137
13.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	138
13.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent	138
13.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er langtidssyk. Andel av samlet inntekt og gjennomsnittsbet. 2007. Kroner og prosent.....	139
13.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2004-2007.....	140
13.8.	Boligtype og -standard for langtidssyke 16-66 år. 2007.....	141
13.9.	Boligøkonomi for langtidssyke 16-66 år. 2007 og 2008.....	142
13.10.	Indikatorer på betalingsvansker for husholdninger med langtidssyke 16-66 år. 2007 og 2008. Prosent	143
13.11.	Indikatorer på materiell situasjon for husholdninger med langtidssyke 16-66 år. 2007 og 2008. Prosent	144
13.12.	Helseforhold for langtidssyke 16-66 år. 2007 og 2008. Prosent	144
13.13.	Husholdninger med ulik tilknytning til arbeidslivet. Alle husholdninger og husholdninger med langtidssyke etter den langtidssykes alder. 2007 og 2008	145
14.1.	Prosentvis andel og antall med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	148
14.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	148
14.3.	Indikator for utdanning. 2004-2007. Prosent	149
14.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet. 2004-2007. Prosent	149
14.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning. 2004-2007. Prosent	150
14.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er langtidsledig ¹ . Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt. 2007. Kroner og prosent.....	150
14.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala). 2004-2007.....	151
15.1.	Prosentvis andel og antall personer med lavinntekt. EU-skala. 2004-2007	152
15.2.	Indikatorer for yrkestilknytning. 2004-2007. Prosent.....	153

15.3.	Indikator for utdanning, 2004-2007. Prosent	153
15.4.	Indikatorer for økonomisk utsatthet, 2004-2007. Prosent	153
15.5.	Indikatorer for rente- og gjeldsbelastning, 2004-2007. Prosent	154
15.6.	Inntektsregnskap for hele befolkningen og husholdninger der hovedinntektstaker er alderspensjonist. Gjennomsnitt og andel av samlet inntekt, 2007. Kroner og prosent	154
15.7.	Fordeling av inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala), 2004-2007.....	155
17.1.	Andelen personer med årlig lavinntekt i ulike land i Europa. Andelen personer med en disponibel inntekt per forbruksenhet under 60 prosent av den nasjonale medianinntekten (etter sosiale overføringer). EU-definisjon, 2003-2007. Prosent	169
17.2.	Forholdet mellom gjennomsnittlig inntekt til de 20 prosent av befolkningen med høyest inntekt, og de 20 prosent av befolkningen med lavest inntekt (S80/S20) 2003-2007	171
17.3.	Lavinntektsgapet i noen europeiske land, 2003-2007. Prosent	172
A1.	Overlapp mellom ulike grupper. Inntektsstatistikk for husholdninger, 2007. Prosent	177
A2.	Overlapp mellom ulike grupper i data fra EU-SILC 2008. Prosent	177
A3.	Antall observasjoner i datagrunnlaget til tabellene. ¹ Inntektsstatistikk for husholdninger, 2004-2007	178
B1.	Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar sosialhjelp 2004-2007	179
B2.	Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar bostøtte 2004-2007	180
B3.	Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar bostøtte og sosialhjelp 2004-2007.....	181
B4.	Andel personer i husholdninger uten noen yrkestilknyttede 2004-2007	182
B5.	Andel personer i husholdninger der yrkesinntekt er største inntekt 2004-2007 ¹	183
B6.	Andel personer i husholdninger der hovedinntektstaker har lav utdanning 2004-2007	184
B.7.	Andel personer i husholdninger med høy gjeldsbelastning 2004-2007	185
B8.	Andel personer i husholdninger med høy rentebelastning 2004-2007.....	186